

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKÉHO JAZYKA A TEORIE KOMUNIKACE
FILOLOGIE – ČESKÝ JAZYK

Disertační práce

Mgr. Martina Ptáčnicková, rozená Kojetínová

**Pražská honorifikační urbanonyma v období 1945–1989 a jejich podíl
na formování identity socialistického velkoměsta**

Prague commemorative urban toponyms between 1945 and 1989 and how
they shaped the identity of the socialist city

Vedoucí práce: PhDr. Milan Harvalík, Ph.D.

2019

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem, jejichž cenné rady mi pomohly dokončit tuto disertační práci. Svému školiteli, dr. Milanu Harvalíkovi, děkuji za to, že mě na svém semináři seznámil s onomastikou a že mi skrze své texty i prostřednictvím osobních konzultací poskytl množství inspirativních podnětů. Dále děkuji svým kolegyním a kolegům z oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Poděkování patří i pracovníkům Archivu hlavního města Prahy a Magistrátu hlavního města Prahy, od nichž jsem získala značné množství materiálů, tvořících bázi mého výzkumu. Svému manželovi děkuji za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsala samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 10. 2019

Martina Ptáčnicková

Abstrakt

Předkládaná disertační práce se zabývá urbanonymií hlavního města Prahy v období od konce druhé světové války do roku 1989. Přestože počet textů věnovaných názvosloví městských veřejných prostranství od 80. let 20. století kontinuálně roste, podrobné analýzy urbanonymie v době vlády komunistické strany v Československu doposud nebyly provedeny. Vývoj urbanonymie daného období je v disertační práci sledován prostřednictvím honorifikačních jmen, na jejichž základě lze nejlépe popsat formování pražské toponymické krajiny jako politizovaného prostoru, reagujícího na dějinné zvraty i mocenské nároky vládnoucích elit.

Disertační práce se ve své teoretické části věnuje jak samotnému vymezení honorifikačních urbanonym, tak i jejich klasifikaci, která je provedena podle nejrůznějších klasifikačních kritérií (především lexikálně-sémantického a strukturního). Teoretická část práce se dotýká i problematiky městského prostoru, jeho paměti, orientace v něm, jakož i vytváření mýtů městské krajiny, k jejichž vzniku měla napomáhat úředně schválená městská toponyma.

Teoretický rámec je v druhé části práce aplikován na urbanonymický materiál samotný. V konkrétních sondách tato část práce sleduje, jak se urbanonymie podílela na utváření identity poválečné Prahy, respektive identity nově konstruované po únorových událostech roku 1948. Zatímco v průběhu 50. let využíval vládnoucí režim honorifikační urbanonyma k politicko-ideologickému ovládnutí prostoru hlavního města Československa, po roce 1960 už do městské toponymie skrze honorifikační jména nepronikají nijak výrazné a pro komunistickou stranu klíčové motivy. Analytická část práce dále sleduje jen minimální prosazení vlivů tzv. pražského jara do pojmenovávání veřejných míst v Praze. V případové studii věnované *náměstí Jana Palacha* naopak dokládá nebývalé vzepětí veřejnosti, jež si přála prosadit toto honorifikační jméno do soustavy pražské toponymie. Analýza materiálu dále ukazuje, že se honorifikace postupně koncentrovala v odlišných typech městských prostorů (např. historické jádro, periferie, různé druhy městské zástavby).

Velký prostor dostávají v disertační práci i urbanonyma nestandardizovaná, která se podařilo získat v rozhovorech s pamětníky a která jsou minimálně stejně důležitou vrstvou městské toponymie jako jména úředně schválená. Práce obsahuje jejich soupis a analýzu jednotlivých pojmenovacích motivů.

Klíčová slova

Československo, honorifikační jména, identita, ideologie, nestandardizovaná jména, Praha, urbanonymie

Abstract

This Ph.D. thesis investigates Prague urban toponyms used between the end of the Second World War and 1989. While the number of texts concerned with names of public spaces within cities/towns has been rising continuously since the 1980s, no detailed analyses have been presented that focus on urban toponymy as it was used during the Communist Party reign in Czechoslovakia. This Ph.D. thesis examines commemorative names with an objective to trace the development of urbanonymy of this period, perceiving commemorative names as the most suitable instrument that can be used to describe how Prague toponymy, a politicized space reflecting historical milestones as well as claims staked by the elites then in power, formed.

The theoretical part of the Ph.D. thesis seeks to both define commemorative names and offer classification thereof based on a variety of classification criteria including, without limitation, lexicosemantic and structural criteria. Additionally, the theoretical part touches upon urban space and its memory as well as on how urban landscape myths are created by officially sanctioned urban toponyms. It also addresses how urban spaces are perceived and how people orient themselves within these spaces.

The second part of the thesis applies the theoretical framework to actual urban toponymy. Specific examinations are performed that shed light on how urbanonymy helped to shape the identity of post-World War Two Prague (i.e. its socially constructed post-February 1948 identity). In the 1950s, the regime in power made use of commemorative urban toponyms to conquer the space within the Czechoslovak capital in political and ideological terms, however, commemorative names containing conspicuous and ideologically significant motives for the Communist Party ceased to permeate through Prague urban toponymy as early as 1960. The analytical part also investigates the limited degree to which Prague Spring affected how Prague public spaces were named. In contrast, the case study presented, which is dedicated to *náměstí Jana Palacha* (*Jan Palach Square*), documents the extraordinary degree of public interest in incorporating a specific commemorative name into Prague toponymy. Also, an analysis shows commemorative names gradually concentrated in different types of urban spaces (e.g. historical centre, peripheries, various types of built-up areas).

Finally, the thesis also focuses on non-standardized urban toponyms obtained during interviews with contemporaries of the period. These officially unsanctioned toponyms are perceived as being no less important a layer of urban toponymy than their official counterparts. The thesis also includes a description thereof as well as an analysis of the naming motives in question.

Keywords

Czechoslovakia, commemorative names, identity, ideology, non-standardized names, Prague, urban toponymy

Obsah

0 UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY.....	9
1 MĚSTO A JEHO VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ V KATEGORIÍCH PROSTORU A ČASU.....	13
1.1 Čas.....	14
1.1.1 Počátky soustavy pražských urbanonym a vývoj úředních zásahů do pojmenování veřejných prostranství před rokem 1945.....	15
1.1.2 Agenda pojmenovávání pražských veřejných prostranství v letech 1945 až 1989, přehled směrnic a pravidel.....	19
1.2 Prostor.....	23
1.2.1 Urbanonymum jako nositel kolektivní paměti.....	25
1.2.2 Možnosti a meze využití teorie identity města v onomastických výzkumech.....	27
1.2.3 Mýty a jejich uplatnění v urbanonymii.....	30
1.2.3.1 Mýtus Němce jako odvěkého nepřítele a jeho odraz v urbanonymii.....	31
1.2.4 Přejmenovávání jako průvodní jev transformace identity města.....	34
2 CHARAKTERISTIKA URBANONYM A HONORIFIKAČNÍ MOTIVACE POJMENOVÁNÍ.....	38
2.1 Postavení urbanonym v onymickém systému jazyka a dosavadní výzkumy urbanonymie.....	38
2.2 Vymezení urbanonymického objektu.....	40
2.3 Funkční vymezení urbanonym.....	43
2.4 Stratifikace a proměnlivost jako charakteristické znaky městské toponymie.....	44
2.5 Honorifikační motivace pojmenování.....	46
2.5.1 Vznik a vývoj honorifikační motivace pojmenování.....	47
2.5.2 Honorifikační urbanonyma ve vztahu k prostoru jimi označenému.....	51
2.6 Excerpce a klasifikace analyzovaného materiálu.....	53
3 ANALYTICKÁ ČÁST.....	57
3.1 Prolog 1945–1947.....	57
3.1.1 Degermanizace jako hlavní rys pražské poválečné urbanonymie.....	62
3.2 K poválečným obrazům města a jejich realizaci v urbanonymii.....	64
3.2.1 Obraz Prahy jako trpícího města.....	64
3.2.2 Svým osvoboditelům československý lid – obraz Prahy jako vděčného města.....	67
3.2.3 Falešná kontinuita a záměrná diskontinuita – prvorepublikové osobnosti a symboly.....	69
3.2.4 Obraz staré a nové Prahy.....	71
3.2.5 Se Sovětským svazem na věčné časy – obraz Prahy jako loajálního města.....	74
3.2.5.1 Kult osobnosti v pražské urbanonymii.....	76
3.2.6 Vstříc světlým zítřkům – obraz Prahy směřující k zářné budoucnosti.....	80
3.2.7 Jména oslavující mír a obraz Prahy bojující s nepřítelem.....	81
3.2.8 Poválečné proměny pražské městské krajiny.....	83
3.3 Období 60. až 80. let v pražské urbanonymii.....	84
3.3.1 Druhá vlna revizí, doplňování soustavy pražských urbanonym a pražské jaro.....	84
3.3.2 Náměstí Jana Palacha – ke genezi jednoho urbanonyma.....	87
3.3.3 Pod příkrovem uniformní šedi – urbanonymie v čase normalizace.....	92
3.3.4 Urbanonymie sídlištních prostorů.....	94
3.3.5 Metro – urbanonymie pražské podzemní krajiny.....	101
3.3.6 Proměny honorifikačního motivu ve sledovaném období.....	112
3.4 Rok 1989 aneb Epilog.....	116

3.5 Systematizované pojmenovávání jako charakteristický rys pražské urbanonymie.....	119
3.5.1 O funkčnosti a (ne)vhodnosti urbanonymických systémů	122
3.5.2 Přehled pražských urbanonymických systémů	124
3.6 Nestandardizovaná urbanonymie.....	130
3.6.1 Metodika výzkumu	133
3.6.2 Analýza sesbíraného materiálu	134
3.6.2.1 Masna, Nádrhol, Skleňák	135
3.6.2.2 U Máje, U Stalina, U tanku	136
3.6.2.3 Navzdory střídání režimů – Belcrediho, Fochova, Stalinova	138
3.6.2.4 Aluze, metafora a metonymie jako podstatná součást nestandardizované urbanonymie	139
3.6.2.5 Jména využívající zvukové a grafické komiky	140
3.6.2.6 Topografie ošklivosti.....	141
3.6.2.7 K věčné poctě a slávě – nestandardizovaná jména pomníků	144
3.6.2.8 Jméno jako prostředek ironizace režimu a osob veřejného života.....	145
3.6.3 Václavské náměstí očima současné i minulé nestandardizované urbanonymie.....	148
3.6.4 Soupis pražské nestandardizované urbanonymie.....	151
3.6.5 Závěrem k nestandardizovaným urbanonymům	164
3.7 Lidová etymologie a urbanonymie.....	165
3.7.1 Prameny pro studium lidové etymologie v urbanonymii	166
3.7.2 Ke dvěma typům lidových výkladů urbanonym	167
3.7.3 Etymologická pověst a urbanonyma.....	168
3.7.4 Význam studia lidové etymologie v urbanonymii	169
4 ZÁVĚR	170
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	173
PŘÍLOHY.....	202

Seznam zkratek

AD	adjektivum nederivované
ADd	adjektivum derivované
ADV	adverbium
AHMP	Archiv hlavního města Prahy
ČSAV	Československá akademie věd
ČSSR	Československá socialistická republika
d	derivace
inv. č.	inventární číslo
k	kompozitum
K	spojka
kart.	karton
NUM	číslovka
NVP	Národní výbor hlavního města Prahy
OVV	odbor pro vnitřní věci
P	předložka
PRO	zájmeno
S	substantivum
SAD	substantivizované adjektivum nederivované
SADd	substantivizované adjektivum derivované
sign.	signatura
SNUM	substantivizovaná číslovka
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
ÚNV	Ústřední národní výbor
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VM	vztahový model
z	zkratka
ž	urbanonymum připomínající osobu ženského pohlaví

0 Uvedení do problematiky

Základní osu předkládané disertační práce tvoří dvě témata: problematika urbanonymie¹ a problematika pražského prostoru a jeho paměti. Pokud bychom měli výběr uvedených témat odůvodnit, nevyhneme se banálnímu konstatování, že pražská urbanonymie druhé poloviny 20. století představuje materiál, jemuž doposud nebyla věnována soustavná onomastická pozornost. Ačkoliv existují publikace o postupných proměnách jmen vybraných pražských prostranství,² nejedná se o práce primárně onomastické, ale spíše populárně-historické. Jejich autoři se nezabývají systémem pražských urbanonym v jeho úplnosti, nýbrž poskytují v jednotlivých heslech retrospektivní přehled všech jmen, jimiž bylo v minulosti konkrétní pražské prostranství označováno. Širokou čtenářskou veřejnost informují o minulosti města,³ avšak z jejich práce není možno vyvodit informace o urbanonymii v určitém časovém období jako o celku, tj. zejména informace o pojmenovacích zvyklostech a postupech.

Pomineme-li uvedené populárně-historické encyklopedie, pak ani v oblasti onomastické literatury nenarazíme na texty, které by se podrobněji zabývaly urbanonymií v době mezi lety 1945 (resp. 1948) a 1989. Zmíněná dějinná éra není ve výzkumech české, resp. československé urbanonymie příliš vyhledávaná, přičemž důvodem může být snad skutečnost, že jména poválečného období, resp. období „vlády jedné strany“ jsou považována za méně zajímavá či méně hodnotná.⁴ Analýzy jmen městských veřejných prostranství se častěji soustředí na dobu dřívější (např. Panáček 1995; Kalousková 2010), nebo naopak na změny, které nastaly po tzv. sametové revoluci (např. Knappová 1994; Knappová 1995; Dvonč 1992; Odaloš 1994; Očenáš 1996).

Pakliže se v rámci přehledů dějin urbanonymie konkrétních měst někdo o době mezi lety 1945 (1948) a 1989 zmíní, jedná se obvykle o informace stručné, omezující se zpravidla na sdělení, že se v daném období urbanonymie dostala pod přímý vliv dobové

¹ K jejímu vymezení a k charakteristice tzv. honorifikačních urbanonym viz kapitola 2.

² Označují se zpravidla jako tzv. uličníky (např. Čarek a kol. 1958; Laštovka – Ledvinka a kol. 1997 a 1998; Jíšová a kol. 2012; Škoda 2013; Bartoň – Bartoňová 2013).

³ Že jsou uličníky vlastně dějinami měst ve zkratce, potvrzuje i úvodní pasáž k pražskému uličníku z roku 1958. Její autor, Václav Hlavsa, uvádí, že kniha „podává i zcela nově formulovanou historii Prahy – jak se jeví v postupném pojmenování a přejmenování pražských ulic od dávných dob až do dnů dnešních“ (Hlavsa 1958, s. 7).

⁴ Jaroslav David a Přemysl Mácha mluví v této souvislosti o fascinaci vzdálenější minulostí a jistém „opovrhování“ jmény novějšími, které je pro některé toponomastické práce příznačné: „jako by toponyma *Horní gymn, Korčagin, U Lenina* nebo *Kravín, Rondl, Velká Thälmannka* byla méně hodnotná než pojmenování *Lopušná* či *Malý grůň*“ (David – Mácha 2014, s. 19; viz také Mácha 2016, s. 20).

ideologie, doplněné výčtem nově vzniklých, nebo naopak odstraněných jmen, ale žádný hlubší vhled do problematiky není čtenáři poskytnut. Zmíněný nedostatek je charakteristický např. pro množství materiálově zaměřených bakalářských i magisterských diplomových prací,⁵ které při analýze urbanonymie vybraných českých, moravských i slezských měst jen zcela ojediněle přesáhnou šablonovité nazírání daného dějinného období.

Druhým nedostatkem řady textů věnovaných urbanonymům je skutečnost, že období komunismu bývá vnímáno jako jeden celek, po celá čtyři desetiletí neměnný. Nejde přitom jen o specifikum urbanonymických výzkumů, ale o jakýsi obecnější trend, neboť i v množství prací historiografických bývá doba bývalého režimu nazírána jako neproměnlivý monolit (srov. Čermák – Cvrček – Schmiedtová 2010, s. 9).

Tato práce si klade za cíl překonat oba zmíněné omezující pohledy a ukázat na materiálu pražské urbanonymie, že názvosloví městských veřejných prostranství ve druhé polovině tzv. „krátkého“ 20. století (srov. Hobsbawm 1998) bylo velmi pestré a proměnlivé. Poválečnou pražskou toponymickou krajinu zde představíme jako politizovaný prostor, reagující na dějinné zvraty i mocenské nároky vládnoucích elit. Konkrétní sondy pak budou sledovat, jak probíhal zápas o ovládnutí míst ve městě skrze urbanonymii či jak se urbanonymie podílela na utváření identity poválečné Prahy. Práce se též dotkne problematiky konstruování mýtů městské krajiny pomocí úředně schválených městských toponym, jakož i otázky vnímání městského prostoru a orientace v něm.

Disertační práce je rozdělena do dvou částí. V první části předkládáme teoretická, konceptuální i metodologická východiska pro výzkum urbanonym ve vztahu k lokální identitě. Tento teoretický rámec bude v druhé polovině práce aplikován na urbanonymický materiál samotný. Přestože se přikláníme k širšímu objektovému vymezení urbanonym (podrobněji viz kapitola 2.2), je zřejmé, že při analýze proměn honorifikačního motivu ve sledovaném období nelze z metodologických důvodů věnovat všem druhům urbanonymických objektů stejnou míru pozornosti. Ze shromážděného jazykového materiálu budeme analyzovat primárně jména těch objektů, které lze označit za prototypické (ulice, náměstí, nábřeží, mosty). V rámci dílčích sond (viz např. kapitola o jménech stanic metra) se však budeme věnovat i urbanonymickým objektům dalším.

⁵ Během přípravy této disertační práce jsme analyzovali celkem 28 závěrečných prací. Jednalo se o texty obhájené v letech 2007–2017, a to převážně na univerzitách v Českých Budějovicích, Ústí nad Labem, Olomouci a Brně.

Soubor prototypických urbanonym jsme získali excerpací z uličníků zmíněných v poznámce č. 2. Protože se však ukazuje, že literatura tohoto typu nemusí být vždy zcela spolehlivá, provedli jsme komparaci s aktovými materiály ze zasedání městského zastupitelstva. Pro úplnost jsme pak srovnali excerpovaná jména i s dobovými městskými mapami, byť je nepovažujeme za zcela spolehlivý pramen, který by ve vsí úplnosti odrážel reálný stav pojmenování.

Aktové materiály posloužily i jako vhodný zdroj pro jména, která byla v minulosti pro různá pražská prostranství navržena, ale k jejichž úřednímu schválení nakonec nedošlo. I těmto nerealizovaným jménům jsme v disertační práci věnovali pozornost, stejně jako i urbanonymům nestandardizovaným, pro jejichž sběr jsme využili především polostrukturovaných rozhovorů s pamětníky. Součástí práce je i soupis námi sebraných nestandardizovaných urbanonym.

Vlastním předmětem analýzy jsou urbanonyma, při jejichž tvoření se uplatnil honorifikační motiv, po teoretické stránce doposud zpracovaný v četných pracích Jaroslava Davida.⁶ Ve snaze zachytit, jak se honorifikační motiv proměňoval v čase, analyzujeme excerpovaná honorifikační urbanonyma různého stáří podle zvolených klasifikačních kritérií. Budeme sledovat, jak se honorifikační urbanonyma uplatňovala při pojmenovávání různých objektů v různých částech města (např. nejužší centrum, sídliště na okrajích města apod.). Na příkladu konkrétních urbanonym (např. *náměstí Jana Palacha*) pak ukážeme některé aspekty vzniku a užívání honorifikačních jmen. Honorifikační motiv nebudeme sledovat jen v rámci názvosloví standardizovaného, ale pokusíme se zjistit, zda a jakým způsobem se uplatňoval i v rámci urbanonymie nestandardizované. Analýzu honorifikačního motivu se budeme snažit zasadit do širších souvislostí, tj. především do kontextu urbanonymie dalších československých a hlavních evropských měst (zejména měst bývalého sovětského bloku), jakkoliv jsme v tomto případě odkázáni pouze na dostupnou literaturu.

Analýza urbanonym – a těch honorifikačních zvláště – na obecné rovině je dle našeho názoru nejsnáze uskutečnitelná na rozmezí několika společenskovedních oborů, a proto budeme v této práci do určité míry uplatňovat interdisciplinární přístup. Okrajově se dotkneme poznatků z geografie, kulturní a urbánní antropologie, etnologie, historie a sociolingvistiky. Přestože mezioborovost bývá tradičně označována za inherentní vlastnost onomastiky (Šmilauer 1963, s. 10–11; Šrámek 2008, s. 234), Jaroslav David upozornil

⁶ Viz seznam pramenů a literatury.

v nedávné době na skutečnost, že navzdory trvale proklamované interdisciplinaritě zůstávají onomastické výzkumy vůči ostatním vědám stále poněkud izolované. Podle Davida lze s nadsázkou říci, že předmětem toponomastiky se stávají vlastní jména „bez prostoru a lidí“ (David 2016b, s. 40). Předkládaná disertační práce vztah urbanonym k prostoru a jeho obyvatelům – tedy interdisciplinární přístup – opomíjet nechce, její těžiště však přesto zůstane na poli onomastiky.

Pravopisná poznámka

Pravopis standardizovaných, ale i nestandardizovaných urbanonym uváděných v této práci se řídí doporučením tzv. akademických Pravidel českého pravopisu pro psaní předložkových vlastních jmen v odborných pracích. V nich se připouští i psaní zohledňující původ jména (Pravidla 2003, s. 42). Protože v textu citujeme i z mnoha archivních pramenů (především ze zápisů z jednání pražské městské správy a dále z žádostí o pojmenování nebo přejmenování konkrétních míst), ponecháváme tyto prameny s ohledem na zachování autenticity v jejich původní pravopisné podobě, tj. bez jakékoliv úpravy.

Bibliografická poznámka

Při citování zdrojů, které nejsou dostupné v českém jazyce, používáme (pokud není uvedeno jinak) svůj vlastní překlad a bibliografická poznámka odkazuje na text originálu.

1 Město a jeho veřejná prostranství v kategoriích prostoru a času

Věci, domy a ulice jsou písmena v textu města; myslíme si, že nám říkají, kde najdeme cíl své touhy, a zatím snad naše touha jen slouží nekonečnému čtení textu města, vede nás od písmene k písmeni, jejím cílem je jen spojovat písmena ve slova a slova ve věty. (Ajvaz 2007, s. 26)

Vystoupil jsem v Katovský, dřív třídě Maršála Časožrouta. Stará špatná Praha č. 5 mě studila pod bolavejma nohama. Lehce a válečnický jsem proběh celou prázdnou uličkou Na střídě, dřívě V chapadlech, potom nesla jméno nějakýho oblíbenýho Bud'onnýho koně. (...) Chuligánsky pomalu (...) jsem prošel pár obvyklejma ulicema a byl na třídě Osvobození. Tohle jméno se neměnilo, to se hodí vždycky, když dou starý krysy přes palubu. (Topol 1994, s. 139)

A teprve potom, po období snímání štítů, po etapě výměny jmen (neboť jména přicházejí v každé revoluci první na řadu), začínám stavět barikády. – Barikádu na Fochově třídě (dřívě Jungmannově, později Schwerinově, posléze Stalinově, nakonec Vinohradské). (Hodrová 1999, s. 33)

Historie českého národa, a do určité míry každého národa, je historií přepisování své vlastní historie. (Holý 2001, s. 107)

Fenomén města, a zejména pak města v období socialismu, se stal v posledních letech předmětem zájmu nejrůznějších vědních disciplín. Z četné literatury vzniklé v posledních dvou desetiletích je možno jmenovat například práce Bazac-Billauda 2000, Musila 2002, Maiera 2003, Hubatové Vackové – Říhy 2007, Ferencové – Noskové 2009, Ferenčuhové 2010, Soukupové – Luthera – Salnera 2014. Většina z nich sleduje městský prostor v interdisciplinárních souvislostech, v kontextu historie, sociologie, architektury a urbanismu a životního stylu městských obyvatel. Fenoménu města se věnují i sociálně antropologické texty v periodiku Lidé města / Urban People, výzkumu moderního velkoměsta Prahy jsou pak věnovány studie ve sbornících Documenta Pragensia z pravidelně konaných konferencí, jež vydává Archiv hlavního města Prahy (viz především 30. ročník sborníku: Fejtová – Ledvinka – Pešek 2011). Patrně i proto, že je město předmětem zájmu nejrůznějších vědních disciplín, je pro badatele nesnadné volit

perspektivu, ze které bude možné tento složitý fenomén analyzovat. Současně je také obtížné formulovat všeobecně přijatelnou a současně univerzální definici města.⁷

V této práci chápeme město především jako proměnlivou veličinu, kterou formují a v průběhu historie formovali jeho obyvatelé, přičemž vhodným dokladem této proměnlivosti jsou právě urbanonyma. K městu a jménům jeho veřejných prostranství budeme přistupovat z perspektiv prostoru a času neboli dvou základních rozměrů života, vytvářejících východisko pro všechny ostatní způsoby kategorizace. Začneme rámcem časovým, který je určen druhou polovinou krátkého 20. století, a následovat bude rámeček teritoriální, vymezený postupně se zvětšujícími hranicemi Prahy. V části věnované prostoru se budeme zabývat takovými tématy, jako je paměť městské krajiny a městská identita. Jedná se sice o témata, která byla v literatuře věnované (nejen městskému) prostoru už zpracována (srov. např. Ferencová – Nosková 2009; Hlavačka – Marès – Pokorná 2011; Soukupová – Luther – Salner 2014), my se však pokusíme o pohled z některých méně obvyklých perspektiv.

1.1 Čas

Časový rámeček této disertační práce je určen dvěma výraznými historickými mezníky: rokem 1945, kdy skončila druhá světová válka, a rokem 1989, kdy v Československu padl komunistický režim. Ve srovnání s jinými středoevropskými metropolemi vyšla Praha z druhé světové války relativně málo poškozena (k tomu viz např. Ledvinka 2011, s. 163 n.). Poválečnou obnovu města, jejíž součástí byla i obnova jeho urbanonymie, měl ve své gesci pražský magistrát i legislativně-exekutivní orgán, jenž mu byl nově nadřízen. Tím se stal Ústřední národní výbor hlavního města Prahy (1945–1960; dále jen ÚNV), od roku 1960 potom Národní výbor hlavního města Prahy (1960–1990; dále jen NVP). Poválečná obnova urbanonym zahrnovala jejich návrat před rok 1940, kdy bylo německou správou změněno více než 400 jmen (Lašťovka – Lašťovková 2011, s. 314). Už v květnu roku 1945 se však začala objevovat i jména zcela nová. Dříve, než budeme věnovat pozornost právě jim, stručně nastíníme vývoj pražské urbanonymie hluboko před obdobím, jež je předmětem zájmu této disertační práce.

⁷ Z pozice lingvistiky nabídli definici města např. Jiří Nekvapil a Jiří Zeman, podle nichž je město „nesmírně rozsáhlou množinou objektů (teoreticky vlastně nekonečnou), k nimž se lze vztahovat pomocí jazykových prostředků“ (Nekvapil – Zeman 2000, s. 19).

1.1.1 Počátky soustavy pražských urbanonym a vývoj úředních zásahů do pojmenování veřejných prostranství před rokem 1945

Patrně nejstarší zmínku o pražském urbanonymu přináší Kosmova kronika, která mluví o *ulici Vyšehradské* (Kosmas 2011, s. 109). Václav Ledvinka k tomu však poznamenává, že označení „ulice“ je jen vžitým překladem Kosmova latinského apelativa *vicus*, které lze přeložit též jako „osada“, „trh“ nebo „čtvrť“. O skutečnou ulici, jak ji chápeme dnes, se patrně jednat nemuselo (Ledvinka 1997, s. 9). Ulice navíc nepředstavovaly základní prvek orientace v prostoru středověké Prahy. Tím byly domy jakožto hlavní sídelní jednotky. Bývaly označeny domovními znameními, drobnými obrazy či plastikami, umístěnými obvykle nad vchodem, z nichž mnohé daly později některým pražským ulicím jméno (např. dům *U tří zlatých řetězů* > *Řetězová*, dům *U bílé svíčky* > *Svíčková* apod.; srov. Milavcová 1968).

Častější písemné doklady o jménech pražských veřejných prostranství pocházejí ze 14. století. Nejprve byla písemně zaznamenávána jména pražských tržišť a náměstí. Jména ulic jako takových se v pramenech objevují až později, přestože uliční síť byla v dané době již rozvinutá. Nejstarší doložená urbanonyma⁸ vznikla spontánně jako prostředek orientační a verbálně komunikační (Nováková 1989, s. 323). Nepředstavovala ještě stálý systém, jednotlivá jména se měnila a jedno místo mohlo být v témže čase paralelně označováno několika propriálně pojmenovacími variantami.⁹ Navíc se vedle českých urbanonym současně užívala i německá (např. *Tandlmark* pro část *Havelské* ulice, *Freimark* pro *Ovocný trh* apod.).

Motivačním východiskem pražských středověkých urbanonym se obvykle stával druh prodávaneho zboží (*Kurný trh*), tvar ulice (*Široká*), přítomnost církevní stavby (*Valentinská*), povolání usazených řemeslníků (*Celetná*) či národnost obyvatel (*Vlašská*) (podrobněji např. Lutterer 1985). Historické jádro pražské soustavy urbanonym se v tomto ohledu nijak neodlišuje od urbanonymie historických jader jiných českých měst. „Je to dáno shodou nebo podobností kulturního a ekonomického rázu měst, jemuž odpovídá příslušně blízký nebo shodný fond motivací.“ (Bayerová – Šrámek 1988, s. 16). Podobně motivovaná urbanonyma jsou doložena např. i z Bratislavy (Krajčovič 1988, s. 25–26) a dalších slovenských (Majtán 1996b) či polských (Handke 1992, s. 19–34) měst.

⁸ Patří mezi ně *Velké tržiště*, *Nový rynek*, *Malostranský rynek*, *trh Chlebný*, *Kurný*, *Masný*, *Ovocný* apod. (Ledvinka 1997, s. 9–10).

⁹ Nejedná se přitom jen o rys charakteristický pro uliční síť měst ve středověkých Čechách, k tomu srov. např. Wahlberg 2013, s. 416.

Před osvícenskými reformami, které přinesla poslední třetina 18. století, se Praha s žádným pokusem o úřední zásahy do soustavy jmen svých veřejných prostranství nesečkala. Teprve po zavedení popisných domovních čísel v roce 1770 se ukázalo nezbytné, aby i uliční síť měla svá úředně zaevidovaná a neměnná označení. K prvnímu potvrzení pražských urbanonym, jakož i k viditelnému označování samotných prostorů černými nápisy na nárožních domech, došlo v říjnu roku 1787. Doposud užívaná jména musela být uvedena v úředním jazyce habsburské státní správy, proto byla poněmčena, a to nejčastěji „mechanicky“, připojením *-gasse* nebo *-straße* k původnímu českému jménu. Záhy se objevilo i úřední schvalování nově vzniklých jmen, které nahradilo jejich dosavadní spontánní vznik.

V 19. století se v soustavě pražských urbanonym poprvé objevila jména honorifikační.¹⁰ Vůbec prvním takovým jménem byl *most Císaře Františka* pojmenovaný roku 1841 (Lašťovka – Lašťovková 2011, s. 314¹¹). Záhy jej následovaly *Karlovo a Václavské náměstí* a *Karlova ulice*, které navrhl v revolučním roce 1848 Karel Havlíček Borovský. Havlíčkův další návrh přejmenovat *Kamenný most* na *Karlův* se prosadil až v 70. letech 19. století, když bylo rozhodnuto o stavbě druhého kamenného mostu v Praze – mostu *Palackého* (Nekula 2008, s. 182). V roce 1870 doplnila systém pražských urbanonym *Husova ulice*, vzešlá z iniciativy obyvatel města. Na její podporu se shromáždilo více než 4000 podpisů (Lašťovka – Lašťovková 2011, s. 314). Od konce 70. let 19. století se pak honorifikační urbanonyma, zejména ta deantroponymická, upomínající na národní velikány, začala na nárožích pražských domů objevovat stále častěji. Protipólem honorifikačních urbanonym odkazujících v nejširším smyslu slova k „češtví“ se ve druhé polovině 19. století stala urbanonyma vyjadřující lojalitu vůči vládnoucí habsburské dynastii.¹² Patřila mezi ně např. *Ferdinandova třída*, *Eliščina třída*, *most Císaře Františka*

¹⁰ Ve 40. letech 19. století se poprvé objevila honorifikační urbanonyma i na Slovensku (Blich 1988, s. 64), v polovině 19. století to bylo např. v Budapešti (Palonen 2015, s. 54) a v Bělehradě (Rajić 2012, s. 205), stejně jako v Dánsku (Jørgensen 2002, s. 166). Naopak v polském Řešově vznikají první honorifikační jména až na konci 19. století (Górny 2006, s. 199). Pokud jde o vybraná česká města, pak např. v Brně se první takto motivovaná urbanonyma objevila v roce 1836 (Flodrová 2009, s. 5), v Olomouci v roce 1843 (Tichák 2009, s. 5), v Českých Budějovicích v roce 1875 (Koblasa – Kovář 2005, s. 26), v Berouně v 80. letech 19. století (Garkisch 2003, s. 32), v Lipníku nad Bečvou až na počátku 20. století (Vaculík 2014b, s. 70).

¹¹ Autoři nepoužívají termín *honorifikační jméno*, mluví o jménu *pamětním*, které definují jako uliční název, jenž má upozornit na určitou osobu, „vytvořit jí jakýsi pomník nebo jejím prostřednictvím vyjádřit určitý politický názor“ (Lašťovka – Lašťovková 2011, s. 313). Oproti tomu Jiří Martínek považuje za první skutečně honorifikační pražské urbanonymum až *Václavské náměstí* (Martínek 2017a, s. 7).

¹² K tomu srov. Křížová 2017. Podobná situace byla i v jiných městech monarchie, s dichotomií urbanonym vyjadřujících lojalitu a zároveň těch „subverzních“, oslavujících bytostně národní hodnoty, bylo možno se setkat např. v Budapešti (Nekula 2008, s. 183; Palonen 2015, s. 54).

Josefa I., třída Císařovny Alžběty, sady Korunního prince Rudolfa či *Františkovo nábřeží* (Ledvinka 1997, s. 15). V soustavě pražských urbanonym vydržela tato habsburská jména až do roku 1918.

Vznik Československa proměnil Prahu téměř ze dne na den z provinčního města Rakousko-uherské monarchie na hlavní město nově vzniklého státu. Změna politické situace si vyžádala i potřebu vybudovat si novou, ne-rakouskou identitu, s čímž bylo spojeno i očištění pražské toponymie od urbanonym připomínajících monarchii a její doplnění o jména republikánská. Z *Ferdinandovy* se tak stala *Národní*, z *Eliščiny Revoluční*, z *mostu Císaře Františka* *most Legií*, z *mostu Císaře Františka Josefa I.* *most Štefánikův*, z *Františkova nábřeží* *Masarykovo*. Přibyla i ulice *28. října* či *náměstí Republiky*. Spolu s nežádoucími urbanonymy se odstraňovaly také pomníky. Zmizela jezdecká socha císaře Františka I. na *Krannerově kašně*, mariánský sloup na *Staroměstském náměstí* či pomník maršála Radeckého na *náměstí Malostranském*. Pražský veřejný prostor prošel také výraznou změnou barevnosti: doposud dominantní černou a zlatou vystřídalaly barvy červená, bílá a modrá.

Jména nevyhovující politické orientaci nově vzniklého státu zakazoval zákon č. 266/1920 Sb., podle kterého bylo nutné odstranit všechna pojmenování, „jež nelze uvést v soulad s historií a vnějšími vztahy národa československého, zejména taková, jež připomínají osoby, které projevíly nepřátelské smýšlení proti československému národu.“¹³ Odstraňování jmen poplatných starým pořádkům nebylo však důsledné. Vyhnulo se např. *Karlínu*, pojmenovanému na počest císařovny Karolíny Augusty roku 1817, stejně jako *Císařskému ostrovu* a *Císařské louce*.¹⁴

Zmíněný rok 1918 představoval první z velkých přejmenovávacích mezníků 20. století (k tomu viz kapitola 2.5.1). V reakci na novou politickou situaci, která vyžadovala nová urbanonyma, byla v Praze ustavena místopisná komise, v jejímž čele stál městský archivář Václav Vojtíšek a která měla mít revizi pražské toponymie na starost. Během prvních let existence nového státu připravila zásady pro pojmenování pražských míst, jež byly městskou radou schváleny na počátku roku 1925. Obsahovaly šest základních principů:

¹³ Zákon č. 266, O názvech měst, obcí, osad a ulic, jakož i označování obcí místními tabulkami a číslování domů, § 7, ze dne 14. 4. 1920.

¹⁴ Později, v období protektorátu, přibyla k urbanonymům oslavujícím příslušníky habsburské panovnické dynastie ještě jména *Albrechtovo náměstí* (dnes *náměstí Kinských*; upomínalo na arcivévodu Albrechta Rakousko-Těšínského) a *Rudolfovo náměstí* (dnes *Palackého náměstí*; připomínalo císaře Rudolfa II.).

- 1) Měly být voleny původní tradiční či historické názvy z doby před vznikem městské zástavby.
- 2) Na druhém místě se upřednostňoval název podle povahy místa, směru, tvaru a vzhledu ulic, významných budov zde stojících nebo jiných charakteristických známek.
- 3) Pro ulice vzniklé po roce 1918 mělo být užito názvů připomínajících národní historii, protirakouský odboj, osvobození, památná místa a osobnosti spojené s těmito událostmi.
- 4) Měly být pokud možno zachovány a dále doplňovány názvoslovné soustavy vzniklé historicky v jednotlivých bývalých obcích pražského souměstí.
- 5) Výjimečně bylo možno pojmenovat ulici podle významné osobnosti, která k ní měla nějaký bezprostřední vztah (místo narození apod.). Zásadně se neměly volit názvy podle osob žijících.
- 6) Pokud nebylo možno uplatnit žádnou z předchozích zásad, měly se volit názvy zeměpisné (podle hor, řek apod.), a to tak, aby tyto názvy byly umístovány do oblastí města ležících ve směru skutečné polohy zeměpisné lokality (cit. podle Ledvinka 1997, s. 19).

Tyto zásady představovaly vůbec první ucelený plán, jak místa v hlavním městě pojmenovávat. Byly praktickou pomůckou při přejmenovávání pražských prostranství po vzniku tzv. Velké Prahy v roce 1920 (resp. 1922), s nímž byla spojena mnohonásobná duplicita jmen, kterou se tato pravidla snažila odstranit. Přestože v nich bylo jasně stanoveno, že se nemají užívat urbanonyma připomínající osoby dosud žijící, městská správa v meziválečném období k pojmenovávání po žijících osobách přistupovala, neboť se snažila vyhovět četným přáním široké veřejnosti. Do soustavy pražských urbanonym se tak dostalo např. *Masarykovo nábřeží*, *sady Petra Bezruče* či *Fochova ulice*.¹⁵

Rozsáhlá přejmenování realizovaná ve 20. letech neunikla pozornosti Naší řeči. V roce 1928 vyšel v rubrice Drobnosti článek, začínající těmito slovy: „Reformová horečka, kterou trpí naše republika od svého narození, jeví se i v přejmenovávání ulic. Protože jsou jména ulic pro snazší orientaci, dávají se jim jména nová a nová, aby se orientace ztížila. Na Vinohradech překřtili hned celou skupinu ulic a udělali z pořádného města na pár let blázonec. Až se lidé naučí v těch *Varšavských*, *Francouzských* a p. ulicích chodit, najde se jistě zase nějaký nový reformátor, který vymyslí zase jiné názvy, aby si i on pojistil aspoň na deset let nesmrtelnost.“ (K. S. – F. M. 1928, s. 142).

V pořadí druhá komplexní pravidla pro pojmenovávání pražských míst, která vznikla před obdobím, jež je předmětem zájmu této práce, vypracovalo Kulturněpolitické oddělení úřadu říšského protektora v roce 1940. Byla doplněna Úředním seznamem ulic, náměstí a sadů hlavního m. Prahy (*Amtliches Verzeichnis der Straßen, Plätze und Freiungen der Hauptstadt Prag*), který odstraňoval pro protektorátní správu nepřijatelná, „historicky

¹⁵ K občasnému pojmenovávání po dosud žijících osobnostech však docházelo už v časech monarchie: *nábřeží Korunního prince Rudolfa* (dnes *Alšovo*) získalo svůj název za života císařova syna.

protismyslná“ jména a který přinesl urbanonyma symbolizující staleté soužití Čechů a Němců na území Prahy a akcentující česko-německou sounáležitost (podrobněji viz kapitola 1.2.3.1).

1.1.2 Agenda pojmenovávání pražských veřejných prostranství v letech 1945 až 1989, přehled směrnic a pravidel

Ve druhé polovině 20. století charakterizoval pojmenovávání veřejných prostorů v hlavním městě neustálý nárůst počtu urbanonymických objektů vyžadujících nová jména, který byl určen jednak vznikem nové zástavby a jednak nárazovým rozšiřováním města, k němuž docházelo postupně v letech 1960, 1968 a 1974. Při posledním zmíněném rozšíření bylo k městu připojeno zhruba 30 obcí, Praha jím získala své dnešní hranice a její rozloha dosáhla 496,1 km² (Velká Praha měla v roce 1922 rozlohu třetinovou: 171,6 km²).

Na rostoucí počet urbanonymických objektů, pro něž bylo potřeba vytvořit nová jména, reagovaly postupně i čtyři směrnice, jimiž se pojmenovávání v hlavním městě ve sledovaném období řídilo. První z nich vznikly v roce 1946 a obsahovaly následující principy:

- 1) Pojmenování ulic a uliční tabulky slouží především orientaci.
- 2) Každé pojmenování ulice, náměstí, mostu nebo sadu smí se v obvodu hl. města Prahy vyskytnouti pouze jednou.
- 3) K pojmenování ulic budiž užito starých vžitých názvů. Kde byly odstraněny, ale neupadly dosud v zapomenutí, budiž obnoveny. Kde jich není, buď použito:
 - a) místních názvů míst, na nichž ulice vznikla. Kde to není nebo kde vzniklo ulic více, buď použito
 - b) pojmenování podle povahy, rázu, směru nebo polohy ulice nebo podle význačných objektů, v nichž ulice leží
 - c) u ulic navazujících na výpadové silnice pojmenování podle míst (měst, hor, řek apod.), k nimž výpadové silnice směřují
 - d) podle jmen vynikajících neb zasloužilých osob, význačných událostí, států neb památných míst, a to zejména tam, kde ulice má k dotyčné osobě, události apod. skutečný vztah (byt, působiště, místo narození, úmrtí apod.). Jmen podle osob žijících nebudiž používáno, leč zcela mimořádně a výjimečně.
- 4) Ulice téhož jména nemá být přerušena náměstím. Kde je náměstím přerušena, buď pro její pokračování použito nového pojmenování.
- 5) Ulice téhož pojmenování nemá zpravidla také přecházeti z jedné městské čtvrti do druhé.
- 6) Kde v jednotlivých částech města jest užito pro pojmenování ulic určité soustavy, buď tato zachována, případně doplněna.

7) Pojmenování ulice buď voleno tak, aby pokud možno bylo trvalé a nebylo zcela vydáno změnám doby.¹⁶

Vůbec poprvé bylo stanoveno, že urbanonyma slouží hlavně k orientaci. V otázce pojmenovávání po živých osobnostech byla poválečná pravidla benevolentnější. Ve výjimečných případech jej snad i kvůli praxi z doby meziválečné povolovala. I proto se brzy po jejich schválení objevila taková urbanonyma jako *Eisenhowerova*, *Krále Jiřího VI.*, *Koněvova* či *Stalinova*.

V poválečném období náležela agenda pojmenovávání a označování veřejných prostranství odboru pro vnitřní věci ÚNV (od roku 1960 NVP), při němž působila odborná komise, připravující jednotlivé návrhy. Konečné schvalování nově vzniklých urbanonym měla v pravomoci městská rada. Dříve však, než se k ní navržená jména dostala, musela být konzultována s velkým množstvím politických i nepolitických subjektů i jednotlivých vysoce postavených osob (k tomu podrobně Lašťovka – Lašťovková 2011). Výjimku tvořila jen urbanonyma na přání prezidenta republiky, vzniklá např. při příležitosti cizích státních návštěv. Tímto způsobem bylo možno pojmenovat téměř jakýkoliv městský objekt okamžitě a bez konzultací. Uplatňovaný systém byl z důvodu nadměrného množství subjektů, které do něj mohly zasahovat, zdlouhavý a administrativně těžkopádný. Rozhodující podíl na něm po roce 1948 měla tuhá ideologická kontrola, která byla v rukou Komunistické strany Československa.

Výše zmíněná pravidla, vzniklá rok po skončení druhé světové války, platila teprve 15 let, když se objevil požadavek na jejich přepracování, spojený s potřebou nových revizí v soustavě pražských urbanonym. Na počátku 60. let proto rada NVP pověřila odbor pro vnitřní věci, aby vypracoval nový návrh na celkovou koncepci pojmenování a přejmenování ulic. Ten byl mj. konzultován i s nejrůznějšími odborníky na historii a jazykovědu. Vyjadřoval se k němu i Vladimír Šmilauer, který doporučoval doplnit zásadu, aby se přejmenování ulic neprovádělo neustále, nýbrž najednou, kupříkladu vždy po deseti letech.¹⁷ Jeho požadavek však přijat nebyl.

¹⁶ Archiv hlavního města Prahy (dále jen AHMP), fond Protokoly předsednictva plenárních zasedání a rady Ústředního národního výboru hl. m. Prahy, inv. č. 21, kniha č. 2, 14. 1. 1946.

¹⁷ AHMP, fond Odbor pro vnitřní věci Národního výboru hlavního města Prahy (dále jen OVV NVP), inv. č. 1032, sign. OVV-163.02, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1962, Návrh označování pražských ulic, vyjádření prof. Vladimíra Šmilauera ze dne 18. 7. 1962.

Nově vzniklé směrnice, k jejichž schválení došlo v roce 1962, přejímaly rétoriku pravidel z roku 1946.¹⁸ Navíc však kladly důraz na stabilitu urbanonymie v historickém jádru města a podporovaly systematizované pojmenování, zejména takové, jehož jednotlivá jména významově souvisela se zaměřením podniků sídlících v dané lokalitě. Pro Nové Město, Nusle a Vyšehrad bylo kupříkladu doporučeno vybírat ze jmen sémanticky odkazujících k papírenskému a masnému průmyslu a k tematice měřicích přístrojů, v Michli se měla volit jména související s průmyslem plynárenským apod.¹⁹

Pojmenovávání po žijících osobách nebylo ve směrnících z roku 1962 připuštěno vůbec, přesto se však opět našly výjimky. V zápise z jednání rady NVP z prosince 1961 je například možné se dočíst: „V hlavním městě Praze je z kulturních zařízení a škol pojmenováno jedině *Realistické divadlo* po dosud žijícím soudruhu Zdeňku Nejedlém, který však již natrvalo vešel do národního povědomí, takže přejmenování nepřichází v úvahu. (...) Pokud jde o veřejná prostranství v Praze pojmenované po žijících osobách, jde o ulici *Koněvovu*, *Jeremenkovu* a *Žukovovu*. Ulice *Žukovova* bude přejmenována, názvy ulic *Koněvovy* a *Jeremenkovy* se ponechávají, protože by se přejmenování jistě nemělo týkat názvů po žijících velitelích Sovětské armády osvobozující ČSSR.“²⁰

Pro deantroponymická honorifikační urbanonyma připomínající nežijící osobnosti byl v nových zásadách stanoven požadavek, aby se dávala vždy jen takovým urbanonymickým objektům, které „svou výstavností a úpravou zaručují, že jejich pojmenováním bude významné osobnosti dána pocta.“²¹

V pořadí třetí koncepce označování pražských veřejných míst platící v poválečném období byla vypracována v roce 1975, a ačkoliv nebyla radou NVP schválena a patrně ani projednána, v praxi se podle ní pojmenovávání míst ve městě přesto řídilo (Lašťovka – Lašťovková 2011, s. 317). Důvodem snahy o novelizaci pravidel byla nejen politická situace v období normalizace, ale také rozrůstání hlavního města v důsledku rozšíření

¹⁸ I proto je zde neuvádíme v jejich plném znění. Kromě nich se pojmenování míst (nejen) v Praze řídilo též vyhláškou č. 97/1961 Sb. O názvech obcí, označování ulic a číslování domů.

¹⁹ S požadavky na obdobné sémantické souvislosti se lze setkat i dnes, byť se více než o celé systémy urbanonym jedná spíše o jednotlivé ulice a iniciativa pro vznik nového jména vychází nikoliv ze strany pražské městské správy, ale ze strany firem a institucí samotných. V Praze na Zličíně, v bezprostřední blízkosti švédského obchodního domu IKEA tak v roce 1997 vznikla *Skandinávská* ulice a společnost ČEZ sídlí od roku 2002 v *Duhové* ulici, jejíž název odkazuje k tehdejšímu barevnému logu výrobce elektřiny a ke sloganu „duhová energie společnosti ČEZ“ (srov. také Harvalík 2010, s. 184 nebo Knappová 2010, s. 246).

²⁰ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1031, sign. OVV-163.01, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1961, Zápis z jednání rady NVP, 5. 12. 1962.

²¹ AHMP, fond Magistrát hlavního města Prahy II, Protokoly předsednictva, plenárních zasedání a rady Národního výboru hl. m. Prahy, inv. č. 324, kniha č. 186, 18. 2. 1962.

území a nové výstavby. Zásady z roku 1975 položily důraz na jazykovou správnost urbanonym a přinesly i zmírnění zákazu pojmenovávat po žijících osobách. Namísto formulace z roku 1962 „ulice se zásadně nepojmenovávají po živých“ je v nových pravidlech uvedeno, že „ulice se v zásadě nepojmenovávají po živých.“²²

Nové zásady podporovaly jména sémanticky odkazující k československo-sovětské vzájemnosti a kladly důraz na vytváření uličních systémů, zastřešených i sémanticky nadřazeným názvem širší lokality (např. sídliště). V prostoru hlavního města se tento požadavek uplatnil mj. v případě *sídliště Rybníčky*, jehož prostranství jsou pojmenována po významných vodních nádržích – původně se však počítalo se jmény motivovanými druhy ryb: *Štiková, Úhořová, Cejnová, Pstruhová, Okounová* aj. (srov. Laštovka – Ledvinka a kol. 1998, s. 159).

Poslední zásady pro pojmenování pražských míst v období, které analyzuje tato práce, vznikly v politicky vypjaté době v samém závěru roku 1989. Prosazovaly především odstranění všech urbanonym, která byla v souladu s dosavadní vedoucí úlohou komunistické strany. Přejmenování realizovaná v duchu těchto pravidel měla na starost Nezávislá skupina pro pojmenování ulic a veřejných prostranství při Archivu hlavního města Prahy. Byla ustavena v prosinci 1989 a tvořili ji mj. dobrovolníci z onomastického oddělení Ústavu pro jazyk český a Katedry českého jazyka na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1991 se stala místopisnou komisí rady Zastupitelstva hlavního města Prahy.

V současné době podléhá pojmenování pražských míst Zákonu o hl. m. Praze č. 131/2000 Sb. Ten odmítá především urbanonyma duplicitní a zakazuje znovu i pojmenování po osobách dosud žijících, jejichž skutečný přínos státu, národu a společnosti se může ukázat jen s časovým odstupem. Milan Harvalík k tomu poznamenává, že „opatrnost je nutná zvláště u jmen politiků a státníků, zatímco vědci, básníci, spisovatelé, malíři a další umělci obvykle už za svého života prokážou svůj přínos vědeckému a kulturnímu světu“ (Harvalík 2004, s. 33). Podobně se vyslovoval též Ivan Lutterer: „U názvů na počest politiků a kulturních činitelů by se mělo trvat na dostatečně dlouhé čekací lhůtě,²³ během níž by se teprve prokázalo, zdali bude ta která osobnost něco říkat nejenom

²² Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy II, Porady vedoucích funkcionářů Národního výboru hl. m. Prahy, kart. 55, 2. porada dne 16. 1. 1976.

²³ Jak dlouhá by ona čekací lhůta měla být, autor neuvádí. V tomto kontextu můžeme zmínit, že v Chorvatsku platí zákonné nařízení, podle kterého se má čekat alespoň 10 let, než může být veřejné prostranství pojmenováno po zemřelém. Desetileté období má být adekvátní dobou, během níž je možno objektivně posoudit přínos daného člověka společnosti. Navzdory tomuto nařízení byla jen krátce po smrti prvního

nám, ale i nastupujícím generacím, zdali bude stát za to, abychom si ji i po desetiletích veřejně připomínali.“ (Lutterer 1992, s. 75–76).

1.2 Prostor

Prostorovým rámcem urbanonymických výzkumů je město, v našem případě Praha, představující svou geografickou polohou, urbanistickým členěním, architekturou, dominantami, vzhledem a výrazem nezaměnitelný celek. Praha je současně i symbolem historického, moderního i postmoderního češství, hlavním reprezentantem země a právně, politicky a kulturně nadřazeným městem, které utváří identitu a mentalitu společnosti (Soukupová 2017b, s. 8).

Prostor hlavního města Prahy, stejně jako jakéhokoliv jiného města, je v první řadě prostorem fyzickým, tvořeným hmatatelnými prvky městské reality, jako jsou domy, ulice, sochy, ale i nejrůznější tabule s nápisy apod. Kromě prostoru fyzického představuje Praha také prostor sociální, jenž je konstruován prostřednictvím sociálních vztahů. Chápání prostoru jako sociálního konstruktů přinesl do výzkumů v oboru sociálních a kulturních věd v 80. letech 20. století tzv. prostorový obrat / spatial turn. Myšlenku, že každá společnost a každé politické zřízení produkuje svůj vlastní prostor, rozvíjel především Henri Lefebvre (Lefebvre 1991; viz také Lefebvre 2009, s. 171). Podle jeho teorie produkují svůj vlastní prostor na jedné straně běžní obyvatelé Prahy, na straně druhé např. představitelé oficiální (státní) moci.

Do třetice je Praha též prostorem politizovaným, tj. polem tradičně spjatým s působením politické moci. Města kumulují na relativně malém prostoru velké množství lidí, a proto jsou přivlastňována vládnoucími elitami a ovládána ideologiemi (David 2010, s. 132). Městský veřejný prostor může být jen stěží neutrálním a apolitickým pozadím každodenního dění. Městská krajina²⁴ je naopak barometrem tempa politických zvratů (Light – Young 2015, s. 41–42). Střídající se politické režimy ji vnímají primárně jako něco, co je nutno co nejdříve přetvořit k „obrazu svému“, a snaží se v ní co nejviditelněji manifestovat své hodnoty a vymazat hodnoty režimu předešlého (Azaryahu 1996, s. 318).

prezidenta nezávislého Chorvatska, Franja Tuđmana, nazvána jeho jménem ulice ve Vukovaru, vzápětí následovala stejně motivovaná honorifikační urbanonyma i ve Splitu či Zadaru (Crljenko 2012, s. 238).

²⁴ Ačkoliv se může zdát uvažování o městě jako o krajině ve své podstatě nesmyslné (město jako takové je mnohdy nazýváno jako opak krajiny – především té venkovské), v naší práci s termínem *městská (urbánní) krajina* pracujeme. Rozumíme jím fyzické prostředí, jež obyvatele města obklopuje, formuje jejich život a které i oni na oplátku přetvářejí. Městská krajina má však současně ještě rozměr nemateriální, může být krajinou myšlenou, světem obrazů neboli představ, které lidé o městě mají.

V této souvislosti je třeba zmínit tzv. kritický obrat (critical turn / critical toponymies), který charakterizuje výzkum toponymie v posledních několika desetiletích (k tomu viz např. Berg – Vuolteenaho 2009; Rose-Redwood – Alderman – Azaryahu 2010, s. 455; Rose-Redwood 2011; Azaryahu 2011a; Light – Young 2015b). Tento myšlenkový proud považuje toponyma primárně za nástroj uplatnění politických sil a analyzuje mocenské zájmy stojící za jejich vznikem. Uvažuje např. o zeměpisných jménech jako o komoditě (např. Rose-Redwood – Alderman – Azaryahu 2010), případně i jako o nástroji symbolické odplaty (např. Azaryahu 2011a, s. 29).

Výše zmíněné přetváření (přepisování) městské krajiny, jehož iniciátory jsou politické režimy, lze dát do souvislosti s textuálními metaforami krajiny, užívanými především v antropologických výzkumech. Podle nich může být téměř jakákoliv krajina analyzována stejně jako text (srov. Duncan – Duncan 1988, s. 123). Představa města jako textu²⁵ vede pak k tomu, že je stále přepisovaná městská krajina vnímána v podstatě jako palimpsest, tedy psací látka, jejíž povrch byl vyškrabán a opětovně popsán. V běhu dějin se různé vrstvy překládají přes sebe a navzájem se zastíňují, městská krajina je pak ve výsledku mnohvrstevnatou strukturou. Metafora palimpsestu je zmiňována i v souvislosti s výzkumy městské toponymie,²⁶ neboť poskytuje možnost aktivně vnímat vrstvení jmen v městské krajině (k vrstevnatosti městské toponymie viz David – Mácha 2014, s. 54 n.). Jejím prostřednictvím se současně městská toponymie jeví jako cosi potenciálně „dešifrovatelného“. Jednotlivé hluboko uložené vrstvy jako by čekaly na své archeologické odkrytí a následný výzkum.

Rozvinutím metafory města jako textu pak lze městskou krajinu chápat jako krajinu jazykovou a porozumění městské krajině lze přirovnat ke čtení. Koncept jazykové krajiny rozpracovali Rodrigue Landry a Richard Y. Bourhis (1997). Definovali ji jako „jazyk veřejných dopravních značek, reklamních billboardů, cedulí komerčních zařízení a veřejných cedulí na vládních budovách“ (Landry – Bourhis 1997, s. 25) a rozlišili dvě její funkce: informativní a symbolickou. V širším pojetí je jazyková krajina veškerým psaným jazykem, s nímž se lze ve veřejném prostoru setkat (srov. Ben-Rafael a kol. 2006, s. 14; Gorter 2006, s. 2), tj. jazykem oficiálním i neoficiálním, komerčním i nekomerčním.²⁷ Podle Jaroslava Davida a Přemysla Máchy jazyková krajina „nezahrnuje veškeré prvky

²⁵ Chápání města jako textu (city-text) pochází od Kevina McCartyho (1975), později jej rozvinuli mj. Kevin Lynch (2004) nebo Maoz Azaryahu (1990; 1996, s. 324 n.). Hojně je koncept textuální metafory města užíván v literárních vědách (např. Hodrová 2006).

²⁶ Pracují s ní např. Jaroslav David (2016c, s. 9) nebo Halszka Górný (2015).

²⁷ Přehled literatury věnující se konceptu jazykové krajiny podává Guy Puzeý (2011, s. 211 n.).

přítomné kolem nás, ale jen ty, které jsou pro nás v dané chvíli relevantní, které vnímáme a které strukturují naši percepci prostoru“ (David – Mácha 2014, s. 41). Jazyková krajina turisty bude tedy jiná než jazyková krajina starousedlíka apod.²⁸

Z dosavadních materiálových prací o jazykové krajině možno jmenovat studii Lucie Satinské (2014), která sledovala jazykovou krajinu Bratislavy, kapitolu v knize Václava Velčovského o jazykové krajině protektorátu (Velčovský 2014, s. 193–195), nejnověji též studii Kryštofa Herolda o jazykové krajině pražského *Václavského náměstí* (Herold 2018). Srov. také studii Karla Altmana věnovanou problematice nápisů ve veřejném prostoru, jež dokumentuje poměr mezi českým a německým živlem v jazykové krajině Brna na konci 19. a na počátku 20. století (Altman 2000).



Obrázek č. 1: Schematický náčrt rozvinuté textuální metafory města

1.2.1 Urbanonymum jako nositel kolektivní paměti

Jména ulic, náměstí i jiných veřejných prostranství jsou součástí každodenní zkušenosti člověka s městem. Jsou to nepostradatelné prvky městské krajiny, tak všudypřítomné a běžné, že je obyvatelé mnohdy užívají jen jako praktickou pomůcku pro orientaci v městském prostoru, bez hlubšího přemýšlení o jejich významu, bez uvědomění si, že mohou tvořit otisk historického vývoje města, regionu či celé země a že mohou představovat relikty zmizelých prostorových a sociálních vztahů (srov. Alderman 2002, s. 99).

Pojmenovávání městských veřejných prostranství nelze studovat bez přihlédnutí k problematice paměti. Její výzkum není v posledních desetiletích jen doménou psychologů a filozofů, ale také historiků, sociálních geografů a antropologů, díky čemuž dochází k prolínání jednotlivých teoretických a metodologických přístupů i k diverzifikaci

²⁸ Ke srovnání konceptu jazykové / toponymické krajiny a onymického prostoru definovaného Vincentem Blanárem jako „súhrn vlastných mien používaných v jazyku daného národa na pomenovanie reálnych, hypotetických a fantastických objektov“ (Blanár 1996, s. 25) viz Krško 2016, s. 51.

významů samotného pojmu „paměť“. Nezkoumá se jen individuální lidská paměť a její ztráta (zapomínání), ale také paměť kolektivní (Halbwachs 2009), která není ničím jiným než konstruktem; to, co si lidé pamatují, není ve skutečnosti tím, co se v minulosti opravdu stalo (srov. též Dwyer – Alderman 2008). Kolektivní paměť je ukotvena v určitém časovém i v prostorovém rámci. V prostoru se realizuje v podobě tzv. míst paměti.

Koncept míst paměti je spojený s francouzským historikem Pierrem Norou a jeho sedmisvazkovým dílem *Les lieux de mémoire* (Místa paměti).²⁹ Samotný ústřední termín celé Norovy teorie, tj. „místo paměti“, může být poněkud zavádějící, neboť se nemusí vztahovat pouze k prostorovým entitám. Místem paměti rozumí Nora jakoukoliv významovou jednotku materiálního či nemateriálního rázu, z níž se během času stal prvek dědictví paměti určitého společenství. Mohou se jí stát například svátky, státní znaky, památníky, či slavnosti a rituály apod. Všechny tyto prvky jsou nějakým způsobem závislé na lidské paměti, která je hlavním kolektivním poutem s minulostí a skupinovým vědomím prožívaným emocionálně a která může nejen určovat vztah lidí k jejich minulosti, nýbrž dokáže ovlivnit politicko-mentální chování celých společenských skupin. Místa paměti jsou konečně i vyjádřením oficiálních vládnoucích diskurzů. Jejich proměny vedou k zásahům do míst paměti.

Přestože jsou místa paměti primárně konceptem historiografickým, jejich uplatnění lze najít i v toponomastice (podrobněji viz Kojetínová 2013). Na zmínky o paměti v souvislosti s toponymy lze narazit už v některých starších onomastických pracích. Např. Vladimír Šmilauer v polovině 60. let ve svém *Úvodu do toponomastiky* napsal, že se v zeměpisných jménech „zrcadlí kus dějin objektu a kus duše těch, kdo jej pojmenovali a pojmenování užívali“ (Šmilauer 1966, s. 12). K paměti odkazuje i titul popularizační knihy Jaroslava Davida a Pavla Rouse, kteří oikonyma a anoikonyma označují za „neviditelné svědky minulosti“, a rovněž zmínka v této knize, že se v místních a pomístních jménech „zrcadlí historie regionu, důležité dějinné události i každodenní realita života prostých lidí“ (David – Rous 2006, s. 7). V rámci studií věnovaných urbanonymům pak lze zmínit např. text Marka Nekuly zabývající se vztahem uličních jmen a vládnoucí ideologie, v němž autor konstatuje, že některá urbanonyma v sobě mají uloženu paměť místa (Nekula 2008, s. 182). Na příkladu vybraných urbanonym několika československých měst dokládá ovládnutí paměti krajiny a formování státní krajiny ve své interdisciplinární studii Pavel

²⁹ Vycházelo v letech 1984–1992. Do češtiny je přeložen pouze zlomek, viz Nora 1998. K významnějším českým pracím o místech paměti patří především sborník *Místa paměti česko-německého soužití* (Meyer – Šebek 2011) a kolektivní monografie *Paměť míst, událostí a osobností* (Hlavačka – Marès – Pokorná 2011).

Hájek (2002, s. 22–23). Většina zmínek o paměti v souvislosti s toponymy není však podložena žádnou teorií paměti, tudíž není zřejmé, jak má být tento zdánlivě „průhledný“ pojem vlastně chápán. Nabízí se proto široká škála možností jeho interpretace.

Domníváme se, že místy paměti, tak jak je pojímá Nora, se zcela jistě mohou stát i toponyma, neboť i ona jsou pro svoji schopnost vypovídat o dějinách osídlení, o hospodářském a sociálním vývoji jednotlivých regionů a o někdejší přírodní podobě krajiny prvkem dědictví³⁰ paměti určitého společenství. Nora přitom zeměpisná jména mezi místy paměti nezmiňuje, mluví poněkud neurčitě jen o jakýchsi „dřlech země,“ na nichž je založeno vnímání prostoru (Nora 1998, s. 28).

1.2.2 Možnosti a meze využití teorie identity města v onomastických výzkumech

Klíčovým pojmem této disertační práce je *identita*, již Slovník spisovného jazyka českého definuje jako „úplnou stejnost, totožnost“ (1960, s. 720). Ve společenskovedním diskurzu posledních desetiletí je to termín velmi frekventovaný. Navzdory tomu není jeho vymezení jednotné a jeho definice jsou často protichůdné. Spletitost vychází mj. i z množství kontextů a paradigmatických rámců jednotlivých společenských věd, které se problematikou identity zabývají. V jejich rámci bývá identita obvykle chápána jako stav osvojení si určitých rolí, které jsou potřeba pro život v konkrétní societě. Kromě tohoto sociálního rozměru identity je možné se setkat ještě s identitou jako se ztotožněním se s něčím dalším, kupříkladu s místem, regionem, městem, obcí apod. Teritoriálně založené identity se tradičně zkoumají v geografii (např. Tuan 1977; Relph 1976; Paasi 2001 a 2008; Chromý 2003), v posledních desetiletích proniká zájem o lokální identitu i do jiných oborů, v onomastických pracích se s ním setkáváme jen ojediněle. Z nejnovějších studií věnovaných urbanonymům se o něčem, jako je identita města, zmiňuje snad jedině Lenka Křížová ve svém výzkumu pražských „habsburských“ urbanonym: „Podíváme-li se na jména pražských ulic, nábřeží, mostů a parků souvisejících s členy panovnické rodiny, uvidíme, že akt pojmenování nebyl jenom projevem loajality vůči panovnickému domu, ale vytvářel celou širokou síť významů a přispíval zároveň k městské identitě.“ (Křížová 2017, s. 71). V její studii však není termín „městská identita“ nijak blíže specifikován.

Studujeme-li identitu lokální, v případě této práce urbánní, musíme uvažovat o dvou jejích navzájem propojených aspektech. Buď se jedná o identitu lidí žijících v městském

³⁰ Na skutečnost, že zeměpisná jména, konkrétně urbanonyma, jsou kulturním dědictvím města, upozorňoval už Václav Vojtíšek (1940, s. 97). K nutnosti ochrany toponym jako kulturního dědictví viz např. David – Mácha 2014 či David 2016a, s. 85.

prostoru, nebo jde o identitu města jako celku (srov. např. Haapala 2003, s. 13). V prvním aspektu je identita vztahem člověka a města, resp. vědomím příslušnosti k určitému městu, připoutáním se k němu (place attachment; srov. Low – Altman 1992), ztotožněním se s jím propagovanými hodnotami a jeho kulturou (Augé 1999, s. 111) a přesvědčením o jeho smysluplné existenci.³¹ Jejím prostřednictvím se jednotlivci nebo skupina vymezuje ve vztahu k jiným jednotlivcům nebo skupinám. Obyvatelé jednoho města tak sdílejí nějakou společnou identitu, která se liší od identity obyvatel jiného města nebo obyvatel vesnice apod. (Haapala 2003, s. 13). Podstatu identity městských obyvatel tvoří kromě její svázanosti s určitým jasně ohraničeným územím také zakotvenost v čase (Paasi 2001).

Druhým aspektem je identita města samého (urbánní identita), kterou lze chápat jako soubor znaků, vytvářejících jeho jedinečný charakter (srov. Cihlářová 2010, s. 13), resp. „komplex symbolů, významů a vlastnických vztahů svázaných s konkrétní krajinou (v našem případě s městskou krajinou – pozn. MP) a uchovávaných v kolektivní paměti jejích uživatelů“ (Hlavačka 2011b, s. 532).³² Tentýž koncept bývá označován i jako tvář města³³ či častěji jako obraz (image) města.

Teorie obrazu města vychází z prací amerického architekta a urbanisty Kevina Lynche, jehož základní text *The Image of the City* (1960; česky 2004) definoval ústřední pojem jako „všeobecné mentální představy o části fyzického světa, které si buduje každý jedinec“ (Lynch 2004, s. 4).³⁴ Při snaze tyto představy uchopit a zpředměnit vyvinul Lynch novátorskou metodu popisu vizuální formy města. Aby zjistil, jak lidé určitá místa vnímají a jakou jim přisuzují váhu, požadoval po svých respondentech nakreslení jednoduché mapy městského prostředí. Tato schémata měla odrážet tzv. mentální (či kognitivní) mapy, které má každý člověk uloženy ve své mysli³⁵ a na jejichž formování má vliv celá řada faktorů (mj. vzdělání, věk, informace z médií, osobní zkušenosti, názory blízkých). Na rozdíl od skutečné mapy není mentální mapa reálným odrazem existujícího světa, nýbrž obsahuje ty skutečnosti, které člověk považuje ve svém okolí subjektivně za

³¹ Pojem identity v tomto smyslu rozvíjejí např. Relph 1976; Moser 2005 nebo Chromý 2003.

³² K tomuto aspektu identity viz např. Pløger 2001; Young – Kaczmarek 2008; Stiperski a kol. 2008; dále viz studie historičky a antropoložky Blanky Soukupové (především 2009b) a urbánního etnologa Daniela Luthera (2014; 2017).

³³ Např. Kuthanová 2007.

³⁴ K tomu srov. definici pojmu *image* ve slovnících. Nový akademický slovník cizích slov jej např. chápe jako „psychický otisk reality subjektivně přepracovaný do formy dojmu, obrazu skutečnosti“ (Kraus a kol. 2005, s. 338).

³⁵ K tomu srov. Knappová 1996, s. 155: „Občan si podvědomě vytváří jakýsi lokální urbanonymický model místa, kde se nalézá, kde bydlí.“

nejvýznamnější.³⁶ Lynchovu metodu mentálního mapování považujeme za vhodný nástroj k hlubšímu a komplexnějšímu porozumění vzniku a fungování toponym v každodenní sociální interakci, byť je dosud v toponomastických výzkumech spíše opomíjena.³⁷

Lynchem definované obrazy města se neomezují jen na rovinu představ ryze individuálních, nýbrž zahrnují i obrazy kolektivně sdílené (public images; podrobněji Lynch 2004, s. 7), které jsou v prostoru města veřejně manifestovány prostřednictvím nejrůznějších textů, map, architektury, rituálů apod. Tyto obrazy se formují v průběhu dějin, obvykle pod vlivem velkých dějinných událostí a na jejich utváření se podílejí i nejrůznější mýty (viz dále). V analytické části této práce se budeme podrobněji věnovat právě těmto kolektivně sdíleným obrazům a způsobu, jakým je podporovala dobová urbanonymie. Jeden všezahrnující výsledný obraz města (např. obraz města v čase tzv. třetí republiky či obraz města v době socialismu) budeme označovat jako městskou (urbánní) identitu. Urbánní identitu chápeme jako soubor rysů, jež charakterizují město jako celek a vedou k jeho odlišitelnosti od měst ostatních. Město je jejím „nositel“ (srov. Tölle 2010, s. 348).³⁸ Urbánní identita zahrnuje jak fyzické uspořádání, tak i jiné kvality městského prostoru.³⁹ Není odrazem reálné podoby města, ale spíše kolektivně sdílených představ o něm (srov. také Štaif 2009), často představ podléhajících řízeným zásahům, vytváření falešných kontinuit i záměrných diskontinuit a obecně manipulaci⁴⁰ ze strany vládnoucích elit.⁴¹ V průběhu času a v souvislosti s politicko-sociálními zvraty dochází k proměnám urbánní identity, k jejímu slábnutí nebo zániku (srov. také Houžvička –

³⁶ Na základě svých výzkumů Lynch zjistil, že lidé vnímají městské prostředí jako složeninu vzniklou z pěti různých prostorových forem. Jsou jimi cesty, oblasti, okraje, uzly a významné prvky. Ne všem přiřkládají obyvatelé stejnou váhu. Některé při uvažování o městě upřednostňují a jiné upozadují. Dobré ponětí mají např. o hranicích města jako celku, menší už o hranicích své čtvrti. Pražským obyvatelům představu o hranicích oblasti, již obývají, ztěžuje např. umělé vytvoření obvodů Praha 1 až Praha 22, které nebylo výsledkem historického vývoje, ale úředního zásahu.

³⁷ Výjimku tvoří např. práce Erzsébet Györfy (2015a, 2015b a 2016), v českém prostředí pak např. studie Františka Bačovského (2007).

³⁸ Kevin Lynch v jedné ze svých pozdních prací definuje identitu místa následovně: „the extent to which a person can recognize or recall a place as being distinct from other places“ (Lynch 1981, s. 131).

³⁹ Je to především celkový ráz městské krajiny: unikátní historická architektura a jiné vizuální prvky, s nimiž se lze v městech setkat (např. sochy, budovy), včetně jejich prostorové organizace. Náleží sem rovněž i nejrůznější rituály a festivity stejně jako veškerá jména. „Proprial narration defines the identity of the urban organism and the inhabitants participating in this sphere; it determines their place in an unstable, ever-changing world“ (Rutkiewicz-Hanczewska 2007, s. 156).

⁴⁰ Srov. Tölle 2010, s. 349. Podobné manipulace jsou přitom často prováděny velmi diplomatickými cestami (Węclawowicz 2011, s. 364).

⁴¹ Vztah vládnoucích elit a městských prostorů jsme popsali výše jako přirozený a neoddelitelný, a to už od nejstarších dob (Paasi – Häkli 2003, s. 6). Města byla vždy sídly mocenských orgánů a zároveň polem pro jejich (sebe)prezentaci, proto politické režimy chápou městské prostory jako něco, co je nutno si na obecné rovině přivlastnit. Jedná-li se navíc o hlavní město státu, pak je tato tendence ještě silnější a naléhavější.

Novotný 2007, s. 50). Lze to dobře dokázat právě na urbanonymech, která v okamžicích politických zvrátů zpravidla brzy začnou potvrzovat novou společenskou realitu a sebezařazení města v ní.

Urbánní identita hraje důležitou úlohu též ve strategiích rozvoje města a v tzv. městském marketingu (city marketing), kterým je myšlena snaha vytvořit atraktivní město, a přitáhnout tak investory, turisty apod. (Tölle 2010, s. 348–349). Jak prokázaly vybrané onomastické sondy, na atraktivitě města nebo jeho části se spolupodílejí i městská toponyma. Miloslava Knappová např. uvádí, že „mnohý podnik považuje jako součást dobré reklamy ve své adrese i obecně kladně hodnocený uliční název. Přestěhuje-li se do ulice s málo atraktivním názvem (*U Skládky, Ke Hřbitovu*), usiluje o jeho změnu.“ (Knappová 1996, s. 154). Psychologicky dobře působí naopak jména typu *Klidná, Slunečná* či *Na Veselí* (Knappová 2010, s. 246). K tomu srov. též názvy nově budovaných obytných komplexů, které vznikají jako výsledek podnikatelských záměrů developerských společností a jejichž jméno je současně jejich reklamní prezentací (David 2008b).

1.2.3 Mýty a jejich uplatnění v urbanonymii

Vedle kolektivně sdílených obrazů města a urbánní identity je třeba zmínit ještě termín *mýtus*. Mýty pojmáme primárně jako nástroj, s jehož pomocí se městským elitám daří vyrovnat se složitostmi přítomnosti, legitimizovat vlastní zájmy a úspěšně je nabídnout obyvatelům měst (Soukupová 2017a, s. 5; viz také Macura 1995, s. 79 n.). Chápeme je především jako prostředek, umožňující formovat jednotlivé obrazy města. Pro vznik konkrétních mýtů je typický manipulativní a selektivní přístup, neboť se akcentují jen některé prvky městské reality, a jiné se vylučují. Recipient tak z reality vidí jen to, co vidět má.

V prostoru města jsou mýty šířeny takovými institucemi, jako je stát, magistrát, politická strana, škola či tisk a prostřednictvím míst paměti jsou ukotvovány a předávány dalším generacím. Mohou přímo iniciovat změny v městské krajině nebo i změny v soustavě jmen městských veřejných prostranství (např. mýtus husitů jako předchůdců socialistického zřízení vedl k rozhodnutí obnovit *Betlémskou kapli* i k doplnění systému husitských urbanonym na *Žižkově*). Některé mýty přetrvávají staletí, jiné se rodí a zanikají se změnou politické orientace země.

V analytické části práce se budeme podrobněji věnovat obrazům československého hlavního města – mnohdy formovaným mýty –, které se odrazily v dobové urbanonymii a

konstruovaly výslednou identitu poválečné, resp. rodící se socialistické Prahy.⁴² Dříve, než se dostaneme k období po skončení druhé světové války, se však zmíníme o mýtu, jehož síla na prahu sledovaného období kulminovala a který je pro utváření české státnosti i pro formování pražské urbanonymie od jejích počátků až do roku 1945 snad nejcharakterističtější.



Obrázek č. 2: Schematický náčrt utváření městské identity

1.2.3.1 Mýtus Němce jako odvěkého nepřítele a jeho odraz v urbanonymii

Mýtus Němce jako odvěkého nepřítele českého národa je mýtem přítomným v české historii od samých jejích počátků (srov. Rak 1994, s. 99 n.). V rámci pražských, ale i národních dějin se představa Němců jako národních rivalů a uzurpátorů připomínala mnohokrát a česko-německé soupeření se promítlo i do propriální sféry jazyka. V Praze se nástrojem politického boje mezi oběma etniky stala mj. i urbanonyma – jednak motivací volených jmen (k tomu podrobněji Ledvinka 1997), jednak, a to nejviditelněji, samotnou volbou jejich jazykového kódu.

S dvojjazyčností, tj. s konkurencí českých a německých uličních jmen, se pražské ulice potýkaly od nejstarších dob. Praha byla multikulturním sídelním útvarem, po celá staletí obývaným kromě Čechů také Němci. Česky mluvící obyvatelé středověké Prahy užívali česká jména, německy mluvící zase německá. Rovnovážná středověká koexistence obou jazykových kódů však byla vystřídána převahou jazyka německého. V souvislosti s narůstající germanizací, již přineslo období po třicetileté válce, se česká urbanonyma používala stále řidčeji. Osmdesátá léta 18. století přinesla jako jediný úřední jazyk němčinu a užívání českých urbanonym v psané formě ustalo, jakkoliv se v mluvené řeči patrně používala i nadále (viz Kalousková 2006, s. 70).

K renesanci českých urbanonym přispělo až národní obrození, především jeho vrchol v revolučním roce 1848, kdy se prosadila nová tendence dávat pražským prostranstvím národně vlastenecká, všeslovanská a jazykově česká jména, zejména pak ta honorifikační (ke konkrétním příkladům viz kapitola 1.1.1). Vzepětí českého národního hnutí se odrazilo

⁴² Obdobné analýzy mohou být přínosné i pro srovnání urbanonymie několika měst, a to i měst v různých státech.

i ve zpětném překládání německých urbanonym do češtiny. Protože už ale nebyla motivace některých jmen dostatečně známa, docházelo k omylům, jako tomu bylo například u ulic *Schneckengasse* či *Karpfengasse*. *Schneck* bylo jméno majitele jednoho z domů v ulici, jejíž název byl omylem přeložen jako *Hlemýžďová* nebo *Plžová*. *Karpfengasse* získala své jméno po staroměstském primátoru Pavlu Kaprovi z Kaprštejna a neměla nic společného s rybou, jak by se podle tvaru *Kaprová* mohlo zdát (srov. kapitolu 3.7).

Po tzv. rakousko-uherském vyrovnání a odmítnutí vyrovnání rakousko-českého nastal v pražském uličním názvosloví posun ve smyslu posílení českého elementu na uličních tabulích (srov. Nekula 2008, s. 183; k pražské urbanonymii této doby viz Erben 1870), který byl zasazen do kontextu demonstrativních protestních vystoupení české politické reprezentace a české veřejnosti. Ostřejší ideologický, národní náboj dostalo česko-německé soupeření na poli městské toponymie až v 90. letech 19. století, do té doby mělo spíše poklidný charakter.

V roce 1893 bylo rozhodnuto nahradit dvojjazyčné česko-německé tabule jednojazyčnými (českými) nápisy. Volba jejich jazykového kódu vyjadřovala národnostní složení a dominantní roli Čechů ve městě i na radnici. Měnila se i samotná barva uličních tabulí. Zatímco dříve se barevně lišily čtvrť od čtvrti, nyní získaly jednotný vzhled, charakterizovaný bílým písmem na červeném podkladu s modrým nebo bílým rámováním (Ledvinka 1997, s. 16). Aktem odstranění dvojjazyčných tabulí se Praha symbolicky stala ryze českým městem, což se neobešlo bez reakcí německé strany. Na mnoha místech docházelo z iniciativy pražských Němců k opakovanému ničení jednojazyčných uličních označení. Národnostní spor na poli pražské toponymie byl vyřešen rozhodnutím správního soudu z 1. října 1898, a to ve prospěch českých jmen. Boj o ryze český charakter pražského veřejného prostoru byl potom definitivně ukončen 12. února 1919, kdy na základě usnesení pražského správního sboru zmizela urbanonyma oslavující členy habsburské dynastie.

Pokud se jednalo o jazyk nápisů na veřejných prostranstvích, stala se Praha po vyhlášení Československa městem monolingvním, nikoliv však nadlouho. Už o dvacet let později, v době protektorátní, se pražská jazyková krajina opět proměnila. Ve veřejném prostoru musely být na prvním místě vždy uváděny německé nápisy, neboť podle nařízení protektorátního ministerstva vnitřního ze září roku 1939 měl mít německý jazyk přednost (Velčovský 2012, s. 233).⁴³ Protičeská kampaň se ze strany protektorátní správy začala ještě více stupňovat poté, co se zastupujícím říšským protektorem stal Reinhard Heydrich.

⁴³ K překladu pražských protektorátních urbanonym do němčiny viz Kalousková 2010.

Původní deklarovanou koexistenci obou jazyků vystřídala přímá konfrontace, neboť dosavadní oficiální snahy germanizovat jazykovou krajinu Prahy podle Heydricha nebyly zcela úspěšné. Prezidentu Háchovi si kupř. stěžoval, že i přes nařízení je jazyková krajina Prahy v určité míře stále česká, a dokládal to příkladem hotelu *Zlatá husa* na *Václavském náměstí*. Ten měl ještě na jaře roku 1942 vývěsní štít jen v češtině (Velčovský 2012, s. 237).

Protektorátní jazyková politika⁴⁴ přinesla do pražské urbanonymie jména symbolicky vyjadřující česko-německou vzájemnost a kulturní sounáležitost, jež měla deklarovat staleté soužití Čechů a Němců na území Prahy a prezentovat Prahu jako staré německé město v srdci Evropy (Ledvinka 1997, s. 22). Zároveň byla odstraněna jména, která připomínala osobnosti nebo události nevyhovující nové vládnoucí ideologii. Na žádost Úřadu říšského protektora byl v dubnu roku 1940 vypracován seznam pražských ulic, jejichž jméno bylo nutno změnit. Z *náměstí Republiky* se stalo *Hyberské*, *Národní třída* získala jméno *Viktoria*, z *mostu Legií* se stal *Smetanův*, z *Bachmačského náměstí* *Blücherovo*, z ulice *České družiny Mülichova*. Zmizela též obě urbanonyma připomínající Milana Rastislava Štefánika. Ze *Štefánikovy* ulice se stala *Kinského* a ze *Štefánikova mostu* *most Leoše Janáčka*. Některá urbanonyma však pozornosti nacistické správy unikla. Patřila mezi ně např. *Riegrova* ulice (dnes *Bořivojova*), změněn nebyl ani název *Židovského ostrova* (dnes *Dětský ostrov*).

V prostoru hlavního města se v protektorátní době objevila jména jako *Roettigova*, *Schwerinova*, *Kirchmayerova*,⁴⁵ *Fügnerova*, *Dětmárova alej*, *náměstí Marie Terezie*, *Říšské náměstí*, *nábřeží Karla Lažnovského* a *Reinhard-Heydrich-Ufer*. V Praze vznikla také ulice *Eberhardtova*, připomínající německého lokátora, jenž založil Havelské město, další prostranství získala jména významných německých umělců, kteří v Praze tvořili (Parléř, Brokoff, Braun, Dientzenhofer, Mozart) nebo ji opěvovali (Postl, Stifter). Urbanonyma *Magdeburská* a *Norimberská* měla zase připomínat dvě německá města, která byla vzorem při zakládání Prahy. *Husova* ulice získala zpět jméno *Dominikánská*.

Přestože cílem přejmenovací akce bylo potlačení národnostně českého, resp. protiněmeckého rázu pražského uličního názvosloví a konstruování německého národního prostoru, měnila se i urbanonyma v tomto smyslu neutrální. Ulice *U Dvora* byla

⁴⁴ Jazykovou politiku možno chápat jako soubor oficiálních a veřejně deklarovaných aktivit, regulujících konkrétními legislativními akty užívání jazyka či jazyků či jednotlivých jazykových prvků, tvarů, kódů nebo variet v jednotlivých oblastech veřejného života daného státu (správa, soudnictví, školství, ozbrojené složky, jazyková krajina atp.). K termínu viz např. heslo Jazyková politika v Novém encyklopedickém slovníku češtiny (Sloboda 2017).

⁴⁵ Ve jméně německého polyhistora G. K. Kirchmaiera (1635–1700) se objevila pravopisná chyba.

přejmenována na *Stichovu*, *Slunná na Haenkeho* a ulice *Na Hutích* se stala *Fichteovou*. Celkem bylo v Praze v období okupace přejmenováno 444 veřejných prostranství (Kuthanová 2007, s. 27). Do soustavy protektorátních urbanonym nepronikla jména, která by oslavovala nejvyšší nacistické představitele. Žádné pražské prostranství nezískalo např. jméno Adolfa Hitlera, neboť ten si to údajně nepřál (Kuthanová 2007, s. 25).

Zajímavým fenoménem protektorátní doby byla fiktivní urbanonyma, resp. fiktivní překlady českých jmen do němčiny, v nichž se odrážel lidový humor. Jak uvádějí ve své vzpomínkové publikaci Timoteus Čestmír Zelinka a František Novák, „celou Prahou kolovaly smyšlené překlady jako např. *das Tschechischen Heiligen Regimentsbrücke* (most Svatopluka Čecha), *Organtinplatz* (Tylovo náměstí), *Untergrossmutterweg* (Podbabská silnice) či *Spekuliergasse* (Myslíkova)“ (Zelinka – Novák 1948, s. 13). Taková jména byla projevem tzv. onomastického folkloru (k tomu viz poznámka č. 204).

1.2.4 Přejmenovávání jako průvodní jev transformace identity města

V závěru kapitoly věnované teoretickému vymezení urbánní identity se zastavíme ještě u fenoménu přejmenovávání, o němž Pavel Hájek ve své knize o krajínovorných procesech v českých zemích ve druhé polovině 20. století, napsal: „Pojmenování vyčleňuje z krajiny její určitou část a propůjčuje jí různé vlastnosti, kvality a funkce. Naplňuje ji konkrétním významem a jako takovou vřazuje do slovníku – myšlení lidí, kteří ji obývají nebo s ní jinak přicházejí do styku. Spoluvytváří síť vazeb a vztahů, umožňují člověku se v tom kterém území orientovat a identifikovat se s ním. V tomto smyslu pak nahrazení stávajícího názvu místa jiným představuje poměrně závažný počín, ovlivňující jeho symbolickou i společenskou hodnotu.“ (Hájek 2008, s. 51).

S přejmenováváním veřejných prostranství a ztrátou jejich historické paměti se města začala hojněji potýkat především v souvislosti se dvěma okolnostmi. První představovalo rozšiřování městské plochy v důsledku připojování okolních obcí a s tím spojená nutnost odstranit duplicitní jména. Druhým podnětem pro nárůst počtu přejmenování bylo zvýšení procentuálního podílu honorifikačních jmen v soustavě názvů městských veřejných prostranství. Zatímco orientační urbanonyma bývají relativně stabilní, urbanonyma honorifikační jsou charakteristická svojí nestabilitou. V jejich případě existuje větší pravděpodobnost, že budou v době zvrátů v politickém a společenském uspořádání odstraněna, nebudou-li odpovídat zájmům těch, kteří se právě dostali k moci, a že je nahradí nová úředně schválená jména, reflektující aktuální „autorizovaný“ výklad městské i národní minulosti (Azaryahu 1996, s. 317–319).

Ve 20. století se soustava pražských urbanonym potýkala s revizemi v souvislosti s každou politicko-společenskou změnou. Kvůli velikosti hlavního města a s ní souvisejícím množstvím veřejných prostorů se úpravy urbanonymie nejednou protáhly téměř až do dalšího politického a společenského zvratu: k posledním úpravám v souvislosti s vyhlášením protektorátu docházelo ještě v roce 1944 a změny vyvolané koncem druhé světové války přinášel ještě rok 1947. Nejdéle trvající revize přinesl do pražské urbanonymie listopad 1989. Protáhly se až do druhé poloviny 90. let. Přičteme-li k tomu ještě průběžné změny z důvodů duplicity a dílčí, nárazová přejmenování (např. změny vzešlé z kritiky kultu Stalinovy osobnosti), dospějeme ke zjištění, že soustava názvů veřejných míst v hlavním městě procházela v minulém století proměnami prakticky neustále.

Vedle přejmenování úředních, iniciovaných městskou správou, stojí změny spontánní, které představují živelný akt vyjádření vůle obyvatel města. Tento ojedinělý fenomén je spojen především s vypjatými historickými momenty, kdy nově vzniklá jména ve veřejném prostoru nahrazují (mnohdy velmi „improvizovaným“ způsobem) jména stávající, aniž by byla předtím úředně schválena.

Několik takových pojmenování se v prostoru Prahy objevilo v samém závěru druhé světové války. Na jedinečný historický okamžik porážky Německa zareagovala pražská urbanonymie s předstihem a odstraňování protektorátních uličních jmen začalo ještě dříve, než do Prahy vstoupila Rudá armáda. Už během 4. května 1945 lidé symbolicky skoncovali s odcházejícím režimem tak, že strhávali, zakrývali nebo zabarvovali tabule s vnucenými uličními jmény.⁴⁶ Zpravidla na ně začali psát jména předokupační, což symbolicky ztvárňovalo znovuobnovenou vládu českého lidu nad prostorem města. Objevila se ale i jména úplně nová.

Nové, spontánně vzniklé poválečné jméno získala např. dnešní *Jandova* ulice, která byla nazvána *Osvobozených vězňů* (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 249), dnešní *Novovysočanská* ulice měla po válce jméno *5. května* (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 601), ulice *Na břehu* nesla nakrátko název *Klementa Gottwalda* (Lašťovka – Ledvinka a

⁴⁶ Podobně rychle zareagovala na politický obrat v souvislosti s příchodem Rudé armády i urbanonymie jiných měst. V Prešově, který byl osvobozen 19. února 1945, došlo k úřednímu schválení urbanonym oslavujících nově nabytou svobodu ještě téhož dne. Byly provedeny tyto změny: *Hlinkova* > *Stalinova*, *Námestie legionárov* > *Masarykovo námestie*, *Námestie Pittsburskej dohody* > *Námestie Slovenského národného povstania*, *Rodobrany* > *Partizánska* (Blichla 1996, s. 104). K živelným přejmenováním ve vybraných městech Říše, iniciovaným jak místními samosprávami, tak i jednotlivými občany, srov. Pöppinhege 2011, s. 327.

kol. 1997, s. 481) a své spontánně vzniklé jméno, jakož i označení neoficiálními uličními tabulemi měla i dnešní *Prosecká* ulice. Byla nazývána *Barikádových bojovníků* (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1998, s. 119). Ani jedno z uvedených spontánně vzniklých urbanonym nebylo však později oficiálně potvrzeno. Úředního schválení se naopak dostalo žižkovskému náměstí *Barikád*, ačkoliv si na jeho potvrzení muselo počkat plných sedm let – do roku 1952 mělo oficiální název *Perštýnovo* (Čarek a kol. 1958, s. 51).

Ke spontánním změnám uličních tabulek, jakož i nejrůznějších dalších cedulí se jmény (např. se jmény měst a obcí) nebo ukazatelů směru, docházelo také během invaze vojsk zemí Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Aby se okupantům ztížila orientace, stala se československá krajina takřka přes noc bezejmennou. Zmizely tisíce orientačních tabulí a ty, jež zůstaly, byly přemístěny, aby jen umocnily bloudění vojáků. Na nárožích pražských domů se objevila jednotná uliční jména jako např. *Dubčekova* třída nebo *Svobodovo náměstí* (Marco 1990, s. 10; viz také Příloha č. 2).⁴⁷ Taková urbanonyma neplnila primárně funkci orientační, ale symbolickou⁴⁸ a honorifikační. Jejich setrvání ve veřejném prostoru bylo však velmi krátké.

Pražané aktivně zasáhli do vývoje pojmenování veřejného prostranství také v historicky vypjaté době v lednu roku 1969. Po smrti Jana Palacha spontánně přejmenovali náměstí *Krasnoarmějců* před budovou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a několikrát je označili novým jménem. Rada NVP označila tuto změnu za protiprávní a nechala vždy úředně schválené uliční tabule vrátit (k tomu podrobněji viz kapitola 3.3.2). Na úředně potvrzené jméno po Janu Palachovi si náměstí muselo počkat až do prosince roku 1989.

Spontánní přejmenovávání veřejných městských prostranství není zachyceno v příliš velkém množství dokladů, jde však o fenomén, jenž si rozhodně zasluhuje pozornost. Setkáváme se s ním v časech historických zvrátů (a mnohdy ještě před nimi), a to zejména v místech městské krajiny s velkým kulturním a historickým potenciálem. Jména, která se ve veřejném prostoru objeví spontánně, můžeme považovat za symbol (symbol konkurenčního historického diskurzu nebo obecně symbol pocitů a nálad v městské societě). Funkci symbolu pak plní i ony nově instalované a mnohdy improvizované uliční

⁴⁷ V Českých Budějovicích byla podobným způsobem třída *Rudé armády* označena improvizovanými cedulemi *Československých legií* (Koblasa – Kovář 2005, s. 42).

⁴⁸ Symbolickou funkci plní urbanonymum tehdy, když se stane symbolem – ztělesněním národního nebo jiného zájmu, případně nějakého obecnějšího, abstraktního pojmu. Miloslava Knappová tuto funkci ve výčtu urbanonymických funkcí neuvádí (z jejích textů o funkcích urbanonym viz především Knappová 1994). Urbanonymickým funkcím se podrobněji budeme věnovat v kapitole 2.3.

tabule, poněvadž vizuální fixace jména v městském prostoru nabývá v okamžicích významných historických událostí přinejmenším stejného významu jako jméno samé.

2 Charakteristika urbanonym a honorifikační motivace pojmenování

2.1 Postavení urbanonym v onymickém systému jazyka a dosavadní výzkumy urbanonymie

Onomastika, nauka o vlastních jménech (propriích), je subdisciplínou lingvistiky, která se zabývá vznikem a fungováním propriální sféry jazyka.⁴⁹ V onomastických výzkumech se vyčleňují dvě základní skupiny proprií: *bionyma* (vlastní jména živých organismů nebo smyšlených a mytologických bytostí, které jsou fixovány v sociálních vztazích) a *abionyma* (vlastní jména neživých přírodních objektů a jevů). Do skupiny abionym náleží mimo jiné *toponyma*, vlastní jména zeměpisná, tj. jména objektů, které lze kartograficky zachytit (Pleskalová 2002). Toponyma se podle druhu pojmenovaného objektu dále člení na kosmonyma a geonyma, a ta potom na:

- choronyma – vlastní jména větších obydlených nebo neobydlených přírodních či správních celků
- oikonyma – vlastní jména sídlištních objektů, které jsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány
- anoikonyma – vlastní jména neživých přírodních objektů a takových člověkem vytvořených objektů, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány.⁵⁰

Na pomezí oikonymie a anoikonymie se obvykle vymezují urbanonyma,⁵¹ která Rudolf Šrámek chápe jako vlastní jména „všech osídlených i neosídlených objektů nacházejících se na historicky i soudobě vymezeném katastru sídelního útvaru, který má charakter (statut) města, pojmenovávající nejrozmanitější objekty (kromě antroponymických) mající pro život města význam a v katastru města se realizující“ (Šrámek 1990, s. 73).

Jakkoliv je dnes termín urbanonymum v onomastických výzkumech široce užívaný, v minulosti nebyl vždy jednoznačně přijímán. Nepracovala s ním např. Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky (Svoboda – Šmilauer a kol. 1973). V předmluvě k ní navíc Vladimír Šmilauer doporučoval nepřetěžovat terminologii zvláštními názvy pro všechny druhy objektů a jako příklad takového nadbytečného termínu použil právě

⁴⁹ K rozdílu mezi propriální a apelativní sférou jazyka viz Šrámek 1999, s. 50–51.

⁵⁰ Srov. Svoboda – Šmilauer a kol. 1973, s. 53 n. Jinou hierarchii uvedených termínů uvádí Šrámek (1999, s. 163–164; k tomu srov. Pleskalová 2001, s. 227–228).

⁵¹ Viz např. Pleskalová 2002. Podle Šrámkova se jedná spíše o třídu vlastních jmen realizující se na pomezí oikonymie a chrématonymie (Šrámek 1990).

urbanonymum (Svoboda – Šmilauer a kol. 1973, s. 10). Jména ulic, náměstí, nábřeží, mostů a dalších městských objektů řadila Základní soustava k hodonymům, tj. mezi anoikonyma (tamtéž s. 68; k tomu srov. též Olivová-Nezbedová 1995, s. 304).

Rozšíření a ustálení termínu urbanonymum napomohla vlna zájmu o výzkum názvosloví městských veřejných prostranství, která do československé onomastiky přišla v 80. letech 20. století patrně v souvislosti s postupným dozníváním normalizace a uvolňováním politického tlaku na společnost (Krško 2014b, s. 85). Vyrůstající zájem o výzkum urbanonym vedl v roce 1986 k uspořádání celostátního tematického semináře (viz sborník příspěvků: Žigo 1988), který o 10 let později následovalo ještě kolokvium (viz sborník příspěvků: Odaloš – Majtán 1996). Přibližně od druhé poloviny 90. let pak množství studií o urbanonymech i bakalářských a magisterských diplomových prací věnovaných této problematice kontinuálně roste. I přes relativně široký zájem o problematiku jmen městských veřejných prostranství stále existují oblasti, které jsou v onomastických výzkumech spíše opomíjeny. Větší část doposud publikovaných textů se zaměřuje spíše na proměny urbanonymických soustav (materiál sledují převážně optikou „odstranění – nahrazení“) a na etymologii jmen. Tématům, jako je např. percepce, strukturace a interpretace městského prostoru a podíl vládnoucí ideologie na formování městské toponymické krajiny, se věnuje jen naprostý zlomek prací.

Badatelé na poli městské toponymie se navíc rozličnými městskými oblastmi zabývají v různé míře. Přestože je prostorovým rámcem urbanonymie areál, který vymezují aktuální hranice města, největší pozornost bývá věnována pojmenováním v jeho historickém jádru.⁵² Tento typ jmen je považován za nejméně atraktivnější, neboť odráží politický a společenský vývoj města samého i celého státu „jako málokterý druh vlastních jmen“ (Bayerová – Šrámek, 1988, s. 15). Okrajové části, které jsou zpravidla tvořeny původně samostatnými obcemi, zůstávají na okraji zájmu badatelů. Malá pozornost je také věnována jiným druhům urbanonymických objektů než ulicím a náměstím a jen pozvolna v rámci onomastických výzkumů přibývá prací věnovaných jiné než standardizované urbanonymii. Přestože je nestandardizovaná urbanonymie atraktivním a čtenářsky

⁵² Historické jádro se v uvažování lidí často ztotožňuje s „městem“ samotným. Autorka této práce může jen potvrdit, že obyvatelé jejího bydliště, tj. okrajové pražské čtvrtě, používají výraz „město“ pro pojmenování vnitřních pražských částí, které synonymně označují také jako „Prahu“. Přestože v Praze sami bydlí, běžně říkají: „jedu do Prahy“ ve významu „do historického jádra města“, „do centra Prahy“, resp. „do lokalit tzv. vnitřního města“, jímž se obvykle označuje prostor v přímém kontaktu s historickým jádrem vzniklý na konci 19. a na začátku 20. století jako samostatná předměstí. V představách obyvatel periferních částí tedy přetrvává obraz Prahy v jejím původním rozsahu před velkými rozšířeními ve 20. století. Srov. také David – Mácha 2014, s. 46.

vděčným tématem, autoři urbanonymických studií se stále zaměřují spíše na standardizované formy městského názvosloví. Výjimky z poslední doby představují práce Jaroslava Davida a Přemysla Máchy (2014, s. 74–97) a Jaroslava Davida a Michala Místeckého (2016), které se týkají socialistických měst Havířova a Ostravy. Texty o nestandardizované urbanonymii publikovala i autorka této práce (viz Ptáčnicková 2017, 2018a, 2019a).

2.2 Vymezení urbanonymického objektu

Přestože si uvědomujeme rozsáhlost urbanonymického materiálu i rozdílný charakter jednotlivých objektů (objekty sídelní i nesídelní, pro život ve městě významné i méně významné), přikláníme se spíše k širšímu chápání termínu urbanonymum.⁵³ Základem našeho vlastního chápání urbanonymických objektů je jejich poměrně široký výčet podaný v 80. letech Milanem Majtánem. Majtán mezi urbanonymické objekty řadí:

- a) městské obvody, čtvrti, urbanistické obvody, sídliště;
- b) náměstí, ulice a jiná veřejná prostranství (trhy, hřbitovy, parky, aleje);
- c) mosty, podchody, fontány, památníky a sochy;
- d) významné budovy sídelního i nesídelního charakteru, části městských opevnění;
- e) významné místnosti a sály;
- f) tratě, stanice a zastávky (Majtán 1988).⁵⁴

Hranice mezi urbanonymy a jinými skupinami proprií se mnohdy jeví jako nezřetelná, není proto jednoduché ji u některých pojmenování objektů městského katastru přesně vymezit a rozhodnout, zda jméno mezi urbanonyma náleží, či nikoliv. Jistě by bylo také možné uvažovat o případném rozšíření výše zmíněného Majtánova přehledu urbanonymických objektů a jejich typů. Jak uvádí Rudolf Šrámek, „potíž neleží v pojmenovaných objektech samých (...), obtíže leží v kritériích, přesněji řečeno, v obecně onomastickém teoretickém vymezení a pojetí těchto kritérií, podle nichž je třeba vztah objekt – jeho vlastní jméno pokládat za *městský*, takže vznikne dostatečný a teoreticky obhajitelný důvod k existenci specifického druhu proprií, totiž *městských* jmen, vázaných jen na *městské* fungování.“ (Šrámek 1990, s. 67).

⁵³ K širšímu a užšímu vymezení viz nejnověji David 2017.

⁵⁴ Srov. též Pleskalová 2002. K jiným klasifikacím urbanonymických objektů viz např. Handke 1989, s. 8–10; Handke 1992, s. 66; Zagórski 2002, s. 93; Myszková 2015, s. 211.

Nejednoznačný status mají v tomto smyslu kupříkladu městská oronyma a hydronyma. Podle Majtána k urbanonymům nenáleží, „pokud nepojmenovávají nějaký specifický prvek městské reality“ (1988, s. 164; viz též Pleskalová 2002, s. 506), což je ovšem podle našeho názoru formulace příliš vágní, a tudíž problematická. V naší práci jsme se rozhodli městská oronyma a hydronyma k urbanonymům nezařazovat,⁵⁵ přestože uznáváme, že jsou se skupinou námi chápaných urbanonym významově i slovtvorně propojena (jsou např. jejich motivačním východiskem: hydronymum *Vltava* → urbanonymum *Vltavská* ulice). Nechceme jim přiznat ani jakýsi dvojí status, jak činí Šrámek a Šrámková, podle nichž je „každé městské hydronymum či oronymum součástí dvou samostatných onymických systémů – hydronymického nebo oronymického a urbanonymického.“ (Šrámek – Šrámková 2008, s. 46). K urbanonymům je neřadíme především proto, že nejsou lidským dílem, ale přírodními útvary, jež vznikly nezávisle na člověku a dříve, než existovala města samotná. Tyto a obdobné prvky městské krajiny se vymykají rovněž tím, že obvykle nemění svá jména v souvislosti s historickými změnami (výjimku tvoří snad jedině ostrovy⁵⁶).

Vedle městských oronym a hydronym se jako nejednoznačná jeví také klasifikace zastávek a stanic, jež jsou bezesporu výrazným elementem městské krajiny a důležitým orientačním prvkem v prostoru města, bývá však upozorňováno na jejich podobnost s objekty chrématonymickými (např. Mitter 2012; Lábus 2007, s. 47). Podle Mittera je možno chrématonymický charakter zastávek odvodit např. z toho, že jsou zřetelným produktem lidské činnosti, nebo ze skutečnosti, že se dají snadno přemístit – objekty toponymické zpravidla přemístit nelze, a pokud ano, pak velmi obtížně (Mitter 2012, s. 279). V naší práci zmíněné objekty mezi urbanonyma zařazujeme, a to především z toho důvodu, že zmíněné Mitterovy argumenty nepovažujeme za dostatečné k tomu, aby se o zastávkách a stanicích dalo uvažovat jako o objektech na hranici toponymického a chrématonymického systému. Jako „produkt lidské činnosti“ lze označit prakticky všechny objekty v katastru města (včetně např. ulic či mostů), neboť město je samo o sobě výsledkem lidské činnosti. Argument o snadné přemístitelnosti zastávek a stanic je potom také sporný. Předpokládejme, že by všechny typy zastávek a stanic měly být v rámci klasifikace onymických objektů zařazeny do společné podskupiny. V tom případě není

⁵⁵ Opačně postupuje např. Vaculík (2008, s. 407).

⁵⁶ Např. *Žofín* pojmenovaný po matce císaře Františka Josefa I. změnil své jméno v roce 1925 na *Slovanský ostrov*. Jednalo se o poněkud opožděný projev snahy skoncovat s monarchistickými urbanonymy po vzniku republiky. K tomu srov. Křížová 2017.

možné zvolit jako rozlišovací kritérium jejich přemístitelnost. Stanice metra např. na rozdíl od zastávek autobusů přemístit nelze vůbec. V našem vymezení jsme se rozhodli zařadit zmíněné objekty mezi urbanonyma. Podobný přístup uplatnila např. Tatiana Sokolova ve své analýze jmen moskevských stanic metra (Sokolova 2013).

Nejednoznačná je v onomastické literatuře i klasifikace takových objektů, jako jsou obchody, divadla, školy, restaurace, kavárny, bary či kluby. I ony bývají hodnoceny jako pojmenování stojící na hranici mezi urbanonymy a chrématonymy (srov. Hlubinková 2007, s. 140–141). V některých pracích převážně polské provenience (mj. Rzetelska-Feleszko – Ciešlikowa 2003, s. 370; Dombrowski 2015; dále např. Cotoc – Radu 2016) bývají označovány za tzv. urbochrématonyma, tj. za fyzické ztělesnění chrématonym v urbánním prostoru. Zagórski (2002, s. 53) a z českých lingvistů např. Pastyřík (1996) a Chýlová (2000) je naopak – ve shodě s naším pojetím v této práci – řadí k urbanonymům.

Jak jsme již uvedli, v našem vymezení urbanonymických objektů navazujeme na Milana Majtána. K jeho výčtu však ještě doplňujeme několik druhů objektů, jež jsou pro město charakteristické a klíčové. Přehled nejvýznamnějších urbanonymických objektů, z něhož budeme v dalších kapitolách této práce vycházet, ukazuje Tabulka č. 1.

Oblasti	městské obvody, čtvrti, urbanistické obvody, sídliště
Cesty	ulice, aleje, nábřeží, mosty, pasáže, podchody a jiné komunikační tahy
Místa	náměstí, zahrady, trhy, parky, hřbitovy, hřiště, plovárny
Monumenty	fontány, památníky, sochy a obdobné solitérní městské objekty, ⁵⁷ části městského opevnění
Budovy	významné budovy sídelního i nesídelního charakteru, včetně jejich částí (např. vily, mrakodrapy, kina, restaurace, věže, obchodní centra, sportovní haly, administrativní komplexy a mnohé další)
Zastávky	stanice, zastávky, letiště, nádraží

Tabulka č. 1: Přehled nejvýznamnějších urbanonymických objektů

Přestože se přikláníme k širšímu objektovému vymezení urbanonym, je zřejmé, že z metodologických důvodů nelze v této práci věnovat všem druhům urbanonymických objektů stejnou míru pozornosti. Základ našeho výzkumu, především jeho statistické části,

⁵⁷ *Lavičkou Václava Havla* bylo kupříkladu v roce 2014 nazváno posezení na pražském *Maltézském náměstí*, které má navzdory svému označení spíše podobu dvou židlí a stolku. Obdobná umělecky ztvárněná posezení označená jménem bývalého prezidenta pak začala vznikat i v dalších městech České republiky.

budou proto tvořit jména, na něž se primárně orientují uličníky,⁵⁸ ale i převážná většina onomastických prací vzniklých v posledních desetiletích.⁵⁹ V případech, kdy to bude vhodné, však náš jazykový materiál doplníme i o jména dalších urbanonymických objektů.

2.3 Funkční vymezení urbanonym

Stejně jako se odlišují názory na definici urbanonym a urbanonymických objektů, nepadá mezi onomastiky shoda ani v pohledu na funkce, jež urbanonyma v jazyce a komunikaci plní. Miloslava Knappová (1994, s. 188) přiřazuje urbanonymům funkci individualizační, lokalizační, orientační,⁶⁰ charakterizační, administrativně-správní, u některých typů i dedikační. Podle Šrámka jsou hlavními urbanonymickými funkcemi funkce orientační, reprezentativně ideologická a kulturně historická; orientační funkce urbanonyma spojuje jméno s konkrétním prostorem, určuje polohu tohoto místa ve městě a vymezuje jej vzhledem k ostatním místům (resp. jménům) v katastru města. Funkce reprezentativně ideologická je vyjádřena prestižním charakterem pojmenování a odráží různé politicko-sociální tlaky. Funkce kulturně historická zprostředkovává vazbu mezi urbanonymy a kulturně historickým vývojem města (Šrámek 2010, s. 41).

Výčet urbanonymických funkcí tím však zdaleka není uzavřen. V českých⁶¹ onomastických pracích bývají vymezovány i další funkce urbanonym, které se navzájem doplňují i překrývají a nemusejí být realizovány v plném rozsahu. Jde např. o funkci systémotvornou (Štěpán 2012b, s. 297), ideologicko-výchovnou (Nekula 2008, s. 183), symbolickou (Ptáčnicková 2018b)⁶² nebo reklamní.⁶³ Pro náš další výklad bude mít pak zvláštní význam funkce honorifikační, jíž se ve svých četných pracích podrobně věnoval Jaroslav David.

⁵⁸ Srov. např. vymezení pojmu *veřejné prostranství* v úvodní pasáži Pražského uličníku: „Tímto souhrnným pojmem se úředně označují ulice, náměstí, nábřeží, mosty, parky a sady.“ (Ledvinka 1997, s. 7).

⁵⁹ Výjimkami jsou např. studie Heleny Chýlové (2000) o jménech plzeňských budov a texty Patrika Mittera (2012) a Václava Lábuse (2007) o jménech zastávek městské hromadné dopravy.

⁶⁰ Orientační funkci někdy plní nejen jména samotná, ale i vzhled uličních tabulí. Marek Nekula (2008, s. 183) např. uvádí, že se v Praze 19. století jejich barva lišila čtvrtí od čtvrtí, což napomáhalo orientaci v rámci města.

⁶¹ K vymezení urbanonymických funkcí v jiném než českém, resp. československém onomastickém bádání viz např. Eskelinen 2009, s. 352 n.

⁶² K symbolické funkci toponym na obecné rovině viz Azaryahu 1996; Alderman 2008; Dwyer – Alderman 2008; Rose-Redwood 2008.

⁶³ Reklamní funkce je charakteristická pro urbanonymii nově vznikajících obytných komplexů (srov. David 2008b; Sokolova 2011), u níž je žádoucí, aby z důvodu snazšího prodeje postavených domů a bytů obsahovala atraktivní jména.

Přestože cílem této práce není podat úplný přehled možných sekundárních funkcí urbanonym, chceme upozornit na dvě z nich, které jsou pro podstatnou část námi sledované skupiny jmen charakteristické. První je funkce mýtotočivná, kterou spatřujeme v tom, že urbanonymum napomáhá utvářet a šířit určitý mýtus, podporuje výklad dobové „reality“ a současně zdůvodňuje zájmy vládnoucí elity (srov. Azaryahu – Kook, s. 199). Protože považujeme urbanonyma za jeden z důležitých prvků utváření identity místa (města), přisuzujeme jim na obecné rovině funkci identitotvornou.

2.4 Stratifikace a proměnlivost jako charakteristické znaky městské toponymie

Vedle objektové a funkční různorodosti je městská toponymie jako celek charakteristická svou vrstevnatostí (podrobněji David 2015). Kromě pomístních jmen, jež mají často své kořeny hluboko v minulosti, ji tvoří urbanonyma standardizovaná,⁶⁴ schvalovaná městskými zastupitelstvy zpravidla na návrh názvoslovných komisí a s ohledem na aktuálně platné zákony, resp. vyhlášky, a dále jména nestandardizovaná, jimž věnujeme pozornost v kapitole 3.6.

Ne se všemi jmény vztahujícími se k městské krajině jsou obyvatelé města obeznámeni ve stejné míře. Znalost jednotlivých jmen závisí na takových faktorech, jako je věk, pohlaví, vzdělání, zaměstnání, místo bydliště, svoji roli hrají rovněž osobnostní rysy jednotlivých uživatelů jazyka (k tomu srov. pojem toponymická kompetence – toponymic competence /např. Györffy 2015a, s. 84/ či pojmy sociální toponymum a toponymický registr /Krško 2013; Krško 2014b, s. 72 n./).

Městskou toponymii jako celek charakterizuje nestálost, jež je způsobena především mimojazykovými okolnostmi. Nová jména vznikají a zanikají, užívají se paralelně v několika variantách,⁶⁵ podléhají větším či menším formálním úpravám⁶⁶ apod. Vznik nových urbanonym úzce souvisí s dokončováním nové zástavby, případně s náhlou

⁶⁴ Při standardizaci dochází k vytvoření a ustálení oficiální podoby urbanonyma a zároveň jeho komplexní jazykové kodifikaci, tj. „kodifikaci po stránce slovtvorné, strukturálních typů, tvaroslovné a pravopisné, a to i s ohledem na možné výslovnostní problémy tak, aby tato kodifikace vyplývala ze systému daného spisovného jazyka, tedy češtiny“ (Knappová 1994, s. 188). Protože jsou urbanonyma součástí městských map a protože se kromě uličních tabulek objevují i v dokumentech produkovaných městskou samosprávou, vzniká přirozená praktická potřeba jejich stability a neměnnosti. Kodifikování pouze jedné propriálně pojmenovací varianty však vždy redukuje městskou urbanonymickou pluralitu a potlačuje reálně užívaná jména (Mácha 2016, s. 16).

⁶⁵ Srov. např. ulici *Na příkopě*, běžně užívanou ve tvaru *Na příkopěch*.

⁶⁶ Z ulice *Sibřinské* se v roce 1945 stala *Šibřinská*, ulice *U Karlova* se v roce 1947 změnila na *Ke Karlovu*, ze *Světova nábreží* se v témže roce stala *Světova* ulice apod.

společenskou potřebou dát jméno městským objektům již existujícím.⁶⁷ Jejich zánik je naopak podmíněn zánikem urbanonymického objektu (ulice je zastavěna, městský park je zrušen) či s přehodnocením jeho funkce.⁶⁸

Výrazným zásahem do městské toponymie jsou již zmíněná přejmenování, zvláště pak ta hromadná, realizovaná obvykle po historických zvratech v rámci tzv. toponymického čištění (toponymic cleansing; srov. Rose-Redwood – Alderman – Azaryahu 2010, s. 460; Azaryahu 2011a, s. 29) nebo po nárazových rozšířeních plochy města. Ne vždy se nové pojmenování odlišuje od toho původního. Urbanonymum může jen zcela minimálně změnit svou formu (někdy ji dokonce nemusí změnit vůbec), dojde však k výraznému posunu v interpretaci jeho významu a motivace. Dolnopočernická ulice 7. listopadu, připomínající revoluční události roku 1917 v Rusku, se např. na počátku 90. let změnila na *Listopadovou*. Začala tak oslavovat československé události roku 1989. Obdobně se i dnešní stodůlecká ulice *Armády*, oslavující mocenské složky státu, až do roku 1961 jmenovala *Rudé armády* na počest sovětské armády a osvoboditelky naší země.

Sémanticko-motivační reinterpretací, tj. nulovou nebo jen malou obměnou formy, ale maximální obměnou významu, prošla též ulice 28. října, a to v souvislosti s rokem 1948, jak dokládají hesla ve dvou různých uličnících. Zatímco podle Pražského uličníku nese ulice název na paměť dne vyhlášení samostatného Československa (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 39), podle starší publikace věnované jménům pražských míst (Čarek a kol. 1958, s. 116) připomíná jméno ulice navíc i den znárodnění průmyslu, dolů, hutí a bank. Poúnorový režim tedy nevyřadil honorifikační jméno upomínající na demokratické Československo, jen tento mezník ve svém chápání předefinoval.⁶⁹

Zmíněná nestabilita a tendence k přejmenovávání se netýká všech urbanonym ve stejné míře. Ke změnám bývají náchylnější jména honorifikační, vyšší míra stability je naopak typická pro jména orientační. Pokud jde o objektové vymezení, stabilitou se vyznačují např. jména čtvrtí, městských obvodů či sídlišť, nestabilnější bývají potom jména významných náměstí a hlavních dopravních tepen. Stálejší bývá i urbanonymie

⁶⁷ *Branický most* získal např. své úředně schválené jméno plných 14 let po svém dokončení. Na jeho oficiální pojmenování měla vliv i skutečnost, že začal být označován ironickým nestandardizovaným jménem *most Intelligence*.

⁶⁸ Příkladem je např. dejvické náměstí *Družby*, které existovalo v letech 1958 až 1990 v prostoru křížení dnešních ulic *Čínská*, *Terronská* a *Koulova*. Jeho jméno bylo zrušeno ve chvíli, kdy městská rada dospěla k názoru, že onen prostor vůbec charakter náměstí nemá. Od té doby není místo ničím víc než křižovatkou u bývalého hotelu *International* známého též jako *Družba*.

⁶⁹ Další příklady tohoto jevu uvádí Vladimír Macura, který zmiňuje teplickou ulici *Naděždy Krupské*, jež se po roce 1989 změnila na *Krupskou* a začala tak odkazovat k nedaleké obci *Krupka*, nebo ulici *Generála Svobody*, z níž se stala ulice *Svobody*, oslavující svobodu a nezávislost (Macura 1993, s. 68).

historického jádra města, patrně proto, že na změny urbanonym v centru reagují obyvatelé citlivěji než na změny na periferii, která má pro urbánní celek menší kulturní hodnotu (Bucher 2013, s. 37).

2.5 Honorifikační motivace pojmenování

V této práci přejímáme základní dichotomii Emy Krošlákové (1988), která rozdělila urbanonyma na orientační a dedikační, jež však ve shodě s většinou českou onomastickou literaturou nazýváme honorifikačními.⁷⁰ Honorifikační motiv pojmenování se vyvinul z motivu posesivního,⁷¹ nevyjadřuje však skutečný vlastnický vztah k objektu (Šrámek 1999, s. 49), pouze symbolizuje vztah k významné osobnosti národního i mezinárodního významu, k historické události, k místu, instituci nebo k abstraktnímu pojmu. Primární funkcí honorifikačních jmen není diference, identifikace a lokalizace objektu, ale pouze nominace (David 2010a, s. 131).

Rudolf Šrámek byl patrně první, kdo honorifikační motiv v české onomastice vymezil. Tuto problematiku následně rozvinul ve svých četných pracích Jaroslav David (např. 2010, nejnověji 2017). Z materiálových prací zabývajících se honorifikačním motivem v české, resp. československé urbanonymii možno jmenovat texty Pavla Odaloše (2006), Milana Harvalíka (2004), případně studie ve sborníku z onomastického kolokvia pořádaného v Banské Bystrici roku 1996 (Majtán – Odaloš 1996). Ze zahraniční literatury věnující se témuž tématu je možno uvést např. následující studie: Azaryahu (1996 a 2011b), Foote – Azaryahu (2007), Alderman (2002), Palonen (2008), Light – Young (2015) nebo Short (2000). Přehled polské onomastické literatury o honorifikačních urbanonymech (pol. nazwy pamiątkowe) podává Myszková (2018).

Přestože je honorifikace zcela jistě podstatným rysem české, resp. československé urbanonymie, nedomníváme se, že je nutné tuto vlastnost uvádět jako součást samotné definice urbanonyma. Opačný názor zastává Jaroslav David, který honorifikaci považuje za tak významný prvek moderní urbanonymie, že by jí mělo být obohaceno i samo vymezení této skupiny toponym (David 2011a, s. 185).

⁷⁰ Alternativními označeními jsou *jména honorifikující* (Šrámek 1999), *oslavná* (Nováková 1989), *pamětní*, resp. *ideologická* (Lašťovka – Lašťovková 2011) či *memoriální* (Lutterer 1992, s. 75).

⁷¹ K posesivním jménům srov. Štěpán 1985, s. 20.

2.5.1 Vznik a vývoj honorifikační motivace pojmenování

V pojmenování veřejných prostranství většiny českých měst se honorifikační motiv naplno objevil v 19. století. Urbanonymie středověké a raně novověké Prahy sice obsahovala ojedinělá urbanonyma deantroponymického původu (např. *Kaprova*, *Vodičkova*, *Bílkova*, *Pleierova* či *Křemencova*), nejednalo se však o honorifikaci v pravém slova smyslu, ale spíše o vyjádření vlastnických vztahů (např. vlastnictví domů v ulici). Ačkoliv byl v takových jménech honorifikační motiv částečně přítomen, neměl primární funkci (srov. David 2011a, s. 27–29).

Honorifikační jména vznikla jednak ze společenské potřeby uctít významné osobnosti, události, místa, instituce a abstraktní pojmy, ale také z nutnosti dát veřejným prostranstvím rozrůstajících se měst taková jména, která tamější místa ještě neměla. Zejména ve velkých městech se brzy vyčerpaly pojmenovací možnosti.⁷² Ve chvíli, kdy město již mělo obsazeny tradiční názvy podle stáří, směru, tvaru a povrchu ulice, podle polohy vůči církevní stavbě, podle povolání a etnického původu obyvatel, podle prodávaného zboží apod., bylo potřeba najít nový okruh pojmenování. Z orientačně-identifikačních důvodů se města vždy vyhýbala a dodnes vyhýbají jménům duplicitním.

O momentu nestability, který se v souvislosti s příchodem honorifikačních jmen do soustav názvů městských veřejných prostranství objevil, už bylo pojednáno výše. Po politicko-sociálních meznících a zvratech jsou to právě honorifikační jména, která mají tendenci podléhat změnám.⁷³ České dějiny 20. století přinesly takových zvrátů sedm: léta 1918, 1939, 1945, 1948, 1960,⁷⁴ 1968 a 1989 (srov. Harvalík 2004, s. 31–32). Jednotlivé mezníky se lišily jen rychlostí, s níž dokázalo nové politické uspořádání ovládnout urbanonymii československých měst. V souvislosti s častými přejmenováními je potřeba zmínit skutečnost, na niž upozornil už Ivan Lutterer. Podle něj vedou častá přejmenování ke vzniku nedůvěry ke stávajícímu názvosloví jako celku. Z ní potom vyplývá neúcta k ideovým zásadám, na nichž je tvoření názvů postaveno (Lutterer 1988, s. 126).

Při změnách urbanonymie následujících po výše uvedených dějinných předělech nebyvalo neobvyklé, že přejmenování přinášelo náhradu jednoho honorifikačního

⁷² Srov. Matúšová 1988, s. 85: „Čím je město menší, tím je větší souvislost názvů ulic s realitou. (...) Ve větším městském celku je tato možnost vyčerpána a musí se využít názvů nemotivovaných skutečností, zvl. jmen podle osobností, památných míst, armád atd.“

⁷³ Patrně první politicky vynucené přejmenování honorifikačního urbanonyma se událo v čase Velké francouzské revoluce. V roce 1793 bylo pařížské náměstí *Ludvíka XV.* (*Place Louis XV*) nazváno *náměstím Revoluce* (*Place de la Révolution*), posléze získalo jméno *náměstí Svornosti* (*Place de la Concorde*) (Azaryahu 1997, s. 481).

⁷⁴ Tento předěl nezmiňuje ve výčtu dějinných mezníků Pavol Odaloš (2000).

urbanonyma honorifikačním urbanonymem jiným. Tento jev není charakteristický jen pro česká a slovenská města. Klaus Müller (1994) jej ilustruje na příkladu urbanonymie Berlína, Štefan Švagrovský (1994) na materiálu Moskvy, Luba Stojanova (1996) na příkladu Sofie, Emilia Palonen (2015) na příkladu Budapešti, Ivana Crljenko (2012) na příkladu chorvatských měst, Laimute Balode a Ojārs Bušs (2007) na příkladu Rigy apod.

Honorifikační urbanonyma nově nahrazující ta dosavadní tvoří mnohdy navzájem jakýsi významový protiklad. Jindřich Garčic (2006, s. 357) mluví v této souvislosti o tzv. kontránázvech a dokládá to příkladem olomouckého *náměstí Františka Josefa*, které se změnilo na *náměstí Republiky* (identický příklad lze doložit i z urbanonymie hlavního města Prahy – pozn. MP), nebo olomoucké ulice *28. října*, která se změnila na *15. března*.⁷⁵

Zajímavý příklad vztahu mezi odstraněným a nově instalovaným honorifikačním urbanonymem přinášejí Laimute Balode a Ojārs Bušs. Lotyšsko bylo během druhé světové války okupováno Sovětským svazem a poté Německem a toto střídání režimů s sebou přineslo i změny v urbanonymii. Říšská *ulice Svobody* (*Brīvības iela*), představující v kontextu města významný prostor, byla roce 1942 nazvána *ulicí Adolfa Hitlera* (*Ādolfa Hitlera iela*). Jak však autoři dokládají, psycholingvistický efekt tohoto aktu přejmenování byl odlišný, než Němci předpokládali. Namísto vyjádření úcty německému vůdci vyvolala tato změna u obyvatel města dojem, že Hitler odstranil jejich svobodu. Nově vzniklé jméno proto nepřijali a nadále používali to staré (Balode – Bušs 2007, s. 11).

Odstraňovaná honorifikační urbanonyma nemusejí být z paměti města vymazána natrvalo. Některá se po další politicko-společenské změně původním místům zase vrátí,⁷⁶ případně se vrátí do soustavy urbanonym, avšak označí se jimi jiný objekt.⁷⁷ Příkladem z prostoru hlavního města Prahy je např. *Masarykovo nábřeží*. Tímto jménem je od roku 1990 označován úsek vltavského břehu mezi *Jirákovým mostem* a *mostem Legií*, přičemž v letech 1919 až 1942 nesl totéž jméno severnější úsek břehu řeky Vltavy (od *mostu Legií* ke *Karlovu mostu*).

Spolu s každým obratem v politickém a společenském uspořádání dochází nejen k proměnám jmen městských veřejných prostranství, ale např. také k proměnám v soustavě

⁷⁵ Vladimír Macura v této souvislosti píše o pojmenovacím gestu, které kolísá mezi dvěma krajnostmi. Jedna z brněnských ulic se např. jmenovala střídavě *Bismarckova* a *Mírová* podle toho, jak se stávaly přijatelnými nebo nepřijatelnými motivy němectví, resp. války a míru (Macura 1993, s. 67).

⁷⁶ Odstraněná jména tak představují jakýsi potenciální zásobník možných názvů. Ne vždy se však musí do urbanonymie vrátit hned při následujícím politickém obratu. Mária Imrichová uvádí, že v Prešově došlo k navrácení některých urbanonym odstraněných v roce 1850 až v souvislosti se změnami po roce 1989 (Imrichová 1996, s. 106).

⁷⁷ Jindřich Garčic (2006, s. 358) nazývá taková jména „putujícími“.

městských soch, pomníků a pamětních desek, jimž se honorifikační urbanonyma v mnohém podobají.⁷⁸ Společná je jim jednak funkce oslavit a připomenout určitou osobu, instituci, událost nebo místo a jednak vyjádření určitého politického názoru. K nárůstu počtu honorifikačních urbanonym došlo, stejně jako k pomníkovému boomeru, v polovině 19. století, tj. v období prudkého rozvoje měst, který byl důsledkem dynamického rozvoje měšťanské společnosti a odrazem jejího životního stylu, idejí a reprezentačních potřeb (Hojda – Pokorný 1996, s. 16–17).

S pomníky se honorifikační urbanonyma shodují i ve skutečnosti, že se ve veřejném prostoru často objevují společně. Např. v roce 1878 získala Praha nejen *Jungmannovo náměstí* a *Jungmannovu ulici*, ale i obrozencův pomník. Příkladem z novější doby je Palachova pamětní deska, která se na budově Filozofické fakulty Univerzity Karlovy objevila jen několik týdnů poté, co bylo náměstí *Krasnoarmějců* přejmenováno na náměstí *Jana Palacha*. Jindy je zase uličním jménům a pomníkům či pamětním deskám naopak společný moment opouštění veřejného prostoru. To se stalo např. *Stalinově* ulici a gigantickému Stalinovu pomníku, které zmizely z prostoru Prahy ve vší politické tichosti v roce 1962, a to na základě nařízení o nutnosti vymýtí pozůstatky kultu osobnosti (k tomu viz kapitola 3.2.5.1).

Spolu s prosazením honorifikačních urbanonym získalo pojmenovávání míst ve městech nový rozměr, resp. začalo docházet k ne zcela typickým pojmenovacím situacím. Obvykle totiž nejprve vznikne onymický objekt, který potřebuje nějaké jméno, avšak v případě honorifikačních urbanonym může nastat i opačná situace. Nejprve může být utvořeno honorifikační jméno, reprezentující vnější svět, národní a mezinárodní dění, významné osobnosti a kulturní hodnoty klíčové pro aktuální vládnoucí režim. Toto jméno se politická reprezentace snaží integrovat do městského života a teprve sekundárně se pro něj hledá vhodný objekt, tj. objekt odpovídající „hodnotě“ dané osobnosti apod.⁷⁹ Ne vždy se městské samosprávě při snaze o prosazení určitého jména do soustavy uličních názvů podaří najít vhodný objekt, který by mohla pojmenovat nebo přejmenovat. V těchto případech se často uchyluje k náhradním řešením, především pak k „ukrajování“ částí existujících ulic, jejich osamostatňování a označování požadovaným jménem.

Jako ilustrativní příklad potřeby přinést do pražské urbanonymie konkrétní jméno může posloužit pražská *Chopinova* ulice, která se stala součástí nadnárodní uliční výměny,

⁷⁸ K úzkému vztahu takových památníků a honorifikačních urbanonym na příkladu Budapešti viz Palonen 2008.

⁷⁹ Patrně žádný jiný pojmenovací proces tímto způsobem nefunguje. Srov. též Nyström 2007, s. 114.

k níž došlo v polovině 60. let mezi Československem a Polskem. V roce 1964 získala jedna z ulic v centru Varšavy jméno po Bedřichu Smetanovi a v reakci na tento akt bylo na půdě NVP rozhodnuto, že bude vhodné pojmenovat některé prostranství v srdci města na oplátku po Chopinovi. Protože nebylo možno najít v pražském centru prostranství dosud nepojmenované, sešlo se celkem sedm návrhů na přejmenování již pojmenovaných míst (a to míst různých velikostí i významů, včetně např. ulice *Senovážné*, nesoucí své jméno už od středověku). Při rozhodování, které z nich zvolit, aby byl Chopin v Praze uctěn minimálně ve stejné míře jako ve Varšavě Smetana, si NVP vyžádal doplňující informace: „Bylo by velmi potřebné, aby nám čsl. velvyslanectví ve Varšavě sdělilo podrobněji charakteristické znaky varšavské ulice, která byla pojmenována po Bedřichu Smetanovi, případně aby označilo některou z pražských ulic, která se jí svou polohou i významem nejvíce podobá.“⁸⁰ Na základě doporučení byla vybrána ulice *U Riegrových sadů* a celá akce byla dokončena v následujícím roce slavnostním přejmenováním přímo na místě.⁸¹

Podobné slavnostní akty doprovázející pojmenování místa, tj. jeho viditelné označení uliční tabulkou, bývají s honorifikačními urbanonymy spojeny velmi často. Mnohdy téměř nabývají rozměrů divadelního představení, jehož skrytým cílem je posílit vědomí vzájemné sounáležitosti městských obyvatel i jejich vztah k městu samému (Oláh 2013, s. 730; Giesen 2007, s. 26). V Příloze č. 3 této práce lze najít několik dobových fotografií, které zachycují festivity spojené se vznikem nového honorifikačního urbanonyma. Mnohé z nich byly dle dochovaných archivních materiálů velmi pečlivě naplánovány. Jako ilustrativní příklad poslouží přejmenování *Strossmayerova náměstí* na *náměstí Václava Kopeckého* v roce 1961, k němuž se zachoval i podrobný scénář. Celá akce se konala za přítomnosti primátora a dalších městských funkcionářů, jejichž slavnostní projevy, pronášené z pódia instalovaného za tímto účelem přímo na místě, předcházely samotnému odhalení nové uliční tabule. Akce se účastnilo asi 3000 přihlížejících lidí, včetně pionýrů, školních tříd a čestných hostů usazených na opodál stojící tribuně. Náměstí bylo hojně vyzdobeno rudými prapory a součástí celého divadla byly i revoluční pochody doprovázené hudbou československé armády.⁸²

⁸⁰ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1035, sign. OVV-163.05, č. kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1965, Přejmenování některé z pražských ulic na ulici F. Chopina, 16. 1. 1965.

⁸¹ Tentýž problém se týkal např. ulic *Patrice Lumumby* nebo *Suchbátarovy*, u kterých městská správa teprve až po samotném rozhodnutí, že se tato jména v pražské urbanonymii objeví, hledala vhodné prostranství, které by jimi mohlo být označeno.

⁸² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1026, sign. OVV-162.13, č. kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 7, 1959–1962, Organizační zajištění slavnostního přejmenování *Strossmayerova náměstí* v Praze 7 na *náměstí Václava Kopeckého* (nedatováno).

2.5.2 Honorifikační urbanonyma ve vztahu k prostoru jimi označenému

V onomastických výzkumech se tradičně uvádí, že prostor, který má nést honorifikační jméno, musí splňovat určité nároky. Především by měl korespondovat se subjektivně vnímanou společenskou „hodnotou“, která je oslavované osobnosti nebo jinému jevu přisuzována. Milan Harvalík v této souvislosti píše, že „oslavovaným osobám neslouží příliš ke cti, jestliže ulice pojmenované jejich jménem jsou špinavé, zanedbané, s rozkopanými chodníky a otlučenými fasádami domů“ (Harvalík 2004, s. 33), a zmiňuje příklad řevnické ulice, která měla nést jméno tenistky Martiny Navrátilové, avšak městské zastupitelstvo nakonec od záměru ji po ní pojmenovat upustilo pro celkový zanedbaný vzhled daného místa (Harvalík 1993–1994, s. 215).

V prostoru hlavního města se obdobně uvažovalo o pojmenování míst v okolí *Velkého strahovského stadionu* po významných sportovcích a tělovýchovných pracovnících. Návrh však byl zamítnut: „Pojmenování nelze považovat za vhodné z toho důvodu, že se jedná většinou o pomocné komunikace, plnící funkci dopravních spojek nebo pouhých přístupových cest na stadion, takže jejich pojmenování po význačných sportovcích by mohlo být považováno spíše za znevážení zásluh těchto osobností.“⁸³

O pečlivém a spíše skromnějším výběru honorifikačních urbanonym ve vztahu k lokalitě, která jimi má být pojmenována, psal už v roce 1945 Karel Erban ve svém článku v *Naší řeči*. Podle něj by si zejména ve venkovských lokalitách měli tvůrci jmen počínat umírněně: „Takové venkovské město má někdy ve svých ulicích zastoupenou pomalu celou naši literaturu 18. a 19. století, ale ani jedno to jméno nemá k městu nijaký, byť sebemenší vztah. Mnohý z těch velkých mrtvých by se asi poděkoval za pochybnou slávu, která se mu takovým pojmenováním ulice vzdává, zvláště když se pak v hantýrce nazývají ulice všelijak: Proč tahat jméno Otakara Březiny do ulic nějaké Zlámané Lhoty, když tam jistě mají mnoho krásných pomístních jmen, podle kterých by své ulice mohli pojmenovat?“ (Erban 1945, s. 77–78).

Nejhodnotnější honorifikační urbanonyma (především jména deantroponymická) se v kontextu městského celku pojí s nejreprezentativnějšími lokalitami – s ulicemi, náměstími a nábřežími v centru, s hlavními městskými tepnami, rušnými třídami, případně i se stanicemi metra (David 2011c, s. 159; srov. také Stiperski a kol. 2011, s. 182). Nelze však souhlasit s tvrzením, že honorifikační urbanonyma najdeme „na okrajích městského

⁸³ Usnesení rady NVP ze dne 12. 9. 1972 – důvodová zpráva, s. 1–2 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce archivářem Mgr. Markem Lašťovkou).

katastru spíše ojediněle“ (Vaculík 2014, s. 103). Jak ukážou následující kapitoly této práce, sídlištní prostory na okrajích městské aglomerace, stejně jako např. i koncové stanice metra, byly honorifikačními urbanonymy označovány ve velké míře. Souviselo to i s tím, že výše zmiňované typy městských prostorů byly pro vládnoucí režim klíčové, představovaly reprezentativní místa, jakousi „výkladní skříň úspěchů socialistického budování“.

Dle našeho názoru není hranice mezi „hodnotnými“ a „méně hodnotnými“ urbanonymy shodná s hranicí městského centra a periferie. Koresponduje spíše s jednotlivými typy městské zástavby a jejím vnímáním v kontextu celé městské aglomerace. Za trvale méně hodnotné městské lokality, do nichž se zpravidla neumísťují honorifikační urbanonyma připomínající hrdiny národního pantheonu, lze považovat např. původní venkovské lokality, jež město pohltilo spolu se svým rozšířením. Zvláštní postavení mají v tomto kontextu např. sídlištní prostory, které byly v době svého vzniku vnímané veskrze pozitivně (tomu odpovídala i jejich urbanonymie; srov. kapitolu 3.3.6), a dnes jsou naopak vnímány spíše negativně (Maier 2003, s. 654).

Mluvíme-li o vztahu honorifikačních urbanonym k prostoru, který pojmenovávají, je třeba zmínit ještě jev, na nějž v 80. letech upozornila Jana Matúšová, když poukázala na ulice *Komenského*, nacházející se často v blízkosti škol, nebo na ulice *Tyršovy*, vedoucí okolo sokoloven (Matúšová 1988, s. 86). Podle Jaroslava Davida je možné v těchto případech připustit minimální, nepřímo vyjádřenou orientační funkci, již může jinak značkové honorifikační jméno plnit (David 2011a, s. 185). Příkladem tohoto jevu z prostoru hlavního města Prahy bylo *náměstí Sovětských tankistů*, pojmenované podle toho, že na něm byl o několik let dříve umístěn památník tanku č. 23, jenž byl dle legendy prvním sovětským tankem, který překročil v roce 1945 hranice města.

Na jedné straně je typické, že kolem určitých objektů vedou ulice pojmenované určitým způsobem, na straně druhé se objevují požadavky, aby se jiné městské objekty nenacházely v prostorech označených jménem, které může vyvolat negativní konotace, resp. nežádoucí komický efekt. Např. v Krakově bylo v období komunistického režimu nemyslitelné, aby se z důvodu možných nežádoucích asociací sídlo komunistické policie nacházelo na *náměstí Invalidů* (*plac Inwalidów*). Tento prostor změnil proto v 50. letech své jméno na *náměstí Svobody* (*plac Wolności*) (Godula-Węclawowicz 2014, s. 117).

V pasáži věnované vztahu honorifikačních urbanonym k prostoru, resp. objektům, k nimž se tato jména vztahují, si dovolíme ještě úvahu o nárocích na formální stránku konkrétních jmen. Čím frekventovanější by vybrané honorifikační jméno mělo být, tím více by se městská samospráva měla přiklánět k výběru jména s nekomplikovaným pravopisem.

Pravopisně problematická jména, u nichž je přesto z politických důvodů žádoucí, aby byla včleněna do urbanonymické soustavy konkrétního města, by se tak měla dávat jen objektům, jejichž jména se v písemné komunikaci nevyskytují často. Vhodným příkladem z poslední doby je detoponymické urbanonymum *Rosh-Ha'ayin*, označující park na Starém Městě. Svě jméno získal na počest izraelského města, s nímž má městská část Praha 1 smlouvu o partnerské spolupráci.⁸⁴

Kromě pojmenování s jednoduchým pravopisem by měla být upřednostňována též jména s přiměřenou délkou. V pražské urbanonymii sledovaného období jsou však doloženy případy, kdy převážilo hledisko politicko-ideologické před požadavkem praktičností a do soustavy jmen veřejných prostranství hlavního města pronikla taková jména jako *náměstí Primátora dr. Václava Vacka* nebo *nábřeží První československé kyjevské brigády*, jehož problematicky dlouhý název byl s ohledem na komunikační potíže při revizích urbanonymie na počátku 60. let zkrácen na *nábřeží Kyjevské brigády*.⁸⁵ Z nadměrně dlouhých urbanonym, která zůstala v důsledku rozhodnutí pražské městské správy jen na papíře, je možno jmenovat *Park oddechu a kultury Ústředního národního výboru hlavního města Prahy*, případně stanici metra *Park československo-sovětského přátelství*.⁸⁶

2.6 Excerpce a klasifikace analyzovaného materiálu

Abychom mohli popsat proměny honorifikačního motivu ve sledovaném období, bylo nutno provést excerpce a následnou klasifikaci materiálu. Z důvodu značné rozsáhlosti pražského urbanonymického materiálu jsme pracovali pouze s objekty prototypickými (ulice, náměstí, mosty, nábřeží) uváděnými v uličnicích. Veškerá číselná vyjádření v následujících kapitolách se tak budou vztahovat výlučně k těmto prototypickým objektům.

⁸⁴ S pravopisnými nejasnostmi se pražská urbanonymie druhé poloviny 20. století potýkala v hojně míře. Řada jmen byla v chybném tvaru schválena a následně i uvedena na uličních tabulích. Potíže činila cizí antroponyma (**Roosewelta*, **Rossebergových*) a toponyma (**Kijevská*, **Baňskobystrická*), pravopisné chyby se však vyskytly i u jmen zdánlivě známých (**Plasská*, **Na senníku*). K dalším případům, kdy je standardizovaná forma urbanonyma, resp. obecně toponyma, v rozporu s jazykovou kodifikací, viz Štěpán 2014.

⁸⁵ Ačkoliv se úpravy délky urbanonym obvykle realizují ve směru zkrácení jednotlivých jmen, máme v Praze doložen i případ rozšíření názvu. Ulice *Slovenského povstání* (dnes *Svatovítská*) získala roku 1972 rozšiřující přívlastek *Slovenského národního povstání* (viz Lašťovka – Ledvinka a kol. 1998, s. 227).

⁸⁶ Několikaslovná jména nejsou jen pražským specifíkem. V Brně např. mohlo vzniknout *náměstí 100. výročí založení deníku Rovnost* (Flodrová 1994, s. 205).

V rámci excerptce se ukázala určitá rozdílnost u honorifikačních urbanonym téhož typu. Pokud jde např. o urbanonyma deantroponymická, není v případě jmen typu *Masarykova* pochyb o tom, že skutečně vyjadřují dané osobnosti úctu. Jako poněkud sporné se jeví, zda totéž platí i o deantroponymických urbanonymech s motivací v podstatě negativní. Jejich příkladem může být ulice *Pelikánova*, jež byla pojmenována podle notorického opilce, který „byl poprvé a snad i naposled spatřen při práci právě při úpravách této komunikace“ (Laštovka – Ledvinka a kol. 1998, s. 54). Přestože pojmenovací motiv nebyl zcela pozitivní, resp. primárně oslavný, se zmíněným jménem a jemu podobnými v našem výzkumu pracujeme.

Jako ne zcela jednoznačná se jevila vybraná jména detoponymická. Jak poznamenal Pavel Štěpán, u některých detoponymických honorifikačních urbanonym (typ *Kavkazská*) není honorifikační funkce tak výrazná jako u jiných (typ *Lidická* – ulice pojmenovaná na paměť nacistického vyhlazení obce Lidice). U jmen typu *Kavkazská* se podle Štěpána jako výraznější jeví funkce systémotvorná. Urbanonyma tohoto typu se totiž obvykle nevyskytují osamocně, ale tvoří součást celého urbanonymického systému (Štěpán 2012b, s. 297). V případech, kdy jsme si nebyli jisti, zda je dané detoponymické urbanonymum skutečně honorifikační, či nikoliv, nám (ne)přítomnost honorifikačního motivu při vzniku daného jména pomohly osvětlit zápisy z jednání městské rady (zejména důvodové zprávy k jednotlivým pojmenováním).

Excerptovaný materiál o rozsahu 2226 jednotek, jehož souhrn je uvedený v tabulce v závěru této práce (viz Příloha č. 1), byl následně utříděn podle různých hledisek.⁸⁷ U každého honorifikačního urbanonyma je uvedena základní datace a pro potřeby přesnější lokalizace také katastr. Určili jsme příslušnost jména k urbanonymickému systému a tento systém pomocí zkratky blíže upřesnili.⁸⁸ Dále jsme zařadili klasifikaci podle druhu fundujícího jména. Bylo určeno, zda urbanonymum vzniklo z apelativa, či z propria; deapelativa (DA) nebyla nijak dále členěna, v případě depropríí (DP), bylo dále rozlišeno, zda bylo fundujícím propriem antroponymum (DPAnt), toponymum (DPTop) nebo

⁸⁷ Protože se urbanonymický materiál vyznačuje velkou heterogenitou, existuje i mnoho přístupů k jeho klasifikaci. Orientují se obvykle na postoj lexikálně-sémantický (viz např. Krošlákova 1988, Blichová 1988, Knappová 1995), méně často je využíváno klasifikace strukturní (morfologické a slovtvorné; např. Dejmek 1988, Habovštiaková 1988, Rusínová 1988). K různým klasifikačním přístupům k urbanonymům podrobněji viz Šindelářová 2010a. Inspirací pro naši vytvořenou klasifikaci materiálu se stala práce Davida Vaculíka, který podrobně analyzoval urbanonymii několika moravských a slezských měst (Vaculík 2014b).

⁸⁸ Seznam jednotlivých systémů i jejich zkratk lze najít v Tabulce č. 15.

chrématonymum (DPChr). V rámci deantroponymických urbanonym bylo dále sledováno, zda se jedná o:

DPAnt1 rodné jméno (případně jeho iniciálová zkratka) a příjmení,⁸⁹

DPAnt2 titul, rodné jméno a příjmení,⁹⁰

DPAnt3 příjmení,

DPAnt4 titul a příjmení,⁹¹

DPAnt5 rodné jméno,⁹²

DPAnt6 titul a rodné jméno,

DPAnt7 etnonymum.

Vzhledem k tomu, že předmětem našeho zájmu byla pouze urbanonyma honorifikační, vztahový model (k tomu srov. Šrámek 1972 nebo 1999⁹³) všech jmen byl shodný (VM Čí, resp. VM D). Rozčlenili jsme jej na VM D1 (honorifikace spojená s osobami) a VM D2 (honorifikace vyjádřená jiným způsobem), podobně jako tak činí ve svých výzkumech David Vaculík (2014b, s. 38). Excerpovaný materiál jsme poté klasifikovali dle strukturních modelů, s nimiž pracuje Jana Pleskalová (1992, s. 20). Označuje jimi totéž, co Rudolf Šrámek (1972, s. 310) nazval modelem slovotvorným. Jedná se o jazykové ztvárnění pojmenovacího aktu v závislosti na použitém vztahovém modelu. Při analýze excerpovaného materiálu jsme určili jednotlivé kategorie podle Pleskalové (1992, s. 31). Vyznačili jsme, zda se jedná o S – substantivum; AD – adjektivum nederivované; ADd – adjektivum derivované; SAD – substantivizované adjektivum nederivované; SADD – substantivizované adjektivum derivované; PRO – zájmeno; NUM – číslovku; SNUM – substantivizovanou číslovku; ADV – adverbium; P – předložku; K – spojku; d – derivaci; k – kompozitum; z – zkratku. V závorce jsme uvedli druhový název, který je v případě jiných objektů než ulic pevnou součástí celého urbanonyma a musí být vždy uveden, kdežto u ulic podléhá elipse. Znakem + byla rozdělena dvou- a víceslovná

⁸⁹ Specifický typ této skupiny tvoří urbanonyma motivovaná jmény historických osob, u kterých plní funkci „příjmení“ jejich přídomek (typ *Jiřího z Lobkovic*) nebo rozlišující přívlástek (typ *Anežky České*). Za rozlišující přívlástek pokládáme i řadovou číslovku uváděnou za jménem panovníků (typ *Rudolfa II.*). Mezi příjmení zařazujeme i příjmy (k tomu viz např. Pleskalová 2017b).

⁹⁰ Urbanonyma, jejichž součástí je i titul, resp. vojenská hodnost, dané osobnosti (typ *nábřeží Kapitána Jaroše*) jsou specifickou podskupinou se smíšenou apelativně-propriální motivací.

⁹¹ Tato kategorie zahrnuje i příbuzenské vztahy (typ *Bratři Malých*).

⁹² Ve většině případů se jedná o jména osob (skutečných i fiktivních) z období jednojmennosti. Pro tento druh antroponym doposud termín chybí (viz Svoboda – Šmilauer a kol. 1973). Antroponyma, jako např. *Bořivoj* nebo *Libuše*, označujeme v této práci jako rodná jména, ačkoliv jsou z funkčního hlediska rodná jména a osobní jména v období jednojmennosti dvě různé kategorie antroponym.

⁹³ Šrámkova teorie vztahových modelů (VM) pracuje se čtyřmi modely: VM Kde; VM Kdo/Co; VM Jaký a VM Čí. Na urbanonymický materiál Havlíčkova Brodu tuto teorii aplikoval Jaroslav David (2006).

urbanonyma, podtržením jsme potom určili základní člen. Vše završila klasifikace podle pojmenovacích motivů, v níž jsme rozlišili:

1 Jména domácích (tj. českých i slovenských) osobností⁹⁴

1A Jména panovníků a dalších členů panovnické dynastie

1B Jména politických osobností

1C Jména osobností společenského života, především vědců, spisovatelů, hudebníků, osob spjatých s rozvojem lokality apod.

1D Jména vojáků, válečných hrdinů, účastníků odboje a válečných obětí

1E Jména skupiny osob, kolektivních hrdinů

1F Osobu se nepodařilo identifikovat

2 Jména zahraničních osobností

2A Jména ruských a sovětských osobností

2B Jména německých a rakouských osobností

2C Jména britských a amerických osobností

2D Jména osobností jiné národnosti

3 Jména mytologických či fiktivních osobností, vč. literárních

4 Jména míst

4A Jména států

4B Jména měst a vesnic

4C Ostatní toponyma

5 Jména historických událostí, resp. určení jejich data

5A Události domácí

5B Události zahraniční

5C Události mezinárodní

6 Jména hnutí, institucí a organizací

7 Jména abstraktních pojmů, symbolů

8 Jména literárních děl

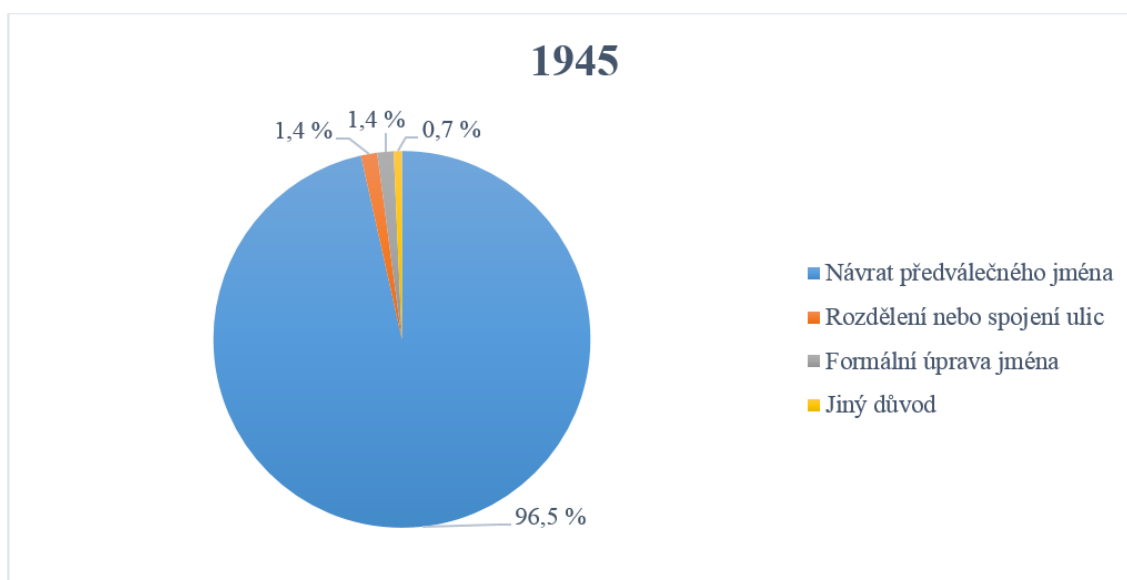
Pro zajímavost jsme nakonec písmenem „Ž“ vyznačili urbanonyma připomínající ženské osobnosti.

⁹⁴ Nedomníváme se, že je tato jména vhodné dále členit na pojmenování podle osobností významných celonárodně a osobností významných pouze v rámci regionu, jak to činí např. Jana Matúšová (1988, s. 86) nebo David Vaculík (2014b, s. 42 n.).

3 Analytická část

3.1 Prolog 1945–1947

První poválečné roky charakterizovala snaha o eliminaci zásahů, které pražské urbanonymii přinesla nacistická okupační správa. V době od května do konce prosince roku 1945 změnilo na základě úředního rozhodnutí⁹⁵ své jméno celkem 486 prostranství, v roce následujícím bylo přejmenováno 23 míst a v roce 1947 získalo nové jméno 290 veřejných prostorů hlavního města. Důvody změn v pražské urbanonymii se přitom v jednotlivých poválečných letech značně lišily:

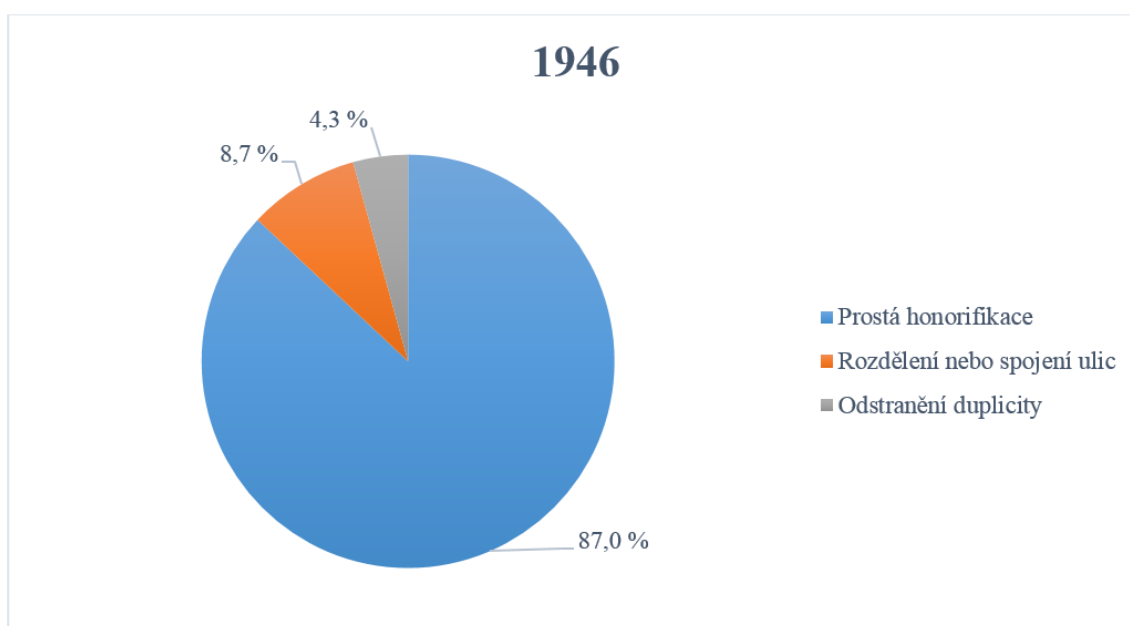


Obrázek č. 3: Důvody změn v pražské urbanonymii v roce 1945

V roce 1945 změnilo své jméno již zmíněných 486 veřejných prostranství, přičemž motivací změny byl ve 469 případech (tj. v 96,5 %) návrat ke jménu předválečnému. V 7 případech byla změna podmíněna rozdělením nebo spojením ulic a v dalších 7 případech došlo k formálním úpravám jména, především k jeho zkrácení (mj. *Ke královskému hradu* > *Ke hradu*, *Na strašnické vinici* > *Na vinici*) nebo k opravě zkomolení (mj. *Polehradská* > *Poleradská*, *Sibřinská* > *Šibřinská*). Důvody přejmenování ve zbylých třech případech jsme v grafu označili jako „jiné“. Jednalo se konkrétně v jednom případě o odstranění duplicity,

⁹⁵ Spontánním změnám iniciovaným obyvateli města jsme věnovali pozornost v kapitole 1.2.4.

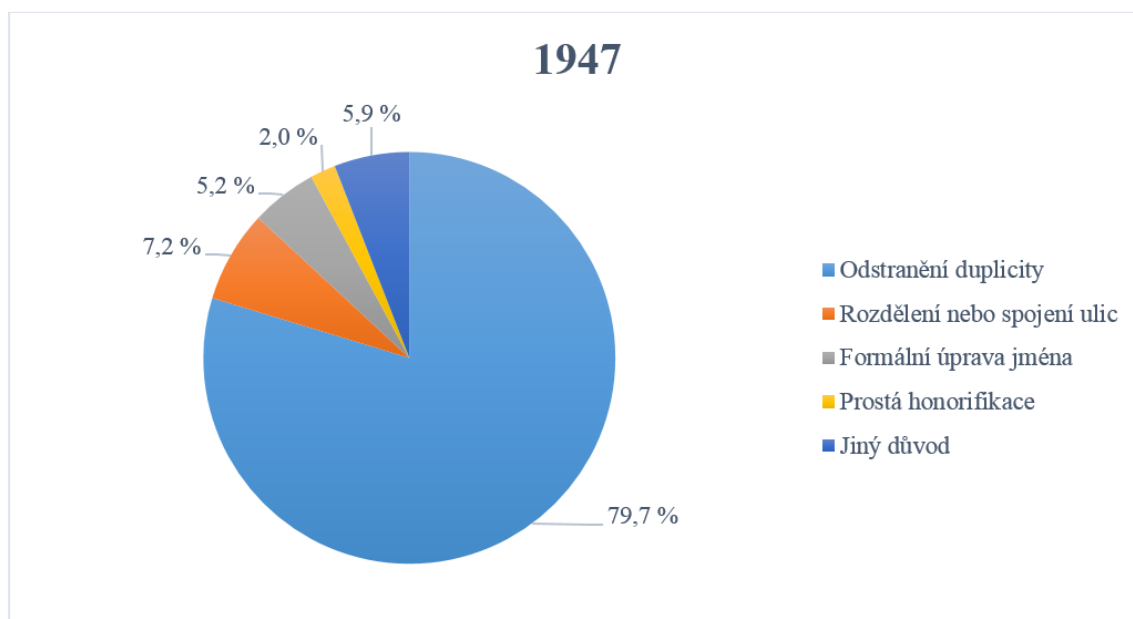
dále o přehodnocení charakteru prostoru (z ulice *Blanické* se stalo *Blanické náměstí*) a poslední změna vzešla ze společenské potřeby vnést do pražské urbanonymie honorifikační jméno připomínající 17. listopad 1939, kdy bylo perzekvováno české studentstvo. Část *Sanytrové* ulice lemující nábřeží Vltavy v prostoru mezi Filozofickou a Právnickou fakultou Univerzity Karlovy získala nové honorifikační jméno *17. listopadu*.



Obrázek č. 4: Důvody změn v pražské urbanonymii v roce 1946

Zatímco pro rok 1945 bylo charakteristické toponymické čištění pražské městské krajiny od protektorátních jmen, rok následující byl ve znamení přílivu honorifikačních urbanonym vzniklých jako výraz vděčnosti osvoboditelům. Nová jména získala především prostranství v historickém jádru a hlavní městské tepny. Ve srovnání s předcházejícím a také následujícím rokem se zároveň jednalo o období, kdy se přejmenovávání pražských veřejných míst realizovalo jen v minimální míře (pouhých 23 případů). Majoritní důvod změny jsme ve výše uvedeném grafu označili jako „prostou honorifikaci“, neboť primární motivací nebyla potřeba odstranit duplicitní, zkomolené nebo jinak nevhodné jméno (byť i k tomu mohlo při daných přejmenováních sekundárně docházet), ale spíše záměr připomenout a uctít konkrétní osoby nebo jiné jevy. Do soustavy pražských urbanonym se v druhém poválečném roce díky zmíněným přejmenováním nově začlenilo 20 honorifikačních jmen. Patřila mezi ně např. urbanonyma *Krále Jiřího VI.*, *Montgomeryho*, *Eisenhowerova*, *Stalinova*, *Rudé armády*, *Rybalkova*, *Koněvova* či *Žukovova*. Ve

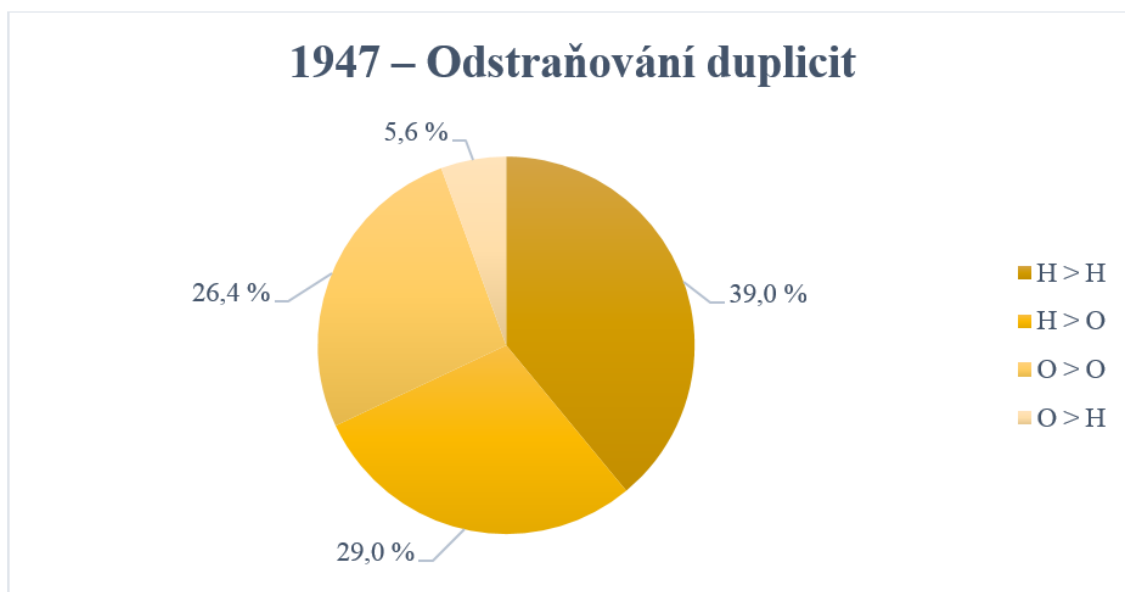
zbývajících případech byla přejmenování z roku 1946 motivována rozdělením či spojením ulic nebo potřebou odstranit duplicitu.



Obrázek č. 5: Důvody změn v pražské urbanonymii v roce 1947

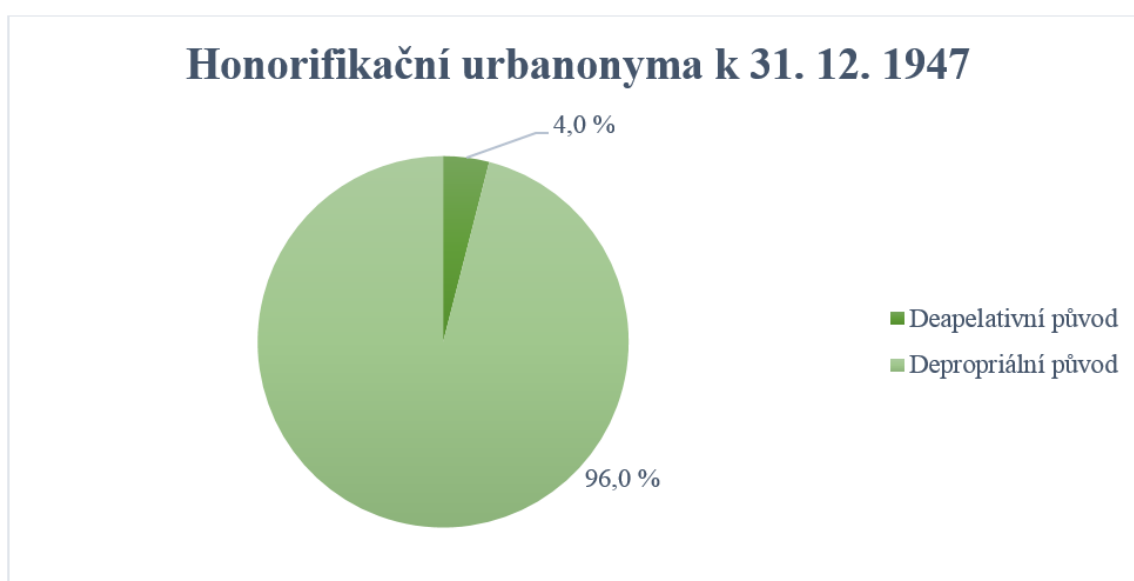
Nežádoucí duplicita a její odstranění tvořily majoritní důvod změn v roce následujícím. V průběhu roku 1947 změnilo své jméno 290 veřejných prostranství, přičemž ve 231 případech (tj. v 79,7 %) byla změna motivována právě potřebou odstranit duplicitní jméno. Svůj nový název tak získalo např. 7 ulic *Havlíčkových*, 7 *Husových*, 3 ulice *Karlovy*, 4 *Komenského*, 4 *Nádražní*, 5 ulic *Palackého*, 5 *Přemyslových*, 3 ulice *Vinohradské* či 6 *Žižkových*. Vedle potřeby eliminovat duplicitu se přejmenovávalo také z důvodu rozdělení nebo spojení ulic, a to ve 21 případech (7,2 %). V 15 případech šlo o formální úpravu jména (5,2 %), v 6 případech o prostou honorifikaci (2 %) a v 17 případech (5,9 %) byl důvod změny jiný.

Zaměříme-li se podrobněji na 231 přejmenování z důvodů duplicity, lze vyčíslit, že ve 39 % případů šlo o náhradu jednoho honorifikačního urbanonyma jiným. Ve 29 % případů bylo původní honorifikační urbanonymum nahrazeno jménem orientačním. Ve 26,4 % případů bylo původní i nové jméno orientační a v pouhých 5,6 % případů bylo původní orientační jméno nahrazeno novým honorifikačním jménem (viz obrázek níže).



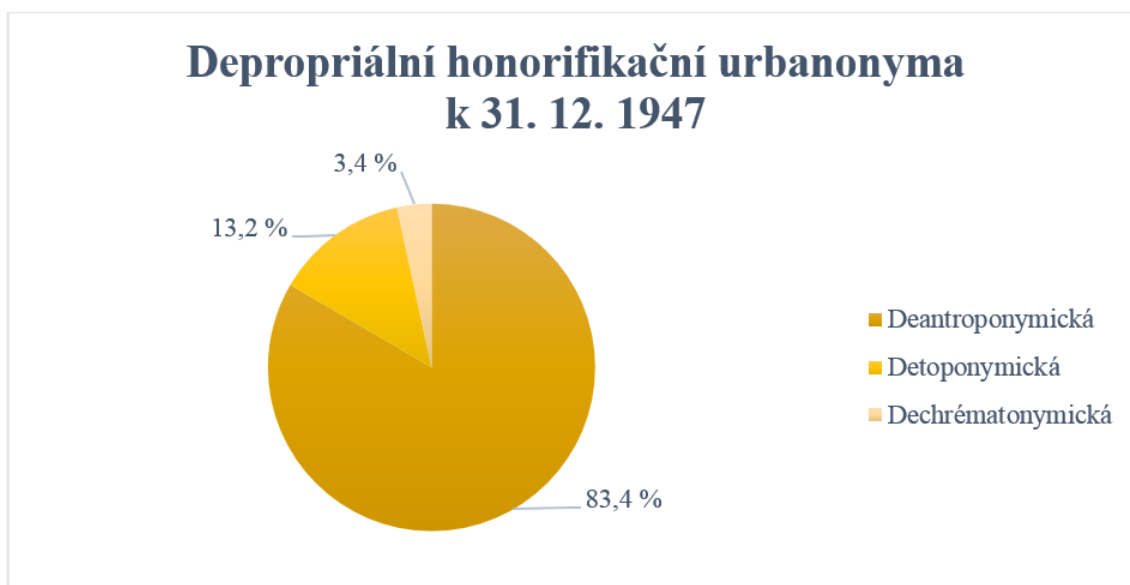
Obrázek č. 6: Přejmenování z důvodu duplicit v roce 1947 – typy změn

Výsledkem přejmenování v období mezi dvěma výraznými historickými mezníky 40. let, tj. mezi roky 1945 a 1948, byl následující stav: k 31. 12. 1947 bylo v hlavním městě Praze v jeho tehdejších hranicích nazváno honorifikačním urbanonymem celkem 680 sledovaných veřejných prostranství, z toho 27 míst (4 %) mělo honorifikační jméno deapelativního původu a 653 prostorů (96 %) neslo honorifikační urbanonymum původu depropriálního:



Obrázek č. 7: Podíl deapelativních a depropriálních honorifikačních urbanonym

V rámci depropriálních honorifikačních urbanonym dominovala jména deantroponymická (545 jmen, tj. 83,4 %), následována jmény detoponymickými (86 jmen, tj. 13,2 %) a dechrématonymickými (22 jmen, tj. 3,4 %):



Obrázek č. 8: Depropriální urbanonyma podle typu

V souboru aktuálně užívaných deantroponymických honorifikačních urbanonym vypadalo procentuální zastoupení na konci roku 1947 následovně:

DPAnt1 (rodné jméno + příjmení; typ <i>Elišky Krásnohorské</i>)	24	4,4 %
DPAnt2 (titul + rodné jméno + příjmení; typ <i>Dra Albína Bráfa</i>)	4	0,7 %
DPAnt3 (příjmení; typ <i>Marxova</i>)	443	81,2 %
DPAnt4 (titul + příjmení; typ <i>Majora Schramma</i>)	1	0,2 %
DPAnt5 (rodné jméno; typ <i>Libušina</i>)	68	12,5 %
DPAnt6 (titul + rodné jméno; typ <i>Krále Alexandra</i>)	2	0,4 %
DPAnt7 (etnonyma; typ <i>Moravanů</i>)	3	0,6 %
celkem	545	100 %

Tabulka č. 2: Deantroponymická honorifikační urbanonyma podle typu

Obrázky č. 7 a 8 a Tabulka č. 2, zachycující stav pražské urbanonymie po provedení poválečných změn a zároveň stav před změnami v souvislosti s únorovými událostmi roku

1948, poskytují základ pro zaznamenání tendencí ve vývoji pražské honorifikační urbanonymie. Abychom mohli co nejpřesněji zachytit celkovou vývojovou dynamiku sledovaných honorifikačních jmen, rozčlenili jsme zkoumané období na několik kratších a zároveň pravidelně rozvrstvených časových úseků. Jako předěly jsme si záměrně nevybrali výrazné historické mezníky, nýbrž roky 1947, 1957, 1967, 1977 a 1987, ve kterých nejenže nedošlo k dějinným zvrátům, ale ani se v nich Praha nerozšířila. Jde o roky, v nichž už byla veškerá hromadná přejmenování spojená s rozšiřováním hlavního města dokončena, stejně tak byla dokončena hromadná toponymická čistění pražské krajiny od honorifikačních urbanonym předchozích režimů. Desetiletá období s hraničními mezníky v „historicky klidných“ letech nám umožní provést srovnání nejrůznějšího druhu. Věnujeme se jim v kapitole 3.3.6.

3.1.1 Degermanizace jako hlavní rys pražské poválečné urbanonymie

Grafy z předchozí kapitoly odrážejí hojně proměny pražské urbanonymie v krátkém období tzv. třetí republiky a ukazují odlišnost důvodů pro přejmenování v jednotlivých letech. Skutečnost, že k odstraňování protektorátních jmen docházelo hned v roce 1945, není nijak překvapivá. V československé poválečné atmosféře převládal stav všeobecné euforie a radosti z překonání válečných útrap, kterou přirozeně doplňovaly i požadavky na restituci předválečných názvů. Konání (nejen) pražské městské správy se v této oblasti neslo v duchu denacifikace,⁹⁶ resp. obecně degermanizace.

Odstraňování uličních tabulí s protektorátními urbanonymy bylo předepsáno také legislativně. V oběžníku ministerstva vnitra z 10. srpna 1945 stálo: „Obnovení ústavních poměrů a nové právní postavení Němců v zemi České a Moravskoslezské vyžaduje, aby bylo také pojmenování ulic a veřejných míst v obcích uvedeno v soulad s těmito změnami. Ministerstvo vnitra proto žádá, aby ve všech obcích, v nichž jsou ulice a veřejná místa pojmenovány, bylo bezodkladně přikročeno – pokud se to již nestalo – k odstranění všech názvů ulic, náměstí, sadů apod., pokud upomínají na dobu nesvobody, na nacismus a jeho představitele, jakož i vůbec na germanizaci a němectví, a aby odstraněná pojmenování byla nahrazena novými vhodnými názvy.“ (cit. podle Koblasa – Kovář 2005, s. 37; srov. také Hlavsa 1958, s. 23). Očistu hlavního města od protektorátních názvů akcentoval i pražský

⁹⁶ Denacifikace byla vedle demilitarizace a de-dynastifikace jedním ze tří ideových principů, v jejichž duchu probíhal návrat k předválečné urbanonymii i v německých městech. Zatímco však města v sovětské okupační zóně přistoupila k přejmenovávání v duchu všech tří principů, v okupačních zónách spravovaných Spojenými státy, Velkou Británií a Francií se rozvinula jen denacifikace a v malé míře demilitarizace (srov. Pöppinhege 2011, s. 328; k obnově urbanonymie německých měst viz také Azaryahu 1990, s. 42).

primátor Petr Zenkl, který vyzýval občany k tomu, aby „ulice, sady a náměstí vypadaly spořádaně, aby z nich zmizela všechna špína okupace, která znamenala naše ponížení, aby zmizely všechny ty okupantské nápisy, aby po té germánštině nebylo tu již ani stopy.“ (Zenkl 1945, s. 362).

Odstraňovaná protektorátní urbanonyma a nová poválečná urbanonyma, jež je nahradila, si byla v mnoha případech formálně nebo sémanticky podobná. Srov. např. tyto příklady poválečných změn: 73. *pluku* > 28. *pluku*, *Čapka-Choda* > *Čapkova* či *Lobkovické náměstí* > *náměstí Jiřího z Lobkovic*. V případě změny ulice *Arraské* na *Argonskou* se oba názvy vztahovaly k francouzským bojištím první světové války, u změn *Doubravčina* > *Mečislavova* a *Kunhutina* > *Závišova* se zase jednalo o náhradu v rámci manželských dvojic. Doubravka byla manželkou polského krále Mečislava a Kunhuta byla manželkou českého šlechtice Záviše z Falkenštejna.

Spontánní, všeobecné a systematické odstraňování všeho německého, které bylo pro první poválečné týdny a měsíce charakteristické, se týkalo rovněž jmen domů a institucí v nich sídlících. Příkladem může být *Německý dům* v ulici *Na Příkopě*, jenž se po osvobození změnil ve *Slovanský dům*, nebo *Nové německé divadlo*, v jehož budově zahájilo už v červnu roku 1945 činnost *Divadlo 5. května*.

Zajímavostí je, že obecná potřeba vymezit se vůči urbanonymům spojeným s dobou protektorátu se sporadicky objevuje ještě řadu let po válce. Archivní materiály dokládají například žádost o změnu jména *Praha hlavní nádraží*, zaslanou Národnímu výboru hlavního města Prahy v roce 1961. Její autor argumentuje tím, že zdánlivě „neutrální“ jméno je problematické, protože bylo s daným urbanonymickým objektem spojeno už v průběhu války:⁹⁷ „Centrální pražské nádraží je potřeba pojmenovat jinak. Myslím totiž, že název *Hlavní* nebyl volen zrovna vhodně, protože v době okupační neslo týž název!“⁹⁸ Podobným „protiněmeckým“ způsobem se argumentovalo i v případě návrhu na přejmenování *Strossmayerova náměstí*, který se objevil rovněž na počátku 60. let: „Název *Strossmayerovo náměstí* navrhuje k přejmenování pro nevhodné německé jméno bez ohledu na zásluhu jeho nositele.“⁹⁹ Daná argumentace, která dokládá přesvědčení o

⁹⁷ Před válkou (1919–1940) i krátce po ní (1945–1953) neslo nádraží název *Praha Wilsonovo nádraží*.

⁹⁸ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1026, sign. OVV-162.13, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic Praha 7, 1959–1962, Návrh M. Voltra ze dne 17. 2. 1961.

⁹⁹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1026, sign. OVV-162.13, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic Praha 7, 1959–1962, Návrh rady ONV v Praze 7 ze dne 14. 11. 1960.

nevhodnosti německých příjmení ještě 15 let po skončení války,¹⁰⁰ byla úspěšná, honorifikační urbanonymum *Strossmayerovo náměstí* bylo v roce 1961 skutečně odstraněno a prostor získal jméno po politiku Václavu Kopeckém.

3.2 K poválečným obrazům města a jejich realizaci v urbanonymii

V následujících kapitolách představíme výrazná témata, která rezonovala v poválečné společnosti a která se promítla i do urbanonymie. Na příkladu nově vzniklých honorifikačních jmen budeme sledovat, jakým způsobem se poválečné (a zejména poúnorové) vládnoucí elity snažily v pražské městské krajině manifestovat ideové principy, klíčové pro podložení jejich legitimacy.¹⁰¹

3.2.1 Obraz Prahy jako trpícího města

Útrapy, jimiž si musel český národ během okupace projít, stejně jako nejrůznější hrdinské momenty, představovaly výrazné téma poválečné urbanonymie. Odkaz Pražského povstání měly kupříkladu tradovat ulice *5. května*,¹⁰² *Květnových bojů* (od roku 1952 dodnes), *Obětí 6. května* (od roku 1948 dodnes), *náměstí Hrdinů* (od roku 1947 dodnes), *most Barikádníků* (od roku 1946 dodnes) a *náměstí Barikád* (od roku 1952 dodnes).

Vznik honorifikačního urbanonyma *17. listopadu*, připomínajícího uzavření vysokých škol a následnou perzekuci studentů, které bylo zároveň prvním nově vzniklým poválečným honorifikačním jménem, jsme již zmínili výše. Po samotném Janu Opletalovi byla ulice pojmenována o dva roky později, v roce 1947. Osoby perzekvované nacistickým režimem připomínala i kolektivní uliční jména *Politických vězňů* (od roku 1946 dodnes) a spontánně vzniklé, ale později úředně nepotvrzené urbanonymum *Osvobozených vězňů* (pouze 1945). Daleko častěji však byly oslavovány konkrétní osoby – občané nejrůznějších profesí, mnohdy příslušníci odboje, kteří během okupace, případně během povstání, zaplatili životem.

K nim patřili např. Masarykův kancléř Přemysl Šámal (*Šámalova*, 1946–1952), politička Františka Plamínková (*Františky Plamínkové*, 1947–1960), primátor Otakar

¹⁰⁰ K poválečným kampaním zacíleným na nositele příjmení německého původu, na něž byl vyvíjen tlak, aby si svá příjmení počeštili nebo změnili viz Matúšová 2003b, s. 254.

¹⁰¹ Problém legitimacy vlastní vlády je zásadní otázkou, s níž se musí vyrovnat každý nově nastupující politický režim (k tomu viz Gill 2005, s. 480; srov. také studii autorů Duncan Light, Ion Nicolae a Bogdan Suditu /2002/, sledující transformaci rumunské urbanonymie po nástupu komunistické moci).

¹⁰² Od července 1946 do prosince 1947 se tak jmenovala dnešní *Pařížská* ulice, posléze se jméno udělilo jedné z nuselských ulic, jež ho má dodnes.

Klapka (*Klapkova*, 1947–1952), právník a novinář Ivan Sekanina (*Sekaninova*, od roku 1947 dodnes), spisovatel Karel Vokáč (*Vokáčova*, od roku 1947 dodnes), textař a herec Karel Hašler (*Hašlerovo náměstí*, 1947–1952), účastník olympijských her František Pecháček (*Pecháčkova*, od roku 1947 dodnes), pracovníci České obce sokolské Augustin Pechlát (*Pechlátova*, od roku 1947 dodnes), Ladislav Moulík (*Moulíkova*, od roku 1947 dodnes) a Jan Keller (*Kellerova*, 1947–1952). Po členech zpravodajsko-sabotážní skupiny, gestapem zvané Tři králové, byly v roce 1948 pojmenovány tři ulice v Nuslích: *Balabánova*, *Morávkova* a *Mašínova*. Jejich názvy však musely pražský prostor opustit už v roce 1952. Jména některých zemřelých se v pražské urbanonymii objevila vícekrát. Po Janu Švermovi byly pojmenovány dnes už zaniklé *sady Jana Švermy* a most (*Švermův most*, od roku 1997 *Štefánikův*).

Událostí, která v poválečné době představovala výrazný motivační okruh pojmenování veřejných prostranství, byl atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Tři libeňské ulice nacházející se v blízkosti tzv. *Heydrichovy zatáčky* (k tomuto nestandardizovanému jménu viz kapitola 3.6.4) získaly v roce 1948 jména *Gabčíkova*, *Kubišova* a *Valčíkova*. V jiných lokalitách Prahy se v témže roce objevily ulice *Novákových* (všichni členové této rodiny byli pro pomoc atentátníkům popraveni), *Gorazdova* (po biskupu, který atentátníkům poskytl úkryt), *Lyčkovo náměstí* (lékař Břetislav Lyčka ošetřoval raněného Kubiše), *Čiklova* (duchovní Václav Číkl se o ukryté parašutisty staral), *Zelenky-Hajského* (Jan Zelenka, zvaný Hajský, se také podílel na vyhledávání úkrytů pro parašutisty), *Anny Letenské* (hereččin manžel pomáhal jak atentátníkům, tak i Lyčkovi). V roce 1952 se k tomuto motivačnímu okruhu přidává ještě ulice *Vosmíkových* (rodina libeňského řezníka se parašutistům starala o jídlo), čímž pojmenovávání po parašutistech a jejich pomocnících nekončí. V roce 1955 přibyla *Bublíkova*, v roce 1976 ulice *Manželů Lyčkových*. V poválečné době získala Praha, stejně jako další československá města, ještě jednu ulici, jejíž jméno připomínalo historickou událost související s atentátem. Byla to *Lidická* (od roku 1947 dodnes).

Pojmenovávání pražských veřejných prostranství po příslušnících odboje si v poválečné době prošlo podstatnou změnou. Zatímco období mezi květnem 1945 a únorem 1948 charakterizovala snaha o vyváženost a pro veřejná prostranství se volila jak jména odkazující k odboji komunistickému, tak i nekomunistickému, v době poúnorové se prosadil jeden oficiální a zcela závazný pohled na tuto problematiku. Na odboj se začalo vzpomínat selektivně a ideologicko-politický konstrukt komunistického odboje – jako toho jediného – vedl k odsunutí osobností i symbolů nekomunistického odboje z veřejného

života i z názvů veřejných prostranství. Připomenutí vlastních zásluh v boji proti fašismu se současně stalo jedním z legitimizačních prvků nastupujícího režimu.

Nejvíce pozornosti bylo v době poúnorové věnováno popravenému novináři Juliu Fučíkovi. Fučíkova podobizna (tj. hrdinův idealizovaný portrét od Maxe Švabinského), stejně jako jeho jméno, okupovaly veřejná prostranství a staly se součástí komunistické propagandy. Po celé zemi byly po Fučíkovi pojmenovávány ulice, náměstí, doly, školy, pionýrské skupiny i organizace svazu mládeže. Do pražské urbanonymie se kult Fučíkovy osobnosti promítl třikrát. Jeho jménem byla nazvána ulice (*Fučíkova*, 1949–1991; dnes *Kolbenova*), sady (*Julia Fučíka*) a *Park kultury a oddechu Julia Fučíka*, Pražany zvaný spíše *Fučíkárna*, *Junda Funda* nebo *Julda Fulda*.¹⁰³

Ačkoliv byl Fučík nejvýraznější ikonou komunistického odboje, pojmenovávalo se i po dalších jeho představitelích. Několik ulic připomínajících komunistické odbojáře získala Praha již v roce 1948, jejich větší množství přichází potom s rokem 1952. Byly to mj. *Urxova* (od roku 1948 dodnes), *Sinkulova* (od roku 1948 dodnes), *Jandova* (od roku 1948 dodnes), *Jožky Jabůrkové* (1948–1991, zrušena), *Vaňkova* (od roku 1952 dodnes), *Šternova* (od roku 1952 dodnes), *Štětkova* (od roku 1952 dodnes), *Prouzova* (od roku 1952 dodnes), *Slávy Horníka* (od roku 1952 dodnes), *Hanusova* (od roku 1952 dodnes), *Klečákova* (od roku 1952 dodnes) či *Markova* (od roku 1952 dodnes).

Příliv jmen komunistických odbojářů do pražského uličního názvosloví vedl k zvláštním situacím. V několika případech totiž ulice pojmenovaná po komunistickém odbojáři nahradila ulici pojmenovanou po odbojáři nekomunistickém. Lidé, jejichž jména se takto v městském prostoru střídají, mívali přitom mnohdy podobný osud. Novinář a spisovatel Alfréd Fuchs, jehož ulici měla Praha v letech 1947–1952, kupříkladu zahynul v koncentračním táboře, stejně jako organizátor učitelské levice Ladislav Hanus, jenž Fuchse v roce 1952 nahradil (*Fuchsova* > *Hanusova*). Oba odlišovala jen politická orientace. Identická situace nastala v případě, kdy ulice pojmenovaná po popraveném redaktoru Václavu Königovi získala nově jméno po Františku Klečákovi, instalatérovi a členovi KSČ, popraveném v koncentračním táboře (*Königova* > *Klečákova*). Ke zřejmě nejpozoruhodnější výměně jmen došlo u jedné z vysočanských ulic. Ta se v letech 1948–1952 jmenovala *Klímova* po Karlu Zdeňku Klímovi, šéfredaktoru Lidových novin, který byl pro svou spolupráci s odbojem umučen v Terezíně. Nahradila ji ulice *Emanuela Klímy* (1952–1991) nazvaná po členu KSČ, redaktorovi Rudého práva, jenž spáchal sebevraždu v

¹⁰³ K těmto nestandardizovaným jménům viz kapitola 3.6.4. V listopadu roku 1984 byla potom do provozu uvedena ještě stanice metra *Fučíkova* (dnes *Nádraží Holešovice*).

době, kdy byl vězněn gestapem. Shodné příjmení obou mužů snad alespoň neztěžovalo orientaci v místě.

Honorifikační urbanonyma připomínající osoby zemřelé v letech 1939 až 1945 přišla do poválečné urbanonymie v mohutné vlně. Václav Hlavsa k tomu dodává, že po skončení války měla komise pro pojmenování ulic velké potíže při rozhodování o tom, která deantroponymická jména vybrat. Obětí bylo totiž tolik, „že by ani všechny pražské ulice nestačily k tomu, aby nesly jejich jména.“ (Hlavsa 1958, s. 24). Téma války bylo v pražské urbanonymii živé ještě dlouho po roce 1945. Připomínalo se zejména v dobách následujících po rozšiřování Prahy (1960, 1968, 1974). V připojených obcích bývaly veřejné prostory hromadně přejmenovávány z důvodů duplicity a nezřídka se vybírala právě jména oslavující místní padlé. K pojmenování míst po osobách, které přišly během války za nejrůznějších okolností o život, se pražská městská správa uchyluje v malé míře i v současnosti. Třetí díl Pražského uličníku (Jíšová a kol. 2012), mapující změny v názvosloví pražských prostranství v letech 1998–2011, zmiňuje celkem 8 takto motivovaných jmen (*Boženy Jandlové, Ginzova, Marešova, Prokopových, Sousedíkova, Štochlova, Václava Sedláčka, Winklerova*).

3.2.2 Svým osvoboditelům československý lid – obraz Prahy jako vděčného města

Výrazný motivační okruh poválečné urbanonymie představovaly události z května 1945. Potřeba vyjádřit díky za osvobození vedla k tomu, že se objevila urbanonyma oslavující Sovětský svaz, jeho politické a vojenské představitele a místa bojů sovětské armády. Už v roce 1946 získala Praha ulici pojmenovanou po Stalinovi. Jeho jménem byla nazvána honosná městská třída, vedoucí od *Národního muzea* přes celé Vinohrady a Žižkov až ke Strašnicím. Předtím (v letech 1945–1946) se jmenovala *Fochova* po veliteli dohodových vojsk v první světové válce. Urbanonymum *Fochova* však z prostoru Prahy nezmizelo, pouze se přesunulo. V témže okamžiku, kdy se z *Fochovy* stala *Stalinova*, se totiž na *Fochovu* změnila dosavadní *Svatovítská* ulice v Dejvicích. Nabízí se otázka, proč k takové rošádě vůbec došlo, proč si *Fochova* ulice neponechala své jméno a *Svatovítská* se nestala *Stalinovou*. Důvodem je jednak vzhled a funkce zmiňované vinohradské ulice – jde o výstavní městskou třídu a současně hlavní tepnu – a jednak skutečnost, že začíná v centru města. „V centrech měst se vzhledem k jejich důležitosti uplatňují ideologicky nejvíce příznaková (zatížená/hodnotná) honorifikační urbanonyma, především jména deantroponymická, která jsou také nejčastěji nahrazována nebo odstraňována.“ (David 2011a, s. 168).

Kromě Stalina se v poválečné pražské urbanonymii oslavovali též jeho důstojníci. Byly po nich pojmenovány ulice *Žukovova* (1946–1962), *Koněvova* (od roku 1946 dodnes) a *Rybalkova* (od roku 1946 dodnes). O něco později k nim přibyla ještě *Jeremenkova* (od roku 1952 dodnes). Sovětskou armádu „osvoboditelku“ měla připomínat třída *Rudé armády* (1946–1992) a později *náměstí Krasnoarmějců* (1952–1989). Celý uliční systém, který začal po válce vznikat ve Vršovicích a který je dnes patrně nejrozsáhlejším urbanonymickým systémem v Praze, byl věnován připomínce významných bojišť Rudé armády a jejímu vítězství ve Velké vlastenecké válce. Byly to ulice *Leningradská*¹⁰⁴ (1947–1991), *Stalingradská*¹⁰⁵ (1947–1962, dnes *Žitomířská*), *Sevastopolská* (od roku 1947 dodnes), *Smolenská* (od roku 1947 dodnes), *Rostovská* (od roku 1947 dodnes), *Moskevská* (od roku 1947 dodnes), *Krymská* (od roku 1947 dodnes), *Kavkazská* (od roku 1947 dodnes), *Charkovská* (od roku 1947 dodnes), *Novgorodská* (od roku 1947 dodnes), *Karpatská* (od roku 1947 dodnes) či *Dukelská*¹⁰⁶ (od roku 1947 dodnes).

Množství uličních jmen, pomníků či třeba manifestací na počest Sovětského svazu vycházelo ze skutečnosti, že jeho obraz byl díky dějinným událostem vysoce pozitivní. Infiltrace sovětských témat do názvosloví veřejných prostranství (nejen) Prahy pokračovala i po roce 1948 a trvala až do samého konce režimu. V období mezi lety 1945 a 1948 byl však vděk za osvobození manifestovaný urbanonymií obrácen oběma směry, kromě Východu také na Západ. V Praze se po válce objevily ulice *Eisenhowerova* (1946–1950), *Rooseveltova* (od 1946 dodnes), *Krále Jiřího VI.* (1946–1951)¹⁰⁷ či *Montgomeryho* (1946–1951). Většina jmen těchto osobností „západního imperialismu“ se však v souvislosti s událostmi roku 1948 z uličních tabulek vytratila. Nastupující režim se ve své legitimizaci opíral o poněkud jednostrannou interpretaci nedávné minulosti a uliční názvosloví mělo nadále oslavovat jen osvoboditele sovětské.

Kromě západních osobností oslavovala pražská urbanonymie nakrátko také západní instituce. Mezinárodní pomocnou organizaci pro hospodářskou obnovu válkou zničených zemí např. připomínala ulice s dobově pochopitelným, ale jazykově nepřijatelným názvem

¹⁰⁴ Když se v roce 1991 město *Leningrad* vrátilo ke jménu *Sankt Petěrburg* (*Petrohrad*), změnila se i *Leningradská* na *Petrohradskou*.

¹⁰⁵ Stalingrad se coby významné místo paměti objevil v pražském uličním názvosloví hned dvakrát. V roce 1952 přibyl ke *Stalingradské* ulici ještě *Stalingradský most* (1952–1962).

¹⁰⁶ V roce 1950 získala jiná část Prahy ulici *Dukelských hrdinů* (dodnes).

¹⁰⁷ Jak upozornil Jiří Martínek, v poválečné republice, která v návaznosti na meziválečné období stále zdůrazňovala svůj antimonarchistický charakter, toto jméno působilo až bizarně (Martínek 2017b, s. 109).

UNRRA¹⁰⁸ (1947–1951). K odstranění tohoto zkratkového urbanonyma a jeho nahrazení jménem *Pernerova*, jež má ulice dodnes, však nevedly jazykové, ale opět politicko-ideologické důvody.

Společným znakem řady honorifikačních jmen, která se po roce 1945 dostala do (nejen) pražské urbanonymie, byla skutečnost, že připomínala dosud žijící osoby. Stalin i jeho důstojníci, stejně jako Eisenhower i Jiří VI., dosud žili, konce války se z výše uvedených osobností nedožil jen Roosevelt. Ačkoliv platilo, že „jmen podle osob žijících nebudiž používáno, leč zcela mimořádně a výjimečně“ (Hlavsa 1958, s. 23; srov. také kapitola 1.1.2), v praxi se oněch výjimek našlo poměrně dost.

Pojmenovávání po živých osobách, zejména po významných státních představitelích, upravoval i ministerský oběžník z 10. srpna 1945. V něm stálo, že „pokud místní národní výbory zamýšlejí pojmenovati nějakou ulici, náměstí, sad apod. jménem presidenta republiky nebo jménem významného představitele jiného státu, je nutno dbáti, aby k projevu takové úcty byly voleny vždy takové ulice a veřejná místa, jež výstavností a úpravou zaručují, že jejich pojmenování jménem presidenta republiky apod. bude skutečným uctěním vyznamenané osobnosti. Není-li v obci takového vhodného prostranství, nutno od zamýšleného projevu pocty upustiti.“ (cit. podle Koblasy – Kovář 2005, s. 38). Reprezentativnost místa měla být doložena dvaceti aktuálními fotografiemi, které musely být k žádosti o přejmenování, adresované ministerstvu vnitra, spolu s plánem daného města přiloženy. Mělo-li být veřejné prostranství pojmenováno po hlavě státu, bylo navíc nutné získat její souhlas.

3.2.3 Falešná kontinuita a záměrná diskontinuita – prvorepublikové osobnosti a symboly

První tři poválečné roky charakterizoval symbolický návrat prvorepublikových osobností, jež se nacistický režim snažil z paměti národa vymazat, do prostorů československých měst. Po válečné přestávce získala Praha znovu *Masarykovo nábreží* (1945–1952) a *Masarykovu kolonii* (1945–1955), po bývalé první dámě byla opět pojmenována ulice *Charlotty Masarykové* (1945–1952). Nově získala Praha ulici *Jana Masaryka* (1946–1952).

Rovněž i prezident Edvard Beneš zažíval v poválečných letech vlnu veřejné obliby, což se bezprostředně odrazilo i v počtu žádostí o pojmenování veřejných míst českých a moravských měst jeho jménem. V Praze získalo Benešovo jméno centrální dejvické

¹⁰⁸ United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Správa Spojených národů pro hospodářskou pomoc a obnovu.

náměstí (*Prezidenta Dr. Edvarda Beneše* 1946–1952, poté *náměstí Říjnové revoluce*).¹⁰⁹ Do poválečné urbanonymie se vrátila i třetí zakladatelská osobnost Československé republiky, Milan Rastislav Štefánik. Jen v hlavním městě ho měla připomínat *Štefánikova* ulice (1945–1952), *Štefánikovo náměstí* (1945–1951, poté 1951–1992 *Sovětských tankistů*, dnes *náměstí Kinských*) a *Štefánikův most* (1945–1947).¹¹⁰

K politickým osobnostem první republiky, jež se nyní znovu v pražské urbanonymii objevily, patřil Vlastimil Tusar (*Tusarova*, 1947–1951) a Rudolf Tayerle (*Tayerlova*, 1947–1952), naopak nově přibývají František Soukup (*Soukupovo náměstí*, 1947–1951), Alois Tučný (*Tučného*, 1947–1952), Jaromír Nečas (*Nečasova*, 1947–1951), Vavro Šrobár (*Šrobárova*, od roku 1947 dodnes), Přemysl Šámal (*Šámalova*, 1946–1952), Alois Eliáš (*Eliášova*, 1947–1951) a Klement Gottwald (spontánně vzniklé a následně úředně nepotvrzené honorifikační jméno *Klementa Gottwalda*, 1945; *Gottwaldovo nábřeží*, 1946–1990). Jak vyplývá z datací, většina ulic pojmenovaných po politických osobnostech první republiky byla zkraje 50. let přejmenována. Netýkalo se to však všech: Vavro Šrobár a (pochopitelně) Klement Gottwald zůstali.

Výrazným prvorepublikovým tématem, které zažívalo po roce 1945 svoji renesanci, bylo legionářství, proto se do československých měst navrátilo po válečné přestávce množství legionářských jmen. Praha znovu získala ulice *Dostálovu*, *Švecovu*, *Wuchterlovu*, *Vašátkovu*, *Doudovu*, *Březovského*, *Tatranského pluku*, *Hanáckého pluku*, *Čs. italské domobrany*, *České družiny*, *Starodružiníků* a *Setniny Nazdar*. Ulicí, která získala legionářské jméno až po osvobození, byla *Čečkova*. Do hlavního města se vrátilo i množství detoponymických honorifikačních urbanonym odkazujících k místům bojů první světové války jako např. *Na Marně*, *Na Piavě*,¹¹¹ *Targettská*, *Châlonská*, *Sommská* a *Verdunská*. Naprostá většina výše uvedených jmen byla situována do oblasti Bubenče a Dejvic a většina jich také pražský prostor na počátku 50. let opouští.

Patrně nejvýraznějším symbolem meziválečného Československa byl samotný den vzniku samostatného státu – 28. říjen. I ten se po osvobození znovu vrátil do pražské

¹⁰⁹ S odůvodněním, že prostor, který nesl jméno *Říjnové revoluce* do té doby, tj. do roku 1952 (jednalo se o dnešní náměstí *I. P. Pavlova*), „není úměrný významu říjnové revoluce“. Zdroj: AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1014, sign. OVV-162.01, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1952, Usnesení ze dne 26. 3. 1952, s. 8.

¹¹⁰ V roce 1947 byl zbořen a na jeho místě byl postaven provizorní dřevěný most, nazývaný týmž jménem. V roce 1951 byl v těsné blízkosti dokončen most nový, který získal jméno *Švermův* (nyní opět *Štefánikův*).

¹¹¹ Z formálního hlediska se jedná o ne zcela vhodně utvořená jména, neboť v nich předložka neplní lokalizační funkci. K tomu srov. také urbanonyma *Nad Volyňkou* nebo *Na Blanici*, která označují ulice vzniklé v 70. letech v Uhříněvsi a vztahují se k jihočeským řekám Volyňce a Blanici (Štěpán 2012a, s. 238).

urbanonymie. S příchodem komunistického režimu se však objevily různé interpretace samotného data, které se odrazilo i v hesle z uličníku z 50. let. Zde je název ulice *28. října* objasňován dvěma způsoby. První výklad odkazuje k historicky nezpochybnitelnému faktu vzniku Československa v roce 1918. Aby však nebylo datum až příliš spojováno s první republikou, přidává se motivace další. Ulice *28. října* měla zároveň připomínat 28. říjen 1945 neboli Den znárodnění průmyslu, dolů, hutí a bank (Čarek a kol. 1958, s. 116). Stejným způsobem začaly dobové kalendáře interpretovat i den samotný, který navíc přestal být státním svátkem a stal se pouhým dnem pracovního klidu (Olšáková 2008, s. 34 n.).

Konkurencí 28. říjnu se měl v komunistické rétorice stát 9. květen – den vstupu sovětské armády do Prahy. Ten byl považován za okamžik druhého vzniku republiky a vrstvily se na něj události další, mj. Ústava z roku 1948 byla schválena taktéž 9. května. Ulici *9. května* však získala Praha až roku 1968. Již dříve se však uvažovalo o pojmenování nezastavěné pláně na Letné, která po celé 20. století představovala významné shromažďovací, rekreační a zábavní místo (konaly se zde sokolské slety, prvomájové průvody i vojenské přehlídky), honorifikačním jménem *náměstí 9. května*.¹¹²

3.2.4 Obraz staré a nové Prahy

Podstatnou součástí formující se identity poválečného Československa se stala různá míra vymezení se vůči politickým, socioekonomickým, kulturním a jiným pořádkům protektorátu a první i druhé republiky. Už v souvislosti s koncem války v roce 1945 prostoupily dobovou rétoriku fráze o „novém Československu“ i „nové Praze“, poněvadž proměny, jež se odehrávaly v celém státě, bylo žádoucí jasně demonstrovat v jeho hlavním městě (Macura 2008, s. 8–22). Zatímco pokvětnovou „novou Prahu“ charakterizovalo především zdůrazňování jejího odvěkého českého charakteru, po únoru 1948 získala myšlenka „nové Prahy“ jednostranné politické zabarvení (Kurz 2016, s. 135).

Po únorovém převratu byla oficiálně nastolena vláda jedné politické strany a Československo se na čtyři desítky let začlenilo do sovětské sféry vlivu. Změnil se i pohled na meziválečné Československo, na druhou světovou válku i na osvobození. Zatímco v době předcházející Únoru existovala ve společnosti pluralita vzpomínek na tato období, po roce 1948 převládl jediný oficiální pohled, který byl v souladu s nově prosazovanou koncepcí dějin. Vítězný únor se dotkl i československých měst a jejich veřejných

¹¹² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Návrh J. Trnovského ze dne 27. 4. 1955.

prostranství, která začala prorůstat komunistická ideologie, a to jak na rovině vizuální (barvy, symbolika), tak i na rovině jazykové. Hlavní československé město bylo v komunistické rétorice prezentováno jako pýcha a srdce republiky, město s hlubokou pamětí, Matka měst a českého národa (Soukupová 2014, s. 44) a především jako vzorné město socialistické,¹¹³ které se mělo stát metaforou nové socialistické společnosti (Bazac-Billaud 2000, s. 54).

Nová identita socialistického města byla ideologicky odvozena z příslušnosti Československa ke vznikajícímu východnímu bloku a utvářela se v protikladu k městům kapitalistickým, imperialistickým (srov. např. Kurz 2016, s. 137). Pojmenovávání veřejných prostorů získalo zcela nový, „třídně-ideologický“ směr a potřeba sladit urbanonyma s požadavky nové epochy vedla k revizím jmen nedávno pojmenovaných míst. Z urbanonymie Prahy, ale i dalších československých měst se začala vytrácet taková honorifikační jména, z nichž nastoupivší režim vnímal „západnickou orientaci“ nebo v nich viděl spjatost s buržoazním systémem.

Zaniklo především množství deantroponymických urbanonym připomínajících výše zmíněné prvorepublikové politiky. Mizet začala též jména po průmyslnících a podnikatelích (odstraněno bylo např. jméno vysočanské ulice *Freyova*, připomínající zakladatele zdejšího cukrovaru a mlékárny) a šlechtě (v letech 1951 až 1952 zanikly názvy pražských ulic *Kounicova*, *Badeniho*, *Clam-Martinicova* a *Potockého*). Z Prahy i z dalších měst se začala vytrácet legionářská jména. Nový režim odstraňoval i jiná urbanonyma než ta, jež upomínala na osoby spjaté s bývalými pořádky. Komise působící při NVP např. označila za nepatřičná jména *U opatrovny* a *U pastoušky*, neboť jejich „nevhodné názvy připomínají zařízení kapitalistického řádu pro nejvíce utlačované a vykořisťované.“¹¹⁴

Stejně jako při odstraňování habsburských urbanonym po roce 1918, ani nyní nebyl nově nastupující režim při eliminaci nevhodných jmen zcela důsledný. Z *Riegrova náměstí* se např. stalo *Jiráskovo*, z *Riegrova nábřeží* *Gottwaldovo*, ale *Riegrovy sady* zůstaly

¹¹³ Socialistickým městem se na jedné straně rozumí město v období socialismu (obvykle se specifickým typem výstavby), na straně druhé se tak označovala ideologicky konstruovaná perspektiva města s nekonkretizovaným socialistickým způsobem života, která byla šířena propagandou. K základním charakteristikám takového města patří důraz kladený na městské centrum a na shromažďovací a oslavnou funkci náměstí, honosné budovy v centru, geometrická síť ulic apod. (Luther 2014, s. 53). K prototypickým socialistickým městům patřila např. Poruba nebo Havířov, na Slovensku Nová Dubnica, v Polsku Nowa Huta, ve Východním Německu Eisenhüttenstadt (Stalinstadt).

¹¹⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1024, sign. OVV-162.11, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 5, 1959–1962, Seznam názvů ulic a veřejných prostranství v obvodu Prahy 5 navrhovaných k přejmenování (nedatováno; patrně z roku 1961).

zachovány (snad proto, že sady obecně nepředstavují v prostoru města tak významný urbanonymický objekt).

Zavrhování všeho, co bylo spjato s předkomunistickou minulostí, mělo své výjimky. Nová vládnoucí moc a její ideologie např. usilovaly o pozitivní docenění vybraných historických období a ve snaze podpořit vlastní mocenské pozice účelově využívaly řady prvků z národního narativu. V husitech např. viděly předchůdce komunistů, v obrozencích zase ctitele lidových vrstev.¹¹⁵ Husitská tradice nabyla v interpretaci komunistické státní moci nových rozměrů: náboženský rozměr hnutí byl potlačen a nahradil ho mýtus bojovníků – jakýchsi předchůdců socialistického zřízení a nositelů první socialistické revoluce na světě. Poválečná, respektive poúnorová doba využila pro svou propagandu pamětních míst spjatých s husitským obdobím (mj. Betlémská kaple, jezdecká socha a Národní památník stojící na Vítkově) a husitské téma se promítlo také do pojmenovávání prostranství československých měst.

V Praze začalo záhy po osvobození docházet k doplňování, respektive k úpravám, systému husitských urbanonym na Žižkově. Tato soustava, mající kořeny již v 70. letech 19. století, je zřejmě nejstarším urbanonymickým systémem v hlavním městě. V poúnorovém období do ní přibýly ulice *Husitská*, *Chvalova*, *Mikuláše z Husi*, *Lokvisova*, *Bohuslava ze Švamberka*, *Jana Želivského*, *Buchovcova*, *Chelčického náměstí* a dále dvě detoponymická honorifikační urbanonyma – ulice *Příběnická* a *Ostromečská*, připomínající hrady v držení táboritů.¹¹⁶

Na rozdíl od husitských urbanonym nevytvořila obrozenecká jména v rámci pražské urbanonymie jednotný systém. Prostranství nesoucí jména nejvýraznějších obrozeneckých osobností (mj. Jungmann, Palacký) byla už od 19. století situována převážně v centru města (výjimku tvořila ulice *Dobrovského*, nacházející se v části Holešovic). Na přelomu 60. a 70. let 20. století vznikly potom tři ulice, nesoucí jména českých obrozeneckých osobností, v Řepích. Jednalo se o *Dobnerovu*, *Hankovu* a *Hekovu*. Nacházely se však relativně daleko od sebe, proto nelze mluvit o tom, že by se jednalo o základ budoucího systému. Prostranství nazvaná po osobnostech slovenského národního obrození byla naopak v rámci

¹¹⁵ Prahu prezentovala jako město, založené na tradici husitské a současně národně obrozenecké, už první republika. Protektorátní propaganda oproti tomu akcentovala spíše Prahu gotickou (přemyslovskou a lucemburskou) a barokní (habsburskou; srov. Soukupová 2017b, s. 31).

¹¹⁶ Marek Nekula upozornil na skutečnost, že stejně jako se na obecné rovině propojily ideály husitské se socialistickými, prolнула se i husitská urbanonyma na Žižkově s novou socialistickou a prosovětskou nomenklaturou, čímž došlo k „významovému posunu původních pojmenování“ (Nekula 2008, s. 189). Nekula to dokládá příklady, kdy se do žižkovského systému husitských jmen vmísily ulice *Koněvova* nebo *Kalininova*.

pražské urbanonymie koncentrována v jedné lokalitě. Nacházela se v Krči a tvořila součást širšího uličního systému připomínajícího slovenské literáty. Jednalo se o ulice *Bernolákovu, Hurbanovu, Moysesovu, Sládkovičovu a Štúrovu*.

3.2.5 Se Sovětským svazem na věčné časy – obraz Prahy jako loajálního města

V důsledku kulturní a politické reorientace města, kterou přinesl únor 1948, se v pražské urbanonymii objevila jména oslavující motivy ruské, resp. sovětské, či obecně jména spjatá s komunistickým režimem. Veřejného prostranství, které by neslo jméno samotného Sovětského svazu, se Praha nedočkala, přestože bylo urbanonymum oslavující tuto východní velmoc několikrát navrženo. V roce 1955 se např. uvažovalo o přejmenování tehdejší *Stalinovy* (dnešní *Vinohradské*) ulice, kterou mělo nahradit urbanonymum *třída Sovětského svazu*. Navrhovatel odůvodňoval svůj výběr městského prostranství následovně: „Pojmenování důležité pražské tepny, které se stále vyslovuje, znamená trvalou propagaci Sovětského svazu a připomíná občanstvu, že bez jeho pomoci by nebylo naší svobody.“¹¹⁷ Návrh byl však zamítnut s odůvodněním, že „název *Sovětského svazu* je tak významný, že ho není možno v Praze použít libovolně“, a navíc bude patrně v brzké době použit v oblasti Letné.¹¹⁸ K tomu však nikdy nedošlo, proto byl Sovětský svaz pražskou urbanonymií sledovaného období připomínán jen skrze své bojové jednotky: na Smíchově bylo např. *náměstí Sovětských tankistů* (1951–1992), v Hlubočepích ulice *Sovětských hrdinů* (1977–1994) a v Modřanech ulice *Sovětské armády* (80. léta).

Na sklonku 40. let a zejména v letech 50. získala pražská veřejná prostranství především tato době poplatná honorifikační jména:

a) jména po významných komunistech a představitelích mezinárodního i domácího dělnického hnutí a po politických událostech spjatých s novým režimem

Bylo to mj. *nábřeží Bedřicha Engelse* (1951–1990), *nábřeží Karla Marxe* (1951–1990), *Dimitrovovo náměstí* (1948–1991), ulice *Thälmannova* (1952–1991), *Liebknechtova* (1952–1992), *Nikose Belojannise* (1952–1991) či *Rosy Luxemburgové* (1952–1992). Po sovětských státnících, účastnících Říjnové revoluce a vojácích ruské občanské války byly

¹¹⁷ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Návrh J. Trnovského ze dne 27. 4. 1955.

¹¹⁸ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Odpověď V. Hlavsy ze dne 12. 8. 1955.

pojmenovány ulice *S. M. Kirova* (1952–1990),¹¹⁹ *V. V. Kujbyševa* (1952–1991), *J. M. Sverdlova* (1952–1990), *A. A. Ždanova* (1952–1990), *Kalininova* (1946–1990) a náměstí *V. I. Čapajeva* (1951–1990). Po spoluzakladatelích a funkcionářích Komunistické strany Československa byly pojmenovány *Hakenovy sady* (1952–1991), ulice *Dobrovolného* (1952–1974, poté zrušena), *Hybešova* (od roku 1952 dodnes), *Šmeralova* (od roku 1947 dodnes) či náměstí *Primátora dr. Václava Vacka* (1952–1990). Kromě toho se v Praze objevila ulice *Vítězného února* (1952–1990).

b) jména po dalších významných ruských a sovětských osobnostech

Orientace Československa směrem na východ se projevila i množstvím urbanonym připomínajících ruské a sovětské osobnosti nejrůznějších profesí. Do prostoru Prahy je přinesl zejména rok 1952. Byly to např. *Makarenkova* (1952–1990), *M. J. Lermontova* (od roku 1952 dodnes), *Mičurinova* (1951–1991), *N. A. Někrasova* (od roku 1952 dodnes), *I. P. Pavlova* (od roku 1952 dodnes), *V. P. Čkalova* (od roku 1952 dodnes), *Glinkova* (od roku 1952 dodnes), *Gogolova* (od roku 1952 dodnes), *Maxima Gorkého* (1951–1993), *Ostrovského* (od roku 1952 dodnes) nebo *Majakovského* (1951–1992). Nárůst počtu honorifikačních urbanonym oslavujících ruské a sovětské osobnosti dokládá následující tabulka:

	1947	1957
ruské a sovětské osobnosti	8	32
německé a rakouské osobnosti	8	9
britské a americké osobnosti	7	4
francouzské osobnosti	6	5
osobnosti dalších slovanských národů	8	11
osobnosti jiných než výše zmíněných národů	7	4

Tabulka č. 3: Počet deantroponymických honorifikačních urbanonym připomínajících zahraniční osobnosti (srovnání let 1947 a 1957)

c) jména po spřátelených komunistických státech

Nový politický kurs přinesl i urbanonyma oslavující spřátelené komunistické státy. Byla to např. ulice *Korejská* (1952–1992), *Čínská* (od roku 1952 dodnes), *Mad'arská* (od roku 1952

¹¹⁹ Deantroponymická honorifikační urbanonyma využívající iniciál a příjmení v genitivu byla typickým znakem poválečné urbanonymie.

dodnes), *Albánská* (od roku 1952 dodnes), *Mongolská* (od roku 1952 dodnes), *Gruzínská* (od roku 1952 dodnes) či *Vietnamská* (od roku 1952 dodnes). Kromě nich se počítalo i se vznikem skupiny „kubánských“ urbanonym, která měla být umístěna do prostoru *sídlíště Petřiny*, budovaného od konce 50. let. Kromě *Kubánské* ulice to mohly být ulice *Fidela Castra* či *Kubánské revoluce*. Jejich jména zůstala však pro danou lokalitu jen na papíře.¹²⁰ Jméno *Kubánské revoluce* se v 60. letech dalo dosud bezejmennému prostoru ve Vršovicích (dnes *Kubánské náměstí*).

d) jména připomínající hrdinné boje československého vojska po boku Rudé armády

Na československé vojáky bojující na frontě upomínalo jednak *nábřeží Kapitána Jaroše* (od roku 1948 dodnes), ulice *Kapitána Nálepky* (od roku 1952 dodnes) a *nábřeží První československé kyjevské brigády* (1948–1961, dnes *nábřeží Ludvíka Svobody*). Na místa bojů našich vojáků po boku Rudé armády potom např. *Sokolovská třída* (od roku 1948 dodnes), ulice *Dukelská* a *Dukelských hrdinů* (viz výše) a *Jaselská* (od roku 1951 dodnes).

3.2.5.1 Kult osobnosti v pražské urbanonymii

Kultem osobnosti se zpravidla rozumí nepřiměřené zveličování dobrých vlastností, významu a zásluh vůdčích osob. Bývá nejvíce spojován s komunistickým režimem a s obdobím Stalinovy vlády. Lokálně se však neomezuje jen na Sovětský svaz, po druhé světové válce proniká i do států střední a východní Evropy, kde jednak dochází k přejímání kultu osobnosti sovětského vůdce a jednak i k tvorbě kultů osobností vládců místních (Randák 2007).

Stalinská jména začala do soustav jmen veřejných prostranství československých měst pronikat už o pár let dříve, než se komunistická strana chopila moci. Popularitu získal Stalin v souvislosti s koncem druhé světové války, neboť k jeho osobě směřoval vděk československého lidu za osvobození. Ten byl vedle stalinských urbanonym manifestován též pojmenováváním závodů, institucí nebo sportovních klubů, odhalováním pomníků, oslavnými básněmi a filmy, udělováním čestných občanství či lichotivými články v tisku.¹²¹ Po roce 1945 se Stalinovo jméno objevilo rovněž v řadě návrhů na přejmenování

¹²⁰ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1025, sign. OVV-162.12, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 6, 1959–1962, Návrh OVV Praha 6 ze dne 8. 3. 1961.

¹²¹ Pokud jde o rozsah a intenzitu, s obdobnou mírou uctívání se Československo setkalo už v době mezi dvěma světovými válkami v souvislosti s osobou prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. V letech 1919 až 1937 bylo v celé zemi Masarykovým jménem nazváno mj. 124 náměstí, 148 ulic, 58 sadů, parků a kolonád, 23 chudobinců, starobinců a sirotčinců nebo 391 školských zařízení (Huml 2008,

československých měst. Jaroslav David zmiňuje následující příklady: *Stalinův Brod* (*Havlíčkův Brod*), *Stalinov* (*Havířov, Letohrad, Švermov*), *Stalinovice/Stalin* (*Havířov*) (David 2011a, s. 107). K nim můžeme přidat ještě *Stalinov* a *Stalinsk*. Některé z těchto jmen mohlo potenciálně nahradit oikonyma Liberec nebo Hradec Králové, jak dokládá návrh na jejich přejmenování, uložený v Archivu hlavního města Prahy: „Letošní 10. výročí osvobození naší vlasti je nerozlučně spojeno s památkou všemu pokrokovému lidstvu drahého soudruha Stalina. Myslím, že by mělo velký celostátní i světový význam, kdyby jménem soudruha Stalina bylo pojmenováno některé velké a významné město ČSR. Touto velkou ctí by mohlo být poctěno město Liberec (dosavadní název nic neříká, ani nemá tradici) nebo výstavná metropole východních Čech, Hradec Králové. Nový název města by zněl *Stalinov*, mnohem lépe by zněl po rusku dvouslabičný název *Stalinsk* s ruskou koncovkou -sk.“¹²²

V prostoru československého hlavního města se jméno sovětského vůdce poprvé objevilo v roce 1946 společně s dalšími urbanonymy sémanticky se vztahujícími k Sovětskému svazu, jeho politickým a vojenským představitelům a významným bojištím sovětské armády (ulice *Žukovova, Koněvova, Stalingradská, Leningradská* apod.). Stalinovo jméno získala několik kilometrů dlouhá honosná třída ústící do *Václavského náměstí* představujícího nejen faktické centrum města, ale i místo prodchnuté národními významy, které se v klíčových dějinných momentech zcela spontánně stává místem shromáždění a manifestací. Proto, aby byl sovětský vůdce charakterem a vzhledem po něm pojmenovaného veřejného prostranství v dostateční míře uctěn, nemohla pražská samospráva vybrat prostor vhodnější.

Bezprostředně předtím (v letech 1945–1946) se tato komunikace jmenovala *Fochova* po francouzském maršálu a veliteli dohodových vojsk v první světové válce a ještě dříve (v letech 1940–1945) *Schwerinova* po pruském maršálovi. Když získala ulice v roce 1946 jméno už třetího maršála v řadě, rychlé střídání mužů s touž vojenskou hodností nezůstalo u obyvatel města bez povšimnutí. Lidový humor, karikující politické modly a režimy od

s. 12). V Praze vzniklo na prezidentovu počest roku 1919 *Masarykovo nábřeží*, a to navzdory tehdy platným směrnicím, v nichž jasně stálo, že „se zásadně nemají volit názvy podle dosud žijících osob.“ (Ledvinka 1997, s. 19). Masaryk sám se ke glorifikaci své osoby stavěl spíše zdrženlivě. On i jeho prezidentská kancelář se snažili vzrůstající velebení krotit, avšak vůli lidu bylo obtížné zastavit. Pakliže totiž něco odlišovalo oslavování prezidenta Masaryka od pozdějšího velebení J. V. Stalina, byla to právě skutečnost, že se Masarykův kult etabloval „zdola“, tj. od široké veřejnosti, a to na zcela dobrovolné bázi. Stalinův kult vznikl naopak „shora“ za pomoci intenzivní propagandy.

¹²² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Návrh J. Trnovského ze dne 27. 4. 1955.

počátku věků, dal vzniknout nestandardizovaným urbanonymům *třída Tří maršálů* a *třída Politických omylů*, jimiž Pražané ulici přezdávali. V každodenní komunikaci obyvatel města se místo úředně schváleného jména *Stalinova* užívala spíše komunikační varianta *Stalinka* (obdobně se i v době úředně platného názvu *Fochova* říkalo této ulici spíše *Fošovka*).

Kult Stalinovy osobnosti našel své vyjádření i v nerealizovaných návrzích na přejmenování dalších pražských prostranství. V roce 1955 bylo na okraji svahu poblíž řeky Vltavy slavnostně odhaleno gigantické sousoší v čele se Stalinem, které bylo zamýšleno jako největší skupinový pomník ve střední Evropě. Archivní materiály potvrzují, že se uvažovalo o přejmenování bezprostředního okolí této nové pražské dominanty, a to tak, aby byla vytvořena jakási symbolická „stalinská cesta“, vedoucí ze *Staroměstského náměstí* v historickém jádru města až k nově vzniklému sousoší (viz schéma v Příloze č. 4). Počítalo se s přejmenováním *Pařížské třídy* na *Stalinovu alej* (za současného vysázení topolů po obou stranách této komunikace) a dále s přejmenováním *Čechova mostu*, jenž připomínal spisovatele Svatopluka Čecha, na *most J. V. Stalina*.¹²³ Návrh na přejmenování mostu byl zamítnut s následujícím odůvodněním: „Rušit název *Čechova mostu* je zbytečné, bezdůvodné. Ostatně máme již v Praze most *Stalingradský* a lze očekávat, že by značná část lidí dobře nechápala rozdíl v názvech *Stalinův* a *Stalingradský* (podobně se často zaměňuje *třída Sokolovská* a *Sokolská*).“¹²⁴ Oba nerealizované návrhy jsou projevem snahy dát pojmenování veřejných prostranství určitý řád a také dokladem toho, že honorifikační jméno může plnit orientační funkci (Matúšová 1988, s. 86; viz také kapitola 2.5.2).

Vinohradská *Stalinova* ulice a monumentální pomník, známý pod nestandardizovaným jménem *Fronta na maso*,¹²⁵ nakonec zůstaly jediným realizovaným projevem kultu Stalinovy osobnosti v poválečné Praze. Pouhý rok poté, co bylo sousoší ve svahu nad řekou Vltavou odhaleno, však došlo na XX. stranickém sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu k tzv. odkrytí Stalinova kultu osobnosti, což vedlo k postupnému vymýcení všeho, co by někdejšího diktátora mohlo připomínat. Ústřední výbor Komunistické strany Československa rozhodl o nutnosti odstranit stalinská jména a pomníky až v roce 1961, tj. s několikaletým zpožděním. Po jeho nařízení získala *Stalinova*

¹²³ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Autor neuveden, Návrh ze dne 12. 8. 1955, s. 1–3.

¹²⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Odpověď V. Hlavsy ze dne 12. 8. 1955.

¹²⁵ Jméno odkazovalo ke zvláštnímu uspořádání sousoší (Stalin a jeho následovníci stáli v řadě za sebou) a současně ironicky upozorňovalo na soudobé problémy se zásobováním. Viz také kapitola 3.6.

ulice jméno *Vinohradská*. Kromě tohoto urbanonyma se uvažovalo i o názvech *Sovětská*, *Sovětského svazu* nebo *Kubánských hrdinů*.¹²⁶ Městská samospráva však nakonec vybrala místo dalšího honorifikačního jména jméno orientační, u kterého je v případě politických zvrátů menší pravděpodobnost, že bude muset být z politických důvodů nahrazeno jiným urbanonymem.

Urbanonymie dalších měst Československa zareagovala na nutnost odstranit Stalinovo jméno obdobně. Stalinovy ulice a náměstí byly v letech 1962 a 1963 odstraněny např. v Brně (*Stalinova*, poté *Jiráskova*; Flodrová 2009, s. 201), v Berouně (*Stalinova*, poté až dodnes *Plzeňská*; Garkisch 2003, s. 66), v Českých Budějovicích (*Stalinova*, poté až dodnes *Kyjevská*; Nýdlová 2012, s. 52), v Olomouci (*Stalinovo náměstí*, posléze *náměstí Míru*; Tichák 2009, s. 65), v Písku (*Stalinovo náměstí*, poté *Leninovo*; Stehlíková 2013, s. 46) či v Prostějově (*Stalinova*, poté *Pionýři*; Kárný 2007, s. 57). Zvláštností je v tomto kontextu urbanonymie Týna nad Vltavou, do níž se mělo v 60. letech Stalinovo jméno teprve dostat. Podle Petry Balínkové se totiž v roce 1962 dosavadní *Budějovická* ulice změnila na *Stalinovu* (Balínková 2012, s. 43). Nelze však zcela vyloučit, že se jedná o omyl autorky.

Přestože měly být s přejmenováním *Stalinovy* ulice a s odstřelením jeho gigantického pomníku veškeré pozůstatky kultu Stalinovy osobnosti odstraněny, Stalinovo jméno se v pražské urbanonymii po několika letech objevilo znovu. V roce 1971 jej získala jedna z ulic na pražské periferii, jejíž předchozí jméno muselo být po připojení původně samostatné obce Chodov k Praze změněno z důvodu duplicity. Skutečnost, že se nová *Stalinova* ulice nenacházela v centru, ale na předměstí tehdejší aglomerace, snad byla důvodem, proč získala Stalinovo jméno navzdory tomu, že bylo před pouhými deseti lety z pražské (resp. obecně československé) urbanonymie odstraňováno.

V návratu *Stalinova* jména do pražské urbanonymie lze vidět symbolický odraz toho, jakým způsobem byl u nás Stalin přijímán. Zatímco v době, kdy byl sovětský vůdce adorován, po něm bylo pojmenováno reprezentativní prostranství v městském centru, lemované honosnými domy, nyní jeho jméno získalo místo vizuálně zcela odlišné. Skutečnost, že po Stalinovi byla najednou pojmenována ulice s nízkou zástavbou, a navíc na periferii, obrazně vyjádřila jeho politický pád.

V pořadí druhá *Stalinova* ulice vydržela v prostoru Prahy až do konce komunistického režimu v roce 1989. Listopadové události zmíněného roku přežila jen o

¹²⁶ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1032, sign. OVV-163.02, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1962, Návrhy na přejmenování Stalinovy třídy.

pár týdnů. Spolu s *náměstím Krasnoarmějců* patřila k prvním dvěma urbanonymům, jejichž odstranění bylo po sametové revoluci schváleno. Dne 20. 12. 1989 se z ní stala *Starochodovská*.

Pro srovnání lze ještě uvést, že i po Vladimíru Iljiči Leninovi byla pojmenována veřejná prostranství v hlavním městě. Od roku 1947 nesla jeho jméno ulice v Nuslích (dnes *Nuselská*). V polovině 50. let se objevil návrh na přesunutí Leninova jména na urbanonymický objekt bližší historickému jádru města nebo na objekt větší důležitosti.¹²⁷ Realizován byl ale až v roce 1967, kdy byla Leninovým jménem nazvána jedna z hlavních pražských tepen (dnes *Evropská*).

3.2.6 Vstříc světlým zítřkům – obraz Prahy směřující k zářné budoucnosti

Formující se socialistická Praha byla v prvé řadě výsledkem plánování a budování.¹²⁸ Budovatelské nadšení a úsilí pracujícího lidu mělo být tradováno i urbanonymií (Hlavsa 1958, s. 25–26). Symbolicky mělo tento motiv ztělesňovat *náměstí Budovatelů*, monumentální manifestační prostor a zároveň bulvár, jenž měl spojit *náměstí Republiky* s úpatím Vítkova, a který však zůstal jen nesplněným snem (Kurz 2016, s. 135).

Konstruovaný obraz společně budovaného nového socialistického města odkazoval ke šťastné a bezpečné budoucnosti, která měla nahradit protektorátní strádání a jejímž garantem měl být Sovětský svaz (srov. Macura 1992, s. 10). Pro radostnou budoucnost, prosperitu a štěstí bylo třeba obětavě pracovat, nikoliv však individuálně, nýbrž v kolektivu. Družení, pospolitost a radostná nálada při práci představovaly výrazný znak nového společenského řádu (Macura 2008, s. 23–33) a odrážely se i v urbanonymii. Připomínala je např. jména na pražském *sídlišti Solidarita*, která upozorňovala na to, že sídliště bylo na konci 40. let postaveno svépomocně pražskými pracujícími a studenty: ulice *Soudružská* (1952–1991), *Brigádníků* (od roku 1952 dodnes) a *Solidarity* (od roku 1952 dodnes). Pospolitost a soudržnost oslavovala též ulice *Pionýrů* (1952–1991) nebo dejvický hotel *Družba* (1952–1957, poté *Čedok*).

Představa pracujícího člověka, který v kolektivu svých souputníků pomáhá vytvářet nové socialistické město, cílila především na mladé lidi, kteří byli tím nejlepším

¹²⁷ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1016, sign. OVV-162.03, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1955, Návrh J. Trnovského ze dne 27. 4. 1955.

¹²⁸ Poúnorové budovatelství nabylo záhy značných rozměrů. Realizovalo se formou „monumentalizace“ města, k jejímž výrazným projevům patřil např. již zmíněný Stalinův pomník nebo jezdecká socha Jana Žižky. Na konci 50. let tento fenomén ustoupil do pozadí, ale objevil se znovu v souvislosti s výstavbou metra a sídlištních komplexů nebo s výstavbou takových solitérních megalomanských staveb, jako byl *Palác kultury*.

„materiálem“ pro vytvoření socialistického člověka. Veřejná prostranství, která sémanticky odkazovala k mládí a mládeži, se v prostoru hlavního města objevovala po celé sledované období. V roce 1947 vznikly na Břevnově ulice *Mládeže* a *Junácká* (dodnes), v letech 1977–1997 byla v Holyni ulice *Mládežníků*, v roce 1978 vznikla v Záběhlicích *Mládežnická* (dodnes), v Řeporyjích byla od poloviny 70. let do roku 1993 ulice *Mladých budovatelů*, v Uhříněvsi vzniklo náměstí *Mladé generace* (1974 – počátek 90. let) a v Záběhlicích bylo v 70. letech postaveno sídliště *Mládeže*, jehož prostranství získala jména po mladých komunistických odbojářích.

3.2.7 Jména oslavující mír a obraz Prahy bojující s nepřítelem

Bezprostřední reakcí na ukončení války byl i vznik urbanonym oslavujících osvobozený stát a znovunabytý mír, která korespondovala s novými nadějemi československé společnosti, spojenými s národní záchranou – osvobozením. V roce 1947 se objevilo náměstí *Svobody* (od roku 1947 dodnes), v roce následujícím bylo *Vinohradské náměstí* přejmenováno na *náměstí Míru* (od roku 1948 dodnes) a v roce 1951 získala hlavní dopravní tepna na Letné jméno *Obránců míru* (1951–1990). V 70. letech přibyla *Mírová* ulice v Kolovratech a *Mírového hnutí* na Chodově. Systém pražské urbanonymie mohla doplnit ještě jména *Odzbrojení* nebo *Mírového soužití*, s nimiž se počítalo pro prostranství na sídlišti *Petřiny*, ale která nakonec schválena nebyla.¹²⁹

Téma míru bylo pro poúnorový režim příznačné: mír byl atributem šťastné budoucnosti, k níž špely dějiny. Svět socialismu byl představován jako svět poklidné mírové práce, zatímco Západ byl viděn jako svět válečných příprav a boje. Přesto se i do urbanonymie hlavního města dostalo několik jmen oslavujících mocenské složky státu. Komunistická rétorika jimi obyvatele města utvrzovala, že je ve jménu světlých zítřků třeba vypořádat se s třídními nepřáteli.¹³⁰ Byly to ulice *Pohraniční stráž* (1951–1991) a *Sboru národní bezpečnosti* (1948–1991). Obě připomínaly jednotky mající Československo chránit před nepřáteli a záškodníky, z nichž se stal fantom poúnorového režimu.

Urbanonymie měla představovat jeden z nástrojů, jímž bylo možno potenciálním špiónům a diverzantům ze Západu znesnadňovat jejich podvratnou činnost. Za účelem zmatení nepřítele se měnila jména, upozorňující na přítomnost „strategických“ objektů.

¹²⁹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1025, sign. OVV-162.12, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 6, 1959–1962, Návrh OVV Praha 6 ze dne 8. 3. 1961.

¹³⁰ Vladimír Macura k tomu poznamenává, že v socialistickém světě byly i typicky válečné motivy prezentovány jako mírové – např. armáda, branná moc (Macura 2008, s. 36–37).

Dějiny pojmenování veřejných prostranství v Praze ovšem neposkytují příklady tohoto typu. Najdeme je však například v urbanonymii města Olomouce. V letech 1951 až 1952 zde zanikla jména: *Tovární*, *U zásobárny*, *Zbrojnická*, *K prachárně*, *U jatek*, *K vodárně*, *U pevnosti*, *Pod letišťem* a *U oceláren*. Ulice nově získaly „neutrální“ a „bezpečná“ jména jako *K sídlišti*, *Akademická*, *Na pastvinách*, *Kaštanová*, *Polní*, *Pod strání* a *Na zahrádkách* (srov. Tichák 2009, s. 25).

Přestože nemáme obdobné případy doloženy v Praze, lze v archivních materiálech vyčíst, jak pečlivě byla vybírána jména prostor a komunikací v bezprostřední blízkosti klíčových budov. V roce 1958 se např. uvažovalo o pojmenování některého pražského prostranství jménem *Vnitřní stráže*, aby se „zdůraznil význam ozbrojených sil a jejich zásluh na střežení socialistických vymožeností a majetku.“ Návrh vyšel od rady Obvodního národního výboru v Praze 13 a jako vhodná ulice byla označena tehdejší *Konopištská*, neboť „připomínala starou buržoazní republiku a její politické zaměření.“¹³¹ Odbor pro vnitřní věci však tento návrh jasně odmítl: „Označiti ulici, v níž jsou kasárna vnitřní stráže, názvem *Vnitřní stráže* je z důvodu utajenosti vojenského tajemství nevhodné a otázka bdělosti a ostražitosti je pro nás významnější než jakákoliv oslava. V Praze máme ulice podobného rázu – *Sboru národní bezpečnosti*, *Pohraniční stráže*, nelze je ale s tímto případem srovnávat, neboť názvy nejsou dislokovány u útvarů těchto ozbrojených složek.“¹³² O rok později vzešel ze strany rady Obvodního národního výboru v Praze 13 další návrh, který tentokrát počítal s tím, aby jméno *Vnitřní stráže* získalo dosavadní *Východní náměstí* na Spořilově. Návrh byl zdůvodněn jednak nastávajícím „14. výročím osvobození naší vlasti armádou SSSR“ a jednak „potřebou vyjádřit nerozbornou jednotu vnitřní stráže a pracujících lidí.“¹³³ Přestože se k němu kladně vyjádřilo ministerstvo vnitra, podle kterého „by byl vhodný i z hlediska bezpečnosti a ostražitosti, neboť náměstí je značně vzdáleno od kasáren Jana Roháče z Dubé a prostor je navíc svou výstavností hoden názvu *Vnitřní stráže*,“¹³⁴ ani tentokrát ke schválení změny nedošlo.

¹³¹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1029, sign. OVV-162.16, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 10, 1959–1962, Návrh rady ONV v Praze 13 ze dne 17. 9. 1958.

¹³² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1029, sign. OVV-162.16, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 10, 1959–1962, Vyjádření odboru pro vnitřní věci rady ÚNV hl. města Prahy ze dne 20. 9. 1958.

¹³³ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1029, sign. OVV-162.16, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 10, 1959–1962, Návrh rady ONV v Praze 13 ze dne 20. 3. 1959.

¹³⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1029, sign. OVV-162.16, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 10, 1959–1962, Vyjádření ministerstva vnitra ze dne 9. 12. 1959.

3.2.8 Poválečné proměny pražské městské krajiny

Statut hlavního města činil z poválečné Prahy výkladní skříň pro manifestaci nejrůznějších idejí. Československé hlavní město mělo důstojně reprezentovat celý stát a symbolicky ztvárňovat aktuální politický kurz. Pražská urbanonymie poválečných let proto odráží mnohem více, než se na první pohled může zdát. Její proměny jsou svědectvím hledání opor a kořenů poválečné (tzv. třetí) republiky a posléze i nového režimu. Po únorových událostech se soustava veřejných prostranství hlavního města stala jedním z prostorů pro sebe prezentaci nové státní moci, pro legitimizaci komunistického režimu a pro záměrnou manipulaci s pamětí města. Pražská městská krajina se začala postupně podřizovat politicko-ideologickému světonázoru vládnoucí strany, která samu sebe označila za dědičku husitského odkazu, stejně jako Květnového povstání a obecně odboje za druhé světové války. Tato tvrzení byla hojně podporována oficiální propagandou. Nově instalované uliční tabulky, sochy, pomníky, symboly či dominantní barvy, jež postupně obsazovaly městský prostor, jasně definovaly, koho a co je vhodné oslavovat.

Zmínili jsme, že při dějinných zvratech dochází k rychlým a často spontánním přejmenováním městských veřejných prostranství. V případě Prahy se tak dělo právě v době osvobození. O tři roky později čekal československý stát další politický zlom, avšak tentokrát na něj urbanonymie zareagovala pomalu a nepružně. Skutečné změny a revize se v pražské soustavě jmen veřejných prostranství odehrály až v letech 1951 a 1952.¹³⁵ Teprve tyto úpravy podpořily identitu vzorného socialistického města, založenou na představě o socialismu jako perspektivním a spravedlivém společenském řádu.¹³⁶

Z praktického hlediska přinesly změny vzniklé rychlým střídáním dvou režimů do pražské urbanonymie jen zmatek. V Mladé frontě vyšel dne 27. června 1948 článek *Po Praze jen s kompasem?*, který dobovou situaci charakterizoval následovně: „Praha připomíná v poslední době Babylon. Přejmenování ulic se děje v takové míře, že i domorodci pomalu ztrácejí orientaci, a zeptá-li se jich občan přespolní na nějakou ulici, dostane obyčejně velmi zmatenou odpověď. (...) Pokud ulice dostávají nová jména podle význačných osobností anebo míst, není celkem námitek. Horší je, že se přejmenování děje

¹³⁵ Stejná situace charakterizovala urbanonymii východního Berlína po roce 1948. Když se tato oblast dostala pod správu komunistické moci, původní honorifikační jména, nevyhovující novému režimu, po několik let přetrvávala. Propast mezi oficiálně proklamovanou verzí dějin a protichůdným diskurzem reprezentovaným honorifikačními uličními jmény, existovala ve městě až do roku 1951 (Azaryahu 2011a, s. 30).

¹³⁶ Původním idealizovaným představám o budování socialistické Prahy, jež poskytuje prostor pro socialistický život svých obyvatel (vytváření „socialistického člověka“), však neodpovídala realita všedních dní a obraz socialistického města se nakonec změnil jen ve vyprázdněný ideologicko-politický konstrukt (srov. Soukupová 2014, s. 44–45).

úplně bezdůvodně a jmény, která vůbec nic neříkají. Panují obavy, že neustane-li tato akce, vznikne velká poptávka po kompasech a sextantech, neboť orientace podle plánů města je již téměř nemožná.“ ([Autor neuveden] 1948, s. 1).

Podobným způsobem popisuje zmatek v poválečných změnách pražské urbanonymie i Václav Hlavsa: „Sled dějinných událostí byl tak překotný, že přejmenování ulic, současně s ním postupující, způsobilo ve městě úplný chaos. Dříve, než se jedno nové jméno mohlo vžit, bylo již nahrazeno druhým novým jménem, takže se v Praze nevyznali ani Pražané, kteří tu žili od dětství.“ (Hlavsa 1958, s. 7). Hlavsova domněnka, že změny a revize, které byly v pražské urbanonymii realizovány na počátku 50. let, přinesly konečně řád a že v budoucnu již nebude potřeba pražské uliční názvosloví nijak výrazněji upravovat (Hlavsa 1958, s. 25–26) se v kontextu následujícího dění jeví jako úsměvná.

3.3 Období 60. až 80. let v pražské urbanonymii

3.3.1 Druhá vlna revizí, doplňování soustavy pražských urbanonym a pražské jaro

Období konce 40. a počátku 50. let jsme výše popsali jako čas etablování nového zřízení. Komunistická ideologie začala do toponymie hlavního města pronikat okamžitě po únoru 1948 a přejmenovávání dosáhlo největší intenzity na počátku 50. let. Přesto však novému režimu trvalo více než deset let, než odstranil ze soustavy jmen pražských veřejných prostranství většinu pro něj nevhodných honorifikačních pojmenování a nahradil je jmény novými, zpravidla opět honorifikačními, která oslavovala to, co bylo v poúnorové politické situaci přijatelné.

Definitivní toponymické čištění pražské toponymické krajiny od jmen poplatných starým pořádkům se potom odehrálo na počátku 60. let v návaznosti na vznik nové koncepce označování veřejných prostranství. Na starosti jej měla komise, která reagovala i na značné množství kritických podnětů od obvodních národních výborů, stejně jako i široké veřejnosti. Uvedme nyní příklady jmen, která byla v této době nejrůznějšími navrhovateli doporučena k odstranění. I když k jejich vymazání ze soustavy jmen pražských veřejných prostranství nakonec nedošlo, jsou dané návrhy zajímavým pramenem pro pochopení smýšlení obyvatel města v dané politické situaci.

Navrhovatelé kritizovali především detoponymická honorifikační urbanonyma připomínající západní mocnosti. Srov. např. tento úryvek z dopisu adresovaného místopisné komisi: „V Praze máme tolik ulic pojmenovaných podle jmen připomínajících nám západní kapitalistické státy. Státy, které nejen proti našemu zřízení, ale proti všem

zemím lidových demokracií a pokroku vůbec vedou nepřátelskou politiku. Je to ulice *Americká, Londýnská, Francouzská* a je jich v celé Praze jistě ještě více. Měli bychom zvážit jejich přejmenování.“¹³⁷

Jako nevhodná byla širokou veřejností chápána i urbanonyma nábožensky motivovaná, tj. např. honorifikační jména oslavující osobnosti spojené s církví, ale také orientační názvy vzniklé na základě polohy veřejných prostranství u církevních staveb. Jako problematická byla vnímána též jakákoliv pojmenování jen náznakem připomínající „feudální zřízení“. Jeden z pisatelů si např. místopisné komisi stěžoval, že „ve vnitřní Praze se udržují čtyři nevhodné názvy, které topograficky nic neznamenaají a nesou jména osob, nemajících pro dnešek a dnešní společenské dění vůbec význam. *Vodičkova* nese jméno domácího pána, *Lazarská* ulice připomíná dávno zrušený kostel, v české historii zcela bezvýznamný, *Myslíkova* nese jméno královského úředníka zcela bezvýznamného a konečně *Charvátova* ulice připomíná měštěnína z doby husitské, rovněž zcela bezvýznamného. Bylo by už na čase se s nimi vypořádat.“¹³⁸

Předmětem snah o odstranění se stala i další jména odkazující k církevnímu životu: „Název *Antonínská* jest odvozen od kostela sv. Antonína. Název *Farského* jest odvozen od zakladatele a patriarchy církve Československé. Komise při ONV v Praze 7 uznala, že neodpovídají již dnešnímu pojetí. Rovněž i název *Kostelní* navrhujeme ze stejného důvodu k přejmenování.“¹³⁹

Řada stěžovatelů požadovala odstranění atributu „svatý“, pokud byl součástí urbanonyma: „U ulic *Na baště sv. Jiří* a *Na baště sv. Ludmily* navrhujeme vypustit ‚sv.‘ Pak ovšem bude potřeba pojmenování upravit takto: *Na baště Jiřího* a *Na baště Ludmily*. Zdají se to být jména nečeská, ale jistě si na ně všichni zvyknou, neb budou lépe vyhovovat myšlenkám naší doby.“¹⁴⁰ Analogické projevy ateizace¹⁴¹ bylo možno najít i v urbanonymii jiných měst pod vládou komunistické strany. V Krakově se v průběhu 60. let ulice *Sv. Marka* stala ulicí *Marka*, ulice *Sv. Terezy* ulicí *Terezy*, *náměstí Sv. Ducha* *náměstím Ducha*

¹³⁷ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1021, sign. OVV-162.08, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 2, 1959–1962, Návrh A. Rosenberga ze dne 20. 8. 1959.

¹³⁸ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1024, sign. OVV-162.11, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 5, 1959–1962, Návrh Z. Mollíka ze dne 12. 8. 1961.

¹³⁹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1026, sign. OVV-162.13, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 7, 1959–1962, Návrh rady ONV v Praze 7 ze dne 14. 11. 1960.

¹⁴⁰ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1025, sign. OVV-162.12, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 6, 1959–1962, Návrh na přejmenování některých ulic v různých částech Prahy 6 (autor neuveden, nedatováno, patrně z roku 1962).

¹⁴¹ Ateizaci uvádí jako jednu z vývojových tendencí v urbanonymii Pavol Odaloš (viz např. Odaloš 1996 nebo 2006).

apod. Ulice *Božího milosrdenství* (*Bożego Miłosierdzia*) a *Božího těla* (*Bożego Ciała*) však odstraněny nebyly. Zajímavostí je, že v červnu roku 1979, den předtím, než měl na návštěvu města přijet papež Jan Pavel II., se urbanonyma znovu navrátila ke své původní podobě (Godula-Węclawowicz 2014, s. 117–118).

Vedle řady požadavků na odstranění ideologicky nevyhovujících jmen se na počátku 60. let objevily i žádosti ryze praktické. Navrženo ke zvážení bylo mj. urbanonymum *Legerova* s počeštěnou výslovností ([*Legerova*] namísto [*Ležerova*]) nebo vybraná jména historického jádra užívaná v několika komunikačních variantách: *Na příkopě* / *Na příkopech* / *Příkopy*; *Můstek* / *Na můstku*; *Poříčí* / *Na poříčí*.¹⁴² Ani jedno však pro svou vžitost odstraněno nebylo.

V rámci revizí pražské urbanonymické soustavy jako celku se na počátku 60. let vážně uvažovalo o tom, zda by bylo možno stanovit pro Prahu jednotný systém označování ulic, a pokud ano, jaká by měla být jeho podoba. Radou NVP bylo však rozhodnuto, že to vhodné není a že je naopak značná variabilita celého systému pro orientaci ve městě jako celku výhodná.¹⁴³

Pojmenování a přejmenování realizovaná v hlavním městě Praze po této druhé vlně revizí, tj. od počátku 60. do konce 80. let, měla jiný charakter než ta, která následovala bezprostředně po únoru 1948. Do pražské urbanonymie nepřinesla již pojmenování klíčová pro režim, neboť ta se podařilo do soustavy urbanonym hlavního města včlenit už na konci 40. a v průběhu 50. let. Od 60. let přichází spíše období doplňování celého systému o honorifikační jména, která oslavovala osobnosti, události, místa a další jevy, které by bylo vhodné připomenout, ale do soustavy jmen veřejných prostranství hlavního města se je prozatím nepodařilo prosadit.

Řada takových urbanonym vznikla na přání nejrůznějších institucí. Ústav pro českou literaturu ČSAV společně se Svazem československých spisovatelů kupř. v roce 1968 doporučil pojmenovat některé pražské veřejné prostranství po básníku Josefu Svatopluku Macharovi. Vybráno bylo dosavadní náměstí *Na Ořechovce* ve Střešovicích, které získalo jméno *Macharovo náměstí* (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 425). U příležitosti 90. výročí Pařížské komuny navrhl Ústřední výbor Komunistické strany Československa pojmenovat nějaké místo v Praze jejím jménem, proto vzniklo v roce 1962 v Nuslích

¹⁴² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1030, sign. OVV-162.17, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1960, Přezkoumání ulic a veřejných prostranství v obvodě Prahy 1 ze dne 1. 12. 1960.

¹⁴³ Usnesení rady NVP ze dne 18. 12. 1962 – důvodová zpráva, s. 5 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce oddělením matrik, státního občanství, voleb a územní orientace Magistrátu hlavního města Prahy).

náměstí Pařížské komuny. U příležitosti konání II. kongresu o antibiotikách v Praze bylo v roce 1964 pojmenováno *Flemingovo náměstí* v Dejvicích a na přání Československé společnosti pro mezinárodní styky a Domu kubánské kultury vznikla v roce 1966 na Veleslavíně ulice *José Martího*, oslavující kubánskému národnímu hrdinu.

Dějinné období politického uvolnění v Československu, které je tradičně nazýváno „pražské jaro“, se do urbanonymie hlavního města nestačilo kvůli výše zmíněné zdlouhavosti celého procesu schvalování nových jmen nijak promítnout. Jeho jediným projevem jsou tak záznamy z jednání místopisné komise, z nichž vyplývá, že byly v daném období projednávány návrhy, které by ještě před několika lety do stadia projednávání ani nedospěly. Jednalo se např. o návrh přejmenovat smíchovskou *Vítěznou* ulici na *Masarykovu* a ulici *S. M. Kirova* zpět na *Štefánikovu*. Dříve však, než byly podklady postoupeny k projednání radě NVP, přišly srpnové události roku 1968 a na počátku září došlo k zamítnutí daných návrhů s odůvodněním, že snaha vracet se k dřívějším jménům není v současné době vhodná a „mohla by být vykládána jako protisovětský čin.“¹⁴⁴ Úspěšnější než v prostoru hlavního města byly podobné snahy např. v Českých Budějovicích, kde se v polovině roku 1968 podařilo *Masarykovu* ulici do urbanonymie skutečně prosadit. Setrvala v ní plně dva roky (Koblasa – Kovář 2005, s. 41–42).

3.3.2 Náměstí Jana Palacha – ke genezi jednoho urbanonyma

Přestože se do pražské toponymie neprosadily společenské změny v souvislosti s pražským jarem, výrazně se do ní naopak promítlá událost sebeupálení studenta Jana Palacha. V dějinách pojmenovávání veřejných prostranství hlavního města není mnoho jmen, která by vzbudila takovou pozornost veřejnosti jako urbanonymum *náměstí Jana Palacha*. Soudě podle množství návrhů, peticí, protestních dopisů a připomínek ze strany (nejen) pražských obyvatel, stejně jako i nejrůznějších novinových a časopiseckých výstřižků, které jsou uloženy ve společné složce v Archivu hlavního města Prahy,¹⁴⁵ lze ke jménu *náměstí Jana Palacha* v tomto ohledu přirovnat snad jedině ulici *Rosenbergových* (1955–1991; dnes *Světova*), připomínající americké občany a pravděpodobné sovětské špiony, kteří byli v roce 1953 popraveni za velezradu. I k názvu této ulice dokládají archiválie značné množství připomínek, adresovaných tehdejšímu primátoru a orgánům městské správy,

¹⁴⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1037, sign. OVV-163.07, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1968, Vyjádření OVV NVP ze dne 4. 9. 1968.

¹⁴⁵ Informace a citace uváděné v této případové studii byly čerpány z následujícího zdroje: AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1039, sign. OVV-164.02, kart. 164, Pojmenování nám. Jana Palacha – návrhy, petice, protestní dopisy, výstřižky z tisku, stanovisko NVP.

v nichž pisatelé požadovali pojmenování nějakého prostranství jménem amerického manželského páru. Zatímco však v případě urbanonyma *Rosenbergových* trvalo od prvních dopisů¹⁴⁶ dva roky, než ulice toto jméno získala, v případě *náměstí Jana Palacha* uplynulo mezi prvními požadavky na změnu názvu a jejich realizací plných dvacet let. V této případové studii analyzujeme motivaci a argumentaci navrhovatelů, kteří vyslovili přání pojmenovat některé pražské prostranství Palachovým jménem. Pozornost věnujeme i mocensko-politickému zásahu, kterým se pražská radnice snažila spontánně užívané urbanonymum eliminovat (k tomuto tématu viz také Příloha č. 5).

Prostor dnešního *náměstí Jana Palacha* se nachází v samém středu města na nábřeží řeky Vltavy. Kromě ní lemují náměstí dvě univerzitní budovy (budova *Vysoké školy uměleckoprůmyslové* a budova *Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*), *Uměleckoprůmyslové muzeum* a *Rudolfinum*.¹⁴⁷ Jedná se o lokalitu, kterou lze po stránce architektury, historie i samotného situování v kontextu celého hlavního města označit jako významnou.

První úředně schválený název tohoto prostoru zněl *Na rejdišti* (1894–1916; srov. Čarek a kol. 1958, s. 58–59) – na paměť městské jízdárny, vybudované zde v 17. století. Náměstí tak bylo pojmenováno jen necelých dvacet let poté, co získalo svou dnešní podobu. V průběhu první světové války bylo prostranství nazváno jménem *Císařovny Zity* po manželce posledního rakouského císaře Karla I. Toto urbanonymum náleželo ke jménům, jimiž pražská radnice vyjadřovala loajalitu vůči vládnoucí habsburské dynastii (viz Křížová 2017; srov. též kapitola 1.1.1), náměstí jej však neslo pouhé tři roky. Rodící se Československo nebylo habsburským názvům nakloněno, a proto získal prostor v roce 1919 jméno po českém hudebním skladateli (*Smetanovo náměstí*). Během druhé světové války vystřídal Bedřicha Smetanu rakouský skladatel (*Mozartplatz* 1942–1945). Po osvobození bylo náměstí navraceno předválečné jméno *Smetanovo*, jež mu zůstalo do roku 1952. Poté získalo jméno *Krasnoarmějců* – na památku sovětských vojáků padlých při osvobození Prahy. Jejich dočasné hroby byly po válce umístěny doprostřed náměstí.

Dne 20. 12. 1989, měsíc po tzv. sametové revoluci, získalo náměstí svůj doposud poslední úředně schválený název. Bylo pojmenováno po Janu Palachovi, studentu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, který se v lednu roku 1969 upálil na protest proti

¹⁴⁶ Manželé byli popraveni 19. 6. 1953 a nejstarší návrh uložený v Archivu hlavního města Prahy je ze dne 21. 6. 1953.

¹⁴⁷ Sídlo České filharmonie a místo, kde se pořádají koncerty vážné hudby, získalo své jméno po korunním princí Rudolfovi, synu císaře Františka Josefa I.

okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Nebylo to však poprvé, kdy se jméno *náměstí Jana Palacha* spojilo s prostorem v samém středu města. Už o 20 let dříve, na konci ledna roku 1969, došlo k nebývalému vzepětí veřejných snah o prosazení Palachova jména do soustavy jmen pražských veřejných prostranství. Trvalo celé 4 měsíce, a ačkoliv nepřineslo kýžený výsledek, nelze jej označit za zbytečné.

Poprvé bylo *náměstí Krasnoarmějců* spontánně přejmenováno pouhé dva dny po Palachově smrti. V noci z 20. na 21. ledna 1969 zmizely uliční tabule s úředně schváleným názvem a nahradily je tabule stejné velikosti i barvy a s identickou šablonou, jakou tehdy měly tabule oficiální. Nově instalované uliční tabulky s Palachovým jménem doplňovaly papírové cedule za okny obou vysokoškolských budov stojících na náměstí, na nichž bylo nestandardizované jméno uvedeno také. Současně byly spontánně přejmenovány stejnojmenné zastávky tramvají, nacházející se v bezprostřední blízkosti náměstí. Průvodčí je rovněž hlásili jako *Náměstí Jana Palacha*, a nikoliv platným názvem *Náměstí Krasnoarmějců*. Vzepětí široké veřejnosti doprovázela potom řada demonstrací a o významu této akce svědčí i to, že se o ní psalo na stránkách dobového tisku. Informace o ní přinášely především noviny Lidová demokracie, Mladá fronta a Svobodné slovo.

Rada NVP byla nadřízenými orgány kritizována, že takovou svévolnou akci trpí. Od celé přejmenovací akce se proto distancovala, označila změnu urbanonyma za protiprávní, nechala původní uliční tabule vrátit a požadovala nalezení pachatele. Kromě toho vydala nařízení, aby se okamžitě vhodným způsobem zabezpečila socha svatého Václava stojící na *Václavském náměstí* jen nedaleko od místa Palachova sebeupálení.¹⁴⁸

Vedle spontánního přejmenování tehdejšího *náměstí Krasnoarmějců*, které bylo vizuálně demonstrováno výměnou uličních tabulí, se objevily i oficiální návrhy na pojmenování tohoto prostoru Palachovým jménem. Jejich autory byli jednotliví občané, stejně jako spolky, závodní výbory, studenti a studentské organizace, ale třeba také Svaz protifašistických bojovníků.

Rétorika žádostí byla vesměs podobná, žadatelé se odvolávali na to, že daný prostor je vhodný pro spojení s Palachovým jménem jednak pro jeho reprezentativnost i pro přímý vztah se zemřelým: „Ojedinělý národní hrdina a mučedník, jakým byl Palach, si zaslouží,

¹⁴⁸ Protože se tato socha, jakož i celé náměstí, v klíčových dějinných momentech zcela spontánně stávají místem shromáždění a národních manifestací, snažila se městská samospráva tímto opatřením předejít možným provokacím. Jezdeckou sochu svatého Václava obklopily dřevěné díže s jehličnany, umístěné těsně vedle sebe, a tvořící tak bariéru, která měla bránit pietnímu zapalování svíček za zemřelého. Tato ne zcela esteticky působící hradba získala brzy nestandardizované jméno *Štrougalovy sady* (viz také Ptáčnicková 2018a a kapitola 3.6.2.8).

aby po něm bylo pojmenováno reprezentativnější prostranství, tím spíš, že na náměstí do poslední chvíle studoval.“ Zmiňován byl též ideologický přesah honorifikačního jména, které „přispěje oslavě myšlenkové svobody hodné lidstva 20. století,“ protože „Jan Palach byl člověk čistého charakteru i čistých záměrů.“ Žadatelé vyzdvihovali i fakt, že jméno vzniklo zcela spontánně: „Taková situace je zcela výjimečná, neopakovatelná“, jméno „navíc už bylo umístěno na domě a skutečnost, že se nyní snímá je nejen nepietní, ale dokonce urážející, skandální.“ Žadatelé upozorňovali i na to, že pravidelně získávají z rozhodnutí městské samosprávy jména, která jim „nejsou blízka.“ Když existuje konečně možnost, aby některé pražské prostranství mělo jméno, které bude pro veřejnost přijatelné, „je s podivem, že NVP skutečnost vyšlou z lidu nerespektuje.“

Místopisná komise působící při odboru pro vnitřní věci musela na tlak veřejnosti nutně reagovat. Z jejího jednání v závěru ledna vzešlo doporučení nepojmenovávat po Palachovi *náměstí Krasnoarmějců*, nýbrž najít jiné vhodné prostranství, které by mohlo nést jeho jméno. V úvahu připadala dvě další místa spojená se zemřelým. Prvním bylo *náměstí Gustava Klimenta* (dnes *náměstí Winstona Churchilla*), kde Palach studoval na ekonomické fakultě (tento návrh odbor pro vnitřní věci zamítl s odůvodněním, že nelze odstranit jméno významného dělnického funkcionáře). Druhý návrh místopisné komise počítal s přejmenováním některé ulice poblíž místa Palachova sebeupálení (k tomu se odbor pro vnitřní věci vyslovil kladně). Místopisná komise dále ještě navrhla několik problematických urbanonym, vhodných z různého důvodu k nahrazení. Byla to např. ulice *Křížovnická*, jejímž přejmenováním by se odstranila duplicita s *Křížovnickým náměstím*, a opět byla navržena i ulice *Legerova* s počestěnou výslovností. U těchto variant by nové palachovské jméno bylo jakýmsi východiskem z nouze.

Na druhou stranu však byly odboru pro vnitřní věci v této době doručeny žádosti o odstranění neúředních jmen na tabulích na nároží domů a žádosti o neschvalování spontánně vzniklého jména, neboť je to „protisovětská provokace diletantsky zahalená do smutečnického flóru.“ Stěžovatelé negativně hodnotili především fakt, že bylo svévolně odstraněno jméno oslavující příslušníky Rudé armády: „Hluboce uráží naše city, je-li k přejmenování voleno *náměstí Krasnoarmějců*, jsme totiž pamětníky a mnozí z nás jako bojovníci pražských barikád byli dokonce účastníky pietního pohřbení padlých sovětských osvoboditelů Prahy v květnu roku 1945 na tomto náměstí. I při střízlivém hodnocení požadavku na přejmenování *náměstí Krasnoarmějců* se nám vkrádá myšlenka, zda jde o náhodu, nebo o pokus projevu rafinovaně maskovaných antisovětských nálad.“ Jiná skupina stěžovatelů vyzdvihovala skutečnost, že je urbanonymum *náměstí Krasnoarmějců*

významným symbolem a zaslouží si ochrany: „Je třeba hájit a chránit všechny symboly, památníky a názvy ulic a prostranství těch, kteří mají zásluhu na tom, že si můžeme dnes říkat socialistický stát.“ Většina stěžovatelů však neměla problém s tím, aby bylo po Palachovi pojmenováno nějaké jiné místo: „Domníváme se, že je dosti studentských objektů i míst, které by mohly být přejmenovány jménem zesnulého.“

Odbor pro vnitřní věci se ztotožnil s návrhem své místopisné komise, který počítal buď s přejmenováním některého prostoru nedaleko místa sebeupálení, nebo s nahrazením některého stávajícího problematického urbanonyma jménem po Janu Palachovi. Navzdory doporučením místopisné komise se rada NVP celou záležitostí nadále nezabývala. Ústy svého tajemníka jakékoliv urbanonymum připomínající Jana Palacha odmítla. Argumentovala mj. velkou přejmenovací akcí z počátku 50. let, která vnesla do soustavy jmen pražských veřejných prostranství zmatek, a deklarovala svou snahu nekomplikovat už nadále orientaci ve městě.

Těm, kteří se obrátili na odbor pro vnitřní věci s přáním, aby Praha získala jméno po Janu Palachovi, se dostalo písemné odpovědi, že „nejprve bude třeba důkladného zhodnocení vývoje loňského roku, tedy i činu Jana Palacha“ a až případně poté v budoucnu bude možno jeho jméno do soustavy pražských urbanonym včlenit. Jako druhý protiargument bylo uvedeno, že se kvůli stabilitě celé uliční soustavy nemají měnit jména míst v pražském centru. Skutečným důvodem byl však fakt, že Palachovo jméno nezapadalo do kánonu osobností, které by byly v souvislosti s politickým děním na konci 60. let přijatelné.

Jakýmsi epilogem celé přejmenovací akce, která vrcholila v lednu a únoru roku 1969, bylo další dvojí svévolné přejmenování daného prostoru, k němuž došlo téhož roku v dubnu. Neoprávněně instalované uliční tabule byly v obou případech okamžitě odstraněny. V souvislosti s blížícím se květnovým výročím osvobození Prahy Rudou armádou vydala rada NVP nařízení, aby byly tabule s úředním jménem přimontovány tak, aby v budoucnu nemohly být lehce odcizitelné. Současně požádala místní oddělení Veřejné bezpečnosti, aby v místě zajistilo hlídkovou službu. Od května už k výměně uličních tabulí nedošlo.

Přestože se v roce 1969 Palachovo jméno do soustavy pražských urbanonym nepodařilo prosadit, celá akce jen posílila jeho rodící se kult.¹⁴⁹ Že se na palachovské urbanonymum nezapomnělo ani po dvaceti letech, dokládá skutečnost, že *náměstí Jana*

¹⁴⁹ K toponymii jako prostředku vytváření kultu osobnosti viz také David – Davidová 2018.

Palacha patřilo mezi první dvě jména, která byla úředně schválena po sametové revoluci v roce 1989.¹⁵⁰

3.3.3 Pod příkrovem uniformní šedi – urbanonymie v čase normalizace

Doba tzv. normalizace nepřinesla do pražské urbanonymie prakticky žádné ideologicko-politicky motivované změny. Důvodem byla i výše zmíněná skutečnost, že soustavu jmen veřejných prostranství v hlavním městě nezasáhlo pražské jaro, a nebylo tak potřeba ji očistit od projevů jiného politicko-spoločenského smýšlení.

Období 70. a 80. let charakterizoval vznik řady urbanonym na přání nejvyšších stranických špiček. V roce 1978 např. navrhl tehdejší ministr zahraničních věcí Bohuslav Chňoupek pražskému primátoru Zdeňku Zuskovi, aby se nějaká ulice v hlavním městě přejmenovala na *Vídeňskou*, a to z důvodu „příznivého vývoje československo-rakouských vztahů.“ Akt pojmenování byl navíc motivován i reciprocitou, neboť ve Vídni existovala ulice *Pražská (Prager Straße)*. K přejmenování byla vybrána část dosavadní *Budějovické* ulice: „Ulice je situována v okrajové části města. (...) Její dopravní význam, vzhled a okolí jsou úměrné politickému významu pojmenování, které má nést. Při výběru bylo přihlíženo i ke srovnání s ulicemi nesoucími jména hlavních měst socialistických států.“¹⁵¹ Právě proto, že vybraný prostor nepředstavoval místo v kontextu města „hodnotnější“ a „důležitější“ než prostranství nesoucí jména některých států socialistických, nic nebránilo uskutečnění této změny.

Příkladem „zásahu shora“ byla i *Bolívarova* ulice na Břevnově. Do soustavy pražských toponym ji v roce 1979 prosadil předseda Federálního shromáždění ČSSR Alois Indra společně s Federálním ministerstvem zahraničních věcí, a to „s ohledem na zahraničně politické zájmy ČSSR.“¹⁵² Ulice byla bez jakýchkoliv průtahů pojmenována ještě téhož roku.

Vedle internacionálních motivů se v pražské urbanonymii v době normalizace uplatnila i motivace jmény výrazných domácích osobností. Po Klementu Gottwaldovi byl např. pojmenován most překonávající Nuselské údolí, který patřil k největším v celém

¹⁵⁰ K tomu srov. též jméno *Palachův týden*, jímž se začala označovat série občanských nepokojů na počátku roku 1989.

¹⁵¹ Usnesení rady NVP ze dne 19. 6. 1978 – důvodová zpráva, s. 3 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce archivářem Mgr. Markem Lašřovkou, spoluautorem Pražského uličníku).

¹⁵² Usnesení rady NVP ze dne 13. 2. 1979 – důvodová zpráva, s. 2 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce archivářem Mgr. Markem Lašřovkou, spoluautorem Pražského uličníku).

Československu. Byl stavěn od konce 60. let do roku 1973 a teprve po dokončení bylo původní orientační jméno *Nuselský most* změněno na název honorifikační. Ve sbírce nařízení, vyhlášek a instrukcí NVP byla motivace k novému jménu odůvodněna tak, že „pojmenováním tohoto mostu jménem prvního dělnického presidenta oceňuje pražský lid u příležitosti 25. výročí Vítězného února veliké zásluhy Klementa Gottwalda o vybudování socialismu v Československu.“¹⁵³

Po honorifikačním urbanonymu připomínajícím Klementa Gottwalda mělo do soustavy jmen pražských veřejných prostranství v témže roce proniknout jméno dalšího československého prezidenta. Odbor pro vnitřní věci navrhnul přejmenování části dnešního *Podolského nábřeží* na *nábřeží Antonína Zápotockého*. Realizací tohoto návrhu mohl vzniknout souvislý pás jmen po zakladatelích komunistického hnutí a prvních dělnických prezidentech Československa (*nábřeží Karla Marxe, nábřeží Bedřicha Engelse, Gottwaldovo nábřeží, nábřeží Antonína Zápotockého*). K přejmenování mělo dojít formou slavnostního aktu v den výročí Zápotockého narození (snaha o prosazení jmen osobností do pražské urbanonymie bývala nejsilnější vždy u příležitosti oslav jejich životních jubileí). Nakonec však návrh nebyl radou NVP vůbec projednáván, tudíž ani realizován.

Následující snaha o prosazení dalšího prezidentského urbanonyma byla už úspěšnější. Z iniciativy Ústředního výboru Komunistické strany Československa a federální vlády vzniklo v roce 1975 *nábřeží Ludvíka Svobody*, které získalo své jméno poté, co Ludvík Svoboda skončil ve své prezidentské funkci (srov. Jíšová a kol. 2012, s. 115). Jednalo se o předposlední honorifikační urbanonymum vzniklé v době bývalého režimu v historickém jádru města. Následovala jej už jen ulice *Lidových milicí* (1978–1990; předtím i dnes *Legerova*).

V průběhu normalizace se honorifikační nominace přesunula z centra města směrem k jeho okrajům a koncentrovala se především ve dvou typech prostorů městské krajiny: na nově budovaných sídlištích a v původně samostatných obcích, v nichž bylo nutno po připojení k Praze přejmenovávat některé veřejné prostory z důvodu duplicity. Výrazně se honorifikační jména uplatnila též v soustavě jmen pražského metra. Urbanonymii sídlištních lokalit i urbanonymii podzemní krajiny budou věnovány následující dvě kapitoly.

¹⁵³ Sbírnka nařízení, vyhlášek a instrukcí NVP z roku 1973 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce oddělením matrik, státního občanství, voleb a územní orientace Magistrátu hlavního města Prahy).

3.3.4 Urbanonymie sídlištních prostorů

Sídliště¹⁵⁴ představují hmatatelnou připomínku i symbol bývalého režimu a zároveň tvoří nedílnou součást české postsocialistické městské krajiny. Svá ideová východiska měla tato forma bydlení už u představitelů meziválečné avantgardy, plně se však rozvinula v období po druhé světové válce v důsledku dlouhodobé bytové krize. Ačkoliv sídliště představovala v dobách přidělování bytů pro množství čekatelů vytoužený domov, dnes mají v obecném povědomí více či méně pejorativní zabarvení. Lidé si s nimi spojují především monotónnost (často se v nich opakuje jeden typ objektu), absenci estetické kvality a odbyté konstrukce (srov. Zadražilová 2007, s. 39). Ve veřejném diskurzu se potom „paneláky“ staly synonymem socialistické šedi.¹⁵⁵

Protože se sídliště mohou navzájem lišit velikostí, způsobem zastavění i architekturou, rozlišují se obvykle tři jejich generace, které se postupně vystřídalily v období od konce druhé světové války do roku 1989.¹⁵⁶ V první generaci se nová výstavba včleňovala do volných ploch uprostřed starších čtvrtí blíže centru. Ve druhé se stavební ruch přesunul na tehdy málo osídlené okraje Prahy. Ve třetí generaci se začala stavět sídliště „na zelené louce“. Jednalo se o stotisícové celky, metaforicky označované jako „města ve městě“.

Konec sídlištní výstavby přišel se změnou režimu v roce 1989, kdy se stala „zhmotnělým symbolem všeho, s čím chtěli lidé skoncovat – byla šedá, uniformní, nelidsky grandiózní“ (Maier 2003, s. 654), a proto byla postupně ukončena. Přestože mají sídliště v očích veřejnosti ne zcela pozitivní obraz, z české postsocialistické městské krajiny je vymazat nelze, neboť jsou stále domovem značné části populace. Relativně snadno oproti tomu může dojít – a po roce 1989 také docházelo – k nahrazení jejich dobově poplatných urbanonym.

Sídliště představují zvláštní typ veřejných prostorů, zejména co se týče orientace v nich.¹⁵⁷ Značná část z nich postrádá členitou strukturu, protože je tvoří menší počet typů budov než u tradiční městské zástavby. Za prvním panelovým domem se nacházejí další a

¹⁵⁴ Za sídliště považujeme typ výstavby tvořené obytnými vícepatrovými domy, které jsou prostorově, ale i funkčně autonomní vzhledem ke zbytku města. K fenoménu sídlišť viz např. Musil 1985, Zadražilová 2007, souhrnný přehled literatury věnované tomuto tématu podal Špaček 2012.

¹⁵⁵ Stereotypy o sídlištní formě bydlení se snaží narušovat některé práce z oblasti sociální geografie (Ouředníček – Temelová, 2012), sociologie i antropologie (Špaček 2012; Hubatová Vacková – Říha 2007), případně popularizační internetové stránky (např. panelaci.cz).

¹⁵⁶ Viz např. Zadražilová 2007, s. 50–51 nebo Musil 1985, s. 282–287.

¹⁵⁷ K orientaci v sídlištním prostoru viz studie Jaroslava Davida a Michala Místeckého (2016), týkající se sídlištní lokality v městské části Ostrava-Poruba.

další identické objekty, uliční síť obvykle nemívá zapamatovatelné schéma a jen málokdy se objevují solitérní objekty viditelné z dálky, které by fungovaly jako výrazné orientační body a rozbíjely monotónnost prostředí. V některých sídlištních zástavbách také zcela chybí tradiční městotvorné prvky, především náměstí coby místa společenského setkávání.

Studium urbanonymie těchto zvláštních městských prostorů jsme začali samotným jejich soupisem. Už to se ukázalo být poměrně nesnadnou záležitostí, především proto, že se jednotlivé publikace a studie věnované pražské sídlištní výstavbě¹⁵⁸ vzájemně liší v jejím výčtu. Souvisejícím problémem pak bylo nejednoznačné pojmenování sídlišť samých, neboť dokumenty městské správy, odborné urbanistické studie a mapy se při jejich označení často navzájem neshodují. Může se např. kombinovat pojmenování podle příslušného katastru a současně podle hlavní ulice, jak je tomu v případě *sídliště Kobylišy II*, nazývaném též *Písečná*. Sídlíště těsně sousedící se *Zahradním Městem* se jednou nazývá *Práčská*, jindy *Zahradní Město – jih*, případně i honorifikačním jménem *sídliště Mládeže*. Názvoslovný chaos doplňuje skutečnost, že další sídlíště změnila ve své historii svůj úřední název (kupř. *sídliště Skalka* bylo původně pojmenováno *Rybníčky III*; Pohl a kol. 1979, s. 66).¹⁵⁹

V literatuře věnované sídlištní výstavbě některá sídlíště figurují jednou jako celek (např. *sídliště Spořilov*), jindy jako rozdělený prostor (*sídliště Spořilov I*, *Spořilov II*). Případy, kdy římská číslice (alternativně také označení podle světových stran) odlišuje obvykle fázi výstavby, jsme se s ohledem na uliční názvosloví daných prostorů rozhodli analyzovat jako celek. Opačný postup jsme však zvolili u třech rozsáhlých komplexů (*Severní Město*, *Jižní Město*, *Jihozápadní Město*), které jsme vzhledem k jejich charakteru rozdělili na jednotlivá sídlíště.¹⁶⁰ Náš výzkum nakonec pracoval se jmény veřejných prostranství v 66 pražských sídlištních.

Poté, co jsme došli ke konečnému počtu pražských sídlišť, jsme provedli excerpce jmen ulic a případně dalších veřejných prostranství v jednotlivých lokalitách. Excerptovali jsme dobové i současné mapy a uličníky a přihlédlí jsme i k archivním materiálům. Při shromažďování sídlištní urbanonymie se ukázalo, že dominantním rysem prostorů

¹⁵⁸ Např. Pohl a kol. 1979; Miksánková 1981; Vitek a kol. 2007.

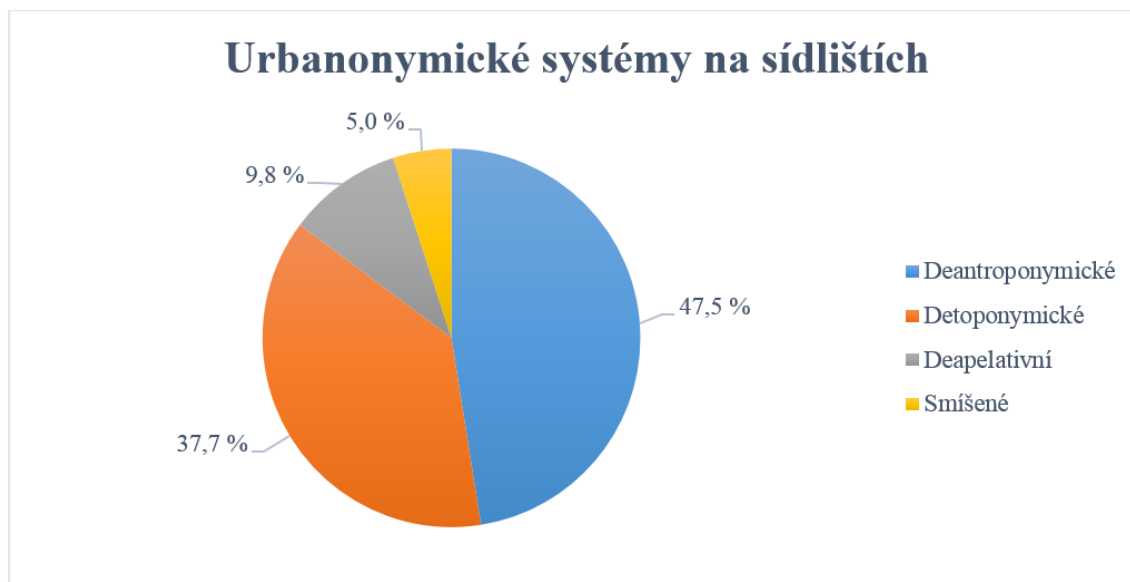
¹⁵⁹ K nesnáším spojeným se stanovením sídlištních lokalit v Praze podrobněji Kojetínová 2016a.

¹⁶⁰ Například v případě *Jihozápadního Města* jsme tak pracovali se čtyřmi samostatnými sídlišti: Nové Butovice, Stodůlky, Lužiny a Velká Ohrada. Skutečnost, že se některá z nich mohou dále územně dělit (tak jako se kupř. Lužiny v některých pramenech člení na Lužiny – střed, Lužiny – jih a Luka), jsme pominuli.

pražských sídlišť (bez ohledu na to, ke které generaci patří) byly a stále jsou názvoslovné systémy.¹⁶¹

V 66 sledovaných sídlišťích narazíme dnes na nějaký (resp. alespoň na jeden) systém v 79 % procentech případů, tj. u 52 obytných celků. Systém chybí pouze u menších sídlišť, jako je např. *Chmelnice*, *Novodvorská* nebo *Invalidovna*. V případě větších sídlišť se zase nezdá setkávat s tím, že zde lze najít i více systémů zároveň. Tak je tomu kupř. na sídlišti *Lhotka*, kde jsou ulice pojmenovány jednak po popravených v Pražském povstání a zároveň po obcích ležících na jih od Prahy, nebo na *Skalce*, kde jsou ulice pojmenovány po světových malířích a zároveň po obcích ležících východně od Prahy.

Urbanonymické systémy umísťované do prostorů vybraných nově budovaných sídlišť, jež vznikala v první a druhé generaci sídlištní výstavby, mohou být pokračováním systémů, které se v dané lokalitě vyskytovaly už dříve. Odpovídá to skutečnosti, že tato sídliště nevznikala jako zcela nová, izolovaná území, ale relativně bezprostředně navazovala na existující strukturu osídlení (Špaček 2012, s. 973). Platí to mj. pro sídliště *Zahradní Město*, respektive pro obě jeho části obklopující kolonii rodinných domků, kde pokračuje systém rostlinných jmen, nebo pro sídliště ležící v blízkosti závodu Koh-i-noor, označované podle velkoprodejny potravin jako *Vlasta*, kde jsou stejně jako jinde ve Vršovicích ulice pojmenovány po toponymech bývalého Sovětského svazu.



Obrázek č. 9: Urbanonymické systémy na sídlišťích

¹⁶¹ Definici systematizovaného pojmenovávání a jeho charakteristice v urbanonymii celého hlavního města Prahy, tj. i v nesídlištních lokalitách, věnujeme pozornost v kapitole 3.5.

V 66 sledovaných sídlišťích se v současnosti nachází dohromady 61 urbanonymických systémů. Převažují systémy deantroponymických jmen (29 případů).¹⁶² Jejich příkladem jsou např. slovenské osobnosti na *sídlišti Krč*, čeští a slovenští malíři a spisovatelé 19. a 20. století na *sídlišti Řepy*, světoví malíři a sochaři na *sídlišti Skalka*, hudebníci a hudební teoretici ve *Stodůlkách*, lékaři na *sídlišti Velká Ohrada*. Některé deantroponymické systémy vznikly na přímou politickou objednávku: např. systém v *Horních Měcholupech*, kam se umístila uliční jména připomínající ruské revolucionáře a představitele komunistických či dělnických hnutí nejrůznějších zemí (mj. *Hočiminova*, *Bělinského*, *Černyševského*, *Gercenova*, *Lunačerského*, *Togliattiho*). Tento systém vznikl v roce 1974 a průběžně se doplňoval. V roce 1993 byl částečně nahrazen ulicemi pojmenovanými po sportech nebo po italských toponymech.

Druhé nejpočetnější jsou systémy detoponymických jmen (23 případů), které byly často vybírány tak, aby odrážely geografickou realitu. Příkladem mohou být města a historická území Polska, jejichž jmény byla motivována označení prostranství na sídlišti v Bohnicích. Toto sídliště, budované v letech 1975–1977, bylo stavěno jako projev československo-polské vzájemnosti a nachází se v severní části Prahy. Jeho ulice nesou např. jména *Lodžská*, *Poznaňská*, *Vratislavská*, *Opolská*, *Svidnická*, *Krynická*, *Olštýnská*, *Lešenská* či *Krosenská*. Jejich názvům potom odpovídá pojmenování dalších urbanonymických objektů. Zdejší kulturní dům získal jméno *Krakov*, obchodní dům byl pojmenován *Odra* apod.¹⁶³

Z hlediska prostorového řešení je patrně nejpromyšlenějším urbanonymickým systémem soubor uličních jmen *sídliště Červený Vrch*, sestávající rovněž ze jmen detoponymických. Toto sídliště, vzniklé v 60. letech, rozděluje dnes *Evropská* ulice na dvě nestejně velké části. V severní polovině jsou ulice pojmenovány podle států na Blízkém východě (*Egyptská*, *Syrská*, *Jemenská*) a ze severu je ohraničuje ulice *Arabská*, zatímco v jižní polovině nesou ulice jména afrických států (*Alžírská*, *Angolská*, *Etiopská*, *Kamerunská*, *Konžská*, *Liberijská*, *Mozambická*, *Nigerijská*, *Senegalská*, *Súdánská*,

¹⁶² Došli jsme zde k jinému výsledku než David Vaculík, který ve svých výzkumech urbanonymie vybraných moravských a slezských měst dospěl k závěru, že se v sídlištních lokalitách ve druhé polovině 20. století výrazně prosadila nepersonální honorifikace (srov. Vaculík 2014b, s. 162). V případě pražské urbanonymie naopak jasně dominovala honorifikační jména připomínající osobnosti.

¹⁶³ Pro prostory *sídliště Bohnice* byl původně navržen systém urbanonym vycházejících z místního geologického složení půdy či systém názvů vztahujících se k blízké zoologické a botanické zahradě. Zdroj: Návrh usnesení rady NVP ze dne 25. 9. 1973 – důvodová zpráva, s. 2 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce archivářem Mgr. M. Laškovkou, spoluautorem Pražského uličníku).

Tuniská, uvažovalo se ještě o těchto názvech ulic: *Čadská, Guinejská, Libyjská*,¹⁶⁴ *Maliská, Marocká, Somálská* a *Tripolská* – nakonec k tomu však nedošlo) a z jihu jsou ohraničeny ulicí *Africkou*. Ulice *Arabská* i *Africká* vedou rovnoběžně, celé sídliště tak získává tvar lichoběžníku. Výše uvedená urbanonyma, která považujeme za jeden systém (byť vlastně zdvojený), jsou patrně nejlepším příkladem rozmístění jmen do konkrétního sídlištního prostoru. Pokud mají noví obyvatelé či návštěvníci sídliště alespoň základní znalosti ze světové geografie a pokud systém pochopí, může jim napomoci se v místě zorientovat.¹⁶⁵

Dechrématonymické systémy nevznikly v žádném sídlištním prostoru. V malé míře se na sídlištích objevily systémy deapelativní (6 případů). Největším z nich byl systém rostlinných názvů *Zahradního Města*, který zahrnuje více než dvě desítky jmen, a další podobně motivovaná urbanonyma lze najít v nesídlištních prostorech této pražské čtvrti. Jím se přizpůsobují i jména jiných zdejších objektů. Obchodní dům byl pojmenován *Květ*, výšková budova, sloužící jako ubytovna, získala jméno *Arnika*, obytný výškový dům nese jméno *Slunečnice* apod.

Tři ze sídlištních systémů jsme v grafu označili jako smíšené, neboť se jednalo o případy, kdy jeden systém zahrnuje uliční jména vzniklá zároveň z toponym i antroponym nebo antroponym i apelativ apod. Příkladem mohou být honorifikační urbanonyma umístěná do prostorů *sídliště Modřany*, která připomínají bulharské velikány nejrůznějších profesí, i vybraná bulharská toponyma.¹⁶⁶ Smíšený systém se uplatnil i v části *sídliště Pankrác*. Zdejší urbanonyma připomínají boje na Pankráci v květnu 1945 a z tohoto motivačního okruhu jsou volena jak apelativa, tak i propria (*Květnových bojů, Bartáková, Horáčková, Stallichova*). Poslední smíšený systém lze najít na *sídlišti Na Dědině*. Jeho ulice nesou jednak jména českých a sovětských leteckých odborníků a konstruktérů (mj. *Ciolkovského, Žukovského, Šmolíkova*), ale jsou pojmenovány i po profesích a jiných

¹⁶⁴ Archivní materiály dokládají politický zásah do zvažovaného pojmenování dvou ulic jmény *Libyjská* a *Tripolská*: „Doporučujeme zvážit, zda je vhodné, aby vedle *Libyjské* ulice existovala i *Tripolská*. Pokud nebudou pojmenovány ulice i po ostatních dvou federativních územích, z nichž se *Libye* skládá, mohl by se název *Tripolská* přikládat i takový smysl, že *Tripolis* nepovažujeme za součást *Libye*, ale za samostatný stát.“ Zdroj: AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1031, sign. OVV-163.01, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1961, Vyjádření odboru školství a kultury NVP ze dne 29. 12. 1961, s. 1–2. K tomu srov. skutečnost, že mezi lety 1951 a 1963 byla *Libye* federací tří zemí: *Tripolska, Kyrenaiky* a *Fezzánu* (pozn. MP).

¹⁶⁵ Systém byl však po roce 2000 doplněn jmény jiných států světa (např. *Irská, Skotská*).

¹⁶⁶ Jsou to mj. ulice: *Plevenská, Jordana Jovkova, Sofijské náměstí, Plovdivská, Pirinská, Rodopská, Rilská, Angelovova, Poljanovova, Mladenovova, Levského, Šumenská* či *Vazovova*. Většina ulic byla pojmenována roku 1979, ale systém, vzniklý na paměť československo-bulharského přátelství, byl ojediněle doplněn i po roce 1989 (*Vitošská*).

skutečnostech souvisejících s letectvím (např. *Radistů, Družicová*). Zvolená jména úzce souvisí s lokalitou, neboť přibližně jeden kilometr odtud se nachází letiště.

Zvláštní pozornost věnujme nyní rozsáhlým sídlištním komplexům, jež byly projektovány jako nezávislé na zbylých částech Prahy, a z tohoto důvodu jsou označovány jako „města ve městě“. Jedná se v chronologickém pořadí o *Severní, Jižní a Jihozápadní Město*. Tři sídlištní komplexy se – pokud jde o jejich urbanonymii – navzájem odlišují a rozdílný je i způsob jejich zastavění. *Severní Město* zahrnuje urbanistické jednotky roztroušené na rozlehlém území, přičemž každé jeho sídliště má svůj samostatný urbanonymický systém. Nápadným společným rysem urbanonym *Severního Města* je odkaz jednotlivých jmen k „severu“. Na *sídlišti Čimice* lze najít systém jmen připomínajících obce severně od Prahy, na *Proseku* jsou ulice pojmenovány po obcích v severních Čechách a prostranství na *sídlišti Bohnice* se jmenují po toponymech Polska.

Jižní Město, které by se však podle své polohy v rámci Prahy mělo nazývat spíše *Jihovýchodním*, představuje celek oválného tvaru, který je orientován podle trasy metra. Na rozdíl od *Severního Města* jej charakterizuje kompaktnost jednotlivých sídlišť a prostorová jednota. Z této celistvosti však vyplývá i nejistota, kde přesně končí jedno sídliště a kde začíná druhé, která je dána i skutečností, že zde byly dodatečně zastavěny některé plochy, původně plánované jako volné. Propojenost jednotlivých sídlišť *Jižního Města* se promítá i do zdejších uličních jmen. Sídlištním komplexem prochází několik systémů. Všechny části tzv. *Jižního Města I (Háje, Opatov, Litochleby, Chodov)* zasahuje kupříkladu systém, tvořený jmény slovenských osobností, a to zejména umělců, politiků, bojovníků Slovenského národního povstání aj., který odpovídá skutečnosti, že sídliště bylo stavěno na paměť česko-slovenského bratrství. Lokalita, označovaná jako *Jižní Město II*, tzn. *sídliště Horní Roztyly a Horní Kunratice*, potom získala pojmenování svých prostranství ze jmen vědců, zejména techniků, biologů a geologů.

Nejmladším sídlištním komplexem je *Jihozápadní Město*, které bylo projektováno až pro 300 000 obyvatel, což v době jeho navrhování představovalo třetinu obyvatel Prahy (Bazac-Billaud 2000, s. 53). Je to město s čtyřmi relativně oddělenými a urbanisticky odlišnými sídlišti, pojmenovanými – jak bývá u sídlišť obvyklé – po okolních obcích a osadách. Jsou jimi *Stodůlky, Lužiny, Nové Butovice a Velká Ohrada*. Zvláštností je, že pouze jediné ze sídlišť *Jihozápadního Města* získalo pro odlišení od staré zástavby přívlastek „nové“ (*Nové Butovice*). Tento atribut nezískalo *sídliště Stodůlky*, které se co do velikosti své, velikosti původní obce nebo vzdálenosti od ní od *Butovic* nijak zásadně neliší.

Proč byla novost akcentována pouze v názvu *Nových Butovic*, a ne také u ostatních tří nových sídlišť, není jasné.

Tak jako můžeme *Severní Město* podle jeho uličních jmen označit za město „severu“ a *Jižní Město* za město slovenských osobností a vědců, lze o *Jihozápadním Městě* mluvit jako o městě československo-sovětské vědy. Veřejná prostranství na sídlišti *Stodůlky* získala jména po českých a sovětských hudebnících a hudebních teoreticích, na *Velké Ohradě* nesly ulice jména českých a sovětských lékařů, v *Nových Butovicích* to byli čeští a sovětské technici a čeští a sovětské vědci nejrůznějších oborů dali jména i prostranstvím na *Lužinách*. Důvodem byla skutečnost, že celý sídlištní komplex *Jihozápadního Města* byl koncipován jako území československo-sovětského přátelství, resp. spolupráce v různých vědních oborech. S koncem režimu v roce 1989 byly však dané systémy národnostně očištěny, tj. sovětská jména nahradila honorifikační urbanonyma po českých osobnostech, která vhodně zapadala do zvoleného systému.

Urbanonymické systémy, jež jsme výše označili za dominantní pro pojmenovávání míst na pražských sídlišťích, úzce souvisely se způsobem, jakým byla tato veřejná prostranství stavěna. Skutečnost, že sídliště vznikala současně jako jeden celek, vedla k tomu, že i tamější prostory musely získat svá jména najednou. I proto se k jejich pojmenování používaly názvoslovné systémy, které – jsou-li vhodně zvoleny – poskytují širokou zásobárnu použitelných jmen.

Domníváme se, že pro orientaci v sídlištních prostorech jsou sémanticky blízká jména spíše překážkou (platí to zvláště pro honorifikační jména, která nemají k lokalitě vztah), neboť se mohou zaměňovat. V sídlištním prostoru, jenž je nezřídka vizuálně monotónní, systematizované pojmenování jen podporuje bloudění a chodcům, hlavně těm, kteří nejsou zdejší, orientaci rozhodně neusnadňuje. Výjimkou snad může být prostorově promyšlený dvojitý systém jmen prostranství na sídlišti *Červený Vrch*. Z hlediska prostorové orientace pak byly velkým problémem změny jednoho uličního systému v systém zcela odlišný, k jakým došlo kupř. na počátku 90. let na sídlišti *Horní Měcholupy*.

Proto, že urbanonyma nejsou hlavním prostředkem, který by lidem pomáhal orientovat se v amorfních sídlišťích, hledají se a již v minulosti se hledaly jiné pomůcky. Jsou jimi například číslice a písmena umístěvané na volné plochy na bocích panelových domů, případně i novodobá domovní znamení. Ta se nápadně podobají znamením z historického centra Prahy, která napomáhala orientaci v dobách, kdy ulice ještě neměly svá úředně schválená jména. Mají podobu drobných plastik nad vchodovými dveřmi a zobrazují zvířata, rostliny, věci nebo jen symboly (viz obrázky v Příloze č. 6). Jsou použity

např. na *sídlišti Skalka, Zelená Liška* nebo na *Zahradním Městě*. Podobná znamení, umístěvaná nikoliv nad vchody, ale na boční stěny panelových domů (tzn. do výšky), lze najít i v části sídlištního komplexu *Jižního Města*, kde je zástavba označena prostými symboly pro slunce, vodu, zemi a vzduch. V minulosti bývala tato znamení i na *sídlišti Řepy*, kde se na panelových domech nacházelo schematicky namalované ovoce. Dnes už je zakrývá zateplení domů.

3.3.5 Metro – urbanonymie pražské podzemní krajiny

Tato kapitola je věnována jménům městské podzemní krajiny, prostoru zcela nezbytnému pro každodenní chod města i pro pohyb jeho obyvatel. Život v pražském podzemí započal 9. května 1974, kdy byla po slavnostním přestřižení zlato-červené pásky generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa, Gustávem Husákem, uvedena do provozu trasa C o devíti stanicích. V roce 1978 ji následovala trasa A se sedmi stanicemi a v roce 1985 začala Pražanům sloužit trasa B rovněž se sedmi stanicemi. Do konce režimu byly všechny tři trasy ještě prodlouženy. Výstavba metra, vyžadující nová pojmenování stanic, pokračuje stále i dnes.

V době svého vzniku bylo pražské metro označováno za stavbu století. Mělo být nejen spásou pražské hromadné dopravy, ale také výkladní skříní úspěchů socialistického režimu v Československu v době normalizace. Metro představovalo účelovou i reprezentativní stavbu, jež ale nepostrádala ani ideologický náboj. Ideologický aspekt se projevoval minimálně ve dvou rovinách: ve výzdobě a ve jménech stanic, vybíraných se zřetelem na myšlenkovou náplň jednotlivých tras (srov. také Nekula 2008, s. 190). Inspirací pro vizuální stránku stanic metra, ale i pro jejich nominaci se stal sovětský vzor.

Ideovou náplň červené (rudé) trasy C, která byla příznačně otevřena jako první, se stala oslava socialistického zřízení, jeho pilířů a úspěchů (mj. stanice *Kosmonautů, Družby, Budovatelů* či *Mládežnická*).

Zatímco trasa C se zaměřovala na přítomnost, ideovou náplň zelené (lipové) trasy A se stalo připomenutí národních dějin a zdůraznění historické kontinuity mezi husitským a komunistickým hnutím. Symbolicky to vyjadřovala jména obou tehdejších konečných stanic (*Želivského* → *Leninova*), ale konstrukt husitsko-komunistického sepětí, případně obecně sepětí komunismu s národními dějinami, symbolizovala i vybraná jména dalších stanic. Trasa A vedla přes stanici *Jiřího z Poděbrad*, dále přes *Staroměstskou*, představující nejen po vizuální stránce aluzi událostí v únoru 1948, a pokračovala kolem Hradu (*Hradčanská*) coby symbolu české státnosti k dejvické konečné (*Leninova*), ztělesňující

ideové vyústění národního vývoje a zároveň místo plně zasvěcené dějinám komunistického hnutí. Centrální dejvické náměstí nahoře nad stanicí neslo už od roku 1952 jméno *Říjnové revoluce*, o dvacet let později byl v témže prostoru odhalen Leninův pomník¹⁶⁷ a opodál vedla *Leninova* ulice, pojmenovaná v roce 1967 při příležitosti oslav 50. výročí revoluce. Revolucionářský genius loci podporovala i výzdoba stanice (bronzový reliéf Vladimíra Iljiče, doplněný o verše z Majakovského poemy Lenin).

Jako třetí v pořadí byla otevřena žlutá trasa B. Jména jejích stanic však už žádný nápadně společný ideový znak neměla. Jistou sémantickou zvláštnost – byť vzniklou náhodně – lze však v současné době pozorovat u čtyř po sobě jdoucích stanic nacházejících se v prostoru sídlištního komplexu *Jihozápadního Města*. Jejich jména (*Hůrka*, *Lužiny*, *Luka*, *Stodůlky*) asociují spíše venkovské prostředí, čímž ostře kontrastují se skutečnou zástavbou, kterou mohou lidé spatřit, když v těchto místech vystoupí z metra na povrch.

Následující tři tabulky objasňují motivační východiska pojmenování jednotlivých stanic metra. Zachycují stav k roku 2019. Pozornost je věnována vhodnosti názvu vzhledem k místu, kde se stanice nachází, dále jsou zaznamenána veškerá přejmenování, jakož i jména, která byla v minulosti pro jednotlivé stanice navržena, resp. která se pro ně užívala během jejich výstavby, ale nakonec nebyla schválena. Na základě níže uvedených údajů je patrné, že ideologicky zabarvené a době poplatné návrhy honorifikačních jmen najdeme i u některých stanic, které byly uvedeny do provozu až dlouho po pádu bývalého režimu (např. jméno *Rudé armády* pro dnešní stanici *Kobylisy*). Je však nutné si uvědomit, že plánování výstavby metra je dlouhodobá záležitost a mnoho stanic otevřených ve druhé polovině 90. let či na počátku 21. století bylo i s názvy navrženo ještě před rokem 1989.

Jméno stanice; v závorce je uveden název, který získala po roce 1989	V provozu od	Zamýšlené nebo pracovní názvy stanice¹⁶⁸	Motivace
Depo Hostivař	26. 5. 2006	<i>Černokostelecká;</i> <i>Malešická;</i> <i>Nové Strašnice</i>	Podle polohy stanice u jednoho z dep pražského metra.
Skalka	4. 7. 1990	<i>Zahradní</i>	Podle polohy stanice v panelovém sídlišti <i>Skalka</i> .

¹⁶⁷ Stal se oblíbeným místem srazů, podobně jako např. socha koně na *Václavském náměstí*. Jako se říká „Sejdeme se *U koně* / *Pod (v)ocasem*“, říkalo se dle vyprávění pamětníků „Sejdeme se *Za prdelí*“ (tj. v prostoru za Leninovým pomníkem).

¹⁶⁸ Ne vždy je na základě dostupných materiálů možno spolehlivě rozlišit, která jména byla užívána jako „pracovní“, tj. aniž by aspirovala na pozdější oficiální schválení, a která byla pro stanice skutečně zamýšlena.

Strašnická	11. 7. 1987	<i>Barikádníků;</i> <i>Pionýrů;</i> <i>Starostrašnická</i>	Podle oikonyma <i>Strašnice</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze roku 1922. Jméno <i>Strašnická</i> nese už od 30. let 20. století ulice vzdálená zhruba dva kilometry od stanice metra. Jméno stanice je z tohoto hlediska zavádějící.
Želivského	19. 12. 1980	<i>Olšany;</i> <i>Vinohradská nemocnice</i>	Podle ulice <i>Jana Želivského</i> , která začíná poblíž vyústění stanice metra. Stanice získala své jméno zkrácením tohoto urbanonyma.
Flora	19. 12. 1980		Patrně ze starého pomístního jména <i>Flora</i> , jehož výklad je nejasný. V místě vyústění stanice stával neorenesanční hostinec <i>U Flory</i> a zdejší zastávky povrchové městské dopravy, pojmenované rovněž <i>U Flory</i> , jsou doloženy už od roku 1907. Co však bylo tím prvotním objektem, nazvaným <i>Flora</i> , se nepodařilo zjistit.
Jiřího z Poděbrad	19. 12. 1980	<i>Jiřího náměstí</i>	Podle urbanonyma <i>Jiřího z Poděbrad</i> . Stanice se nachází pod tímto pražským náměstím.
Náměstí Míru	12. 8. 1978		Podle <i>náměstí Míru</i> , pod nímž se stanice nachází.
Muzeum	12. 8. 1978		Podle budovy <i>Národního muzea</i> , pod níž se stanice nachází.
Můstek	12. 8. 1978		Podle starého pomístního jména, vztahujícího se ke křižovatce v dolní části <i>Václavského náměstí</i> , které připomínalo kamenný most vedoucí přes příkop staroměstského opevnění. Pomístní jméno dalo i název ulici <i>Na Můstku</i> .
Staroměstská	12. 8. 1978	<i>Kaprova</i>	Podle polohy stanice na <i>Starém Městě</i> . Jméno bylo v kontextu historické tematiky trasy A současně aluzí na události na <i>Staroměstském náměstí</i> v roce 1948.
Malostranská	12. 8. 1978	<i>Klárov</i>	Podle polohy stanice na okraji <i>Malé Strany</i> .
Hradčanská	12. 8. 1978	<i>Obránců míru;</i> <i>Dejvická</i>	Podle polohy stanice na okraji <i>Hradčan</i> .
Leninova (Dejvická)	12. 8. 1978		Stanice získala své první jméno podle <i>Leninovy</i> ulice (dnešní <i>Evropská</i>). Současné jméno vychází z oikonyma <i>Dejvice</i> a vyjadřuje polohu stanice v <i>Dejvicích</i> . Motivantem se však mohla stát i blízká <i>Dejvická</i> ulice.
Bořislavka	6. 4. 2015	<i>Červený Vrch;</i> <i>Horoměřická</i>	Stanice získala své jméno podle <i>náměstí Bořislavka</i> , ale také s ohledem na obchodní a kancelářské centrum téhož jména, které by v místě mělo být v budoucnu postaveno.
Nádraží Veveslavín	6. 4. 2015	<i>Veleslavín</i>	Podle železniční stanice <i>Praha-Veleslavín</i> . Jménem <i>Nádraží Veveslavín</i> byla už v roce 1933 označena zdejší tramvajová zastávka, blízká zastávka autobusů se tak jmenovala v letech 1964–1969 a opět od roku 1978.
Petřiny	6. 4. 2015		Podle polohy vzhledem k <i>sídlišti Petřiny</i> . Totéž jméno nese od roku 1950 i zdejší tramvajová zastávka.

Nemocnice Motol	6. 4. 2015	<i>Motol</i>	Podle <i>Fakultní nemocnice v Motole</i> , v jejíž blízkosti se stanice nachází.
-----------------	------------	--------------	--

Tabulka č. 4: Metro – trasa A

Jméno stanice, v závorce je uveden název, který získala po roce 1989	V provozu od	Zamýšlené nebo pracovní názvy stanice	Motivace
Zličín	11. 11. 1994		Podle oikonyma <i>Zličín</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze v roce 1974.
Stodůlky	11. 11. 1994	<i>Branka</i>	Podle oikonyma <i>Stodůlky</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze v roce 1974.
Luka	11. 11. 1994	<i>Generála Svobody;</i> <i>Stodůlky</i>	Stanice získala své jméno podle anoikonyma <i>Luka</i> .
Lužiny	11. 11. 1994	<i>Malá Ohrada;</i> <i>Ohrady</i>	Podle oikonyma <i>Lužiny</i> , které patřilo nejprve osadě a poté jej získala část sídlištního komplexu <i>Jihozápadního Města</i> .
Hůrka	11. 11. 1994	<i>Butovická;</i> <i>Československé armády;</i> <i>Slovenského národního povstání</i>	Stanice získala své jméno podle anoikonyma <i>Hůrka</i> .
Dukelská (Nové Butovice)	26. 10. 1988	<i>Únorového vítězství;</i> <i>Vítězného února</i>	Původní jméno stanice bylo honorifikační a připomínalo vojenskou operaci ze závěru druhé světové války. Z hlediska orientace v prostoru hlavního města nebylo však dobře zvoleno, neboť ulice téhož jména (<i>Dukelská</i>) se nacházela už od roku 1947 ve <i>Vršovicích</i> a v <i>Holešovicích</i> byla od počátku 50. let ještě ulice <i>Dukelských hrdinů</i> . Současné jméno vychází z polohy stanice v sídlišti <i>Nové Butovice</i> .
Švermova (Jinonice)	26. 10. 1988		Původní jméno bylo vybráno podle polohy stanice u podniku <i>Motorlet – Závod Jana Švermy</i> (bývalá strojírna <i>Walter</i>). Současné jméno vychází z oikonyma <i>Jinonice</i> . Jinonice byly původně samostatnou obcí, od roku 1922 jsou součástí Prahy.
Radlická	26. 10. 1988	<i>Radlice</i>	Podle oikonyma <i>Radlice</i> , případně podle <i>Radlické</i> ulice. <i>Radlice</i> byly k Praze připojeny v roce 1922.
Smíchovské nádraží	2. 11. 1985		Podle polohy u vlakového nádraží <i>Praha-Smíchov</i> .

Moskevská (Anděl)	2. 11. 1985	<i>Lidická</i>	Honorifikační jméno stanice připomínalo hlavní město tehdejšího Sovětského svazu a vyjadřovalo zároveň i okolnosti výstavby. Stanici projektovali sovětsí architekti, zatímco ti čeští navrhli stanici moskevského metra nazvanou posléze <i>Pražská (Пражская)</i> . Od <i>Moskevské</i> ulice byla stanice metra vzdálena zhruba 5 km, její jméno proto bylo místně zavádějící. Na rozdíl od pražské <i>Moskevské</i> nebyla moskevská <i>Pražská</i> stanice nikdy přejmenována. V současné době vychází jméno stanice z tradičního označení zdejší křižovatky, které vzniklo na základě domovního znamení jednoho z domů, jenž zde stál a jenž musel ustoupit výstavbě metra. Jménem <i>Anděl</i> byla od konce 40. let 20. století označena také zdejší tramvajová zastávka.
Karlovo náměstí	2. 11. 1985	<i>Palackého náměstí</i>	Jméno stanice vychází z urbanonyma <i>Karlovo náměstí</i> , na něž vede jedno vyústění stanice.
Národní třída	2. 11. 1985	<i>Purkyňova</i>	Podle blízké <i>Národní</i> ulice (třídy).
Můstek	2. 11. 1985		Viz trasa A.
Náměstí Republiky	2. 11. 1985		Podle <i>náměstí Republiky</i> , na něž vede jedno vyústění stanice.
Sokolovská (Florenc)	2. 11. 1985		Stanice získala své původní jméno podle několik kilometrů dlouhé <i>Sokolovské</i> ulice, která v místě začíná. Nyní podle starého pomístního jména <i>Florenc</i> , které se objevuje i v názvu ulice <i>Na Florenci</i> .
Křižkova	22. 11. 1990	<i>Karlín;</i> <i>Karlínské náměstí</i>	Podle ulice téhož jména, připomínající elektrotechnika Františka Křižíka, jenž měl nedaleko dnešní stanice metra svůj elektrotechnický závod.
Invalidovna	22. 11. 1990	<i>Hakenova</i>	Podle urbanonyma <i>Invalidovna</i> , které označuje někdejší dům vysloužilců a invalidů, a současně podle panelového sídliště (jednoho z prvních sídlišť v Praze) téhož jména.
Palmovka	22. 11. 1990	<i>Libeňská</i>	Podle stejnojmenné ulice, připomínající zaniklou viniční usedlost pojmenovanou po Danielu Klementu z Palmu.
Českomoravská	22. 11. 1990	<i>Zápotockého</i>	Podle nedaleké <i>Českomoravské</i> ulice, jejíž jméno vzniklo na základě polohy u <i>Českomoravské továrny na stroje</i> , která se později stala součástí ČKD.
Vysočanská	8. 11. 1998	<i>Lidových milicí</i>	Stanice získala jméno podle své polohy ve <i>Vysočanech</i> , případně podle <i>Vysočanské</i> ulice, která v místě začíná.
Kolbenova	8. 6. 2001	<i>ČKD</i>	Podle blízké ulice téhož jména.
Hloubětín	17. 10. 1999		Podle oikonyma <i>Hloubětín</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze roku 1922.
Rajská zahrada	8. 11. 1998	<i>Počernická;</i> <i>Černý Most</i>	Stanice získala své jméno podle bývalého sadu za zdejší železniční trať, který je dnes

			zahrádkářskou kolonií. Jméno <i>Rajská zahrada</i> nesla v minulosti jedna z autobusových zastávek na <i>Žižkově</i> . Po zahájení provozu metra na <i>Černý Most</i> a po pojmenování konečné stanice tímž názvem byla žižkovská zastávka přejmenována.
Černý Most	8. 11. 1998	<i>Černý Most II;</i> <i>Počernická</i>	Podle své polohy v <i>sídlišti Černý Most</i> , které získalo název z pomístního jména, připomínajícího začouzený kamenný most nad železniční tratí do Čelákovic.

Tabulka č. 5: Metro – trasa B

Jméno stanice, v závorce je uveden název, který získala po roce 1989	V provozu od	Zamýšlené nebo pracovní názvy stanice	Motivace
Letňany	8. 5. 2008		Podle oikonyma (názevu původně samostatné obce, připojené k Praze roku 1968) <i>Letňany</i> .
Prosek	8. 5. 2008	<i>Prosek II</i>	Podle oikonyma <i>Prosek</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze roku 1922. Totéž jméno nese panelové sídliště postavené v 60. a 70. letech 20. století.
Střížkov	8. 5. 2008	<i>Prosek I</i>	Podle oikonyma <i>Střížkov</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze roku 1922.
Ládví	26. 6. 2004	<i>Tankistů</i>	Stanice získala své jméno podle obchodního domu, otevřeného na konci 70. let, a současně podle stejnojmenných tramvajových a autobusových zastávek. Jména všech těchto objektů vycházejí z anoikonyma (jména vrchu) <i>Ládví</i> .
Kobylisy	26. 6. 2004	<i>Rudé armády</i>	Podle oikonyma <i>Kobylisy</i> , které patřilo původně samostatné obci, připojené k Praze roku 1922.
Fučíkova (Nádraží Holešovice)	3. 11. 1984	<i>Vrbenského;</i> <i>Partyzánská</i>	Stanice získala své první jméno podle nedalekého holešovického výstaviště, dříve zvaného <i>Park kultury a oddechu Julia Fučíka</i> . Ulice téhož jména (<i>Fučíkova</i>) byla ve Vysočanech, z tohoto pohledu bylo jméno stanice místně zavádějící. Nyní podle polohy u vlakového nádraží <i>Praha-Holešovice</i> .
Vltavská	3. 11. 1984	<i>Bubny;</i> <i>Dopraváků</i>	Podle hydronyma <i>Vltava</i> . Stanice se nachází v blízkosti řeky. V letech 1900–1930 nesla jedna z nedalekých ulic totéž jméno (<i>Vltavská</i>), ale je to zřejmě věc náhody a při pojmenování stanice nehrála tato skutečnost patrně žádnou roli. Od roku 1945 patří jméno <i>Vltavská</i> jedné ze smíchovských ulic (je vzdálena zhruba 5

			km), proto může být jméno stanice z pohledu orientace v prostoru hlavního města zavádějící.
Sokolovská (Florenc)	9. 5. 1974		Viz trasa B.
Hlavní nádraží	9. 5. 1974		Podle vlakového nádraží nacházejícího se nad stanicí.
Muzeum	9. 5. 1974		Viz trasa A.
I. P. Pavlova	9. 5. 1974		Podle <i>náměstí I. P. Pavlova</i> , pod nímž se stanice nachází. Pro náměstí i pro stanici metra byl zaznamenán značný počet nestandardizovaných jmen (<i>Pavláček, Ípák, Ípáč, Slinták, Slintáč</i> – k výkladu jejich motivace viz kapitola 3.6.4).
Gottwaldova (Vyšehrad)	9. 5. 1974	<i>Nuselský most; Gottwaldův most</i>	Bezprostředním motivantem se stalo patrně urbanonymum <i>Gottwaldův</i> (dnes <i>Nuselský</i>) <i>most</i> . Stanice se nachází v těsné blízkosti tohoto pražského mostu, jímž metro mj. i projíždí. Nyní podle polohy stanice u <i>Vyšehradu</i> .
Pražského povstání	9. 5. 1974	<i>5. května</i>	Honorifikační jméno stanice připomíná boje v květnu 1945. Stejnomená ulice je od roku 1971 v Kunraticích, proto může být jméno stanice z pohledu orientace v prostoru hlavního města zavádějící.
Mládežnická (Pankrác)	9. 5. 1974	<i>Autobusové nádraží Pankrác</i>	Nejasné. Jelikož nebyl prokázán žádný přímý vztah mezi (socialistickou) mládeží a stanicí, jedná se patrně o jméno honorifikační. <i>Mládežnická</i> ulice se nachází v <i>Záběhlicích</i> , ale jméno získala až čtyři roky po otevření stanice metra. Nyní podle oikonyma <i>Pankrác</i> , které se vztahuje k původně samostatné obci, připojené k <i>Praze</i> roku 1922.
Budějovická	9. 5. 1974	<i>Budějovické náměstí</i>	Podle urbanonyma <i>Budějovická</i> , které nese ulice nad stanicí, resp. podle dnes už zaniklého <i>Budějovického náměstí</i> .
Kačerov	9. 5. 1974		Z oikonyma <i>Kačerov</i> , které vzniklo z pomístního jména označujícího pole a les a doloženého již v Tereziánském katastru.
Primátora Vacka (Rožtyly)	7. 11. 1980	<i>Spořilov</i>	Honorifikační jméno stanice připomínalo komunistického primátora Václava Vacka a patřilo k místně zavádějícím, neboť <i>náměstí Primátora dr. Václava Vacka</i> se nacházelo na <i>Starém Městě</i> . Současné jméno stanice vzniklo z oikonyma <i>Rožtyly</i> a připomíná původně samostatnou obec, připojenou k Praze roku 1922.
Budovatelů (Chodov)	7. 11. 1980	<i>Šesté pětiletky</i>	Honorifikační jméno oslavovalo patrně budovatele sídlištního komplexu <i>Jižního Města</i> nebo budovatele metra, případně obecně budovatele socialismu. Totéž jméno získala posléze i přilehlá ulice (dnes <i>U Pojišťovny</i>). Současný název vznikl z oikonyma <i>Chodov</i> , které připomíná původně samostatnou obec,

			připojenou k Praze roku 1968, ale také část sídlištního komplexu <i>Jižního Města</i> .
Družby (Opatov)	7. 11. 1980	<i>Park československo-sovětského přátelství; Československo-sovětského přátelství</i>	Abstraktní honorifikační urbanonymum <i>Družby</i> oslavovalo bratření mezi československým a sovětským národem. Totéž jméno neslo v době minulého režimu rovněž náměstí v <i>Dejvicích</i> (na poč. 90. let bylo zrušeno). Jméno stanice bylo z tohoto pohledu místně zavádějící. Současné jméno vzniklo z oikonyma <i>Opatov</i> , které náleží části sídlištního komplexu <i>Jižního Města</i> .
Kosmonautů (Háje)	7. 11. 1980		Honorifikační jméno stanice bylo vybráno jako hold vesmírnému letu mezinárodní posádky kosmonautů z ČSSR a SSSR. Zapadalo do zvoleného vesmírného systému pojmenování veřejných míst na <i>Hájích</i> . V téže době, kdy byla otevřena stanice metra, získaly přilehlé lokality taková jména jako <i>náměstí Kosmonautů</i> či <i>Kosmická</i> . Kromě toho zde byl postaven i pomník s tematikou společného dobývání vesmíru. Nyní podle oikonyma <i>Háje</i> , které připomíná původně samostatnou obec, připojenou k Praze roku 1968.

Tabulka č. 6: Metro – trasa C

Dle údajů uvedených v tabulkách lze klasifikovat stanice metra podle východiška (motivantu) jejich jména následovně:

A) jména primárně orientační, mající vazbu na okolí stanice

Taková jména vznikla přenesením již existujícího zeměpisného názvu na stanici a vyjadřují polohu stanice vůči danému toponymickému objektu, jenž se zpravidla nachází v její těsné blízkosti. Byly však zaznamenány i případy opačné. Značná vzdálenost motivujícího toponymického objektu od stanice vzbudila v nedávné době pozornost veřejnosti i médií u nově otevřené stanice *Bořislavka*. Upozorňovalo se na to, že stanici od stejnojmenného náměstí dělí téměř čtyři sta metrů, a na skutečnost, že by poloze stanice lépe odpovídal navrhovaný název *Červený Vrch*.

Nejčastějšími motivačními východisky se při pojmenování stanic metra stala jiná urbanonyma, především jména povrchových ulic a náměstí, budov, železničních zastávek nebo i dalších významných městských objektů (např. *náměstí Míru* → stanice metra *Náměstí Míru*).¹⁶⁹ U některých jmen došlo při přenesení na stanici metra

¹⁶⁹ Jedná se o transonymizaci, tedy jev, při němž vzniká mezi fundujícím toponymem a výsledným toponymem homonymní vztah. Rudolf Šrámek rozlišuje tzv. čistou transonymizaci (bez změny formy

k formálním úpravám, např. ulice *Jana Želivského* → stanice *Želivského*, *Gottwaldův most* → stanice *Gottwaldova*.

B) jména honorifikační

Ba) připomínající významné osobnosti

Navzdory tomu, že se jména osobností vyskytovala a dodnes vyskytují v soustavě jmen stanic pražského metra v hojném počtu, honorifikační motiv se uplatnil při pojmenování pouze jediné z nich (*Primátora Vacka*). Názvy ostatní, jako jsou např. *Leninova*, *Kolbenova*, *Gottwaldova*, *Křížíkova* či *Švermova*, náleží do skupiny jmen orientačních, neboť je stanice získaly přenesením názvu již existujícího objektu (pojmenovaného honorifikačním jménem).

Bb) připomínající historickou událost

Po dějinných událostech byly pojmenovány stanice *Pražského povstání* a *Dukelská*, přeneseně také stanice *Kosmonautů*, která měla připomínat společný československo-sovětský let do kosmu. V návrzích potom zůstala další honorifikační jména oslavující historické události, např. *Vítězného února* či *Slovenského národního povstání*.

Bc) připomínající hodnoty, symboly a jevy spjaté s politickým režimem

Do této skupiny náleží honorifikační jména *Družby*, *Budovatelů* či *Mládežnická*, z nerealizovaných jmen např. stanice *Pionýrů*, *Šesté pětiletky* nebo *Lidových milicí*.

Bd) připomínající okolnosti při výstavbě stanice

Zcela ojedinělým názvem stanice pražské podzemní dráhy byla *Moskevská*, která získala své jméno na paměť toho, že ji projektovali sovětsí architekti. Honorifikační jméno oslavovalo hlavní město státu, který se podílel nejen na podobě zmíněné stanice, nesoucí dnes jméno *Anděl*, ale i na vizuální podobě celého pražského metra.

V případě skupiny honorifikačních urbanonym bývá upozorňováno na skutečnost, že mohou být v závislosti na své ideologické hodnotě vázána na různé typy zástavby nebo obecně na různé typy městského prostoru (spíše na městské centrum, nebo naopak spíše na periferii). Jaroslav David k tomu poznamenává, že např. „*Masarykovo náměstí* podobně jako *Jiráskovo* či *Smetanovo náměstí*, nebo třídu 28. října najdeme v centru města, zatímco ulice, ideologická hodnota jejichž pojmenování je nízká a obecná znalost jejich

propria) a rozšířenou transonymizací, která je spojena s morfematicko-strukturálními obměnami typu hydronymum *Odra* > oikonymum *Odry* (Šrámek 2004, s. 506). Při rozšířené transonymizaci nedochází ke vzniku onymické homonymie.

motivačního východiska je malá nebo nulová, se nacházejí na okraji města.“ (David 2012d, s. 232).

U stanic metra však tvrzení, že z hlediska reprezentativnosti má největší potenciál městské centrum a nejmenší naopak okrajové lokality, zcela neplatí. I pro stanice na okrajích města, v lokalitách venkovského rázu, zpravidla k městu v průběhu jeho dějin připojených, byla volena, nebo alespoň navržena honorifikační jména vysoké ideologické hodnoty (týká se to mj. jmen *Budovatelů*, *Československo-sovětského přátelství*, *Slovenského národního povstání*, *Družby* a *Kosmonautů*). Pokud bychom se drželi Davidova tvrzení, všechna taková jména bychom v kontextu dobových událostí předpokládali spíše u stanic blíže středu města. Jejich výběr (resp. navržení) pro stanice v koncových částech podzemní dráhy ovlivnila zřejmě skutečnost, že se dané stanice nacházely v prostoru nově budovaných sídlištních komplexů, ztělesňujících úspěchy socialistické výstavby a představujících prostor, který má z reprezentativního hlediska nemalou hodnotu. Ve zmíněném středu města se naopak s honorifikačními jmény stanic nesetkáme vůbec. Vybíralo se zde výlučně z repertoáru tradičních místopisných názvů (*Můstek*, *Staroměstská*, *Malostranská*, *Národní třída*, *Náměstí Republiky*, *Karlovo náměstí* apod.).

Ve vývoji pojmenovávání stanic pražské podzemní dráhy byl klíčový rok 1989 a s ním spojená změna režimu. K odstranění jmen neodpovídajících novým politickým poměrům došlo 21. února následujícího roku, kdy rada Zastupitelstva hlavního města Prahy schválila jejich přejmenování. Své jméno změnilo celkem dvanáct z tehdy užívaných stanic:

- A Leninova → Dejvická
- B, C Sokolovská → Florenc
- B Moskevská → Anděl
- B Švermova → Jinonice
- B Dukelská → Nové Butovice
- C Fučíkova → Nádraží Holešovice
- C Gottwaldova → Vyšehrad
- C Mládežnická → Pankrác
- C Primátora Vacka → Roztyly
- C Budovatelů → Chodov
- C Družby → Opatov
- C Kosmonautů → Háje

Došlo i k úpravě jmen rozestavěných stanic: ze stanice *Slovenského národního povstání* se kupříkladu stala *Hůrka*. Nejméně byla přejmenováním zasažena „historická“

trasa A, nejvíce se změny dotkly „rudé“ trasy C. Nově zvolená jména na všech třech trasách měla dva společné rysy. Prvním shodným znakem byla skutečnost, že vznikla bez výjimek přenesením již existujících zeměpisných názvů, přičemž jejich volba – místo výběru např. honorifikačních jmen – přispěla k větší stabilitě pražského podzemního názvosloví jako celku. V souvislosti se změnami po roce 1989 se odstranilo několik místně zavádějících jmen a zvýšilo se sepětí stanic metra s pražským místopisem. Druhým společným rysem nových jmen byla potom absence jakéhokoliv ideologického příznaku.

Pražské metro představovalo stavbu celonárodního významu, bylo budováno jako výstavní síň, mající dokumentovat vyspělost režimu a manifestovat obecné socialistické hodnoty. Protože vznikalo jako prorežimní stavba, byl i jeho prostor totálně symbolicky okupován. Volba názvů jednotlivých stanic podléhala a dodnes podléhá politickým, kulturním i jiným potřebám společnosti. Pokusme se proto v závěru této kapitoly formulovat zásady, jimiž by se pojmenovávání stanic metra mělo řídit.

Jména stanic metra jsou zanášena do městských map a plánů, objevují se také v nejrůznějších dokumentech městské správy, v jízdních řádech a na vývěsních tabulích. I to jsou důvody, proč nejsou z hlediska formální stránky žádoucí jména obtížně vyslovitelná, jména působící pravopisné potíže nebo jména příliš dlouhá. Pro běžnou komunikační praxi se jako nejvhodnější jeví jména jedno- nebo maximálně dvouslovná, a to substantivního nebo adjektivního typu. Několik trojslovných jmen bylo sice v minulosti pro různé stanice navrženo (*Autobusové nádraží Pankrác, Slovenského národního povstání, Park československo-sovětského přátelství*), ale nakonec nebyla použita. Z hlediska formální podoby jmen stanic se mohou dále jevit jako diskutabilní jména utvořená ze zkratk. Jméno ČKD navržené pro dnešní stanici *Kolbenova* nakonec schváleno nebylo, a tak jedinou stanicí metra se zkratkami v názvu zůstává *I. P. Pavlova*, pro niž byl – jak jsme výše uvedli – zaznamenán vysoký počet nestandardizovaných jmen. Je-li to jen náhoda, či důsledek nižší uplatnitelnosti zkratkového jména v komunikaci, si netroufáme posoudit.

Z hlediska obsahového je vhodné neužívat jména, která mohou uživatele při orientaci v prostoru města mást. Na skutečnost, že některá jména stanic pražského metra jsou lokálně zavádějící, upozornil již Vladimír Macura, který mezi taková pojmenování zařadil např. *Hradčanskou*, ležící až na samém okraji *Hradčan* (na *Špejchaře*), či *Malostranskou*, nacházející se mimo centrum *Malé Strany*, a sice na *Klárově* (Macura 1992, s. 91 n.).

Častější jsou však případy, kdy je jméno stanice místně zavádějící proto, že se shoduje se jménem ulice, náměstí či jiného objektu ve vzdálenější lokalitě města. Na nežádoucí homonymii narazíme v případě stanice *Vltavské*, od níž je *Vltavská* ulice na

Smíchově vzdálena zhruba 5 km, dále u stanice *Pražského povstání*, která je od stejnojmenné ulice vzdálena zhruba stejně, nebo v případě *Strašnické*, již od *Strašnické* ulice dělí přibližně dva kilometry. V minulosti se tentýž problém týkal i stanic *Moskevské* a *Dukelské*. Obě nesly jména shodná s ulicemi ve *Vršovicích*, *Dukelská* mohla být navíc dávána do souvislosti i s holešovickou ulicí *Dukelských hrdinů*. Ve všech zmiňovaných případech jména stanic metra nevedla, resp. nevedou, k jejich jednoznačné identifikaci a současně neplnila (neplní) orientační funkci.

Je rovněž žádoucí, aby při výběru názvů stanic metra byly využívány co nejrůznější motivační zdroje (jako tomu bylo v případě pražské podzemní dráhy doposud). Neměla by být uplatňována jména navzájem si formálně podobná a ani systematizované pojmenovávání, které je běžné pro povrchovou urbanonymii, se pro podzemní prostory dle našeho názoru nejví jako vhodné.

3.3.6 Proměny honorifikačního motivu ve sledovaném období

V následující kapitole se zaměříme na analýzu dynamiky celého systému námi sledovaných honorifikačních urbanonym. Výše jsme deklarovali naši snahu zachycovat ji vždy v pravidelných časových odstupech a současně v letech, v nichž nedošlo ani k historickým zlomům, ani k rozšíření města. Nyní charakterizujeme sledované období v daných desetiletých intervalech, tj. od roku 1947 do roku 1987. Níže uvedené statistické údaje byly odvozeny z přehledu námi analyzovaných urbanonym uvedeného v Příloze č. 1.

Od samého počátku sledovaného období převažovala mezi honorifikačními jmény depropria. Navzdory skutečnosti, že se množství honorifikačních jmen v soustavě pražských urbanonym mezi lety 1947 a 1987 téměř třikrát zvýšilo, podíl deproprií kolísal jen minimálně. Pohyboval se v rozmezí 94,5 % až 96 %:

	Počet analyzovaných honorifikačních urbanonym	Depropriální původ	Deapelativní původ
1947	680	96 %	4 %
1957	753	94,5 %	5,5 %
1967	852	95,4 %	4,6 %
1977	1429	94,7 %	5,3 %
1987	1799	95,5 %	4,5 %

Tabulka č. 7: Depropria vs. deapelativa

Mezi deproprii dominovala po celé období deantroponyma (výskyt v rozmezí 81,5 % až 87,2 %) a v jejich rámci potom jména utvořená z příjmení dané osobnosti. V 50. letech vzrostl počet honorifikačních urbanonym utvořených pouze z rodného jména (z 4,4 % v roce 1947 na 10 % v roce 1957), posléze začal být tento způsob nominace méně častý. Ve sledovaném období poklesl podíl detoponymických urbanonym (z počátečních 13,2 % na 9,3 %), zatímco počet dechrématonym zůstal v podstatě konstantní:

	Z OJ	Z MJ	Z chrématonym
1947	83,4 %	13,2 %	3,4 %
1957	82,7 %	13,1 %	4,2 %
1967	81,5 %	13,9 %	4,6 %
1977	85,1 %	10,7 %	4,2 %
1987	87,2 %	9,3 %	3,5 %

Tabulka č. 8: Specifikace depropriálních honorifikačních urbanonym

	1947	1957	1967	1977	1987
DPAnt1 (rodné jméno + příjmení; typ <i>Elišky Krásnohorské</i>)	24 (4,4 %)	59 (10 %)	65 (9,8 %)	95 (8,3 %)	103 (6,8 %)
DPAnt2 (titul + rodné jméno + příjmení; typ <i>Dra Albína Bráfa</i>)	4 (0,7 %)	4 (0,7 %)	3 (0,5 %)	3 (0,3 %)	3 (0,2 %)
DPAnt3 (příjmení; typ <i>Marxova</i>)	443 (81,2 %)	452 (77,2 %)	514 (77,6 %)	948 (82,5 %)	1292 (86,1 %)
DPAnt4 (titul + příjmení; typ <i>Majora Schramma</i>)	1 (0,2 %)	7 (1,2 %)	5 (0,8 %)	15 (1,3 %)	15 (1 %)
DPAnt5 (rodné jméno; typ <i>Libušina</i>)	68 (12,5 %)	60 (10 %)	69 (10,4 %)	82 (7,1 %)	83 (5,5 %)
DPAnt6 (titul + rodné jméno; typ <i>Krále Alexandra</i>)	2 (0,4 %)	1 (0,2 %)	2 (0,3 %)	2 (0,2 %)	2 (0,1 %)
DPAnt7 (etnonyma; typ <i>Moravanů</i>)	3 (0,6 %)	4 (0,7 %)	4 (0,6 %)	4 (0,3 %)	4 (0,3 %)
celkem	545 (100 %)	587 (100 %)	662 (100 %)	1149 (100 %)	1502 (100 %)

Tabulka č. 9: Specifikace deantroponymických honorifikačních urbanonym

Pokud jde o motivaci sledovaných honorifikačních urbanonym, po celé období dominovala jména domácích osobností. Současně však došlo k nárůstu podílu zahraničních osobností (z počátečních 6,5 % v roce 1947 na 14,6 % v roce 1987). Vzhledem k politické orientaci Československa „východním“ směrem se jednalo především o osobnosti ruské a sovětské (viz také Tabulka č. 3 v kapitole 3.2.5). Tendence k infiltraci východních motivů se promítla i do výběru detoponymických honorifikačních jmen (mj. *Bajkonurská*,

Krymská, Vladivostocká) nebo honorifikačních jmen oslavujících sovětská hnutí, instituce a organizace (*Komsomolská*). Nebyla to však jen motivace sovětskými jevy, co obohatilo ve sledovaném období pražskou urbanonymii. Je nutno zmínit se ještě o inspiraci sovětskými pojmenovacími modely, které se odrazily např. ve způsobu pojmenovávání stanic pražského metra, jež mají adjektivní podobu (*Staroměstská, Malostranská, Hradčanská* aj.).

	Počet analyzovaných honorifikačních urbanonym	Domácí osobnosti	Zahraniční osobnosti	Fiktivní osoby	Místa	Historické události	Hnutí instituce organizace	Abstraktní pojmy, symboly	Literární díla
1947	680	473 (69,6 %)	44 (6,5 %)	38 (5,6 %)	89 (13 %)	7 (1 %)	16 (2,4 %)	8 (1,2 %)	5 (0,7 %)
1957	753	500 (66,4 %)	65 (8,6 %)	43 (5,7 %)	96 (12,8 %)	13 (1,7 %)	19 (2,5 %)	12 (1,6 %)	5 (0,7 %)
1967	852	555 (65,2 %)	76 (8,9 %)	49 (5,8 %)	118 (13,9 %)	18 (2,1 %)	19 (2,2 %)	13 (1,5 %)	4 (0,4 %)
1977	1429	967 (67,7 %)	158 (11 %)	61 (4,3 %)	150 (10,5 %)	33 (2,3 %)	26 (1,8 %)	28 (2 %)	6 (0,4 %)
1987	1799	1213 (67,4 %)	263 (14,6 %)	62 (3,5 %)	163 (9,1 %)	32 (1,8 %)	29 (1,6 %)	31 (1,7 %)	6 (0,3 %)

Tabulka č. 10: Analyzovaná jména podle motivace

V rámci celého systému byl ve sledovaném období zaznamenán jen pozvolný procentuální nárůst ženských honorifikačních urbanonym:

	Počet analyzovaných honorifikačních urbanonym	Ženská jména	% z celkového počtu
1947	680	14	2 %
1957	753	19	2,4 %
1967	852	32	3,7 %
1977	1429	52	3,6 %
1987	1799	65	3,6 %

Tabulka č. 11: Statistika nárůstu ženských urbanonym

Pokud jde o strukturní modely uplatněné v rámci vztahového modelu IV Čí? (VM D), vychází srovnání let 1947 a 1987 následovně: V roce 1947 zastupoval VM D1 (tj. honorifikace spojená s osobami) téměř 80 % všech honorifikačních názvů. V jeho rámci patřil k nefrekventovanějším strukturním modelům SM SADD a stejně tak tomu bylo i v roce 1987. Výrazně nižší procentuální zastoupení měl SM S (12 % v roce 1947, resp. 13,6 % v roce 1987). Srovnání zmiňovaných dvou let ukazuje pokles produktivity SM ADD (+S), a naopak nárůst SM S+S:

Strukturní modely v rámci VM D1	Příklad	1947			1987		
		Počet	%	Pořadí	Počet	%	Pořadí
SADd	<i>Morávková</i>	376	69,4 %	1.	1082	72,3 %	1.
S	<i>Ciolkovského</i>	65	12 %	2.	204	13,6 %	2.
ADd (+S)	<i>Arbesovo nám.</i>	56	10,3 %	3.	71	4,7 %	4.
S+S	<i>Petra Bezruč</i>	16	2,9 %	4.	87	5,8 %	3.

Tabulka č. 12: Nejfrekventovanější SM v rámci VM D1 (srovnání let 1947 a 1987)

K obdobným výsledkům dospěl ve svých výzkumech urbanonymie vybraných moravských a slezských měst i David Vaculík (2014b, s. 153–154), který u honorifikačních urbanonym spojených s osobnostmi označuje jako nejfrekventovanější stejné čtyři strukturní modely, které jsme uvedli v tabulce výše. Jako nejfrekventovanější zmiňuje SM SADd, s větším odstupem následují SM S+S, SM S a SM ADd (+S).

Výraznější rozdíly v produktivitě strukturních modelů zaznamenal náš výzkum u honorifikačních jmen v rámci VM D2 (honorifikace vyjádřená jiným způsobem). Jako nejfrekventovanější se ukázal být v letech 1947 i 1987 opět SM SADd, k výraznějším proměnám však došlo na dalších místech v pořadí:

Strukturní modely v rámci VM D2	Příklad	1947		
		Počet	%	Pořadí
SADd	<i>Anglická</i>	92	66,6 %	1.
NUM+S	<i>1. listopadu</i>	7	5 %	2.
(S+) S	<i>náměstí Míru</i>	5	3,6 %	3.
ADd (+S)	<i>Stalingradské náměstí</i>	5	3,6 %	3.
Sd	<i>Přátelství</i>	5	3,6 %	3.

Strukturní modely v rámci VM D2	Příklad	1987		
		Počet	%	Pořadí
SADd	<i>Anglická</i>	178	58,5 %	1.
(S+) AD+S	<i>náměstí Rudé armády</i>	22	7,3 %	2.
Sd	<i>Přátelství</i>	21	6,9 %	3.
NUM+S	<i>1. listopadu</i>	12	3,9 %	4.

Tabulka č. 13 a č. 14: Nejfrekventovanější SM v rámci VM D2 (srovnání let 1947 a 1987)

Zatímco Vaculík uzavírá své analýzy urbanonymie Kroměříže, Lipníka nad Bečvou, Opavy, Olomouce a Ostravy závěrem, že ve druhé polovině 20. století došlo k výraznému vzestupu nepersonální honorifikace (Vaculík 2014b, s. 162), naše výsledky toto zjištění

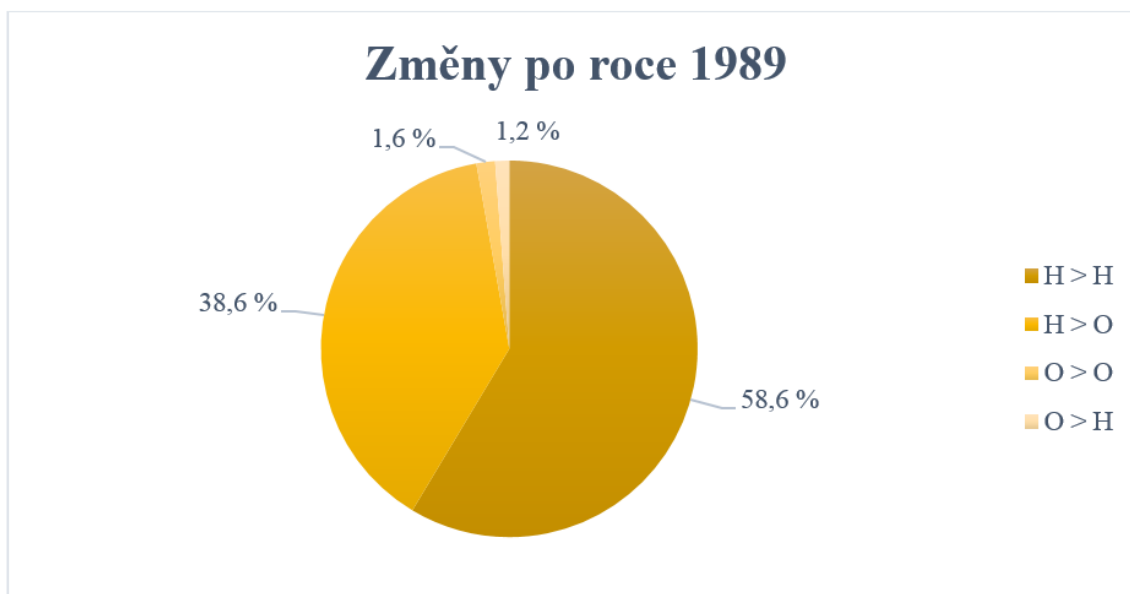
nepotvrzují. V roce 1947 tvořila honorifikační jména nepersonální (VM D2) 20,2 % celkového počtu pražských honorifikačních urbanonym, v roce 1987 to bylo už jen 16,7 %.

3.4 Rok 1989 aneb Epilog

Prozatím poslední historický mezník, jenž ovlivnil urbanonymii československých měst, představoval rok 1989. Po něm následovala přejmenování v duchu demokratizace politického systému i odmítnutí principů předchozího období budování socialismu (k tomu viz např. Knappová 1994; Dvonč 1991; Švagrovský 1994; Odaloš 1993 a 1996).

K prvním dobově poplatným urbanonymům, která byla úředně odstraněna, patřila *Stalinova* ulice na Chodově (posléze *Starochodovská*) a *náměstí Krasnoarmějců* (posléze *náměstí Jana Palacha*), jehož úřednímu schválení předcházelo spontánní přejmenování tohoto prostranství ještě během listopadu 1989. Na samém počátku roku 1990 bylo potom schváleno přejmenování stanic metra. K odstraňování dalších urbanonym nekorespondujících s ideovými principy polistopadové společnosti docházelo však pomalu. Poslední změny byly realizovány až ve druhé polovině 90. let.

Obecně lze proměny pražské urbanonymie vyvolané pádem komunismu charakterizovat následovně: politické události na konci roku 1989 iniciovaly změny jmen 246 sledovaných pražských prostranství. Z toho se ve 144 případech (58,6 %) jednalo o náhradu jednoho honorifikačního urbanonyma jiným, v 95 případech (38,6 %) potom o náhradu honorifikačního jména orientačním. Ve 4 případech (1,6 %) došlo ke změně původního orientačního jména na nové orientační (např. *U Sjezdového paláce* > *U Výstaviště*) a ve 3 případech (1,2 %) došlo ke změně původního orientačního jména na honorifikační (např. *U národního výboru* > *Opata Konráda*):



Obrázek č. 10: Analýza změn pražských urbanonym v souvislosti s rokem 1989

Změnám provedeným v souvislosti s koncem komunistického režimu nejen na Slovensku a v Česku, ale i v dalších zemích tzv. východního bloku se ve svých textech věnoval Pavol Odaloš. Na základě provedených výzkumů dospěl k závěru, že se v urbanonymii uplatňuje šest binárních tendencí: schematizace – deschematizace, personalizace – depersonalizace, honorifikace – ahonorifikace, tradicionalizace – neologizace, teizace – ateizace a nacionalizace – internacionalizace (viz Odaloš 1996, s. 81 n.).

V souvislosti s rokem 1989 byla podle Odaloše deschematizace jmen provázena depersonalizací a ahonorifikací, což však materiál pražské urbanonymie jednoznačně nepotvrzuje. Odstraňovaná honorifikační jména spojená s komunistickým režimem byla naopak v nadpoloviční většině případů nahrazována jinými honorifikačními urbanonymy. V 66 % případů se přitom jednalo o náhradu jednoho deantroponymického jména druhým, např. *Gottwaldovo nábřeží* > *Masarykovo nábřeží*, *S. M. Kirova* > *Štefánikova*, *Nikose Belojannise* > *Drtinova*, *Rosy Luxemburgové* > *Kroftova*, *Fučíkova* > *Kolbenova*, *Makarenkova* > *Jana Masaryka*, *Mičurinova* > *Badeniho*. Ahonorifikace je však charakteristická pro změny v soustavě jmen stanic pražského metra po roce 1989 (viz kapitola 3.3.5; k tomu srov. též Kojetínová 2016b).

Přestože se s odstraňováním režimů pojí i nahrazování starých, době poplatných jmen novými pojmenováními, v souvislosti s pádem komunistické totality se snahy vyrovnat se s minulostí a přijmout ji jako historickou zkušenost odrážejí i v částečném zachování

urbanonym vnučených komunistickou ideologií. Jaroslav David např. uvádí, že v Ostravě byla po roce 1989 změněna ideologicky nevyhovující jména reprezentativních prostranství v městském centru, ale na okrajových sídlištích už nikoliv. Např. na *sídlišti Zábřeh* (dříve *Stalingrad*) zůstala zachována deantroponymická honorifikační jména oslavující hrdiny stalingradské bitvy (David 2011, s. 168).

Podobná situace charakterizovala i toponymické čištění jiných evropských měst od vrstvy komunistických urbanonym. Také v Bukurešti došlo k jejich odstranění v centru metropole, ale směrem k okrajům města množství přejmenovaných ulic rapidně ubývalo, a to především z ekonomických důvodů (Light – Young 2015a). Na ponechávání vybraných ideologicky motivovaných urbanonym po pádu komunistického režimu, a to i jmen, jež se nemusejí nacházet nutně jen na městské periferii, ale i v centru měst, upozornili dále např. Graeme Gill (2005), Ivana Crljenko (2012, s. 239), Maoz Azaryahu (1997, s. 484 n.) nebo Emilia Palonen (2008). Jejich práce se však zabývaly urbanonymií hlavních měst evropských států. Provinční a menší města představují v tomto ohledu pole, jež zůstává stále otevřené pro další výzkum (srov. také Azaryahu 2011a, s. 29).

I v prostoru hlavního města Prahy byla řada době poplatných jmen zachována. Místopisná komise rady Zastupitelstva hlavního města Prahy doporučila například ponechat urbanonyma *I. P. Pavlova*, *Dimitrovovo náměstí*, *Švermův most*, *Rudé armády* nebo *Sokolovská* (Ledvinka 1997, s. 30). Z nich však zůstala dodnes zachována jen urbanonyma *I. P. Pavlova* a *Sokolovská*, ostatní jména změnám nakonec podlehla. Po listopadových událostech roku 1989 nebyla změněna také vršovická urbanonyma motivovaná sovětskými toponymy (např. *Ukrajinská*, *Borodinská* či *Moskevská*), a to patrně proto, že tvořila v kontextu pražské soustavy jmen veřejných prostranství rozsáhlý systém. Stanice metra *Moskevská* (dnes *Anděl*) však byla přejmenována okamžitě. Zajímavostí je polistopadová změna názvu ulice *Leningradské*. Jakmile se *Leningrad* v roce 1991 vrátil ke svému původnímu jménu *Sankt Petěrburg* (*Petrohrad*), změnila se i pražská *Leningradská* na *Petrohradskou*.

Po roce 1989 vyvolaly změny vybraných urbanonym vlnu zájmu obyvatel města. Navzdory přáním lokálních občanských iniciativ nebylo dosavadní ulici *Obránců míru*, jedné z hlavních městských tepen, navráceno její původní jméno *Belcrediho*, jež se v předlistopadové době běžně používalo v každodenní komunikaci. Na základě požadavku Klubu Milady Horákové a Československé strany socialistické dostala ulice jméno *Milady Horákové*.

Podobně jako *Belcrediho* ulice přetrvávala jako nestandardizované protějšky úředně platných názvů v době před rokem 1989 také urbanonyma *Korunní* a *Štefánikova* (oficiálně zvané *Wilhelma Piecka*, resp. *S. M. Kirova*). K nim se však pražská městská správa v roce 1990 vrátila a učinila z nich opět jména úředně potvrzená.

Pro dobu 70. a 80. let jsme doložili vybraná urbanonyma, která vznikla na základě zásahu vysoce postavených osob a bez předchozího dlouhého schvalování. I po roce 1989 se objevily případy rychlého prosazení některých urbanonym z politických důvodů. U příležitosti mezistátních návštěv se např. do soustavy jmen veřejných prostranství hlavního města dostalo *náměstí Winstona Churchilla* (do roku 1990 *náměstí Antonína Zápotockého*) a ulice *Charlese de Gaulla* (do roku 1990 *J. M. Sverdlova*). Na přání prezidenta Václava Havla získalo *nábřeží Bedřicha Engelse* jméno *Rašínovo*.

3.5 Systematizované pojmenovávání jako charakteristický rys pražské urbanonymie

V této kapitole věnujeme pozornost fenoménu systematizovaného pojmenovávání. Urbanonymických systémů jsme se už částečně dotkli v části věnované sídlištní toponymii (kapitola 3.3.4). Jelikož se však v kontextu celé pražské urbanonymie, nikoliv jen v rámci jmen sídlištních prostorů, jedná o rozsáhlý jev, rozhodli jsme se mu věnovat samostatnou kapitolu, která, stejně jako i kapitola následující, přesáhne svým záběrem časové rozmezí let 1945 a 1989.

Systematizovaným pojmenováváním¹⁷⁰ rozumíme takový fenomén, při němž vzniká větší množství jmen, která vycházejí z téhož sémantického okruhu nebo která jsou svázána shodnými formálními prostředky.¹⁷¹ Dle našeho názoru nelze přitom jednoznačně odpovědět na otázku, jaký je minimální počet jmen, jež tvoří systém.¹⁷² Patrik Mitter stanovuje jako minimální hranici počet 3 urbanonym a také rozděluje (mikro)systémy na menší (obsahují 3 až 5 jmen) a větší (obsahují 6 a více jmen). Dvě sémanticky nebo

¹⁷⁰ K tomuto fenoménu na obecné rovině viz např. Wahlberg 2006. V rámci urbanonymických výzkumů se danému jevu na materiálu pražské toponymie věnoval Pavel Štěpán (2009) a autorka této disertační práce (Kojetínová 2015), systémy v Ústí nad Labem zkoumal Patrik Mitter (2017).

¹⁷¹ Formální souvislost mezi jednotlivými jmény uličního systému se neobjevuje tak často jako souvislost sémantická. V Praze patří k nejrozsáhlejším formálním systémům systém v místní části Újezd nad Lesy. Veřejná prostranství jsou motivována jmény obcí na Kolínsku a Kutnohorsku, a to tak, že názvy ulic rovnoběžných s hlavní komunikací začínají postupně (ve směru od západu na východ) na B-, C-, Č- atd. Názvy ulic kolmých začínají postupně na N- M- O-... (srov. Štěpán 2009). Podobný abecední systém byl uplatněn při pojmenovávání veřejných prostranství na *sídlišti Rudlová-Sásová* v Banské Bystrici (srov. Krško 2014b, s. 94).

¹⁷² Bayerová a Šrámek (1988, s. 16) používají synonymně k termínu „urbanonymický systém“ pojem „urbanonymické jádro“.

formálně shodná urbanonyma označuje potom za „torzovité mikrosystémy“ (Mitter 2017). Nedomníváme se však, že by měl být jediným kritériem pro (ne)označení několika sémanticky nebo formálně podobných urbanonym za systém pouze jejich číselný počet. Jako podstatnější se nám v tomto ohledu jeví požadavek bezprostřední prostorové blízkosti daných veřejných prostranství spolu s jádrem systému vzniklým ve stejné době.

Systematizované pojmenovávání má v kontextu pražské urbanonymie kořeny v 70. letech 19. století, kdy vznikly „husitské“ ulice na Žižkově (k tomu podrobněji Nekula 2008 a Škoda 2013). Pražská městská samospráva tento jev vždy ve velké míře podporovala. Všechny koncepce pro pojmenovávání pražských veřejných prostranství, které ve 20. století postupně platily, se o něm zmiňují a souhlasně prohlašují, že pakliže jsou urbanonyma v konkrétní lokalitě provázána svým významem nebo i formou, může to usnadnit orientaci a napomoci členěné městského prostoru. Tento předpoklad však platí pouze v případě města jako celku, s čímž souhlasil už Vladimír Šmilauer. Ve svém komentáři ke koncepci pojmenovávání veřejných prostranství z počátku 60. let uvedl: „Vytváření soustavy je velmi šťastné tím, že aspoň v některých případech máme hrubou orientaci, kde je třeba ulici hledat: *Neklanova* ulice bude zajisté někde pod Vyšehradem, *Želivského* ulice na Žižkově, *Minská* ve Vršovicích. Tento princip je třeba dodržovat a propracovávat. Hodí se pro to jména zeměpisná (jména spřátelených států a jejich hlavních měst a významných objektů, možná by byla i čtvrt' sluneční soustavy), jména podle lidských povolání, podle historických osobností. (...) Není ale možno užívat názvů speciálních, protože by to bylo zase to, co se stalo v Zahradním Městě – že se jména matou.“¹⁷³

K týmž směrnicím a jimi propagovanému systematizovanému pojmenování se vyjadřoval i historik Josef Janáček, který poznamenal: „Domnívám se, že (...) systémů je příliš mnoho. Jak situace vypadá, mnohé z nich už nelze dále rozšiřovat, jiné (např. pojmenování podle literárních děl některého autora) měly od počátku omezené poslání.“¹⁷⁴ Dále doporučil, aby byly nově voleny jen takové systémy, které mohou zaručit dostatečnou zásobu uličních jmen.

Protože se systematizované pojmenování vyskytuje obvykle tehdy, je-li potřeba pojmenovat větší množství městských prostorů současně, lze na urbanonymické systémy

¹⁷³ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1032, sign. OVV-163.02, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1962, Návrh označování pražských ulic, vyjádření prof. Vladimíra Šmilauera ze dne 18. 7. 1962.

¹⁷⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1032, sign. OVV-163.02, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1962, Vyjádření dr. Josefa Janáčka z 16. 7. 1962.

nejčastěji narazit v lokalitách zastavěných v témže období (týká se to např. zmiňovaných sídlišť), případně v původně samostatných obcích, připojených k Praze, jejichž prostory bývaly naráz přejmenovávány kvůli duplicitě názvů. Nutnost pojmenovat současně větší množství veřejných prostorů vyústila v nový uliční systém např. v Čakovicích, které se staly součástí Prahy v roce 1968. Nahrazením duplicitních urbanonym zde vznikla soustava ulic, jejichž jména vycházela z cukrovarnictví, představujícího tradiční průmyslové zaměření této lokality už od 19. století: *Řepová* (do roku 1968 *Palackého*), *Homolová* (do roku 1968 *Třebízského*), *Cukerní* (do roku 1968 *Riegrova*), *Krystalová* (do roku 1968 *Leninova*) apod. Další systémy vznikly po nahrazování duplicitních urbanonym např. v Horních Počernicích,¹⁷⁵ Kyjích¹⁷⁶ nebo v Petrovicích.¹⁷⁷ Úplný přehled pražských urbanonymických systémů poskytuje tabulka v kapitole 3.5.2.

Skutečnost, že systematizované pojmenování je charakteristickým znakem pražské urbanonymie, lze doložit následujícími čísly: v roce 1948 měla Praha v tehdejších svých hranicích 42 urbanonymických systémů, v roce 1989 už to bylo 120 systémů. Po sametové revoluci ještě několik nových systémů přibýlo, a to především v prostorech nově vybudovaných obytných komplexů na okraji města. Po roce 2000 vznikl např. systém připomínající české architekty na Šeberově, systém oslavující české herce v Satalicích nebo systém připomínající hlavní města vybraných států světa v Hostivaři.

Vedle realizovaných systémů je možno zmínit ještě množství těch, které zůstaly v důsledku rozhodnutí městské správy jen na papíře. Pro část průmyslového Karlína byly např. navrhovány ulice pojmenované po „výsledcích vědy a techniky“,¹⁷⁸ v Ruzyni se zase měly nacházet „vesmírné“ ulice: *Kosmická*, *Venušina*, *Saturnova*, *Merkurova*, *Měsíční* a *Hvězdná*.¹⁷⁹ Jejich jména sice na počátku 60. let schválena nebyla, ale většina z nich se do

¹⁷⁵ Horní Počernice byly k Praze připojeny roku 1974, k přejmenování duplicitních ulic došlo o dva roky později. Vznikl zde systém ulic, pojmenovaných po obcích ve východních Čechách (mj. *Běluňská*, *Ratibořická*, *Sekeřická*, *Třebešovská*, *Jívanská*, *Chvalkovická* apod.).

¹⁷⁶ Kyje se staly součástí Prahy v roce 1968, následně zde kvůli nutnosti eliminovat duplicitní názvy vznikl systém ulic, nesoucích jména převážně jihočeských rybníků (*Blatská*, *Borská*, *Jordánská*, *Babylonská*, *Světská*, *Hodějovská*, *Herdovská*, *Hůrská* atd.).

¹⁷⁷ Petrovické ulice byly přejmenovány až v roce 1971, tj. tři roky po připojení k Praze. Vznikl zde systém ulic, nesoucích jména světových fyziků a matematiků, k němuž patří mj. *Ampérova*, *Faradayova*, *Euklidova*, *Ohmova*, *Wattova*, *Newtonova* či *Einsteinova*.

¹⁷⁸ Konkrétní názvy ulic návrh neuvádí. Srov. AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1027, sign. OVV-162.14, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 8, 1959–1962, Návrh Odboru pro vnitřní věci ONV v Praze 8 z 26. 6. 1962.

¹⁷⁹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1025, sign. OVV-162.12, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 6, 1959–1962, Odůvodnění nově navrhovaných názvů ulic v Praze 6 – Ruzyni (nedatováno).

pražské urbanonymie později přece jen dostala. *Kosmická* ulice vznikla v roce 1978 na Hájích a pojmenování *Venušina*, *Saturnova*, *Merkurova* a *Měsíční* získala prostranství tzv. *Sluneční čtvrti*, vzniklé v Uhříněvsi v roce 2001.

3.5.1 O funkčnosti a (ne)vhodnosti urbanonymických systémů

Urbanonymické systémy, které jsou podle Miloslavy Knappové vhodným nástrojem k dokreslení image místa (Knappová 1996, s. 154), lze jistě považovat za adekvátní prostředek pro orientaci ve městě. Týká se to však města jako celku a platí to pouze v případech, kdy je splněno, že jsou veškerá sémanticky nebo formálně podobná jména umístěna v jedné části města. Tento požadavek nebývá v Praze bez výjimek dodržen. Např. ulice *Makedonská* není na Vinohradech ani ve Vršovicích jako jiné ulice nesoucí jména států, nýbrž na Střížkově a *Bezovou* ulici nenajdeme na Zahradním Městě mezi ostatními ulicemi pojmenovanými po květinách, keřích a stromech, neboť je v Braníku.

V rámci jedné městské lokality mohou urbanonymické systémy působit i kontraproduktivně.¹⁸⁰ Jednotlivá jména se mohou snadno zaměňovat a nově příchozím mohou orientaci spíše ztížit. Do jisté míry to závisí i na vizuální stránce pojmenovávaného prostředí. Z orientačního hlediska může být problematický kupř. systém užitý v monotónním terénu, jehož zástavba se nachází ve stejné výškové hladině a postrádá terénní členitost.

Za orientačně smysluplné považujeme systémy, které se snaží do urbanonymie vnést zeměpisnou logiku, tj. ty případy, kdy lze např. v západní části daného města najít ulice motivované toponymy na západ od něj apod. Příklady je možno v pražské toponymii doložit celou řadu. V Čimicích jsou např. ulice pojmenované po obcích na Mělnicku (*Křivenická*, *Mlazická*, *Ouholická* nebo *Tišická*), v Ďáblicích a na Proseku nesou ulice jména obcí v severních Čechách a na sever od Prahy (*Frýdlantská*, *Chabařovická*, *Tanvaldská*, *Sebuzínská*, resp. *Žandovská*, *Šluknovská*, *Varnsdorfská*), v Malešicích a Strašnicích jsou zase prostory pojmenovány podle obcí východně od hlavního města.

Urbanonyma využívající logiky světových stran nejsou jen českým specifíkem. Tatiana Sokolova zmiňuje např. tematický způsob pojmenování ulic v Moskvě, kdy v severní části města najdeme ulice *Severní*, *Sněžnou*, *Polární*, *Studenou*, ale také *Amundsenovu*, *Nansenovu* apod. (srov. Sokolova 2016, s. 162).

¹⁸⁰ Požadavek obsahově věcné pestrosti a motivační různorodosti, kterými by se měla vyznačovat urbanonyma v určité lokalitě, zdůrazňuje i Knappová (1994, s. 188).

Jako diskutabilní se jeví systémy číslovaných ulic, tedy takové případy, kdy má několik prostranství shodné jméno a odlišuje je jen římská číslice. V prostoru hlavního města lze největší takový systém najít na Spořilově, kde se nacházejí ulice *Severní I–XI*, *Severovýchodní I–VI*, *Severozápadní I–VI*, *Jižní I–XVII*, *Jihovýchodní I–IX*, *Jihozápadní I–VI*, dále *Jižní náměstí* (v letech 1928–1947 *Náměstí II*) a *Východní náměstí* (v letech 1928–1947 *Náměstí III*). Uvedený způsob pojmenovávání veřejných míst byl kritizován jak onomastiky – Ivan Lutterer (1988, s. 127) ho považoval za „málo praktický“ a Marie Nováková (1989, s. 325) jej označila za „komunikační a orientační katastrofu“ – tak i širokou veřejností: „Nevím, kdo je autorem pojmenování spořilovských ulic podle větrné růžice světových stran. Nikdo se v něm nevyzná, ani nejstarší domorodci. Cizím neusnadňuje orientaci ani velký barevný plánec u konečné devatenáctky. Na druhém břehu Botiče, v Zahradním městě, byli vtipnější, když si ulice pojmenovali podle květin, které pěstují v předzahrádkách.“¹⁸¹

Spořilovský systém ulic nazvaných dle světových stran však alespoň zachovává číselnou logiku, kdy za ulicí značenou římskou číslicí I následuje ulice s římskou číslicí II apod. V případě některých jiných číslovaných ulic v Praze toto logické řešení zachováno nebylo. V minulosti tak byly například *Vidoulské* ulice seřazeny způsobem *Vidoulská III*, *Vidoulská II*, *Vidoulská I*, *Vidoulská IV* a *Vidoulská V*. Orientační nesnáze byla vyřešena na počátku 60. let výměnou názvů ulic označených číslicemi I a III.¹⁸²

Podobná kritika jako na spořilovské ulice dopadla i na systém rostlinných jmen na *Zahradním Městě*. Dokonce ani Obvodní národní výbor pro Prahu 10, jemuž systém územně příslušel, k němu nezaujímal příliš pozitivní stanovisko: „Systém květin v Zahradním Městě se neosvědčil, nelze se v něm vůbec zorientovat.“¹⁸³ Tato soustava je jednou největších a nejucelenějších v Praze. Její jádro sahá do roku 1934 a k dalším rozšířením docházelo v letech 1947, 1962, 1966 a jednotlivě v 70. letech. Systém se měl rozšířit i do Hostivaře, kam byla nakonec umístěna jen ulice *Azalková*. V roce 1961 bylo plánováno jej doplnit jmény *Rmenová* a *Hořcová*, což bylo zamítnuto s odůvodněním, že se nejedná o příliš známé rostliny a urbanonym *Hořcová* by se navíc mohlo v užívání

¹⁸¹ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1023, sign. OVV-162.10, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 4, 1959–1962, Dopis B. Pernici z prosince 1961.

¹⁸² AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1024, sign. OVV-162.11, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 5, 1959–1962, Vyjádření OVV Praha 5 (nedatováno), s. 4.

¹⁸³ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1029, sign. OVV-162.16, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 10, 1959–1962, Vyjádření OVV Praha 10 ze dne 24. 5. 1962.

měnit na *Hořcova* – vztáhlo by se k básníku Jaromíru Hořcovi.¹⁸⁴ V komunikaci obyvatel města je přitom běžnější opačný jev, při němž urbanonymum přejde od jmenné deklinace ke složené, tj. kdy se z *Olbrachtovy* stane *Olbrachtová*, z *Kaprov* *Kaprová* apod.

3.5.2 Přehled pražských urbanonymických systémů

V následující tabulce lze najít přehled současných i minulých systémů. Jak už jsme uvedli výše, neomezili jsme se jen na období ohraničené historickými mezníky 1948 a 1989, nýbrž jsme se pokusili podat přehled pražského systematizovaného pojmenování od jeho počátků až do současnosti:

Č.	Systém	Lokalita	Počátek	Příklady
S1	1. světová válka a první odboj	Dejvice, Bubeneč	od 20. let 20. století	<i>Verdunská, Švecova, Na Piavě, Sommská</i>
S2	abecední systém	Újezd nad Lesy	patrně od r. 1974	<i>Bělušická, Borovanská, Druhanická, Dubinská</i>
S3	Antal Stašek a jeho postavy	Krč	od r. 1952	<i>Zachova, Pechalova, Rozárčina, Ševce Matouše</i>
S4	arabské a africké státy	Vokovice	od r. 1962	<i>Kamerunská, Nigerijská, Syrská, Jemenská</i>
S5	archeologické nálezy v lokalitě	Lužiny, Nové Butovice	od r. 1991	<i>Mohylová, Zvoncovitá, Volutová, Amforová</i>
S6	architekti	Dejvice	od r. 1978	<i>Krohova, Starého, Janáková, Fragnerova</i>
S7	architekti	Šeberov	od r. 2003	<i>Roithova, Gočárova, Plečnikova, Chocholova</i>
S8	barokní a obrozenecké osobnosti	Řepy	od r. 1968	<i>Dobnerova, Hekova, Hankova, Třanovského</i>
S9	bitva na Bílé hoře a povstání českých stavů	Břevnov, Ruzyně, Řepy	od 30. let 20. století	<i>Anhaltova, Moravanů, Slezanů, Thurnova</i>
S10	bojovníci proti fašismu	Háje	od 2. pol. 70. let 20. století	<i>Anny Drabíkové, Emilie Hýblerové, Anežky Malé, Stříbrského</i>
S11	bojovníci proti fašismu	Kobylisy	od poč. 70. let 20. století	<i>Paláskova, Trousilova, Bergerova, Pohnertova</i>
S12	bojovníci proti fašismu	Vysočany	od r. 1948	<i>Pešlova, Jožky Jabůrkové, Bratří Dohalských, Jandova</i>
S13	bojovníci proti fašismu	Bohnice	od pol. 70. let 20. století	<i>Havránková, Formánková, Janečková, Feřtekova</i>
S14	bulharské osobnosti a místa	Modřany	od konce 70. let 20. století	<i>Plevenská, Jordana Jovkova, Sofijské náměstí, Plovdivská</i>
S15	cukrovarnická jména	Čakovice	od r. 1968	<i>Homolová, Cukrovarská, Třtinová, Kostková</i>

¹⁸⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1031, sign. OVV-163.01, kart. 163, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic 1961, Vyjádření odboru školství a kultury NVP ze dne 29. 12. 1961, s. 1.

S16	česká a slovanská knížata, jiné osobnosti starších českých dějin a mytologické osoby	Nusle, Vyšehrad	od 90. let 19. století	<i>Oldřichova, Svatoslavova, Mojžírova, Křesomyslova, Mečislavova</i>
S17	české a slovenské řeky	Čakovice	po r. 1968	<i>Lužnická, Kysucká, Svratecká, Vážská</i>
S18	čeští a slovenští umělci	Řepy	od konce 70. let 20. století	<i>Zrzavého, Makovského, Bazovského, Žufanova</i>
S19	čeští a sovětské lékaři	Stodůlky	od 80. let 20. století	<i>Bašteckého, Drimlova, Prusíkova, Kurzova</i>
S20	čeští a sovětské vědci	Stodůlky, Jínonice	od r. 1981	<i>Trávníčkova, Fantova, Pokrovského, Kettnerova</i>
S21	čeští a zahraniční herci a režiséři	Hlubočepy	od r. 1981	<i>Lamačova, Lipského, Gabinova, Hilmarova</i>
S22	čeští skladatelé doby klasicistní i barokní	Břevnov	od r. 1952	<i>Brixio, Dusíkova, Myslivečkova, Rejchova</i>
S23	číslované ulice	Jínonice	od r. 1931	<i>Souběžná I–IV</i>
S24	číslované ulice	Krč	od r. 1941	<i>Herálecká I–IV</i>
S25	číslované ulice	Libeň	od r. 1988	<i>Na Labuťce I–IV</i>
S26	číslované ulice	Libeň	od r. 1988	<i>Nad Kotlaskou I–V</i>
S27	číslované ulice	Radlice	od r. 1931	<i>Na Farkáně I–IV</i>
S28	číslované ulice	Spořilov	od 20. let 20. století	<i>Severní I–XI, Jihozápadní I–VI</i>
S29	číslované ulice	Vysočany	1947–1985	<i>Obecní kolonie I–V</i>
S30	číslované ulice	Dejvice	od r. 1949	<i>Úřednická I–IV</i>
S31	číslované ulice (systém zanikl)	Košíře	1938–1971	<i>Vidoulská I–V</i>
S32	členové Mladé gardy (systém zanikl) ¹⁸⁵	Břevnov	1981–1992	<i>Osmuchinova, Gromovové, Valji Borcové, Olega Koševého</i>
S33	členové odbojové organizace Předvoj	Smíchov	od konce 70. let 20. století	<i>Holátova, Hoškova, Pajerova</i>
S34	členové odbojových skupin komunistické mládeže	Záběhlice	od r. 1978	<i>Aubrechtové, Holoubkova, Ellnerové, Jiříčkové</i>
S35	dílo Aloise Jiráska	Braník, Hodkovičky	od poč. 30. let 20. století	<i>Aksamitova, Psohlavců, Věkova, U nás</i>
S36	dívčí válka	Ruzyně	od konce 50. let 20. století	<i>Svatavina, Radčina, Častavina, Mladčina</i>
S37	drahé kameny	Slivenec	od r. 1977	<i>Alabastrová, Malachitová, Opálová, Rubínová</i>
S38	družstevní jména	Krč, Nusle	od 30. let 20. století	<i>Družstevní, Družstevní ohoz, Družnosti, U družstva Repo</i>
S39	grafické profese	Malešice	od r. 1977	<i>Tiskařská, Sazečská, Polygrafická</i>
S40	herci	Satalice	od r. 2003	<i>Menšíkova, Horníčková, Filipovského, Kemrova</i>
S41	herci, divadelníci a operní pěvci	Košíře	od 50. let 20. století	<i>Destinové, Nedošínské, Kvapilova, Naskové</i>

¹⁸⁵ Systém nahradila mj. urbanonyma připomínající opaty břevnovského kláštera.

S42	hlavní města	Hostivař	od r. 2006	<i>Bratislavská, Athénská, Berlínská, Řižská</i>
S43	horniny a minerály	Uhříněves	od r. 2011	<i>Berylová, Lávová, Břidlicová, Slídová</i>
S44	houby	Pitkovice	od r. 1974	<i>Ryzcová, Křemenáčová, Muchomůrková, Žampionová</i>
S45	hrdinové bývalého režimu (systém zanikl)	Kunratice	od 60. do poloviny 90. let 20. století	<i>Vzorných vojáků, Hrdinů práce, Průkopníků, Novátorů</i>
S46	hudební jména ¹⁸⁶	Stodůlky	od r. 2004	<i>Symfonická, Melodická, Harmonická, Operetní</i>
S47	hudebníci	Žižkov, Vinohrady	od poč. 20. století	<i>Blodkova, Čajkovského, Fibichova, Chopinova</i>
S48	hudebníci a hudební teoretici	Stodůlky	od r. 1979	<i>Heranova, Hostinského, Lýskova, Kálikova</i>
S49	husité a jiné osobnosti starších českých dějin	Žižkov	70. léta 19. století	<i>Husova, Prokopova, Roháčova, Želivského, Chlumova</i>
S50	italská toponyma	Horní Měcholupy	od r. 1993	<i>Boloňská, Veronské náměstí, Parmská, Livornská</i>
S51	Jan Herben a jeho dílo	Hostivař	od konce 30. let 20. století	<i>Herbenova, Proti proudu, Brumovická, Hostišovská</i>
S52	jezera a řeky	Uhříněves	od r. 1974	<i>Berounská, Bystřinná, Dunajská, Křemelná</i>
S53	jména po uměleckých profesích	Holešovice, Bubeneč	od r. 1911	<i>Sochařská, Malířská, Kamenická, Keramická</i>
S54	jména připomínající vinice	Dejvice	od r. 1929	<i>Berkovská, Fetrovská, Finkovská, Sojkovská</i>
S55	Julius Zeyer a jeho postavy	Břevnov	od konce 30. let 20. století	<i>Plojharova, Zeyerova alej, Mahulenina, Radúzova</i>
S56	kalendářní měsíce ¹⁸⁷	Ďáblice	od r. 1971	<i>Květnová, Říjnová, Prosincová, Zářijová</i>
S57	kosmonautika	Háje, Chodov	od r. 1971	<i>Kosmonautů, Bajkonurská, Pacajejova, Volkovova</i>
S58	lékaři	Košíře, Motol	od poloviny 70. let 20. století	<i>Weberova, Hennerova, Hamsíkova, Deylova</i>
S59	letci a účastníci protifašistického odboje	Černý Most	od r. 1991	<i>Anderleho, Doležalova, Jíchova, Generála Janouška</i>
S60	letectví	Ruzyně, Liboc	od r. 1978	<i>Pilotů, Radistů, Ciolkovského, Rubličova</i>
S61	malíři	Hostavice	od r. 2007	<i>Bartoňkova, Postlova, Kubaštova, Minaříkova</i>
S62	města a historická území Polska	Bohnice	od pol. 70. let 20. století	<i>Lodžská, Opolská, Hnězdenská, Lešenská</i>
S63	města a obce jihovýchodně od Prahy	Spořilov	od 60. let 20. století	<i>Bělčická, Malovická, Choceradská, Postupická</i>

¹⁸⁶ Jména pro prostranství v obytném souboru *Harmonie*.

¹⁸⁷ Původní honorifikační jádro celého systému (ulice *Květnová* a *Říjnová*) bylo doplněno sémanticky analogickými urbanonymy, která honorifikační nejsou.

S64	města a obce jihozápadně od Prahy	Hlubočepy	od 30. let 20. století	<i>Slivenecká, Chýnická, Chotečská, Kosořská</i>
S65	města a obce na Chomutovsku, Lounsku a Litoměřicku	Dolní Chabry	od 70. let 20. století	<i>Verněřovská, Spořická, Kadaňská, Citolibská</i>
S66	města a obce na jih a jihovýchod od Prahy	Krč	od r. 1941	<i>Pelhřimovská, Jihlavská, Počátecká, Sedlčanská</i>
S67	města a obce na jih od Prahy	Lhotka, Libuš	od r. 1979	<i>Rabyňská, Zvolská, Žampašská, Libeřská</i>
S68	města a obce na jihu Moravy	Sobín	od pol. 70. let 20. století	<i>Boleratická, Vlčnovská, Bzenecká, Valtická</i>
S69	města a obce na Kladensku	Liboc, Ruzyně	od r. 1935	<i>Braškovská, Dolanská, Hostouňská, Litovická</i>
S70	města a obce na Klatovsku a Plzeňsku	Radotín	od r. 1977	<i>Zbynická, Hadravská, Nýřanská, Věštínská</i>
S71	města a obce na Mělnicku	Čimice	od 2. pol. 70. let 20. století	<i>Mlazická, Ouholická, Korycanská, Nedomická</i>
S72	města a obce na severní Moravě a ve Slezsku	Letňany	od konce 60. let 20. století	<i>Nýdecká, Místecká, Havířovská, Vítkovická</i>
S73	města a obce na východ od Prahy	Hloubětín	od 20. let 20. století	<i>Zelenečská, Nehvizdská, Sadská, Mochovská</i>
S74	města a obce severně od Prahy ¹⁸⁸	Kobylisy	od r. 1925	<i>Hovorčovická, Přemyšlenská, Zlonínská, Milovická</i>
S75	města a obce severně od Prahy a v severních Čechách	Prosek	od r. 1968	<i>Frýdlantská, Chabařovická, Tanvaldská, Litvínovská</i>
S76	města a obce v jižních Čechách	Písnice	od r. 1974	<i>Dubovická, Lipovická, Olšovická, Sedlovická</i>
S77	města a obce v severovýchodních Čechách	Kbely	od r. 1968	<i>Semilská, Žacléřská, Jilemnická, Dalovická</i>
S78	města a obce v západních Čechách	Kunratice	od r. 1971	<i>Bukovanská, Volarská, Poběžovická, Klatovská</i>
S79	města a obce v západních Čechách	Řeporyje	od 70. let 20. století	<i>Bílovská, Žilovská, Koterovská, Všerubská</i>
S80	města a obce v západních Čechách	Hostivař	od r. 1979	<i>Přeštická, Chudenická, Libkovská, Mračnická</i>
S81	města a obce ve středních Čechách v okolí Nymburka	Satalice	od r. 1974	<i>Bošinská, Hronětická, Drahelická</i>
S82	města a obce ve východních Čechách	Dolní Počernice	od r. 1976	<i>Běluňská, Jívanská, Ratibořická, Chodovická</i>
S83	města a obce ve východních Čechách	Koloděje, Klánovice, Horní Počernice	od r. 1974	<i>Bernartická, Bezděkovská, Bohuslavická, Hrabačovská</i>
S84	města a obce východně a jihovýchodně od Prahy	Strašnice	od 30. let 20. století	<i>Nučická, Krupská, Srbínská, Voděradská</i>

¹⁸⁸ Jeden z mála případů, kdy Praha v souvislosti se svým rozšířením „pohltila“ celý uliční systém.

S85	města a obce východně od Prahy	Malešice	od r. 1962	<i>Chotutická, Hostýnská, Chotouňská, Skřivanská</i>
S86	motýli	Šeberov	od r. 1994	<i>Žluťásková, Babočkova, Bělásková</i>
S87	nerosty a horniny	Radotín	od r. 1977	<i>Achátová, Ametystová, Jaspisová, Čedičová</i>
S88	oběti květnových bojů	Krč	od r. 1952	<i>Květnových bojů, Obětí 6. května, Bartákova, Horáčkova</i>
S89	okolnosti výstavby sídliště	Strašnice	od poč. 50. let 20. století	<i>Dvouletky, Brigádníků, Soudružská, Solidarity</i>
S90	opati břevnovského kláštera	Břevnov	od r. 1992	<i>Anastázova, Sartoriova, Radimova</i>
S91	operní pěvci	Čakovice	od r. 2007	<i>Marie Podvalové, Blachutova, Marty Krásové, Hakenova</i>
S92	padlí v Pražském povstání	Lhotka, Libuš	od 2. pol. 70. let 20. století	<i>Machuldova, Smolkova, Pavlíkova, Papírníkova</i>
S93	panovnické rody	Vinohrady	od r. 1896	<i>Jagellonská, Přemyslovská, Lucemburská</i>
S94	parašutisté a pomocníci atentátníků	Libeň	od r. 1948	<i>Gabčíkova, Kubišova, Valčíkova, Bublíkova</i>
S95	pěstitelská a chovatelská jména	Lipence	od r. 1974	<i>Spotřebitelská, Ovocnářská, Chovatelská, Pěstitelská</i>
S96	postavy z Babičky	Třeboradice	od r. 1968	<i>Adělčina, Babičina, Viktorčina</i>
S97	profese	Hloubětín	od 60. let 20. století	<i>Soustružnická, Slévačská, Zámečnická, Nástrojářská</i>
S98	profese	Kunratice	od r. 1971	<i>Hutnická, Jeřábnická, Hornická, Valcířská</i>
S99	pruské obléhání Prahy	Střešovice	od 30. let 20. století	<i>Na dělostřelnách, Na zástřelu, Střelná, Na bateriích</i>
S100	ptáci	Březiněves	od r. 2011	<i>Sýkorčí, Pěnkaví, Vlaštovčí, Kosí</i>
S101	ptačí jména ¹⁸⁹	Suchdol	od r. 1968	<i>Kosova, Špačkova, Rackova</i>
S102	rostliny	Zahradní Město	od r. 1934	<i>Narcisová, Mečíková, Jetelová, Blatouchová</i>
S103	rostliny	Křeslice, Kolovraty	od 2. pol. 90. let	<i>Heřmánková, Mátová, Borůvková, Brusinková</i>
S104	rostliny	Kolovraty	od r. 1998	<i>Bazalková, Meduňková, Měsíčková, Sedmikrásková</i>
S105	ruští spisovatelé (revoluční demokraté) a komunističtí představitelé	Horní Měcholupy	od 70. let 20. století	<i>Bělinského, Gercenova, Černyševského, Kláry Zetkinové</i>
S106	rybníky a vodní nádrže	Hostavice	od r. 1968	<i>Baštýřská, Bezdrevská, Doubecká, Pasecká</i>

¹⁸⁹ Systém zahrnuje ze slovtvorného hlediska chybně utvořená jména, která se na první pohled zdají být urbanonymy deantroponymickými.

S107	rybníky a vodní nádrže	Kyje	od r. 1968	<i>Blatská, Rochovská, Krylovecká, Kardašovská</i>
S108	selská jména	Hostivař	od r. 1927	<i>Kozinova, Trhanovské náměstí, Chalupnická, Poplužní</i>
S109	skladatelé	Kunratice	od r. 1971	<i>Musorgského, Kálmánova, Lisztova, Suppého</i>
S110	slovenská města	Spořilov	od 60. let 20. století	<i>Trenčinská, Vrútecká, Žilinská, Zvolenská</i>
S111	slovenské osobnosti	Háje, Chodov	od 2. pol. 70. let 20. století	<i>Cyprichova, Sulanského, Exnárova, Novomeského</i>
S112	slovenští literáti a literární postavy	Krč	od r. 1969	<i>Sládkovičova, Hurbanova, Jánošíkova, Kukučínova (sic!)</i>
S113	sluneční soustava	Uhřetěves	od r. 2001	<i>Saturnova, Jupiterova, Venušina, Plutova</i>
S114	sporty	Horní Měcholupy	od r. 1993	<i>Sáňkařská, Tenisová, Bruslařská, Zápasnická</i>
S115	sporty	Strahov	od r. 1972	<i>Atletická, Skokanská, Maratónská, Běžecká</i>
S116	spřátelené komunistické státy	Dejvice, Bubeneč	od r. 1952	<i>Čínská, Korejská, Maďarská, Vietnamská</i>
S117	staroměstští primasové a profese městské správy	Libeň	od poč. 20. stol.	<i>Primátorská, Konšelská, Podlipného, Srbova</i>
S118	státy a jejich hlavní města	Vinohrady, Vršovice	od 20. let 20. století	<i>Anglická, Bruselská, Francouzská, Italská</i>
S119	stromy	Kobylisy	od r. 1952	<i>Kaštanová, Modřínová, Ořechová, Jedlová</i>
S120	stromy a jejich plody	Hloubětín	od r. 1975	<i>Jasanová, Kdoulová, Cedrová, Klenová</i>
S121	světoví malíři a sochaři	Strašnice	od pol. 60. let 20. století	<i>Michelangelova, Donatellova, Rafaelova, Dürerova</i>
S122	šumavská toponyma	Smíchov	od r. 1945	<i>Na Šumavě, Boubínská Třístoličná, Churáňovská</i>
S123	technici, vynálezci	Dejvice	od r. 1929	<i>Velflíkova, Zengrova, Šolínova, Salabova</i>
S124	toponyma bývalého Sovětského svazu	Vršovice	od r. 1947	<i>Jerevanská, Gruzínská, Kišiněvská, Jaltská</i>
S125	umělci	Pankrác, Krč	od pol. 60. let 20. století	<i>Hudečkova, Kovařovicova, Panušková, Vikova</i>
S126	univerzitní jména	Malešice	od r. 1931	<i>Magistrů, Rektorská, Bacháčkova, Bydžovského</i>
S127	usedlosti	Smíchov	od konce 30. let 20. století	<i>Nad Kavalírkou, Nad Klikovkou, Nad Klamovkou, Nad Kuliškou</i>
S128	vápenictví	Podolí	od 20. let 20. století	<i>Na vápenném, Vápencová, Břidličná, Na sypčíně</i>
S129	vědci	Chodov	od r. 1982	<i>Jírovcovo náměstí, Klírova, Hráského, Nechvílova</i>

S130	vědci	Petrovice, Horní Měcholupy	od r. 1971	<i>Ampérova, Archimédova, Bellova, Celsiova</i>
S131	vodní nádrže	Rybníčky	od poč. 60. let 20. století	<i>Štěchovická, Slapská, Kružberská, Flájská</i>
S132	vojenští piloti	Letňany	2. pol. 80. let 20. století	<i>Kuželova, Krausova, Malkovského, Jančova</i>
S133	výtvarní umělci	Dejvice, Bubeneč	od poč. 20. století	<i>Muchova, Slavíčková, Mařákova, Suchardova</i>
S134	zahraniční komunističtí funkcionáři a jiné osobnosti spjaté s režimem (nerealizováno) ¹⁹⁰	Černý Most	1981–1991	<i>Švernikova, Kuzněcovova, Pjatnického, Vozněsenského</i>
S135	zeměpisná jména vlastenecká	Vinohrady	od konce 80. let 19. století	<i>Blanická, Chodská, Moravská, Slezská, Slovenská</i>
S136	zvěř	Jinonice	od r. 1991	<i>Sojčtí, Kuní, Liščí, Zaječí</i>

Tabulka č. 15: Přehled urbanonymických systémů v Praze (údaje k 31. 12. 2016)

3.6 Nestandardizovaná urbanonymie

Nestandardizovaná urbanonymie představuje badatelské téma, které se stalo v poslední době mezi zahraničními onomastiky oblíbené (srov. např. Ainiala 2010; Balode 2014 a 2016; Eskelinen 2009; Juszczak 2018; Piotrowicz a kol. 2013; Pires 2007; Vasileva 2011; Zujeva 2014). V české onomastice však dosud stojí spíše stranou pozornosti.¹⁹¹ Od počátků českých, resp. československých, výzkumů urbanonymie převažuje stále zájem o analýzu standardizovaných forem názvosloví městských veřejných prostranství, a to navzdory skutečnosti, že je nestandardizovaná urbanonymie záležitostí čtenářsky vděčnou a zároveň vhodným tématem pro popularizaci toponymických výzkumů.

Jaroslav David a Přemysl Mácha (2014, s. 54) označili městskou toponymii za mnohvrstevnatou strukturu, která sestává především ze tří základních vrstev jmen: ze jmen pomístních, z urbanonym standardizovaných a z urbanonym nestandardizovaných, pro něž se někdy používá spíše přívlastku „neoficiální“,¹⁹² případně se mluví o názvosloví „neúředním“ nebo „živém“.¹⁹³ Nestandardizovaná urbanonyma (angl. *slang names*,

¹⁹⁰ Jména byla úředně schválena, ale dříve, než byly veřejné prostory dostavěny, přišla změna režimu.

¹⁹¹ Výjimkami jsou již zmíněné práce David – Mácha 2014; David – Místecký 2016; Ptáčnicková 2017, 2018a, 2019.

¹⁹² S termínem „neoficiální název“ pracují např. Helena Kneselová (1999) nebo Pavol Odaloš (2010). Podle Davida je to však termín zavádějící, neboť se lze se jmény tohoto typu setkat i v projevech považovaných za oficiální. Srov. David 2015, s. 381–382.

¹⁹³ Přívlastek „živý“ odkazuje na přítomnost daných jmen v každodenní, zvláště mluvené komunikaci (David – Mácha 2014, s. 22). K termínu „živé vlastní jméno“ viz Blanár – Matejčík 1978.

unofficial names, popular names) vznikají zcela spontánně, uplatňují se primárně v komunikaci mluvené a slouží v určitém kontextu jako náhrada jmen standardizovaných. Nemají žádný oficiální status a jako taková nebývají zachycena na uličních tabulích a městských mapách. Neužívají se ani v adresách. Primárně jsou uložena v mysli obyvatel města a spolu se jmény standardizovanými se stávají součástí mentálních map, uchovávaných lidskou pamětí.¹⁹⁴

Pro nestandardizovanou urbanonymii je typická mnohohvrstevnatost, jako ostatně i pro samotnou městskou toponymii. Paralelně v ní fungují jména užívaná různými generacemi obyvatel,¹⁹⁵ vedle sebe koexistují jména užívaná obyvateli městského centra a městské periferie a to vše doplňují jména užívaná napříč věkovými i sociálními skupinami.¹⁹⁶ Obyvatelé města nepředstavují homogenní skupinu uživatelů nestandardizovaných jmen. To, zda konkrétní nestandardizované jméno přijmou a budou užívat, záleží např. na jejich předešlé životní zkušenosti, na konkrétním místě, které ve městě obývají, či na příslušnosti k určité sociální skupině.¹⁹⁷ Současně je užívání nestandardizovaných urbanonym úzce spojeno s něčím, co lze označit za přínaležitost člověka k místu – lidé, kteří k místu nemají osobní vztah (necítí se být jeho součástí, nepřijímají jeho kulturu apod.), jeho nestandardizovaná urbanonyma spíše neužívají.¹⁹⁸

Základní funkce standardizovaných i nestandardizovaných urbanonym je shodná: identifikovat určitý objekt v rámci městského prostoru. Nestandardizovaná urbanonyma však vznikají a šíří se zcela spontánně, a to často v situaci, kdy daný urbanonymický objekt už nějaké své úředně schválené jméno má a kdy přesto vyvstane požadavek dát mu jméno jiné. Může tomu být např. proto, že úředně schválené jméno je v určitém smyslu nefunkční (příliš dlouhé, obtížně vyslovitelné či ideologicky zabarvené¹⁹⁹) nebo vzniká ve společnosti

¹⁹⁴ Ke kognitivním (mentálním) mapám jako nástroji, pomocí něhož lze vstoupit do světa subjektivního chápání města a jmen označujících jeho prostranství, viz kapitolu 1.2.2.

¹⁹⁵ K opačnému názoru, tj. že jsou nestandardizovaná urbanonyma užívaná především mladými lidmi jako výraz jejich potřeby vymezit se vůči jim vnucenému oficiálnímu jazyku (včetně jim vnucených jmen), srov. Balode 2016, s. 70 nebo Vasileva 2011, s. 266–269.

¹⁹⁶ V prostoru Prahy jsou jejich příkladem např. univerbizované protějšky *Staroměstského*, *Václavského* nebo *Karlova náměstí*: *Staromák*, *Václavák*, *Karlák*.

¹⁹⁷ Srov. též koncept mikrosociálních (Krško 1998a; 1998b), resp. sociálních (Krško 2003; 2014b, s. 70 n.) toponym, která jsou užívaná relativně uzavřenou societou mluvčích (např. obec, část obce, ale např. i rodina apod.) a pro něž je charakteristická zakotvenost v prostoru a čase a současně nižší komunikační potence (Krško 2003, s. 65).

¹⁹⁸ Ke vztahu mezi užívanými toponymy a sociální identitou viz např. Ainiala – Lappalainen – Nyström 2016.

¹⁹⁹ Příkladem je *náměstí Interbrigády*, jehož název platí od roku 1951 a které je tradičně zvané *U Koněva* podle zde stojící sochy sovětského vojévůdce. Podobně i bývalé *náměstí Sovětských tankistů* (1951–1992) bylo v komunikaci obyvatel města známo jako *U tanku*, a to podle pomníku, který v místě stál.

potřeba blíže specifikovat městský prostor samotný. Nestandardizovaná urbanonyma, zvláště ta, která odkazují k výrazným orientačním bodům, fungují jako dobrá pomůcka, jak se vyznat v městském prostoru, v němž je orientace jinak obtížná (např. městské třídy dlouhé několik kilometrů, rozsáhlá náměstí). K tomu srov. leták určený pro pacienty, který pomocí nestandardizovaného jména a jeho výkladu specifikuje polohu nemocniční budovy v prostoru největšího pražského náměstí – Příloha č. 8.

Letáky, plakáty, stejně jako vývěsní štíty obchodů a provozoven jsou jedny z mála komunikačních médií, na nichž bývají nestandardizovaná urbanonyma v prostoru města zaznamenána v písemné podobě. Skutečnost, že jména tohoto typu bývají málokdy uchována v písemné formě, s sebou přináší např. problém jejich nepřesné územní definice; mluvčí nemusí mít zcela jasnou představu o hranicích lokality, označované nějakým nestandardizovaným jménem, což může působit potíže v komunikaci. To, že nestandardizovaná urbanonyma existují především v mluvené podobě, vede k nejistotě o jejich náležité pravopisné formě a k pochybnosti, zda se skutečně jedná o jména. Tato pochybnost je se zmíněnou vrstvou urbanonym někdy v očích široké veřejnosti spojována. Svědčí o tom např. absence velkého počátečního písmene v jednom z následujících příkladů dokládajících občasný výskyt nestandardizovaných jmen i v oficiální komunikaci. Pro ilustraci jsme vybrali příklady z internetového zpravodajství, které jsme nijak pravopisně neupravovali:

Z Mostu Intelligence dnes odpoledne skočil na *Modřanskou* ulici muž²⁰⁰

Vánoce na *Kulaťáku* osvěží Tonya Graves²⁰¹

Otevření *Blanky* dva týdny poté: nejvíc trpí *Strakonická* a „*Kulaťák*“²⁰²

Na *Vítězném náměstí* v pražských *Dejvicích* se za posledních šest let stalo 377 nehod.

Správa komunikací ke „*kulaťáku*“ uvádí, že (...).²⁰³

²⁰⁰ Týdeník policie (autor zprávy neznámý), publikováno 22. 2. 2015, URL: <https://www.facebook.com/tydenikpolicie/posts/1017495478279852> [cit. 16. 2. 2016].

²⁰¹ V. Schiebllová: Vánoce na Kulaťáku osvěží Tonya Graves, publikováno 16. 12. 2014, URL: <http://www.novinky.cz/vase-zpravy/praha/4677-28688-vanoce-na-kulataku-osvezi-tonya-graves.html> [cit. 16. 2. 2016].

²⁰² A. Váchal: Otevření Blanky dva týdny poté: nejvíc trpí Strakonická a „Kulaťák“, publikováno 5. 10. 2015, URL: http://praha.idnes.cz/otvreni-tunelu-blanka-07s-/prahazpravy.aspx?c=A151005_2196289_praha-zpravy_nub [cit. 16. 2. 2016].

²⁰³ K. Špičáková – P. Kočí: Mapa: Kde se v Praze nejvíc bourá. S pěti nehodami za měsíc drží rekord Dejvice, publikováno 30. 8. 2013, URL: <http://domaci.ihned.cz/c1-60500290-kulatak-vitezne-namesti-caste-nehody-statistiky> [cit. 16. 2. 2016].

Zmíněnou pravopisnou nejistotu jsme zaznamenali nejen v textech stylu publicistického, ale i v odborné práci z oblasti onomastiky. Helena Chýlová uvažuje ve své studii o jménech domů v Plzni o oficiálních a neoficiálních variantách pojmenování a příklady těch neoficiálních uvádí s malým písmenem. Zmiňuje tak např. jméno „*priáč*“ pro obchodní dům *Prior* či název „*bedna*“ pro budovu *Slovanské besedy*. Pro další plzeňská veřejná prostranství uvádí jména „*masarykáč*“ nebo „*jungmanka*“, všechna však zapisuje s malým počátečním písmenem (Chýlová 2000, s. 168 a 171).

3.6.1 Metodika výzkumu

Materiálovým východiskem této části disertační práce je náš vlastní soupis pražské nestandardizované urbanonymie, vzešlý z výzkumu, který se primárně opíral o narativní svědectví 192 respondentů nad dobovými městskými mapami. Sběr materiálu probíhal formou řízených rozhovorů se dvěma věkovými skupinami respondentů, jejichž jména nejsou za účelem anonymizace uvedena.

Vzhledem ke skutečnosti, že těžiště našeho výzkumu spočívá v období ohraničeném roky 1945 a 1989, tvořily početně větší skupinu respondentů osoby staršího věku (tj. pamětníci ve věku od 53 do 98 let; jednalo se o 116 osob). K účasti na výzkumu byli vybíráni (zpravidla na základě doporučení) takoví pamětníci, kteří se sami aktivně zajímali o prostor a historii Prahy. Podmínkou přitom nebylo jejich aktuální bydliště v hlavním městě, byť jej naprostá většina respondentů měla. S některými pamětníky byly vedeny opakované rozhovory. To v případě, kdy se podařilo nashromáždit další nestandardizovaná urbanonyma, jejichž užívání bylo potřeba ověřit.

Rozhovory byly nahrávány a následně z nich byla vypisována nestandardizovaná urbanonyma. Obsahová náplň rozhovorů se pohybovala od pečlivého, ba vyčerpávajícího hodnocení každého jednotlivého nestandardizovaného jména až po stručné, zkratkovité údaje o vybraných jménech. Zaznamenány byly i legendy, dobové vtipy a nejrůznější příběhy, vztahující se k jednotlivým jménům.²⁰⁴ Některá nestandardizovaná jména byla získána i ze zdrojů jiného typu (především z encyklopedické a memoárové literatury) a následně bylo jejich skutečné užívání respondenty ještě potvrzeno.

S ohledem na velikost hlavního města Prahy neaspiroval náš výzkum na úplné zachycení pražské nestandardizované urbanonymie. Snažili jsme se postihnout její základní

²⁰⁴ Jedná se o tzv. onomastický folklor (folk namelore / onomastic folklore). Folklorista Jaroslav Rudnyčyj rozlišuje celkem 4 jeho druhy: 1) legendy, mýty, příběhy; 2) lidová etymologie jmen; 3) onomastická tabu a eufemistická jména a 4) přísloví a říkání o jménech (Rudnyčyj 1966, viz také Rejzek 2009 s. 64–66).

rysy a sesbírat jména vzniklá a užívaná primárně ve sledovaném období (případně popsat jejich komunikační fungování), jakkoliv si uvědomujeme, že u některých nestandardizovaných jmen je obtížné určit rok jejich vzniku, resp. zániku. Ze shromážděného materiálu jsme vyřadili taková jména, která byla zaznamenána jen jedenkrát nebo dvakrát.

V případech, kdy jsme si chtěli ověřit, zda je dané nestandardizované jméno vzniklé v době bývalého režimu stále ještě známo, nebo naopak už neznámo mladším obyvatelům města, využili jsme rozhovorů s druhou skupinou respondentů. Jednalo se o 76 osob ve věkovém rozmezí od 17 do 25 let. Přestože byla předmětem našeho zájmu urbanonyma užívaná před rokem 1989, při interakci s mladšími respondenty se přirozeně podařilo zaznamenat i řadu jmen prokazatelně vzniklých až po listopadu 1989. I ta jsme nakonec do soupisu v závěru této kapitoly zařadili.

Přestože původním záměrem bylo shromáždění pouze těch jmen, která byla prokazatelně užívaná v době bývalého režimu, náš soupis nestandardizované urbanonymie nakonec zahrnuje veškerý materiál, který se podařilo získat. Jedná se o více než 260 pražských nestandardizovaných urbanonym různých typů.

3.6.2 Analýza sesbíraného materiálu

Pro získaný jazykový materiál je ve vysoké míře charakteristická jeho variantnost. V našem souboru se objevuje jak množství propriálně pojmenovacích (pro *Palác kultury* byla např. zaznamenána jména *Parník*, *Pařez*, *Husákova stodola* aj.), tak i komunikačních variant (např. jména *Masaryčka* nebo *Masna* pro *Masarykovo nádraží*).²⁰⁵ Stejně tak se ukázalo, že v rámci nestandardizované urbanonymie je zcela obvyklým úkazem existence duplicit, které jsou ve standardizované urbanonymii naopak nežádoucí, a proto se je městská správa zpravidla snaží vymýtit. Pro 5 různých pražských objektů tak bylo např. doloženo jméno

²⁰⁵ Podle Václava Lábuse existence dvou i více forem označujících tentýž onymický objekt sice částečně odporuje základním funkcím proprií, tj. identifikační a diferenciacní, přesto je tento jev integrální součástí propriální sféry jazyka (Lábus 2014, s. 49). K vymezení variant pojmenovacích a komunikačních viz Šrámek 1999, s. 106–113. K problematice variantnosti viz též termín polyonymie, užívaný ve slovenské onomastice (např. Blanár 1996, s. 141). Jaromír Krško (2002, s. 143 n.) rozlišuje název polyonymický (sémantickomotivační varianty) a název variantní (např. hláskové, grafické, ale i slovtvorné varianty). Pro soubor všech existujících formálních i obsahových variant a synonym užívaných v nejrůznějších komunikačních situacích pro označení téhož denotátu používá Vincent Blanár (1996, s. 26) termínu onymická scéna. Milan Majtán totéž označuje jako „onymickou situaci“ a charakterizuje ji následovně: „v priestore a čase existujúca koexistencia foriem, variantov vlastného mena alebo vlastných mien při pomenúvaní jedného denotátu v rozličných komunikačných sférach a okolnostiach pomenúvania“ (Majtán 1979b, s. 41 a Majtán 1996, s. 8).

Kachlíkárna, minimálně 4 úzké prostory hlavního města nesou jméno *Myší díra* a dvakrát se kupříkladu objevil *Mordor*. Vedle existence duplicit a paralelně užívaných variant charakterizuje pražskou nestandardizovanou urbanonymii značná různorodost. V sesbíraném materiálu se projevuje početní převaha nestandardizovaných jmen několika různých typů, jimž postupně věnujeme pozornost.²⁰⁶

3.6.2.1 Masna, Nádrhol, Skleňák

Značnou část nashromážděného materiálu tvoří urbanonyma vzniklá univerbizací (k tomu viz Hladká 2002, s. 505–506), přičemž produktivní se ukázaly být zejména následující čtyři univerbizační sufixy²⁰⁷ (doplňujeme je vždy několika málo příklady):

-ák: *most Klementa Gottwalda* > *Gottwald'ák* (nyní *Nuselský most* > *Nuselák*); *Karlovo náměstí* > *Karlák*; *Jižní Město* > *Jižák*, *Jižňák*; *Skleněný palác* > *Skleňák*; *Havelský trh* > *Havelák*; *Lidový dům* > *Lidák*

-ka: *Masarykovo nádraží* > *Masaryčka*; *Strakova akademie* > *Strakovka*; *Kaprova ulice* > *Kaprovka*; *Spálená ulice* > *Spálenka*²⁰⁸

-áč: *náměstí I. P. Pavlova* > *Ípáč*; *náměstí Bratří Synků* > *Synkáč/Břinkáč*; *náměstí Maxima Gorkého* > *Gorkáč*; *Hlavní nádraží* > *Hlaváč*²⁰⁹

-árna: *Nádraží Holešovice* (resp. *nádraží Praha-Holešovice*) > *Holešárna*; *Park kultury a oddechu Julia Fučíka* > *Fučíkárna*; *Petschkův palác* > *Pečkárna*

Ne všechna jména téhož typu univerbizaci podléhají. Ve výzkumu byl např. doložen *Staromák* a *Václavák* pro *Staroměstské*, resp. *Václavské náměstí*, ale už nikoliv tvar **Malostraňák* pro *náměstí Malostranské*.

Zmíněné příklady jsou projevem úspornosti ve vyjadřování, ke zkracování však v rámci nestandardizované urbanonymie dochází i prostřednictvím počátečních slabik víceslovných pojmenování. Tímto způsobem vznikla např. jména *Nádrhol* (*Nádraží*

²⁰⁶ K tomu srov. členění Jaroslava Davida a Přemysla Máchy, kteří nestandardizovaná urbanonyma rozdělují do dvou základních kategorií: jména vycházející ze svých standardizovaných protějšků a jména na nich zcela nezávislá, v podstatě unikátní (David – Mácha 2014, s. 65–66). K témuž rozdělení viz také Ainiala 2010, s. 101.

²⁰⁷ Srov. též Prošek 2005, s. 57 n.; Kneselová 1998, s. 95–96.

²⁰⁸ Ivan Lutterer uvádí, že užíváním jmen typu *Spálenka* nebo *Kaprovka* chtějí dát Pražané najevo svou důvěrnou obeznámenost s danými urbanonymickými objekty. Tato pojmenování jsou podle něj navíc projevem podvědomé snahy mluvčího, aby jím užívaná jména byla jednoslovná substantiva (Lutterer 1992, s. 8).

²⁰⁹ Frekventovanější je ovšem nestandardizované jméno *Hlavák*. Ve skupině respondentů věkového rozmezí 53–98 let jej znalo 89 osob ze 116 (jméno *Hlaváč* oproti tomu znalo pouhých 13 osob). Ve skupině respondentů věkového rozmezí 17 až 35 let znalo nestandardizované urbanonymum *Hlavák* všech 76 dotazovaných osob. Jméno *Hlaváč* znalo 12 osob.

Holešovice, resp. *nádraží Praha-Holešovice*), *Masna* (*Masarykovo nádraží*), *Pakul* (*Palác kultury*), *Jugopárty* (ulice *Jugoslávských partyzánů*), případně *Zahr* (*sídliště Zahradní Město*) či *Repre* (*Reprezentační dům hlavního města Prahy*, dnes *Obecní dům*). Na výše uvedených vybraných příkladech se ukazuje, že průvodním jevem vzniku řady nestandardizovaných urbanonym je kromě snahy o jazykovou ekonomii též snaha o originalitu a humorné vyznění.

3.6.2.2 U Máje, U Stalina, U tanku

Velmi početnou skupinu představují v našem materiálu orientační nestandardizovaná urbanonyma, jejichž vznik je motivován blízkým objektem, který v dané lokalitě funguje jako výrazný orientační bod.²¹⁰ V případě předložkových konstrukcí se může zdát nejasné, zda se jedná o skutečná jména, nebo jen o apelativní označení (tj. *u tanku* vs. *U tanku*). Jména tohoto typu „se liší od apelativního popisu pouze svou funkcí, tj. slouží svým uživatelům k pojmenování a identifikaci určitého objektu. Pokud nějaké označení tyto funkce plní, pak toto označení funguje jako vlastní jméno a uživatelé sami dovedou vymezit rozsah takto pojmenovaného objektu.“ (Pleskalová 1978, s. 297; autorka vykládá tento problém pomocí příkladů z anoikonymického materiálu). K této problematice viz také Harvalík 2001.

V sesbíraném materiálu jsme našli případy, kdy orientační bod, který podnítil vznik nestandardizovaného jména, už zanikl, ale jméno samotné funguje po desítky let dál. Dům *U zlatého anděla*, jehož freska anděla s palmovou ratolestí motivovala vznik nestandardizovaných jmen *Anděl / U Anděla / Na Andělu*, byl zbořen na počátku 80. let 20. století, avšak jméno je v komunikaci obyvatel města zachováno dodnes. Označuje jak širší okolí významné dopravní křižovatky na levém břehu Vltavy, tak i zastávky tramvají, autobusů a stanici metra (do počátku 90. let se nazývala *Moskevská*). Je rovněž součástí názvu moderní administrativní budovy (*Zlatý Anděl*), která tvoří dominantu celého prostoru. Stává se též nestandardizovaným pojmenování zdejšího obchodního centra *Nový Smíchov* a tvoří součást názvu několika provozoven (restaurace *Plzeňský restaurant Anděl*, *Sushi time Anděl*, kino *Cinestar Anděl*).

Podobným případem je i *Kolonka*, jméno pro bývalou studentskou ubytovnu na Letné, postavenou v kubistickém slohu ve 20. letech a zaniklou v 70. letech 20. století, na jejímž místě se dnes nachází točna tramvají. Kromě drobného památníku připomíná stavbu

²¹⁰ Že se lidé v prostoru města orientují podle významných bodů spíše než podle sítě úředně schválených jmen, prokázali ve svém výzkumu už Jiří Nekvapil a Jiří Zeman (1999, s. 15; srov. též Lynch 2004).

stále ještě užívané (byť jen nejstaršími respondenty výzkumu) nestandardizované jméno *U Kolonky*, resp. *Na Kolonce*. Na rozdíl od *Anděla* však toto jméno v prostoru města nijak vizuálně fixováno není, i proto pravděpodobně upadne v zapomnění dříve. V našem výzkumu je ve věkové skupině 53–98 let zmínilo 20 osob ze 116, ve skupině mladších respondentů je neznal nikdo.

Výrazným orientačním bodem v prostoru Prahy, který dal vzniknout nestandardizovanému urbanonymu, se stal sovětský tank č. 23. Stál mezi lety 1945 a 1991 na dnešním *náměstí Kinských* s hlavní symbolicky namířenou na západ. Jednalo se údajně o první tank, který v květnu roku 1945 vjel do Prahy, aby ji osvobodil. Stal se nezbytnou součástí komunistické propagandy a podnítil i změnu názvu prostranství, na němž se nacházel. V roce 1951 bylo přejmenováno ze *Štefánikova náměstí* na *náměstí Sovětských tankistů*. V každodenní komunikaci obyvatel města však prostor byl a stále ještě je nazýván *U tanku*. Mezi respondenty staršího věku znala toto jméno necelá polovina dotazovaných (57 ze 116), ve skupině mladších osob jej znali a dokázali lokalizovat 2 lidé z celkového počtu 76 dotazovaných. Zajímavostí je, že jeden z těchto dvou respondentů v reakci na přímou otázku, zda někdy slyšel jméno *U tanku* a zda případně ví, ke kterému místu v Praze se vztahuje, správně označil prostor dnešního *náměstí Kinských*. Na základě následné komunikace se však ukázalo, že o tom, že zde stával pomník tanku, nikdy neslyšel. Jméno *U tanku* si spojil s happeningem, při němž umělec David Černý v roce 2008 u příležitosti 40. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy instaloval na náměstí torzo růžového tanku (tuto akci zopakoval znovu v roce 2018). Zda tyto umělecké performance vytvořily potenciál pro uchování a rozšíření daného nestandardizovaného jména, ukáže až čas.

Jménem, které se v komunikaci obyvatel města, a to dokonce i těch nejmladších, udrželo i desítky let poté, co zanikl orientační bod, jenž jím byl připomínán, je *Stalin / U Stalina*. Toto nestandardizované urbanonym referuje k prostranství na okraji letenského svahu v blízkosti místa, kde v letech 1955 až 1962 stálo mohutné sousoší v čele se sovětským vůdcem. Přestože od jeho odstřelu uplynulo téměř 60 let, jméno *Stalin / U Stalina* znalo a dokázalo lokalizovat 45 mladých lidí z celkového počtu 76 dotazovaných. Může tomu tak být i proto, že je v současné době součástí názvu skate parku (*Stalin Skate Plaza*), který se v místě nachází. V nedávné době vznikl i plakát zvoucí na výstavu s tématem československé historie, konanou v místě bývalého pomníku. I na tomto plakátu je jako místo konání uvedeno „Stalin“ (Příloha č. 9).

Z analýzy souboru shromážděných nestandardizovaných urbanonym vyplývá, že výrazným orientačním bodem v prostoru města jsou vedle pomníků (mj. *U Koněva*, *U*

Husa, Pod vocasem; k nim podrobněji viz dále) i takové objekty jako restaurace, kavárny a prodejny občerstvení (např. jména *U Slávie, U Koruny, U Mánesa*) či obchody a obchodní domy (mj. *U Bati, U Darexu, U Ary, U Máje, U Kotvy, U Labutě, U Broukárny, Débékáčko*). Pokud však jde o obchody spojené s dobou předlistopadovou, je jejich znalost u mladší generace obyvatel města spíše malá (výjimku tvoří jen *Kotva* a *Máj*, jehož jméno pokračuje v názvu obchodního domu *My*). Souvisí to i se skutečností, že řada těchto obchodních domů ztratila onen lesk, který měla v minulosti.

3.6.2.3 Navzdory střídání režimů – Belcrediho, Fochova, Stalinova

V dějinách pražské urbanonymie lze najít množství případů, kdy je urbanonymum užíváno v každodenní komunikaci obyvatel města navzdory tomu, že bylo s nástupem nové politicko-spoločenské hierarchie z uličních tabulí úředně odstraněno. Pomyslným rekordmanem je v tomto ohledu jméno *Belcrediho*. Dnešní ulice *Milady Horákové* jej nesla od 80. let 19. století do roku 1946 (s válečnou přestávkou). Poté byla dvakrát přejmenována, ale pojmenování *Belcrediho* (včetně komunikačních variant *Belkrédka* a *Belgretka*) se v komunikaci nejstarších obyvatel města vyskytuje dodnes. Srovnajme též ukázkou z vyprávění respondentky výzkumu (žena, 77 let): „*Belkrédka* je, vždycky byla a bude *Belkrédka*. To si můžou nazývat, jak chtějí. U nás tomu nikdo jinak neřekne, dokonce i ti mladí. I moje vnučka zná tu ulici taky jako *Belkrédku*.“

Mezi další funkčně plnohodnotná jména užívaná obyvateli města navzdory přejmenování patřila v minulosti *Korunní*,²¹¹ *Fochova* či *Stalinova*.²¹² Relativně dlouhou dobu se v komunikaci obyvatel města udržely i tyto komunikační varianty odstraněných urbanonym: *Ferdinandka*,²¹³ *Leninka*,²¹⁴ *Purkyňák*²¹⁵ či *Heřmaňák*.²¹⁶

²¹¹ Korunní ulice na Vinohradech nesla své jméno od roku 1889 do roku 1956, kdy byla nazvána jménem *Wilhelma Piecka*. Výzkum mezi respondenty potvrdil, že se jméno *Korunní* běžně používalo až do 90. let, kdy získala ulice zpátky své původní jméno.

²¹² Dnešní Vinohradská ulice vystřídala v minulosti řadu jmen. Byla nazývána *Fošovka* (oficiálně *Fochova*) nebo *Stalinka* (oficiálně *Stalinova*). K častým změnám názvů odkazovala potom nestandardizovaná urbanonyma *třída Tří maršálů* nebo *třída Politických omylů*.

²¹³ Univerbizovaný protějšek jména *Ferdinandova třída*, které měla dnešní ulice *Národní* do roku 1919. Srov. vyprávění respondentky výzkumu (žena, 88 let): „My bydleli *Na Perštýně*, jak je kolmo na *Ferdinandku*, nebo vlastně na *Národku*. U nás doma se tomu neříkalo jinak.“

²¹⁴ Dnešní *Evropská* ulice nesla v minulosti název *Leninova*, který se v mluvě obyvatel města vyskytoval spíše v komunikační variantě *Leninka*.

²¹⁵ Komunikační varianta jména *Purkyňovo náměstí*, které nesl prostor dnešního *náměstí Míru* mezi lety 1884 a 1926.

²¹⁶ Dnešní *Řezáčovo náměstí* se v letech 1926–1961 jmenovalo *Heřmanovo*. Univerbizovaný derivát *Heřmaňák* je v komunikaci obyvatel města živý i dnes. Je znám i mladší generaci, neboť se objevuje např. v názvu pravidelných *Bleších trhů na Heřmaňáku* nebo *Farmářských trhů na Heřmaňáku*.

Fenomén přetrvávání starého jména nebo jeho komunikační varianty není přítom v dějinách pojmenovávání městských prostranství ničím novým, zmiňoval se o něm už Václav Vojtíšek na počátku 40. let 20. století: „Jsou ještě dnes Pražané, kteří po čtyřiceti, padesáti letech života užívají uličních jmen opuštěných, jak je z mladých let pamatují nebo jak je po rodičích přejali. Ještě dnes se říká *Pasířská* ulice místo *Palackého*, mluví se o ulici *Široké místo Jungmannovy*, o *Ostruhové* místo o *Nerudově*. Je vidět, jak se stará zvyklost těžko přemáhá (...).“ (Vojtíšek 1940, s. 98–99).²¹⁷

V pražské urbanonymii lze však doložit i opačný jev, a sice případy, kdy některá urbanonyma nejprve fungovala jako nestandardizovaná a teprve následně byla úředně schválena. Týká se to např. *Barrandovského mostu*, do roku 1990 úředně zvaného *most Antonína Zápotockého*. Jako *Barrandovský* byl most, který překlenuje Vltavu a spojuje Hlubočepy s Braníkem, nazýván už v době své výstavby (probíhala v letech 1978–1988).

Identickým případem je i ulice *Vinohradská*. K tomu srov. vyprávění dvou respondentů výzkumu: R1 (muž, 80 let): „Tahle ulice, co vede nahoru od *Národního muzea*, pořád měnila svůj název. Já to znal jako *Stalinku*, ale že to bylo na *Vinohradech*, lidi tomu normálně říkali i *Vinohradská* nebo taky *Vinohradská Stalinka*.“ R2 (žena, 77 let): „A potom to tak nazvali doopravdy... Což myslím, že lidem udělalo radost, že si nemuseli připomínat pořád nějakýho potentáta, ale že to dostalo takovej běžnej název *Vinohradská*.“

3.6.2.4 Aluze, metafora a metonymie jako podstatná součást nestandardizované urbanonymie

Aluze neboli narážka bývá chápána jako nepřímý odkaz k nějakému historickému kontextu, k osobě, k literárnímu textu apod. (Petráčková – Kraus 1998, s. 44). V rámci nestandardizované urbanonymie mívá podobu metaforického, resp. metonymického, přenesení jména, známého např. z oblasti populární kultury nebo z historie. Příkladem je jméno pro *Justiční areál Na Míčáncích*, sídlo několika obvodních soudů a státních zastupitelství, který se nazývá *Bastila* s odkazem na pařížskou pevnost používanou jako věznice. Stejně jako francouzský předobraz tohoto pražského toponyma, i budovy pro pražské soudnictví působí dojmem nepřístupné pevnosti.

Ne zcela bezpečnému parku u *Hlavního nádraží* se říká *Šervúd* – podle *Sherwoodu*, lesa nedaleko Nottinghamu, kde podle pověsti žil se svou družinou anglický lidový hrdina zbojník Robin Hood.

²¹⁷ Srov. též Bucher a kol. 2013, s. 37.

Uměle vzniklému vysokému návrší při severním okraji *sídliště Stodůlky* se přezdívá *Maču pikču / Makču pikču*. Jedná se o metaforické přenesení názvu, motivem je vnější podobnost s peruánskou horou, pod níž se nacházejí pozůstatky inckého osídlení (*Machu Picchu*).

Jedna z budov motolské nemocnice byla v minulosti metonymicky označována jako *Bílé Gabčíkovo*. Přívlastek „bílé“ odkazoval k tradiční lékařské barvě, zatímco jméno Gabčíkovo připomínalo jihoslovenské vodní dílo. Nemocniční budova byla stavěna v 90. letech a během jejího budování zaznívala kritika, že se jedná o zbytečnou stavbu, kterou nebude možno plně využít a která zůstane prázdná.

Aluze se uplatnila též u nestandardizovaných jmen odkazujících k obchodnímu domu *Darex* (Dárkový export), resp. k pozdější síti obchodů *Tuzex* (Tuzemský export), v nichž se dalo zakoupit luxusní západní zboží, které nebylo v běžných obchodech k dispozici. Ironickým protikladem k těmto obchodům pro privilegované se stal např. *Kotex* neboli bleší tržiště v ulici *V kotcích*, kde se v době bývalého režimu prodávalo vše možné, a dále *Buřtex* neboli stánky s klobásami a jinými masitými pochutinami, nacházející se ve spodní části *Václavského náměstí*. Aluzí na *Tuzex* byl potom i *Kurvex*, pejorativní název pro *Dům elegance* v ulici *Na příkopě*, jehož klientelu tvořily kvůli vyšším cenám hlavně manželky prominentů.

3.6.2.5 Jména využívající zvukové a grafické komiky

Při vzniku nestandardizovaných urbanonym se může uplatňovat jazyková kreativita a hra se slovy. Řada jmen tak byla utvořena jen jako výsledek řetězení asociací (často zvukových). Jména vzniklá tímto způsobem nijak nesouvisí se samotným prostorem, který označují. *Strossmayerovu náměstí* se kupř. říká *Pštros*, stanici metra *Želivského Želva* apod.²¹⁸ Zkrácené nestandardizované jméno pro *náměstí Republiky – náměstí Repu*, známé spíše mladší generaci obyvatel města, zase využívá homofonie s výrazem *rap* [rep] ve významu ‚druh slovního projevu často doprovázeného hudbou‘. Naopak nejstarší generace obyvatel města, která pamatuje standardizované urbanonymum *UNRRA*, může porozumět označení tohoto prostoru přesmyčkou *Urna / V urně*.

²¹⁸ Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska uvádí řadu obdobných příkladů na materiálu poznašské urbanonymie: ulice *Potworowskiego*, pojmenovaná po polském malíři, je kupř. nazývána *Potworek* (asociace se s apelvativem *potwor* ve významu ‚netvor‘), *Konserwatorium Muzyczne* (Hudební konzervatoř) je označováno jako *Konserva* (‚konzerva‘) apod. – viz Rutkiewicz-Hanczewska 2007, s. 165–166.

V případě nestandardizovaného jména používaného pro *Dům bytové kultury*, postavený v 70. letech a zamýšlený jako výkladní skříň československého nábytkářského průmyslu, se uplatnila komika grafická. Kvůli zvláštnímu vizuálnímu ztvárnění loga obchodního domu (dbk), ve kterém nožičky písmen „d“ a „b“ nepřiléhaly k bříškům, vypadal název spíše jako „ollok“. I proto se *Ollok* začalo přezdívat celé stavbě. Nedostatečný sortiment zboží vedl k další interpretaci názvu obchodního domu: *Debilák/Debilákov*.

3.6.2.6 Topografie ošklivosti

Poměrně vysoký podíl tvořila v sesbíraném materiálu nestandardizovaná jména vztahující se k nadrozměrným stavbám, nepatřičně čnějícím nad svým okolím, mnohdy i esteticky rozporuplným. Tato jména byla v mnoha případech záměrně hanlivá a ironická a ilustrovala záporný vztah obyvatel města k daným objektům (srov. též David – Mácha 2014, s. 84).

V prostoru Prahy patřil mezi megalomanské stavby např. *Palác kultury*. Byl stavěn jako místo pro pořádání stranických sjezdů. Obsahoval v sobě 70 sálů a dokázal pojmout necelých 10 000 lidí. Svou rozlehlostí a majestátností představoval jakousi socialistickou konkurenci Pražského hradu či Vyšehradu. Vzhledem k tomu, že stavba z dálky připomínala obří pozůstatek pokáceného stromu, dostalo se jí ironického jména *Pařez* nebo také *Rudý špalek* (přívlastek *rudý* nevycházel ze skutečné barvy budovy, nýbrž odkazoval k tradiční komunistické barvě). K její mohutnosti odkazovala i další nestandardizovaná jména: *Bílá velryba*, *Husákova stodola*, *Lidojem*,²¹⁹ *Moby Dick* nebo *Parník*.

Obdobným případem mohutné stavby je *Molochov*, obytný funkcionalistický blok nájemních domů s luxusními byty, vzniklý v meziválečném období a nacházející se u dnešní ulice Milady Horákové. V době po únoru 1948 zde bydleli prominentní představitelé strany. Jméno obytného bloku odkazovalo ke starověkému bohu Molochovi, mohutnému tvorovi, který ztělesňoval vše, co člověka svírá a ničí.²²⁰

Zatímco *Palác kultury* a *Molochov* představovaly mohutné stavby výrazně orientované do šířky, pražská televizní věž, vzniklá v 80. letech, reprezentovala naopak objekt, který měl uchvátit svou výškou. Se svými více než 200 metry, štíhlým tvarem a třísloupovou ocelobetonovou konstrukcí měla dle oficiálních dokumentů připomínat startující raketu. Soudě podle nestandardizovaných urbanonym, jimiž ji obyvatelé města

²¹⁹ K tomu srov. heslo *lidojem* ve slovníku neologismů, vykládané jako ‚velká budova pojímající velké množství lidí‘ (Martincová a kol. 1998, s. 143).

²²⁰ Srov. např. heslo *Moloch* v *Příručním slovníku jazyka českého* (2. díl, s. 929).

označovali, připomínala však Pražanům něco jiného. Říkalo se jí mj. *Žižkovská šaltpáka*, *Husákův prst*, *Jakešova šaltpáka*, *Jakešovy vidle*, *Bilákova jehla*²²¹ nebo *Bilákův penis*.²²² Dle dobových legend měla být obří rušičkou západního vysílání.

Objektů, které získaly své nestandardizované jméno na základě skutečnosti, že výrazně přesahovaly hladinu zástavby v lokalitě, bylo v prostoru města více. Patří k nim mj. budova bývalého Chemopetrolu v Libni. Vznikla v 70. letech a pro svoji rozeklanou siluetu vyvolává zvláště za soumraku dojem hradní zříceniny s cimbuřím, i proto se jí dodnes říká *Drákulov*. Výrazné převýšení okolní zástavby bylo i motivací také pro vznik jména pro bývalou *Ústřední telekomunikační budovu* na Žižkově. Její vysoká věž a spletité tmavé chodby připomínaly Pražanům říši temnoty z knih J. R. R. Tolkiena, proto se budova začala označovat jako *Mordor*.²²³ Sídlištní výstavbě, která čněla na krajích Prahy do výše a lemovala hlavní město jako středověké opevnění, se zase říkalo *Husákovy hradby*.

Výraznou výškovou stavbu, k níž se vztahovalo několik nestandardizovaných jmen, představoval dejvický hotel *International*, patrně nejtypičtější ukázka socialistického realismu v Praze. Budova z 50. let, inspirovaná architekturou moskevských mrakodrapů, měla původně sloužit jako ubytovna pro sovětské delegace a mimopražské důstojníky, nakonec fungovala jako hotel (*Čedok*, *Družba*, posléze *International*). Iniciátorem vzniku stavby byl ministr národní obrany a zeť Klementa Gottwalda, Alexej Čepička, po němž získala honosná budova jedno ze svých nestandardizovaných označení. Říkalo se jí *Čepičkův barák* (použití expresivního substantiva ostře kontrastovalo se zamýšlenou velkolepostí, monumentálností a zdobností celé budovy). Dále byla označována ironickým jménem *Stalinův dort* a podle podobnosti s moskevskou univerzitou i *Lomonosovova univerzita*.

Uvedli jsme množství ironických nebo hanlivých jmen pro stavby, které ve sledovaném období buď výrazně proměnily pražské panorama, nebo které vznikly již dříve, ale doba poúnorová je využila ke svým účelům. Zajímavostí v tomto kontextu je fakt, že náš výzkum nedoložil žádné podobné posměšné jméno, které by se vztahovalo k *Velkému strahovskému stadionu*, postavenému původně jako sokolské cvičiště a sloužícímu

²²¹ Nestandardizované jméno odkazovalo ke skutečnosti, že se komunistický politik Vasil Bilák původně vyučil krejčím.

²²² Označování staveb výrazně orientovaných do výšky názvy mužského pohlavního údu je v nestandardizované urbanonymii často se vyskytující motivací pojmenování. Netýká se přitom jen městských prostředí. Když byl v 70. letech 20. století v krkonošském údolí vybudován výškový hotel *Horizont*, který nijak nekorespondoval s tradiční horskou architekturou, dostalo se mu posměšného jména *Štrougalův pyj*.

²²³ Totéž jméno získalo i vyústění nedávno vzniklého tunelu *Blanka* na *Letné*.

následně jako místo konání spartakiád, představujících patrně nejspektakulárnější rituál komunistického režimu (souhrnně k tomuto tématu viz Knapík – Franc a kol. 2011b, s. 737–738). Spartakiády, fungující jako „stylizovaná výpověď o šťastné socialistické přítomnosti a budoucnosti“ (viz Macura 1992, s. 72), se s výjimkou roku 1970 konaly vždy po pěti letech. V dobách jejich pořádání se pravidelně objevovaly návrhy na pojmenování pražských míst jmény, souvisejícími s touto monumentální akcí. V roce 1960 se např. dosavadní *Vaníčková* ulice v areálu změnila na *Spartakiádní*, a to na doporučení tajemníka Ústředního výboru Československého svazu tělesné výchovy.²²⁴ Uvažovalo se rovněž o pojmenování míst v okolí stadionu po významných sportovcích a tělovýchovných pracovnících. Tento návrh byl však zamítnut: „Pojmenování nelze považovat za vhodné z toho důvodu, že se jedná většinou o pomocné komunikace, plnící funkci dopravních spojek nebo pouhých přístupových cest na stadion, takže jejich pojmenování po význačných sportovcích by mohlo být považováno spíše za znevážení zásluh těchto osobností.“²²⁵

Výše jsme zmínili řadu příkladů nestandardizovaných jmen pro stavby, jejichž vizuální stránka je rozporuplná a obliba u veřejnosti nevelká. Architektura je však zvykovou záležitostí, a co obyvatelům města v jednom okamžiku připadá nehezké, přestanou po několika letech vnímat, nebo to dokonce začnou oceňovat (viz např. *Tančící dům* na *Rašínově nábřeží*, dokončený v polovině 90. let). Na druhou stranu však existují stavby, které vzbuzují negativní emoce i po desítkách let. Týká se to např. budovy *Nové scény Národního divadla*. Ta vznikla v 70. a 80. letech v brutalistním stylu a Pražany nebyla příliš vřele přijata dodnes. Říká se jí *Skleněná stodola* pro její vzhled, nekorespondující se sousední historickou budovou *Národního divadla*, zvanou nestandardizovaným jménem *Zlatá kaplička*.

Záměrně hanlivá jména nedostávaly budovy jen v časech budování socialismu, ale získávají je i dnes, a to dokonce ještě před zahájením výstavby objektů samotných, tj. v době zveřejnění jejich plánů, resp. vizualizací. V Praze se tak v minulých letech diskutovalo o nové budově *Národní knihovny*, která byla označována jako *Chobotnice* nebo *Blob*, o bytovém domě na Praze 1 nazývaném *Maršmeloun* nebo o *Ledním medvědu*, světlé oblé stavbě, která měla vyrůst na *Vítězném náměstí*. Ani jedna z uvedených kontroverzních

²²⁴ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1024, sign. OVV-162.11, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 5, 1959–1962, Dopis od tajemníka Ústředního výboru Československého svazu tělesné výchovy ze dne 6. 5. 1960.

²²⁵ Usnesení rady NVP ze dne 12. 9. 1972 – důvodová zpráva, s. 1–2 (soukromý archiv autorky – jedná se o materiál poskytnutý autorce této práce archivářem Mgr. Markem Lašřovkou, spoluautorem Pražského uličníku).

staveb prozatím nezačala vznikat, přesto jsou jejich jména obyvatelům Prahy dobře známa, a to nejen ze zpravodajství (viz Příloha č. 10).

3.6.2.7 K věčné poctě a slávě – nestandardizovaná jména pomníků

Při sběru pražské nestandardizované urbanonymie se ukázalo, že pomníky hrají v prostoru města podstatnou úlohu při orientaci a jsou také typickými urbanonymickými objekty, k nimž se nějaké nestandardizované jméno (často i ironické nebo hanlivé²²⁶) váže. Stejně jako v případě jmen staveb, získávaly i pomníky svá nestandardizovaná urbanonyma především pro své sporné umělecké provedení, zejména pak pro zvláštnosti ve vizuální stránce (strnulá gestikulace soch, jejich oděv apod.).

O *Frontě na maso*, nestandardizovaném jménu pro Stalinův pomník, jsme se zmínili už v kapitole o uplatnění kultu osobnosti v urbanonymii (viz kapitola 3.2.5.1). Uvedli jsme také, že i desítky let po odstranění pomníku přetrvává v užívání jméno *Stalin / U Stalina*. Z každodenní komunikace se naopak vytratilo nestandardizované urbanonymum *U kultíku* (míněno „u kultu Stalinovy osobnosti“), kterým se posměšně označovala zastávka tramvaje na *Letné*. Z užívání se vytratilo i jméno *Stalinova ponožka*, pojmenovávající podstavec, který zbyl z pomníku po jeho odstřelení, stejně jako jméno *Záprdelí*, jímž se označoval prostor nacházející se vzadu za pomníkem.

Nestandardizovaná jména si vysloužila i vizuálně rozporuplná socha komunistického politika Jana Švermy, stojící u tehdejšího *Švermova mostu*, která neobvyklým způsobem zvedá svou paži do volného prostoru před tělem. Protože toto zvláštní postavení patrně připomínalo způsob, jakým se hází krmení drobnému ptactvu, začalo se pomníku říkat *Sypejte ptáčkům*. Na základě vzezření získala své nestandardizované jméno také umělecky problematická socha dělnického prezidenta Klementa Gottwalda, stojící na nábřeží řeky *Vltavy* jen nedaleko od Švermy. Byla vytesána z bílého mramoru a říkalo se jí *Hopkirk*. Obyvatelům města patrně připomínala postavu z populárního britského seriálu *Randall a Hopkirk*, v němž vystupuje jen jako duch, což má symbolicky ztvárňovat bílá barva jejího oblečení. Podle některých respondentů se potom oběma výše zmíněným sochám, tj. Švermovi a Gottwaldovi, říkalo společně *Randall a Hopkirk*. Srov. vyprávění respondenta výzkumu (muž, 80 let): „A tihle dva byli společně nejlíp vidět, když se šlo přes most ke Štvanici. Jeden stál u protějšího mostu, druhý před ÚV KSČ. A že tam byli oba pěkně u sebe a jeden navíc bílej, říkali tomu tou přezdívkou *Randall a Hopkirk*.“

²²⁶ Riikka Eskelinen (2009, s. 353) uvádí, že obyvatelé města pomocí hanlivých jmen zbavují pomníky nánosů patosu, a de facto je tak polidšťují.

K dalším pomníkům, které vznikly ve sledovaném období a kvůli svému vzezření získaly nestandardizované jméno, patřila např. socha Bedřicha Smetany poblíž Karlových Lázní, jež si pro svou zvláštní kompozici vysloužila jména *Sáňkující Smetana*, resp. *Sáňkař*. Socha milicionáře na bývalém *náměstí Lidových milicí* byla nazývána *Pytlák Říha* na základě své podobnosti s figurou, kterou stvořil kreslív a karikaturista Jan Vyčítal. Celý prostor náměstí byl navíc označován jako *náměstí Pytláka Říhy*. U stanice metra *Kosmonautů* (dnes *Háje*) bylo umístěno sousoší Vladimíra Remka a jeho sovětského kolegy Alexeje Gubareva na paměť jejich společné cesty do vesmíru. Obě postavy měly v obličeji radostný výraz a rukou mávaly kolemjdoucím, což patrně podnítilo vznik nestandardizovaných urbanonym *Ožralové*, *Opilí kumpáni* nebo ironického jména *Vyhození ze strany*.

3.6.2.8 Jméno jako prostředek ironizace režimu a osob veřejného života

Terčem posměchu se prostřednictvím nestandardizovaných urbanonym mohly kromě staveb a pomníků stát např. i konkrétní osoby veřejného života, případně jejich skutky a rozhodnutí. Zřejmě nejznámějším takovým jménem je *Husákov ticho* – pojmenování pro tunel postavený v 70. letech na nábřeží řeky *Vltavy*, jehož stavba neměla urbanistické opodstatnění. Tunel vznikl pouze na základě přání prezidenta Gustáva Husáka, který chtěl jeho vybudováním snížit hluk z aut projíždějících okolo budovy Ústředního výboru Komunistické strany Československa.auta, jezdící kolem, totiž údajně rušila tamější zasedání, což bylo jejich svedením do tunelu vyřešeno. Se jménem *Husákov ticho* byla v dobách bývalého režimu spojena legenda, podle níž měl být nestandardizovaný název jakýmsi varováním před skrytými odposlechy v tunelu. Posádky aut prý při vjezdu do tunelu vždy ztichly a v hovoru pokračovaly až po jeho opuštění. Přestože není nestandardizované jméno *Husákov ticho* nikde v prostoru města vizuálně fixováno, přežilo dobu, v níž vzniklo, a mezi Pražany je známé a užívané dodnes.²²⁷ Jako symbol své doby proniklo i do umění. V letech 2013 až 2016 se v *Divadle Na Zábradlí* hrálo představení s názvem *Šedá sedmdesátá aneb Husákov ticho*.

Zatímco *Husákov ticho* lze označit za nestandardizované jméno, které osobnost tehdejšího prezidenta jen lehce ironizovalo, v případě jména *Marta* je nutno mluvit přímo o zesměšnění. Tímto nestandardizovaným urbanonymem byl označen jeden z pražských plynojemů, mající značené rozměry a tvar pravidelné koule. Toponymický objekt samotný

²²⁷ Ve skupině starších respondentů znalo jméno 101 osob z celkového počtu 116, ve skupině mladších respondentů jej znalo 31 osob ze 76.

vznikl už ve 30. letech 20. století, ale své jméno získal až na počátku 50. let podle neoblíbené a kypré manželky dělnického prezidenta Klementa Gottwalda. Posměšné nestandardizované urbanonymum mělo poukázat na určitou vizuální podobnost mezi oběma. Plynojemu se dále říkalo *Český glóbus*, dnes je známý spíše jako *Koule*. Jan Nejedlý a Jakub Šofar (2017, s. 65) uvádějí pro daný urbanonymický objekt ještě jméno *Chruščovova hlava*, jehož skutečné užívání mezi pamětníky se však ve výzkumu nepodařilo doložit.

Hned několik nestandardizovaných jmen ironizujících představitele režimu se vztahovalo k pražskému *Václavskému náměstí* (tomuto prostoru a jeho urbanonymii se podrobněji věnujeme v následující podkapitole). Nestandardizovaným jménem *Štrougalovy sady* se označovala zeleň umístěná v roce 1969 v horní části náměstí (srov. též Pruša 2011, s. 516). Navzdory apelativu „sady“ se však nejednalo o zahradní úpravu daného prostranství. Toponymickým objektem byly velké dřevěné díže se zasazenými jehličnany, postavené hustě vedle sebe. Tato zeleň nebyla na náměstí umístěna s cílem okrášlit tamní prostor, nýbrž proto, aby se lidem zabránilo zapalovat svíčky za Jana Palacha u sochy svatého Václava. Posměšný název získala zeleň po tehdejším ministru vnitra, později předsedovi vlády, Lubomíru Štrougalovi, považovaném patrně za iniciátora vzniku této bariéry. Stromy v dížích však v místě příliš dlouho nevydržely. Poté, co v témže roce porazilo Československo na mistrovství světa v hokeji Sovětský svaz, se na horní části Václavského náměstí sešel veselý dav lidí a část *Štrougalových sadů* rozmetal. Přestože existence onymického objektu v místě netrvala nijak dlouho, pamětníci potvrzují, že se název *Štrougalovy sady* užíval ještě nějaký čas poté. Přeneseně se tak začalo říkat i zeleni na celé ploše náměstí, nikoliv jen nahoře v okolí sochy svatého Václava.²²⁸

Prostor centrálního pražského náměstí získal další nestandardizované jméno na konci 80. let, kdy zde v rámci Palachova týdne policie rozháněla demonstrace za použití vodních děl. Podle Miroslava Štěpána, jemuž byla připisována rozhodnutí, vedoucí k násilnému potlačování svobody shromažďovací, se prostoru přezdívalo *Štěpánovy lázně*. Toto nestandardizované jméno proniklo i do dobových anekdot: „Víte, že *Václavské náměstí* bude přejmenováno na *Štěpánovy lázně*? Nahoře dostanete vodní stříky, dole masáž a výroční den 15. ledna bude napříště slaven jako Den vodního dělostřelectva.“ (Štěpánková 1991, s. 93).

²²⁸ Podle jiných respondentů výzkumu se zeleň na ploše náměstí označovala v samém závěru komunistického režimu jako *Husákovy sady*.

Nestandardizovaná urbanonyma upomínající na nějakou konkrétní osobnost veřejného dění jsou – pokud jde o jejich strukturu – velmi podobná jménům standardizovaným (s výjimkou *Marty*), tvoří je adjektivum posesivní a apelativum. Na jedné straně tak např. existují úřední jména *Masarykovo náměstí* a *Janáčkovo nábřeží* a na straně druhé nestandardizovaná jména *Husákovo ticho* a *Jakešovy vidle*. Ta vznikla patrně jako humorná imitace jmen standardizovaných. Obdobnou strukturou však veškerá podobnost s úředně schválenými jmény končí. Jen stěží lze totiž uvažovat, že by byla utvořena s cílem uctít danou osobu. Vznikla naopak se záměrem ony osoby buď lehce ironizovat, či přímo dehonestovat, a to za přispění lidového humoru, pohybujícího se od lehké ironie až po břitký sarkasmus.

Charakteristickým znakem sesbíraných nestandardizovaných urbanonym je skutečnost, že pokud upomínají na nějakou osobnost, pak tato osoba v době vzniku jména ještě žila. V nestandardizované urbanonymii je tedy jiná situace než v urbanonymii úředně schválené, v níž je naopak žádoucí pojmenovávat lokality po osobách již zemřelých.²²⁹

Vedle osob veřejného života odkazovala některá získaná urbanonyma též k mocenským orgánům, skutkům či represím režimu. Areál Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti, v němž byly umístěny pohotovostní pluky Veřejné bezpečnosti, získal například pejorativní jméno *Údolí dutejch hlav*. Název je stále znám i mezi mladšími respondenty výzkumu, patrně z toho důvodu, že v areálu stále sídlí policejní školy (Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra).²³⁰

Represe režimu připomínala i další jména. V 70. letech došlo ke kompletní demolici historické části starého Břevnova v prostoru mezi Ústřední vojenskou nemocnicí a dnešní *Patočkovou* ulicí. Ministerstvo vnitra zde nechalo postavit sídliště pro příslušníky Sboru národní bezpečnosti. Z původní zástavby zbyla pouze kaplička, která kdysi stála uprostřed návsi a která se nyní nachází mezi panelovými domy. Protože se na výstavbě sídliště podíleli vězňové a mnohé z nově postavených bytů byly určeny pro rodiny pracovníků

²²⁹ Při třídění shromážděných jmen jsme se zabývali i otázkou, zda se s obdobnými nestandardizovanými jmény (s těmi, která připomínají konkrétní osoby) lze setkat i dnes, tj. zda existují jména, která by prokazatelně vznikla až po roce 1989 a která by určité místo v Praze pojmenovávala po nějaké porevoluční osobnosti (především osobnosti politické, ale potenciálně i jiné osobě, známé z kulturního a společenského dění). Podařilo se nám najít jedině *tunel Pavel*, variantní označení *Blanky*, odkazující k bývalému primátoru Pavlu Bémovi a k celé aféře kolem předražené výstavby tunelu, ale spíše než o skutečně užívané nestandardizované urbanonymum jde o novinářskou figuru.

²³⁰ Ironická jména se vztahovala i k dalším vzdělávacím institucím. Vysoká škola politická ÚV KSČ s tendenční náplní studia byla např. ironicky označována jako *Vokovická Sorbonna*.

ministerstva vnitra, bylo místo hanlivě nazýváno *sídlíště Obušek*, častěji potom *Na pendreku* nebo *Na obušku*.

Obdobným případem nestandardizovaného urbanonyma ironizujícího represe režimu je *most Intelligence*. Krátce po svém dostavění tak začal být spontánně nazýván jeden z pražských železničních mostů, neboť se na jeho budování podíleli např. právníci, lékaři či historici. Komunistický režim se snažil inteligenci umlčet a „převychovat“ prací, proto byli vysokoškolští absolventi po roce 1948 násilně přesouváni do dělnických profesí. Obliba a rychlé rozšíření jména vedly dokonce k tomu, že most byl plných 14 let po svém dokončení raději pojmenován oficiálně. V roce 1969 získal jméno *Branický most*, přestože železniční mosty, navíc prakticky za městem, úřední jméno zpravidla nemívají (srov. také Dejmalová 2008, s. 7).

Nestandardizované urbanonymum *most Intelligence* je v každodenní komunikaci obyvatel města stále běžně používáno. V rámci skupiny respondentů ve věku od 17 do 25 let jej znalo 29 osob z celkového počtu 76. Řada z nich však vůbec nevěděla, že jde o jméno nestandardizované, a navíc původně ironické. Jméno *most Intelligence* považovali za úředně schválené honorifikační urbanonymum, které podle nich oslavovalo vzdělanost, resp. vysokoškolsky vzdělanou vrstvu obyvatel, podobně jako např. *most Barikádníků* oslavuje bojovníky na pražských barikádách z konce druhé světové války. Mladí respondenti tedy správně interpretovali význam lexikální jednotky tvořící podstatu urbanonyma, ale neporozuměli významovému odstínu.

Represe režimu připomínalo také „ironicky laskavé“ jméno *Domeček*. Jedná se o dnes už neužívaný, avšak zejména v 50. letech běžně známý název, vztahující se k části areálu bývalé vojenské věznice na Hradčanech, která byla symbolem komunistického teroru (Tomek 2015, s. 60). V nízkém obdélníkovém domě byli po únoru 1948 věznění a mučení odpůrci režimu a příslušníci zahraničního odboje.

3.6.3 Václavské náměstí očima současné i minulé nestandardizované urbanonymie

Zvláštní pozornost bychom rádi věnovali nestandardizované urbanonymii, vztahující se k jednomu konkrétnímu pražskému prostoru. *Václavské náměstí*, do revolučního roku 1848 zvané *Košský trh*, je výrazným orientačním bodem v samém středu města, neustále se proměňující lokalitou a zároveň rušným místem, které má v rámci dějin Prahy i celé země specifické postavení. Se svými atypickými rozměry (přibližná délka 750 metrů, maximální šířka 60 metrů) představuje prostor, který je spíše než typickým náměstím mírně se svažující ulicí, resp. velkoměstským bulvárem. Funkce tohoto prostoru je primárně

obchodní, komunikační a ve vypjatých historických okamžicích také symbolická. Náměstí ztělesňuje nejen faktické centrum města, ale i místo prodchnuté národními významy a jako takové se v klíčových dějinných momentech zcela spontánně stává místem shromáždění a národních manifestací.

V každodenní komunikaci obyvatel města figuruje místo úředně schváleného jména *Václavské náměstí* spíše jeho univerbizovaný derivát *Václavák*, který je prokazatelně užívaný už více než sto let. Zmiňuje se o něm už úvodní číslo Naší řeči z roku 1917, které přetiskuje článek z Práva lidu, kritizující obdobná jména vzniklá univerbizací s použitím sufixu *-ák*: „Psali jsme již jednou o tomto *-ák*, ale není pomoci – toto zlo nutno bičovati tak často, až snad konečně přece vymizí. K čemu všemu se tato přípona v Praze nepřivěsí! Máme *Václavák*, *Karlák*, *Purkyňák*, máme *Reprák* i *Lidák*, *Střelák* a *Riegrák* (...)“ ([Autor neuveden] 1917, s. 25).

V polovině 20. století se pro prostor celého náměstí používala jména *Trafo*, případně *Trafáč* nebo *Trafouš* (Jaboud 2011, s. 90; Prošek 2005, s. 65), a to především v generaci tehdejší mládeže. Všechna odkazovala k podobnosti s londýnským *Trafalgar Square* (např. co se týče rušnosti nebo významu náměstí v kontextu města). Dnes už toto jméno a jeho varianty znají jedině nejstarší Pražané.

Pomyslnou pouť *Václavským náměstím* a jeho nestandardizovanou urbanonymií začneme v nejnižším bodě tohoto prostoru, v místě, kde do náměstí ústí ulice *28. října*, *Na příkopě* (v úzu se vyskytuje i v plurálové formě *Na příkopech*) a *Na můstku*. Nejen v současné době, ale i ve středověku bylo toto místo rušné, proto se pro ně užíval název *Na kolotoči* (Lašťovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 505). Posléze se tento důležitý komunikační uzel označoval jako *Zlatý kříž*.²³¹ Podle informací od jiných respondentů výzkumu se však dané jméno vztahuje spíše k prostoru *Jungmannova náměstí*, vzdáleného od nejspodnější části *Václavského náměstí* asi 150 metrů. Zde je pak také písemně fixováno na vývěsním šítu lahůdkářství sídlícího ve stejnojmenném paláci (*palác Zlatý kříž*). Podle dalších zdrojů se jménem *Zlatý kříž* označuje nikoliv spodní část *Václavského náměstí*, ale jeho střed a z něj vycházející ulice *Jindřišská* a *Vodičkova* (např. Kozák 1992, s. 7 a 24). Do nejspodnější části náměstí ústí potom ještě průchod mezi domy z přilehlého *Jungmannova náměstí*, jemuž se stejně jako několika dalším úzkým uličkám v Praze říká *Myší díra*.

²³¹ K tomu srov. vyprávění jednoho z respondentů výzkumu (muž, 62 let): „A tam dole, jak začínají *Příkopy*, se říká *Zlatý kříž*. Proč *Zlatý*? No, že tam byly po (první světové – pozn. MP) válce samé luxusní obchody s výlohami a v noci to místo úplně zářilo.“

Zmínili jsme, že se náměstí svojí neobvyklou délkou podobá spíše širokému městskému bulváru. I z tohoto důvodu nemůže jeho úředně schválený název dostatečně sloužit k orientaci v lokalitě. Je proto doplňován soustavou jmen, motivovaných názvy obchodů s módou (*U Márkse, U Cé-áčka*), obchody s hudbou (*U Bontonlandu*), knihkupectvími (*U Luxoru*), provozovny občerstvení (*Mekáč / U Meka / U Mekáče, U Ká-ef-céčka*) a obdobnými výraznými městskými prvky.

System orientálních zeměpisných jmen fungoval v prostoru náměstí i v minulosti, byť se tehdejší obyvatelé města orientovali spíše podle jiných objektů, kupř. podle kaváren (*Jalta, Astra, Juliš, Luxor, Lucerna* zvaná též *Boule*; Jaboud 2011, s. 91), restaurací (*automat Koruna*,²³² *Zlatá husa*), kin (*Alfa, Jalta, Hvězda, Lucerna, Blaník*), obchodních domů (*Darex, Baťa / U Bati, Dům módy, Dům potravin* – posléze *Bílá labuť, Družba* – posléze *Krone, Debenhams*, nyní *Desirred*), nakladatelství (*Melantrich*) či lékáren (*Adamova lékárna*). Orientálním bodem v prostoru náměstí byla v minulosti i *Slovanská lípa* neboli vlajkami ověšený strom před *Zlatou husou*, který sehrál důležitou roli symbolu v období po vyhlášení Československého státu. Až na výjimky (jimi jsou např. *Lucerna* či *Baťa*) je znalost těchto orientačních bodů v prostoru *Václavského náměstí* u příslušníků nejmladší generace současných obyvatel města malá. Je tomu tak i proto, že většina těchto městských prvků buď zanikla, nebo ztratila význam, který měla v minulosti.

K výrazným orientačním bodům a dominantám, jež jsou naopak pro Pražany důležité i dnes, patří *Národní muzeum*, oddělené od náměstí magistrálou, vedle stojící *Federál* (budova bývalého Federálního shromáždění) a Myslbekovo svatováclavské jezdecké sousoší s galerií zemských patronů. Tento pomník se stal oblíbeným místem srazů Pražanů. Běžně se říká: sejdeme se *U koně*²³³ či *Pod koněm*, případně *Pod (v)ocasem*.

Protože je *Václavské náměstí* přirozeným místem politických manifestací, vztahovalo se k němu v minulosti několik nestandardizovaných jmen, odkazujících k politickým událostem, resp. představitelům (zmínili jsme je v kapitole 3.6.2.8). Všechna se však z užívání už vytratila. Schopnost aktuálně užívaných neúředních jmen (jakož i těch, která teprve vzniknou) udržet se v komunikaci obyvatel města po delší časové období prověří

²³² Srov. vyprávění jednoho z respondentů výzkumu (muž, 89 let): „Dali jsme si sraz třeba *U Koruny*, to je, když se jde z *Haveláku* na *Václavák*, tam dole. Vevnitř byl vždycky nával lidí a oni po sobě šlapali, protože to jídlo měli opravdu dobrý. Chodili jsme tam na chlebičky. Bufetů bylo na *Václaváku* hodně, i třeba v *Lucerně*, ale *Koruna* byla asi nejlepší.“

²³³ Ljubiša Rajić zmiňuje velmi podobný příklad z Bělehradu. Na tamějším *náměstí Republiky* stojí jezdecká socha srbského prince Michaila, která představuje oblíbené místo setkávání bělehradských obyvatel. Celý prostor je potom mnohem častěji nazýván *U koně* než svým standardizovaným názvem (Rajić 2012, s. 216).

teprve čas. Jedině ten určí, zda jméno přetrvá po staletí, nebo zda se vytratí už po několika málo letech.

3.6.4 Soupis pražské nestandardizované urbanonymie

V následující tabulce jsou uvedena všechna nestandardizovaná urbanonyma, která se nám podařilo zachytit při rozhovorech s respondenty. V prvním sloupci uvádíme kromě jmen samotných i shromážděné komunikační varianty. Druhý sloupec obsahuje lokalizaci (připouštíme však, že v případě pojmenování, která se nevztahují k jedinému bodu na městském katastru, ale spíše k celé oblasti, je tato lokalizace jen přibližná). Poslední sloupec podává výklad jména.

Jméno (včetně jeho variant)	Přibližná lokalizace	Výklad
Alšák	N 50° 05.300 E 14° 24.855	<i>Alšovo nábřeží</i> ; někteří respondenti spojovali jméno <i>Alšák</i> spíše se zdravotnickou školou, která se v místě nachází.
Anděl / Na Andělu / U Anděla	N 50° 04.312 E 14° 24.233	Jméno pro křižovátku čtyř smíchovských ulic, v jejíž blízkosti stával dům z 19. století s freskou zlatého anděla. Tento objekt padl za oběť výstavbě metra. Jméno <i>Anděl</i> získala na počátku 90. let stanice metra, mají jej též autobusové a tramvajové zastávky.
Arbesák	N 50° 04.592 E 14° 24.288	<i>Arbesovo náměstí</i> ; jméno <i>Arbesák</i> nese v současnosti zdejší kasino, pojmenování je v prostoru fixováno na jeho vývěsním štítu.
Bachmačák	N 50° 05.856 E 14° 23.955	<i>Bachmačské náměstí</i> ; jménem <i>Bachmačák</i> se prostor označoval i v době, kdy náměstí neslo jméno <i>A. V. Suvorova</i> .
Bajkonur	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Viz <i>Husákův prst</i> .
Barandák	N 50° 02.335 E 14° 24.432	<i>Barrandovský most</i> .
Barták	N 50° 04.959 E 14° 24.992	<i>Bartolomějská ulice</i> ; někteří respondenti spojovali toto jméno s ulicí, jiní spíše s domem, č. p. 7, který byl sídlem Státní bezpečnosti. Srov. <i>Kachlíkárna</i> .
Bastila	N 50° 04.329 E 14° 27.907	Komplex budov <i>Justičního areálu Na Míčáncích</i> je nazýván <i>Bastila</i> s odkazem na pařížskou pevnost a později věznici, jejíž dobytí odstartovalo Velkou francouzskou revoluci. Sídlí zde obvodní pražské soudy a státní zastupitelství. Jde o největší justiční komplex v České republice, skládá se z jedné novostavby a tří historických budov, sloužících v minulosti jako kasárna.
Baťa / U Bati	N 50° 05.020 E 14° 25.432	<i>Baťův dům obuvi</i> vznikl v roce 1929 ve spodní části <i>Václavského náměstí</i> . Představuje výrazný orientační bod v kontextu celého náměstí. Srov. <i>Skleněný dům</i> .
Baterky	N 50° 05.410 E 14° 22.049	Souhrnné označení pro lokalitu, jejíž ulice nesou název <i>U První baterie až U Šesté baterie</i> .
Bazar / Velký bazar	N 50° 04.868 E 14° 25.548	Metaforické jméno pro pasáž v <i>paláci Lucerna</i> vzniklo na základě skutečnosti, že pasáž s mnoha obchody připomínala uličku orientálního trhu. Srov. také <i>Boule</i> .
Belcrediho/ Belkrédka/ Belgretka	N 50° 05.959 E 14° 25.104	Jméno <i>Belcrediho</i> nesla dnešní ulice <i>Milady Horákové</i> od 19. století do roku 1946 (s válečnou přestávkou). V komunikaci obyvatel města se objevovalo i desítky let poté, co bylo úředně odstraněno, nejstarší respondenti výzkumu označují takto ulici ještě dnes.

Beverly Hills	N 50° 05.743 E 14° 22.852	Metaforické jméno pro pražskou čtvrť <i>Ořechovka</i> , známou honosnými domy, odkazuje k bohatému americkému městu, proslavenému mj. televizním seriálem.
Bílá velryba	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Biřakova jehla	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Viz <i>Husákův prst</i> ; nestandardizované jméno odkazovalo ke skutečnosti, že Vasil Biřak se původně vyučil krejčím.
Biřakův penis	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Viz <i>Husákův prst</i> .
Bílé Gabčíkovo	N 50° 04.416 E 14° 20.481	Jméno pro část areálu motolské nemocnice. Přívlastek <i>bílé</i> souvisí s tradiční medicínskou barvou, metaforické jméno <i>Gabčíkovo</i> odkazovalo ke skutečnosti, že stavbu této rozsáhlé budovy doprovázela v 90. letech kritika, že ji nebude možno plně využít a zůstane prázdná.
Bílý dům	N 50° 06.582 E 14° 28.302	Budova Úřadu MČ Praha 8 v Libni, nazvaná podle barvy použitého stavebního materiálu. Byla zamýšlena jako sídlo obvodního výboru komunistické strany, před její kolaudací však došlo k sametové revoluci.
Bořinda	N 50° 05.896 E 14° 22.044	Jméno pro <i>náměstí Bořislavka</i> a jeho širší okolí.
Boule	N 50° 04.868 E 14° 25.548	Jméno pro kavárnu v paláci <i>Lucerna</i> . Motivace nejistá. Srov. také <i>Bazar</i> .
Broukárna	N 50° 06.007 E 14° 25.468	Jméno pro bývalý obchodní dům <i>Brouk a Babka</i> v ulici <i>Milady Horákové</i> .
Břínkáč	N 50° 03.858 E 14° 26.448	Univerbizovaný tvar <i>náměstí Bratří Synků</i> . Srov. <i>Synkáč</i> .
Budějárna/ Budárna	N 50° 02.650 E 14° 26.951	Stanice metra <i>Budějovická</i> a prostor v okolí dnešního obchodního centra <i>DBK</i> .
Buřtex	N 50° 05.034 E 14° 25.446	Jméno pro stánky s rychlým občerstvením nacházející se v dolní části <i>Václavského náměstí</i> . Posměšné pojmenování vzniklo jako aluze na obchodní dům <i>Tuzex</i> . Srov. také <i>Kurvex</i> .
Čepičkův barák	N 50° 06.566 E 14° 23.620	Jméno vztahující se k bývalému hotelu <i>International</i> v Dejvicích, postavenému v letech 1952 až 1956 v duchu socialistického realismu a inspirovanému údajně moskevskými mrakodrapy. Budova měla sloužit jako ubytovna pro sovětské delegace a mimopražské důstojníky, nakonec fungovala jako hotel (<i>Čedok</i> , <i>Družba</i> , <i>International</i>). Své nestandardizované jméno získala po ministru národní obrany Alexeji Čepičkovi, zeti Klementa Gottwalda, který byl iniciátorem vzniku celé stavby. Použití expresivního apelativa „barák“ ostře kontrastovalo se zamýšlenou velkolepostí, monumentálností, zdobností celé budovy. Srov. <i>Lomonosovova univerzita a Stalinův dort</i> .
Čerňák	N 50° 06.510 E 14° 34.640	<i>Černý Most</i> .
Český glóbus	N 50° 06.047 E 14° 28.527	Viz <i>Marta</i> .
Čtverec	N 50° 04.132 E 14° 27.556	Jméno pro <i>náměstí Svatopluka Čecha</i> , mající tvar nepravidelného čtverce.
Danerák	N 50° 04.015 E 14° 27.250	Viz <i>Ďolíček</i> .
Débéká/ Débékáčko	N 50° 02.650 E 14° 26.951	Viz <i>Ollok</i> .
Debilákov/ Debilák	N 50° 02.650 E 14° 26.951	Viz <i>Ollok</i> .
Ďolíček/ Dolíček	N 50° 04.015 E 14° 27.250	Metaforické jméno pro <i>Městský stadion Ďolíček</i> a jeho širší okolí. Stadion vznikl ve 30. letech 20. století a byl nazván <i>Dannerův</i> podle

		ředitele vršovické záložny, která se o výstavbu stadionu zasloužila. Jako <i>Ďolíček/Dolíček</i> začal být označován na začátku 60. let. Srov. <i>Danerák</i> .
Domeček	N 50° 05.378 E 14° 23.546	Ironické jméno pro část bývalé vojenské věznice, postavené v období Rakouska-Uherska, která posléze sloužila Státní bezpečnosti jako vyšetřovna a která se stala symbolem komunistického teroru v Československu. Po únoru 1948 zde byli mučeni odpůrci režimu či příslušníci zahraničního odboje.
Dopravní podniky / U Dopravních podniků	N 50° 05.916 E 14° 26.184	Jméno pro budovu Dopravních podniků hl. města Prahy a její přilehlé okolí.
Drákulov	N 50° 07.299 E 14° 27.147	Metaforické jméno pro budovu ze 70. let 20. století s rozeklanou siluetou, jež připomíná cimbuří. Dnes v ní sídlí Pražská správa sociálního zabezpečení a Finanční úřad, v minulosti např. Chemopetrol.
Dřevák	N 50° 06.111 E 14° 25.808	Dnes už zaniklá budova ve <i>Veletržní</i> ulici, která získala své jméno podle materiálu použitého ke stavbě. Jednalo se o patrně jedinou dřevěnou stavbu, v níž sídlil po roce 1945 obvodní národní výbor. Nevzhledná stavba byla zbourána v roce 2009. Srov. <i>Holešovický trojúhelník</i> .
Esenbáků	N 50° 04.058 E 14° 27.713	<i>Sboru národní bezpečnosti</i> ; dnes <i>Vršovická</i> ulice.
Federál	N 50° 04.801 E 14° 25.937	Budova bývalého Federálního shromáždění v blízkosti <i>Národního muzea</i> .
Ferdinandka	N 50° 04.951 E 14° 25.189	<i>Ferdinandova třída</i> ; dnes <i>Národní</i> .
Fošovka	N 50° 04.720 E 14° 26.083	Viz <i>Stalinka</i> .
Fronta na maso	N 50° 05.683 E 14° 24.959	Jméno nadrozměrného sousoší v čele se sovětským vůdcem J. V. Stalinem vzniklo na základě kompozice pomníku (postavy stály atypicky v řadě za sebou) a současně odkazovalo k problémům se zásobováním. Přestože byl pomník odstřelen po pouhých 7 letech, místo je dodnes známo jako <i>U Stalina</i> . Srov. <i>Stalinova ponožka</i> a <i>U Stalina</i> . Zmíněné nestandardizované urbanonymum patřilo k těm, u nichž se při sběru podařilo zachytit značné množství onomastického folkloru. Pro ilustraci uvedeme některé z výzkumem doložených komických interpretací celého sousoší: dle jedné z nich zobrazoval pomník ve skutečnosti Stalina, který předběhl frontu u řezníka. Dle jiného výkladu celá kompozice zobrazovala figury, které měly „lézt sovětskému diktátoru do zadku“. Stalinova ruka, napoleonsky složená za kabátem, údajně vyjadřovala, že Stalin sahá pro peněženku, aby československému lidu svůj pomník zaplatil, ale když zjistil, kolik pomník stál, leknutím zkameněl. Vlnu žertů vyvolaly potom zprávy o blížící se destrukci politicky problematického pomníku. Pražané prý navrhovali, aby se místo Stalina umístila lahev s olejem, který tehdy nebyl k dostání, a fronta na něj může zůstat. Jiní doporučovali vystřelit Stalinovi kanónem oko a tvrdit, že jde o Jana Žižku. Političtí vězni prý navrhovali Stalina nechat stát, jak stojí, ale těm za ním uříznout hlavy – tím by se ze sousoší stal rázem pomník obětí stalinismu.
Fučíkárna	N 50° 06.431 E 14° 25.761	Viz <i>Julda Fulda</i> .
Gorkáč	N 50° 05.145 E 14° 25.885	<i>Náměstí Maxima Gorkého</i> ; dnes <i>Senovážné</i> .

Gottwaldřák	N 50° 03.935 E 14° 25.825	<i>Gottwaldřiv most</i> ; dnes <i>Nuselský</i> . V komunikaci obyvatel města fungovalo jméno <i>Gottwaldřák</i> jako komunikační varianta jména mostu, nikoliv nábreží, které též neslo Gottwaldovo jméno (<i>Gottwaldovo nábreží</i> , dnes <i>Masarykovo</i>).
Gottwaldova pasáž	N 50° 04.986 E 14° 25.277	Viz <i>Mózer</i> .
Grébovka	N 50° 04.138 E 14° 26.757	Jméno pro <i>Havlíčkovy sady</i> , které byly původně zahradou <i>Grěbovy vily</i> .
Havelák / Na Haveláku	N 50° 05.098 E 14° 25.275	<i>Havelský trh</i> .
Heřmaňák	N 50° 06.040 E 14° 26.147	Dnešní <i>Řezáčovo náměstí</i> neslo v minulosti jméno <i>Heřmanovo</i> . Jeho univerbizovaný nestandardizovaný protějšek je v komunikaci obyvatel města stále živý a objevuje se mj. v názvu pravidelných <i>Bleších trhů na Heřmaňáku</i> nebo <i>Farmářských trhů na Heřmaňáku</i> .
Heydrichova zatáčka	N 50° 07.068 E 14° 27.897	Místo atentátu na Reinharda Heydricha, které dnes už nemá podobu, jakou mělo dříve. Zaniklo při výstavbě severojižní magistrály.
Hlavák/ Hlaváč	N 50° 04.986 E 14° 26.158	<i>Praha hlavní nádraží</i> ; v letech 1945 až 1953 neslo název <i>Wilsonovo nádraží</i> , srov. <i>Wilsonáci</i> .
Holešárna	N 50° 06.599 E 14° 26.400	Jméno pro <i>nádraží Praha-Holešovice</i> ²³⁴ a přilehlou stanici metra. Srov. <i>Nádrhol</i> .
Holešovický trojúhelník	N 50° 06.107 E 14° 25.763	Území ohraničené ulicemi <i>Veletřní</i> a <i>Strojnická</i> . V jeho prostoru stával tzv. <i>Dřevák</i> .
Hopkirk	N 50° 05.587 E 14° 25.976	Jméno pro umělecky rozporuplný pomník Klementa Gottwalda vytesaný ze sněhobílého vápence, který stával od 70. let na nábreží <i>Vltavy</i> poblíž sídla ÚV KSČ. Pro světlou barvu se pomníku přezdívalo <i>Hopkirk</i> , a to podle britského detektivního seriálu <i>Randall a Hopkirk</i> , v němž jeden z dvojice hlavních hrdinů vystupuje jako duch oděný do bílé barvy. Po revoluci byl pomník natřen rudou barvou a záhy odstraněn.
Husáková stodola	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Husákově ticho	N 50° 05.621 E 14° 26.094	Jméno pro <i>Těšnovský tunel</i> připomíná, že iniciátorem výstavby tunelu, který nemá žádné urbanistické opodstatnění, byl prezident Gustav Husák. Dle legendy rušila auta projíždějící kolem bývalé budovy ÚV KSČ tamější zasedání. Jejich svedením do podzemí se podařilo hluk snížit. Jméno tunelu proniklo i do populární kultury, objevuje se např. v názvu divadelní hry <i>Šedá sedmdesátá aneb Husákově ticho</i> .
Husákovy hradby		Souhrnné jméno pro sídlištní výstavbu, která čněla na okrajích Prahy do výšin a obyvatelům patrně připomínala středověké opevnění města.
Husákovy sady	N 50° 04.883 E 14° 25.649	Jménem <i>Husákovy sady</i> byly označeny pásy drobných keřů umístěné v roce 1980 uprostřed <i>Václavského náměstí</i> jako náhrada za odstraněné tramvajové koleje. Údajně měly být prevencí před pořádáním demonstrací.
Husákův prst	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Žižkovská televizní věž, která se začala stavět v polovině 80. let, změnila se svými 216 metry a tvarem kosmické rakety navždy panorama Prahy. Dle dobových legend měla být obří rušičkou západního vysílání. Získala značné množství nestandardizovaných

²³⁴ Jaroslav David uvádí, že železniční stanice nese honorifikační jméno *Nádraží Franze Kafky*, které je však v komunikaci nahrazováno orientačním toponymem *Praha-Holešovice* (David 2011a, s. 41). Jedná se však o omyl. Jméno po Franzi Kafkovi, které se na nádražní budově objevilo v roce 2007, bylo pouhou marketingovou kampaní Českých drah, nikoliv oficiálním názvem.

		jmen. Srov. <i>Jakešova šaltpáka, Jakešovy vidle, Jakešův prst, Bajkonur, Biřakův penis, Biřakova jehla.</i>
Chotkác/ Chotkáče	N 50° 05.643 E 14° 24.456	<i>Chotkovy sady.</i>
Chrám svatého Alexeje	N 50° 06.566 E 14° 23.620	<i>Viz Čepičkův barák.</i>
Ípák/ Ípáč	N 50° 04.538 E 14° 25.778	<i>Viz Pavlák.</i>
Ípépé	N 50° 04.538 E 14° 25.778	<i>Viz Pavlák.</i>
Jakešova šaltpáka	N 50° 04.862 E 14° 27.068	<i>Viz Husákův prst.</i>
Jakešova věštitrna	N 50° 04.955 E 14° 25.880	Budova Prognostického ústavu Československé akademie věd, zřízeného v roce 1984. Oficiálním úkolem této instituce bylo předpovídat budoucí vývoj ekonomické a společenské situace.
Jakešovy vidle	N 50° 04.862 E 14° 27.068	<i>Viz Husákův prst.</i>
Jakešův prst	N 50° 04.862 E 14° 27.068	<i>Viz Husákův prst.</i>
Jarošák	N 50° 05.786 E 14° 25.901	<i>Nábřeží Kapitána Jaroše.</i>
Jiráskáč	N 50° 04.560 E 14° 24.856	Nestandardizované jméno užívané pro <i>Jiráskovo náměstí</i> , méně často potom pro přilehlý <i>Jiráskův most</i> .
Jiřák	N 50° 04.665 E 14° 27.039	Náměstí a stejnojmenná stanice metra <i>Jiřího z Poděbrad</i> .
Jižák/ Jižňák	N 50° 01.936 E 14° 31.700	Jméno pro sídlištní komplex <i>Jižní Město</i> , považovaný za největší sídliště v České republice. Jméno <i>Jižák</i> se objevuje též v názvu hiphopové písňové skupiny <i>Manželé</i> .
Jugopárty	N 50° 06.291 E 14° 23.694	<i>Jugoslávských partyzánů.</i>
Julda Fulda / Junda Funda	N 50° 06.431 E 14° 25.761	Dnešní <i>Výstaviště Praha</i> neslo v minulosti název <i>Park kultury a oddechu Julia Fučíka</i> . Pražané jej nazývali <i>Fučíkárna</i> (viz tam), <i>Julda Fulda</i> nebo <i>Junda Funda</i> .
Jungmanka	N 50° 04.877 E 14° 25.345	<i>Jungmannova ulice.</i>
Kačák	N 50° 02.509 E 14° 27.710	Jméno pro stanici metra <i>Kačerov</i> a železniční zastávku <i>Praha-Kačerov</i> .
Kachlíkárna	1: N 50° 05.928 E 14° 25.298 2: N 50° 04.959 E 14° 24.992 3: N 50° 05.916 E 14° 26.184 4: N 50° 05.071 E 14° 26.553 5: N 50° 04.585 E 14° 25.267	Dle výzkumu je nejznámější <i>Kachlíkárnou</i> budova Ministerstva vnitra České republiky na Letné (1). Kromě ní je tímto nestandardizovaným jménem označována i budova bývalého sídla Státní bezpečnosti v Bartolomějské ulici (2), budova Dopravních podniků hlavního města Prahy (3), budova Domu odborových svazů na Žižkově (4) nebo budova Fakultní polikliniky na Karlově náměstí (5). Jméno se však může vztahovat i k dalším objektům, neboť kachlíkové obklady budov byly často používány nejen v Praze.
Kaprovka	N 50° 05.298 E 14° 25.037	<i>Kaprova ulice.</i>
Karlák	N 50° 04.489 E 14° 25.185	Univerbizované jméno pro <i>Karlovo náměstí</i> , nikoliv pro <i>Karlův most</i> .

Kasino / U Kasina	N 50° 05.179 E 14° 25.654	Bývalé <i>Německé kasino</i> v ulici <i>Na příkopě</i> .
Kavky / Na Kavkách	N 50° 02.996 E 14° 25.544	Univerbizované jméno pro <i>Kavčí hory</i> se vztahuje především k areálu České (dříve Československé) televize.
Kirovka	N 50° 04.448 E 14° 24.225	<i>S. M. Kirova</i> ; dnes <i>Štefánikova</i> ulice.
Kolonka / U Kolonky / Na Kolonce	N 50° 05.845 E 14° 24.591	Jméno pro dnešní tramvajovou smyčku u ulice <i>Milady Horákové</i> . V místě stála v letech 1921 až 1939 studentská kolonie.
Koruna / U koruny	N 50° 05.069 E 14° 25.445	Jméno spodní části <i>Václavského náměstí</i> , kde se nacházel známý bufet <i>Koruna</i> .
Korunní	N 50° 04.523 E 14° 26.709	Jméno dnešní <i>Korunní</i> ulice fungovalo v době bývalého režimu jako nestandardizovaný protějšek úředně schváleného názvu ulice (<i>Wilhelma Piecka</i>). Srov. <i>Pikárna</i> .
Kosmická raketa	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Viz <i>Husákův prst</i> .
Kotex	N 50° 05.070 E 14° 25.267	Nestandardizované jméno pro bývalý bleší trh v ulici <i>V kotcích</i> je aluzí na síť obchodů se západním zbožím <i>Tuzex</i> . Srov. <i>Buřtex</i> a <i>Kurvex</i> .
Kotva – sotva	N 50° 05.338 E 14° 25.623	Nestandardizované jméno obchodního domu <i>Kotva</i> , vzniklé rozšířením jeho názvu, odkazovalo k všeobecnému nedostatku.
Koule	N 50° 06.047 E 14° 28.527	Viz <i>Marta</i> .
Kozí plácek	N 50° 05.431 E 14° 25.364	Křižovatka dnešních ulic <i>Haštalská</i> , <i>Kozí</i> , <i>Věžeňská</i> a <i>U Obecního dvora</i> , mající podobu malého náměstí. V roce 2013 městská správa uvažovala o oficiálním pojmenování tohoto místa, prostor však nadále zůstává jen křižovatkou bez úředně schváleného jména.
Kreml	N 50° 04.714 E 14° 25.500	Budova dnešního hotelu <i>Majestic Plaza</i> ve <i>Štěpánské</i> ulici připomíná svým červeným obkladem ruskou architekturu.
Krupkáč	N 50° 06.251 E 14° 24.462	<i>Krupkovo náměstí</i> .
Kubáň	N 50° 04.267 E 14° 28.777	<i>Kubánské náměstí</i> .
Kulaták	N 50° 06.033 E 14° 23.719	Metaforické jméno, vycházející z tvaru dnešního <i>Vítězného náměstí</i> . Srov. <i>náměstí Kulaté revoluce</i> .
Kurvex	N 50° 05.069 E 14° 25.453	Pejorativní jméno pro <i>Dům elegance</i> v ulici <i>Na příkopě</i> . Klientelu tohoto obchodního domu tvořily kvůli vyšším cenám především manželky prominentů. Název byl aluzí na síť obchodů <i>Darex</i> , resp. <i>Tuzex</i> . Srov. také <i>Kotex</i> a <i>Buřtex</i> .
Kyvadlo / U kyvadla	N 50° 05.683 E 14° 24.959	Kyvadlo, symbolizující plynutí času, stojí od roku 1991 na místě bývalého Stalina pomníku.
Labuť / U Labutě	N 50° 05.415 E 14° 26.037	Obchodní dům <i>Bílá labuť</i> vznikl na konci 30. let v ulici <i>Na Poříčí</i> . Své jméno získal po zaniklém domě <i>U bílé labutě</i> se soškou na průčelí.
Leninka	N 50° 06.014 E 14° 23.320	Dnešní <i>Evropská</i> ulice nesla v minulosti název <i>Leninova</i> , který se v mluvě obyvatel města vyskytoval spíše v komunikační variantě <i>Leninka</i> .
Libeňák	N 50° 06.203 E 14° 27.592	<i>Libeňský most</i> .
Lidák	N 50° 05.246 E 14° 25.891	<i>Lidový dům</i> v <i>Hybernské</i> ulici, v minulosti sloužil jako Muzeum Vladimíra Iljiče Lenina.
Lidojem	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .

Lomonosovova univerzita	N 50° 06.566 E 14° 23.620	Viz <i>Čepičkův barák</i> .
Lotyšák	N 50° 06.240 E 14° 23.786	Viz <i>Lotyšské náměstí</i> .
Lotyšské náměstí	N 50° 06.240 E 14° 23.786	Bezejmenný park přiléhající k <i>Lotyšské</i> ulici, který je v komunikaci obyvatel města nazýván <i>Lotyšské náměstí</i> či <i>Lotyšák</i> .
Maj – nemaj	N 50° 04.928 E 14° 25.177	Bývalý obchodní dům <i>Máj</i> vznikl v 70. letech. Jeho nestandardizované jméno ironicky odkazovalo k dobovému nedostatku všeho zboží (srov. <i>Kotva – sotva</i>). V 90. letech byl dvakrát přejmenován (<i>K-mart</i> , <i>Tesco</i>), v roce 2009 se však vrátil v podobě zvukové hříčky ke svému původnímu názvu. Nyní nese název <i>My Národní</i> .
Makču pikču / Maču pikču	N 50° 03.000 E 14° 20.031	Uměle vybudované návrší v prostoru <i>sídlště Stodůlky</i> .
Malá Hanoj	N 50° 00.150 E 14° 28.229	Jméno pro vietnamskou tržnici <i>Sapa</i> ; srov. <i>Malý Saigon</i> .
Malý Berlín	N 50° 06.189 E 14° 26.177	Jméno pro obytný blok v ulici <i>U smaltovny</i> , který získal své nestandardizované jméno v meziválečném období podle národnostního složení obyvatel.
Malý Saigon	N 50° 00.150 E 14° 28.229	Viz <i>Malá Hanoj</i> .
Mánesák	N 50° 05.375 E 14° 24.748	<i>Mánesův most</i> .
Maraták	N 50° 03.152 E 14° 31.784	<i>Náměstí Josefa Marata</i> ; úředně schválené jméno bylo na počátku 90. let zrušeno s odůvodněním, že prostor nemá charakter náměstí. V místě fungoval do roku 2015 bar <i>Maraták</i> , na jehož vývěsním štítu bylo nestandardizované jméno uvedeno.
Marta	N 50° 06.047 E 14° 28.527	Libeňský plynojem, postavený ve 30. letech 20. století získal na počátku 50. let jméno <i>Marta</i> , a to podle manželky Klementa Gottwalda Marty. Toto pejorativní nestandardizované jméno bylo plynojemu dáno s cílem poukázat na vizuální podobnost mezi oběma, neboť nepřilíš oblíbená manželka komunistického prezidenta měla kypré tvary. Narážka na plynojem a jeho jméno se dostala i do dobových anekdot: „A říkal se takový vtípek, že paní Martě se má vystavět pomník. Aby se ušetřil materiál, rozhodl pražský magistrát, že se udělá z libeňského plynojemu, k němuž se prostě přidají dvě stříbrné lišky.“ (vyprávění respondenta výzkumu, muž 81 let). Plynojemu se dále říkalo <i>Koule</i> a <i>Český glóbus</i> . Jan Nejedlý a Jakub Šofar (2017, s. 65) zmiňují ještě jméno <i>Chruščovova hlava</i> , jehož užívání se však u pamětníků nepotvrdilo.
Masaryčka	N 50° 05.274 E 14° 26.083	<i>Masarykovo nádraží</i> ; srov. <i>Masna</i> .
Masna	N 50° 05.274 E 14° 26.083	Zkratkové jméno pro <i>Masarykovo nádraží</i> .
Metronom / U metronomu	N 50° 05.683 E 14° 24.959	Viz <i>Kyvadlo</i> .
Mírák	N 50° 04.524 E 14° 26.176	<i>Náměstí Míru</i> ; v minulosti <i>Purkyňovo náměstí</i> , srov. <i>Purkyňák</i> .
Moby Dick	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Molochov	N 50° 05.979 E 14° 25.155	Nestandardizované jméno pro obytný blok funkcionalistických nájemních domů s luxusními byty, který se nachází u dnešní ulice <i>Milady Horákové</i> . Obytný blok byl spojen s komunistickými slavnostmi, na jeho zdech visely rudé vlajky, hesla a portréty vůdců komunistického hnutí. Jméno mohutného komplexu odkazuje ke starověkému bohu Molochovi, symbolu všeho, co ničí člověka.

Mordor	1: N 50° 05.009 E 14° 28.149 2: N 50° 05.869 E 14° 24.710	Jméno se vztahuje k bývalé <i>Ústřední telekomunikační budově</i> (1), jejíž spletité chodby a vysoká věž připomínaly Pražanům říši temnoty z knih J. R. R. Tolkiena. Týmž jménem začalo být v nedávné době označováno i vyústění tunelu <i>Blanka</i> na Letné (2).
most Inteligence	N 50° 01.610 E 14° 23.851	<i>Branický most</i> získal své nestandardizované označení proto, že se na jeho výstavbě v 50. letech nuceně podílela tzv. váhající inteligence (právníci, lékaři, historici), přesunutá po únoru 1948 do dělnických profesí.
most Sebevrahů	N 50° 03.935 E 14° 25.825	<i>Nuselský most</i> získal své nestandardizované jméno na základě skutečnosti, že si jej v době před upevněním speciálních zábran vybralo mnoho lidí jako místo své smrti.
Mózer	N 50° 04.986 E 14° 25.277	Pasáž v domě, č. p. 43, na <i>Národní třídě</i> , v níž se tradičně prodávalo sklo a jejíž stěny byly sklem i obloženy. Nestandardizované jméno odkazuje k proslulé sklárně Moser. Pasáži se říkalo také <i>Skleněná</i> nebo <i>Gottwaldova</i> , protože v ní sídlila prodejna skla Gottwald.
Myší díra	1: N 50° 05.614 E 14° 24.573 2: N 50° 02.534 E 14° 24.420 3: N 50° 05.023 E 14° 25.397 4: N 50° 06.711 E 14° 29.849	Jméno pro úzké uličky, průchody a podjezdy. Např. ulice <i>Pod Bruskou</i> (1), silniční podjezd u <i>Barrandovského mostu</i> (2), průchod z dolní části <i>Václavského náměstí</i> na <i>Jungmannovo náměstí</i> (3) nebo podchod na <i>nádraží Praha-Vysočany</i> .
Na pendreku	N 50° 05.166 E 14° 21.812	Viz <i>Obušek</i> .
Nádrhol	N 50° 06.599 E 14° 26.400	Zkratkové jméno pro <i>nádraží Praha-Holešovice</i> , resp. pro stanici metra <i>Nádraží Holešovice</i> . Srov. <i>Holešárna</i> .
náměstí Kulaté revoluce	N 50° 06.033 E 14° 23.719	Dnešní <i>Vítězné náměstí</i> , neúředně nazývané <i>Kulaťák</i> , neslo v letech 1952 až 1990 jméno <i>Říjnové revoluce</i> . Spřažením bývalého úředního názvu s nestandardizovaným jménem tohoto centrálního dejvického náměstí vzniklo nestandardizované jméno <i>náměstí Kulaté revoluce</i> .
náměstí Pytláka Říhy	N 50° 06.625 E 14° 30.176	Na <i>náměstí Lidových milicí</i> (dnes <i>náměstí Organizace spojených národů</i>) stávala v minulosti socha milicionáře s puškou, která byla nápadně podobná pytláku Říhovi, jehož stvořil kreslíř a karikaturista Jan Vyčítal.
náměstí Repu	N 50° 05.306 E 14° 25.714	Zkrácené jméno pro <i>náměstí Republiky</i> . Ve výzkumu bylo ojedinele doloženo u starších respondentů, častěji je však užíváno mladými obyvateli města, jimž asociuje apelativum <i>rap</i> ve významu ‚druh slovního projevu často doprovázeného hudbou‘.
Národák	N 50° 04.534 E 14° 26.305	<i>Národní dům na Vinohradech</i> ; srov. <i>Úkádězet</i> .
Národka	N 50° 04.951 E 14° 25.189	Ulice <i>Národní</i> ; srov. <i>Ferdinandka</i> .
Nerudovka	N 50° 05.313 E 14° 24.030	<i>Nerudova</i> ulice.
Nuselák	N 50° 03.935 E 14° 25.825	V minulosti <i>most Klementa Gottwalda</i> , od roku 1990 <i>Nuselský most</i> . Univerbizovaným jménem <i>Nuselák</i> byl most nazýván už v době bývalého režimu. Srov. <i>Most sebevrahů</i> .

Obušek / Na obušku	N 50° 05.166 E 14° 21.812	V 70. letech došlo ke kompletní demolici historické části starého Břevnova v prostoru mezi Ústřední vojenskou nemocnicí a dnešní <i>Patočkovou</i> ulicí. Ministerstvo vnitra zde nechalo postavit sídliště pro příslušníky Sboru národní bezpečnosti. Protože se na výstavbě sídliště podíleli vězňové a mnohé z nově postavených bytů byly určeny pro rodiny pracovníků ministerstva vnitra, bylo nazýváno <i>sídliště Obušek</i> , častěji <i>Na pendreku</i> a <i>Na obušku</i> .
Ollok	N 50° 02.650 E 14° 26.951	<i>Dům bytové kultury</i> (DBK); jeho nestandardizované jméno vycházelo ze špatného čtení loga „dbk“. Nožičky písmen „d“ a „b“ nepřiléhaly k bříškům, tudíž nápis vypadal spíše jako „ollok“. Nedostatečný sortiment zboží vedl ke vzniku jmen <i>Debilák</i> a <i>Debilákov</i> .
Opilí kumpáni	N 50° 01.836 E 14° 31.631	Jméno pro sousoší, stojící u stanice metra <i>Háje</i> , které je oficiálně nazývané <i>Kosmonauti</i> a které představuje Vladimíra Remka a jeho kolegu Alexeje Gubareva. Protože obě figury radostně mávají ve stavu beztlíže, vysloužilo si jména <i>Opilí kumpáni</i> , <i>Ožralové</i> nebo <i>Vyhození ze strany</i> .
Opletalka/ Vopletalka	N 50° 05.050 E 14° 25.982	<i>Opletalova</i> ulice.
Orteňák	N 50° 06.500 E 14° 26.982	<i>Ortenovo náměstí</i> .
Pakul	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Dnešní <i>Kongresové centrum</i> na Pankráci, dříve <i>Palác kultury</i> , vzniklo jako nadrozměrná budova určená k pořádání stranických sjezdů. Stavba byla dokončena roku 1981 a měla se stát socialistickou dominantou města, jež by konkurovala <i>Národnímu divadlu</i> či <i>Pražskému hradu</i> . Získala mnoho nestandardizovaných jmen: <i>Pankrácký lidojem</i> , <i>Pakul</i> , <i>Pařez</i> , <i>Bílá velryba</i> , <i>Husákova stodola</i> , <i>Lidojem</i> , <i>Moby Dick</i> , <i>Rudý špalek</i> .
Palačák	N 50° 04.377 E 14° 24.891	<i>Palackého náměstí</i> ; podle menšího množství respondentů se totéž jméno vztahuje též k přilehlému mostu (<i>Palackého most</i>).
Palacháč/ Palach	N 50° 05.349 E 14° 24.901	<i>Náměstí Jana Palacha</i> .
Palma	N 50° 06.211 E 14° 28.401	Nestandardizované jméno pro okolí dnešních ulic <i>Zenklova</i> a <i>Na Žertvách</i> a pro stanici metra <i>Palmovka</i> .
Pamprdlík	N 50° 03.522 E 14° 26.358	Vazební věznice na Pankráci.
Pankrácký lidojem	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Parník	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Pařez	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Pavláček/ Pavlač	N 50° 04.538 E 14° 25.778	Náměstí a stejnojmenná stanice metra <i>I. P. Pavlova</i> . Vztahují se k ní mj. dvě metonymická jména <i>Slinták</i> a <i>Slintáč</i> , která vycházejí ze skutečnosti, že ruský fyziolog, psycholog a lékař Ivan Petrovič Pavlov, objevil pomocí pokusů s vyvoláváním slinění u psů na různé smyslové podněty podmíněný reflex, zvaný též obecně Pavlovův reflex.
Pečkárna	N 50° 04.882 E 14° 25.879	<i>Petschkův palác</i> , za války sídlo gestapa, nyní sídlo Ministerstva průmyslu a obchodu.
Perlovka	N 50° 05.010 E 14° 25.277	<i>Perlová ulice</i> .
Pindřák	N 50° 04.138 E 14° 26.757	Ústřední dům pionýrů a mládeže Julia Fučíka sídlil v minulosti v <i>Gröbově vile</i> . Srov. <i>Grébovka</i> .
Písanda	N 50° 05.706 E 14° 24.354	<i>Písecká brána</i> ; kdysi součást opevnění Prahy.

Plynárna / U plynárny	N 50° 04.114 E 14° 24.161	Před vybudováním <i>Ženských domovů</i> se v místě nacházela plynárna. Jménem <i>Plynárna / U plynárny</i> se nově vzniklý objekt <i>Ženských domovů</i> označoval ještě dlouho po jejím zániku.
Pod koněm / U koně	N 50° 04.785 E 14° 25.786	Viz <i>Pod ocasem</i> .
Pod ocasem / Pod vocasem	N 50° 04.785 E 14° 25.786	Prostranství u jezdecké sochy svatého Václava, která se nachází v horní části <i>Václavského náměstí</i> . Jedná se o oblíbené místo pro setkávání Pražanů. Vztahují se k němu ještě jména <i>Pod koněm</i> a <i>U koně</i> .
Prokopák	N 50° 05.194 E 14° 27.156	<i>Prokopovo náměstí</i> ; týmž jménem však bývá označována i přírodní rezervace <i>Prokopské údolí</i> .
Pštros	N 50° 05.931 E 14° 26.041	Jméno pro <i>Strossmayerovo náměstí</i> , vzniklé na základě zvukové hříčky. Srov. <i>Štrosmajerák</i> a <i>Štros</i> .
Purkyňák	N 50° 04.524 E 14° 26.176	<i>Purkyňovo náměstí</i> ; dnes <i>náměstí Míru</i> .
Puškiňák	N 50° 06.179 E 14° 24.177	<i>Puškinovo náměstí</i> ; srov. <i>Uralák</i> .
Ramínko na kabáty	N 50° 05.575 E 14° 25.661	Viz <i>Sypejte ptáčkům</i> .
Rámusák	N 50° 06.736 E 14° 26.131	Jméno pro dlouhodobé mostní provizorium, které v letech 1981 až 2013 překlenovalo Vltavu v blízkosti dnešního nového <i>Trojského mostu</i> . Nestandardizované jméno vzniklo podle zvuku, který vydávaly tramvaje projíždějící po mostě.
Repre/ Reprák	N 50° 05.265 E 14° 25.661	<i>Reprezentační dům hlavního města Prahy</i> ; dnes <i>Obecní dům</i> .
Resslovka	N 50° 04.548 E 14° 25.012	<i>Resslova ulice</i> .
Rettigovka	N 50° 04.765 E 14° 25.214	<i>Ulice M. D. Rettigové</i> .
Riegráče/ Riegrák	N 50° 04.806 E 14° 26.491	<i>Riegrovy sady</i> .
Rohlík	N 50° 03.075 E 14° 25.691	Budova České televize, nacházející se v areálu na Kavčích horách (viz <i>Kavky</i>), získala své jméno na základě metaforu, neboť má obloukovitý tvar.
Rud'ák	N 50° 08.678 E 14° 28.522	<i>Rudé náměstí</i> v <i>Ďáblicích</i> ; dnes <i>Koníčkovo</i> .
Rudý špalek	N 50° 03.722 E 14° 25.704	Viz <i>Pakul</i> .
Sáňkař	N 50° 05.124 E 14° 24.772	Viz <i>Sáňkující Smetana</i> .
Sáňkující Smetana	N 50° 05.124 E 14° 24.772	Socha Bedřicha Smetany si pro svou zvláštní kompozici vysloužila metaforické jméno <i>Sáňkující Smetana</i> . Viz také <i>Sáňkař</i> .
Seifertka	N 50° 05.096 E 14° 26.731	<i>Seifertova ulice</i> .
Skleňák	N 50° 06.069 E 14° 23.944	<i>Skleněný palác</i> ; funkcionalistický nájemní dům ze 30. let, jehož nápadným znakem jsou pásy zasklených lodžii.
Skleněná pasáž	N 50° 04.986 E 14° 25.277	Viz <i>Mózer</i> .
Skleněná stodola	N 50° 04.872 E 14° 24.860	Jméno pro brutalistickou budovu, v níž sídlí <i>Nová scéna Národního divadla</i> , vzniklo na základě materiálu, jímž byla obložena její fasáda.
Skleněný dům	N 50° 05.020 E 14° 25.432	Jméno pro <i>Batův dům obuvi</i> , nacházející se v dolní části <i>Václavského náměstí</i> . Jedná se o prosklenou budovu ve funkcionalistickém stylu. Srov. <i>Baťa</i> .
Slinták/ Slintáč	N 50° 04.538 E 14° 25.778	Viz <i>Pavláček</i> .

Smícháč	N 50° 03.608 E 14° 24.546	<i>Smíchovské nádraží</i> ; jméno se vztahuje ke stanici metra i samotnému nádraží, které se nachází nahoře nad stanicí.
Sofiják	N 50° 00.363 E 14° 25.056	<i>Sofijské náměstí</i> .
Spálenka	N 50° 04.840 E 14° 25.185	<i>Spálená ulice</i> .
Stalinka	N 50° 04.720 E 14° 26.083	Dnešní <i>Vinohradská</i> ulice vystřídala v minulosti řadu jmen. Byla nazývána <i>Fošovka</i> (úředně <i>Fochova</i>) nebo <i>Stalinka</i> (úředně <i>Stalinova</i>). K častým změnám názvů odkazovala potom nestandardizovaná urbanonyma <i>třída Tří maršálů</i> nebo <i>třída Politických omylů</i> .
Stalinova ponožka	N 50° 05.683 E 14° 24.959	Rozměrný podstavec, který zůstal zachován po odstřelu sousoší v čele se Stalinem. Srov. <i>Fronta na maso</i> .
Stalinův dort	N 50° 06.566 E 14° 23.620	Viz <i>Čepičkův barák</i> .
Staromák	N 50° 05.252 E 14° 25.260	<i>Staroměstské náměstí</i> .
Strakovka	N 50° 05.510 E 14° 24.688	<i>Strakova akademie</i> , sídlo Úřadu vlády České republiky.
Střelák	N 50° 04.906 E 14° 24.598	<i>Střelecký ostrov</i> .
Synkáč	N 50° 03.858 E 14° 26.448	<i>Náměstí Bratří Synků</i> ; srov. <i>Břínkáč</i> .
Sypejte ptáčkům / Sypání ptáčkům	N 50° 05.575 E 14° 25.661	Pomník Jana Švermy, který stál od roku 1963 u tehdejšího <i>Švermova mostu</i> . Strnulá gestikulace a ruka neobvykle zvednutá před tělem daly vzniknout jménům <i>Sypejte ptáčkům / Sypání ptáčkům</i> či <i>Ramínko na kabáty</i> .
Štefánička	N 50° 04.509 E 14° 24.232	<i>Štefánikova ulice</i> .
Štěpánovy lázně	N 50° 04.898 E 14° 25.626	V roce 1989 v rámci tzv. <i>Palachova týdne</i> rozháněla policie na <i>Václavském náměstí</i> demonstrující pomocí vodních děl. Nestandardizované jméno připomínalo funkcionáře Miroslava Štěpána, jemuž byla připisována rozhodnutí, vedoucí k násilnému potlačování svobody shromažďovací.
Štros	N 50° 05.931 E 14° 26.041	<i>Strossmayerovo náměstí</i> ; srov. <i>Pštros</i> .
Štrosmajerák	N 50° 05.931 E 14° 26.041	<i>Strossmayerovo náměstí</i> .
Štrougalovy sady	N 50° 04.785 E 14° 25.786	Posměšným jménem se označovala zeleň umístěná v roce 1969 v horní části <i>Václavského náměstí</i> . Jednalo se o velké dřevěné díže se zasazenými jehličnany, postavené hustě vedle sebe s cílem zabránit zapalování svíček za Jana Palacha u sochy svatého Václava. Název získala zeleň po tehdejším ministru vnitra, později předsedovi vlády, Lubomíru Štrougalovi, považovaném patrně za iniciátora vzniku této bariéry.
Trafo/ Trafáč/ Trafouš	N 50° 04.898 E 14° 25.626	Nestandardizovaná jména pro <i>Václavské náměstí</i> , užívaná především po 2. světové válce v generaci tehdejší mládeže, odkazovala k podobnosti prostoru s londýnským <i>Trafalgar Square</i> (např. co se týče rušnosti nebo významu náměstí v kontextu města).
Trnkáč	N 50° 01.824 E 14° 22.089	<i>Trnkovo náměstí</i> .
Tržiček / Vršovický tržiček	N 50° 04.261 E 14° 27.036	Jméno křižovatky ulic <i>Kodaňské</i> a <i>Krymské</i> připomíná existenci bývalého zeleninového trhu.

třída Politických omylů	N 50° 04.720 E 14° 26.083	Viz <i>Stalinka</i> .
třída Tří maršálů	N 50° 04.720 E 14° 26.083	Viz <i>Stalinka</i> .
Tylák	N 50° 04.486 E 14° 25.923	<i>Tylovo náměstí</i> .
U Husa	N 50° 05.258 E 14° 25.256	Část <i>Staroměstského náměstí</i> v okolí pomníku <i>Mistra Jana Husa</i> .
U koně	N 50° 04.785 E 14° 25.786	Místo u jezdecké sochy svatého Václava. Přestože se v prostoru hlavního města nachází jezdeckých soch několik a přestože svatováclavské sousoší nedosahuje ani zdaleka rozměrů největší z nich, jméno <i>U koně</i> se vztahuje pouze k místu v horní části <i>Václavského náměstí</i> . Srov. <i>Pod ocasem</i> .
U Koněva	N 50° 06.356 E 14° 23.716	Nestandardizované jméno pro <i>náměstí Interbrigády</i> , na němž se nachází socha Ivana Stěpanoviče Koněva.
U Kotvy	N 50° 05.306 E 14° 25.714	Výrazným orientačním bodem na <i>náměstí Republiky</i> je obchodní dům <i>Kotva</i> . Někteří respondenti výzkumu používali jméno <i>U Kotvy</i> synonymně pro celý prostor <i>náměstí</i> .
U kultíku	N 50° 05.941 E 14° 25.005	Nestandardizované jméno, užívané v době existence Stalinova pomníku pro tramvajovou zastávku na Letné, odkazovalo ke kultu osobnosti.
U Luxoru	N 50° 04.885 E 14° 25.682	Prodejna knih <i>Neoluxor</i> představuje výrazný orientační prvek v prostoru <i>Václavského náměstí</i> .
U muzea	N 50° 04.766 E 14° 25.827	Prostranství před <i>Národním muzeem</i> , oddělené od <i>Václavského náměstí</i> magistrálou.
U orloje	N 50° 05.215 E 14° 25.241	Část <i>Staroměstského náměstí</i> v okolí orloje.
U Stalina	N 50° 05.683 E 14° 24.959	Viz <i>Fronta na maso</i> .
U tanku	N 50° 04.729 E 14° 24.273	Prostor dnešního <i>náměstí Kinských</i> je mezi staršími respondenty výzkumu stále nazýván <i>U tanku</i> . V minulosti zde stál pomník tanku č. 23.
U veverek	N 50° 02.248 E 14° 28.679	Jméno <i>U veverek</i> se vztahovalo ke stanici metra <i>Primátora Vacka</i> (dnes <i>Roztyly</i>). Vzniklo na základě polohy stanice u <i>Kunratického lesa</i> a současně proto, že v místě nebyla v době otevření stanice rozsáhlejší zástavba.
Údolí dutejch hlav	N 50° 05.423 E 14° 30.713	Jméno pro areál bývalé Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti v Hrdlořezech.
Úkádězet	N 50° 04.534 E 14° 26.305	<i>Národní dům na Vinohradech</i> , dříve <i>Ústřední kulturní dům železničářů (ÚKDŽ)</i> . Srov. <i>Národ'ák</i> .
Uralák	N 50° 06.179 E 14° 24.177	<i>Uralské náměstí</i> ; dnes <i>Puškinovo</i> . Srov. <i>Puškiňák</i> .
Urna / V urně	N 50° 05.428 E 14° 27.054	Karlínská <i>Pernerova</i> ulice nesla v minulosti jméno <i>UNRRA</i> . Přesmykem hlásek tohoto zkratkového urbanonyma vzniklo nestandardizované jméno <i>Urna</i> .
Václavák	N 50° 04.898 E 14° 25.626	<i>Václavské náměstí</i> .
Veletržák	N 50° 06.080 E 14° 25.937	<i>Veletržní palác</i> .
Větrák	N 50° 05.264 E 14° 21.366	Vysokoškolská kolej <i>Na Větrníku</i> .
Vokovická Sorbonna	N 50° 05.587 E 14° 20.104	Vysoká škola politická Ústředního výboru Komunistické strany Československa s tendenční náplní studia získala ironické jméno

		<i>Vokovická Sorbonna</i> navzdory tomu, že se škola katastrálně nacházela na území Veleslavína, nikoliv Vokovic.
Vyhození ze strany	N 50° 01.836 E 14° 31.631	Srov. <i>Opilí kumpáni</i> .
Waldeska / U Waldesky	N 50° 04.075 E 14° 27.694	Nestandardizované jméno pro bývalý podnik Kooh-i-noor Waldes, zabývající se výrobou textilní galanterie a průmyslového zboží. Jméno je vizuálně fixováno na vývěsním štítu restaurace (<i>Waldeska</i>), která se nachází naproti objektu bývalého podniku.
Washingtonka	N 50° 04.891 E 14° 25.911	<i>Washingtonova</i> ulice.
Wilsoňák/ Wilsonka	N 50° 04.986 E 14° 26.158	Viz <i>Hlavák</i> .
Za prdelí / Za prdelí na Kulaťáku	N 50° 06.059 E 14° 23.679	Na bývalém <i>náměstí Říjnové revoluce</i> stávala socha Vladimíra Iljiče Lenina, která byla podobně jako jezdecká socha svatého Václava na <i>Václavském náměstí</i> oblíbeným místem pro srazy Pražanů.
Zahr	N 50° 03.561 E 14° 30.097	Zkrácené jméno pro <i>sídliště Zahradní Město</i> .
Zahradák	N 50° 03.561 E 14° 30.097	<i>Sídliště Zahradní Město</i> .
Záprdelí	N 50° 05.708 E 14° 24.945	Pražská čtvrť <i>Letná</i> , nacházející se za pozadím Stalinova sousoší. Název přetrvál i po odstřelu pomníku v roce 1962.
Zlatá kaplička	N 50° 04.859 E 14° 24.806	Historická budova <i>Národního divadla</i> s pozlacenou střechou.
Zlatý kříž	1: N 50° 05.051 E 14° 25.410 2: N 50° 05.000 E 14° 25.379 3: N 50° 04.943 E 14° 25.566	Nestandardizované jméno, které se vztahuje k různým místům v historickém jádru města. Podle některých respondentů označuje nejnižší bod <i>Václavského náměstí</i> , do něhož ústí ulice <i>28. října</i> a <i>Na příkopě</i> (1). Podle informací od jiných pamětníků se však vztahuje spíše k prostoru <i>Jungmannova náměstí</i> , vzdáleného od nejspodnější části <i>Václavského náměstí</i> asi 150 metrů. Zde je také písemně fixováno na vývěsním štítu lahvůkářství, sídlícího ve stejnojmenném paláci (<i>palác Zlatý kříž</i>) (2). Podle dalších respondentů se jménem <i>Zlatý kříž</i> označuje nikoliv spodní část <i>Václavského náměstí</i> , ale jeho střed a z něj vycházející ulice <i>Jindřišská</i> a <i>Vodičkova</i> (3). Jméno <i>Zlatý kříž</i> patrně metaforicky odkazuje k lesku a reprezentativnosti prostorů ve středu města.
Ždanovka	N 50° 06.310 E 14° 23.840	Dnešní <i>Terronská</i> ulice se v letech 1952 až 1990 nazývala <i>A. A. Ždanova</i> . Tvar <i>Ždanovka</i> je komunikační variantou tohoto úředně schváleného jména.
Želivárna	N 50° 04.718 E 14° 28.410	Stanice metra <i>Želivského</i> .
Želva	N 50° 04.718 E 14° 28.410	Stanice metra <i>Želivského</i> , jméno vzniklo na základě zvukové hříčky.
Ženské domovy	N 50° 04.114 E 14° 24.161	Rozsáhlý objekt vzniklý ve 30. letech 20. století s cílem zlepšit bytové poměry mladých pracujících žen. Srov. <i>Plynárna</i> .
Žižkaperk	N 50° 05.086 E 14° 27.937	Městská čtvrť <i>Žižkov</i> .
Žižkovská šaltpáka	N 50° 04.862 E 14° 27.068	Viz <i>Husákův prst</i> .

Tabulka č. 16: Soupis sesbíraných nestandardizovaných urbanonym

3.6.5 Závěrem k nestandardizovaným urbanonymům

Protože se náš výzkum orientoval primárně na sběr nestandardizované urbanonymie užívané v období let 1945 až 1989, není překvapivé, že se při něm podařilo doložit množství jmen, která fungovala jako specifické kontra-pojmosloví, jímž si lidé ulehčovali svíravou atmosféru nejisté doby. Některá výše uvedená urbanonyma ztělesňovala prostředek pasivního odporu proti totalitní moci, proti režimem velebeným osobnostem všeho druhu, proti prázdným frázím i obecně proti šedé každodennosti. Průvodním jevem řady shromážděných jmen se stal humor spolu s ironií, které karikují politické režimy odnepaměti.

V následující tabulce je uvedeno 8 nestandardizovaných jmen, která znal největší počet respondentů ze skupiny pamětníků od 53 do 98 let. Pro srovnání jsme zkoumali jejich znalost i u mladších respondentů výzkumu. Přímým dotazem jsme zjišťovali, zda jméno znají a umějí ho přibližně lokalizovat. Nezajímalo nás, zda jej sami aktivně užívají.

Jméno	Počet respondentů ve věku 53–98 let, kteří jméno znali (celkem 116)	Počet respondentů ve věku 17–25 let, kteří jméno znali (celkem 76)
<i>Husákovo ticho</i>	101	31
<i>most Intelligence</i>	99	29
<i>Fronta na maso</i>	98	3
<i>Fučkárna</i>	87	0
<i>Stalin / U Stalina</i>	84	45
<i>Julda Fulda</i>	58	0
<i>U tanku</i>	57	2
<i>Molochov</i>	41	3

Tabulka č. 17: Srovnání znalostí vybraných nestandardizovaných urbanonym mezi staršími a mladšími respondenty

Z údajů v tabulce č. 17 vyplývá, že znalost většiny nejčastějších nestandardizovaných jmen spjatých s komunistickým režimem se u mladých lidí vytrácí. Spolu s tím, jak se v průběhu času střídají generace městských obyvatel, vznikají stále nová a nová nestandardizovaná urbanonyma, a stará naopak pozvolna zanikají. A právě proto by měla být tato jména systematicky uchováována, tj. sbírána a zapisována, a tím i chráněna před přirozeným lidským procesem zapomínání (David – Mácha 2014, 138 n.). Spolu s potřebou jejich zachování se ukazuje i nutnost interdisciplinárního přístupu k nim. Jen stěží je lze zkoumat a interpretovat vytržená z kontextu historických a sociálních dějin města, bez ohledu na každodenní život člověka v době socialismu.

3.7 Lidová etymologie a urbanonymie

Přestože projevy lidové etymologie v oblasti městské toponymie, jimž bude věnována tato kapitola, souvisí s tématem předkládané disertační práce jen okrajově, považujeme za vhodné nastínit zde některé možnosti výzkumu tohoto fenoménu na poli pojmenovávání městských veřejných prostranství.

Lidová etymologie bývá chápána jako „mylné, zpravidla nahodilé spojování slova etymologicky neprůhledného se slovem formálně nebo významově podobným, geneticky však odlišným.“ (Janyšková 2017). Vychází z přirozené lidské potřeby „osmyslovat, interpretovat, hledat a zprůhledňovat významové souvislosti a nacházet je i tam, kde nejsou“ (Rejzek 2009, s. 22). Termín lidová etymologie pochází z poloviny 19. století, do lingvistiky jej vnesl Ernst Förstermann, který uvažoval o třech kategoriích etymologie – vědecké, učené a lidové (něm. Volksetymologie).

Vedle lidové etymologie se mluví např. o etymologii naivní, falešné, mylné, liché, pseudoetymologii, etymologické reinterpetaci, lexikální asimilaci apod. Jako zvláštní typ se vyčleňuje bakalářská etymologie, jejímiž tvůrci jsou vzdělaní lidé, kteří se však neopírají o potřebnou odbornou metodologii (Janyšková 2017).

Na propriálních materiálu dokladoval fenomén lidové etymologie už Förstermann. V české lingvistice byla první komplexní prací z této oblasti kniha Josefa Černého Příspěvky k české etymologii lidové z roku 1894, která přinesla rozsáhlý antroponymický i toponymický materiál, byť se autor dopouštěl mnoha interpretačních omylů a práce postrádala teoretický základ. Žaneta Dvořáková poznamenává, že po Černém nebylo lidové etymologii u proprií věnováno mnoho pozornosti. Pokud už se jí někdo zabýval, využíval propria spíše jen jako zajímavé příklady k doplnění svého výkladu. Podle Dvořákové se to týká i souhrnné práce Úvod do etymologie od Adolfa Erharta a Radoslava Večerky z roku 1981 (srov. Dvořáková 2018a).

Nejnovější monografie věnovaná lidové etymologii vyšla roku 2009. Její autor, Jiří Rejzek, se proprii rovněž zabývá pouze okrajově (viz Rejzek 2009, s. 53–55), snad proto, že – jak sám říká – projevy lidové etymologie u proprií jsou hůře uchopitelné, než je tomu v případě apelativní složky slovní zásoby (Rejzek 2009, s. 10).

V současné onomastice je fenomén lidových výkladů²³⁵ původu proprií sledován především v materiálových pracích. Z textů věnovaných antroponymům je možno jmenovat např. studii Žanety Dvořákové (2018b), analyzující lidové výklady příjmení.

²³⁵ Termíny „lidová etymologie“ a „lidový výklad“ chápeme synonymně, podobně jako např. Ivan Honl (1968). Opačný názor zastává Libuše Olivová-Nezbedová (1980, s. 532–533).

Mezi toponomastickými pracemi, vzniklými v nedávné době, stojí za připomenutí především texty Jaroslava Davida o lidové etymologii na materiálu oikonym (David 2001 a 2010c), případně publikace Jaroslava Davida a Pavla Rouse (2006), věnovaná lidovým výkladům oikonym a anoikonym z oblasti Vysočiny. Stranou širší pozornosti onomastiků doposud zůstává lidová etymologie urbanonym (výjimku tvoří např. studie Jaroslava Davida /2008a/).

3.7.1 Prameny pro studium lidové etymologie v urbanonymii

V lidových výkladech zeměpisných jmen se projevuje přirozená lidská touha porozumět okolnímu světu a krajinným prvkům, obklopujícím člověka. Protože v průběhu vývoje jazyka některá zeměpisná jména zastřela svou motivaci (případně začala být pocíťována jako negativní nebo vulgární), mají mluvčí potřebu si jejich původ srozumitelně vyložit. Nejruznější takové výklady, které se svým rozsahem pohybují od stručného vysvětlení až po obsáhlý výklad, zahrnující např. i etymologickou pověst (viz dále), jsou cenné proto, že odrážejí vnímání, historii a kulturu daného společenství lidí a mohou svědčit i o jejich osobitém chápání prostoru.

Protože je však lidová etymologie především jevem psychologické povahy, založeným na nejruznějších asociacích v lidské mysli, není zcela snadné ji objektivně studovat. Jiří Rejzek k tomu poznamenává, že „lidovou etymologii sotva zmapujeme jen ze slovníků a příruček ve studovnách a knihovnách; je to fenomén, který vyžaduje kontakt s uživateli jazyka, jejich účast a spolupráci“ (Rejzek 2009, s. 10).

I to je důvod, proč se nám podařilo (jaksi mimoděk) shromáždit množství lidových výkladů jmen pražských prostranství při rozhovorech s respondenty, při nichž jsme primárně sledovali užívání nestandardizované urbanonymie v prostoru hlavního města. Ilustrativním příkladem je např. tato ukázka z vyprávění účastníka výzkumu (muž, 20 let): „Tam před nemocnicí, jak jsou takový baráky, tak tam se říká *Baterky*. (...) Asi se tam dřív baterky vyráběly, v nějaké továrně nebo tak...“ Jméno místní části, které se objevuje i v názvech ulic *U první... až U šesté baterie* a v náměstí *Před bateriemi*, nevychází ve skutečnosti z apelativa *baterie* ve významu ‚suchý článek‘, nýbrž z významu ‚jednotka dělostřelectva; skupina děl vůbec‘.²³⁶

Obdobně se jen na základě přímé interakce podařilo zjistit, že mladší generace obyvatel města nerozumí už plně významu nestandardizovaného urbanonyma *most*

²³⁶ Jedná se o významy tohoto apelativa uvedené ve Slovníku spisovného jazyka českého.

Intelligence. Mladí respondenti správně interpretovali význam lexikální jednotky tvořící podstatu urbanonyma, ale neporozuměli významovému odstínu, tj. unikalo jim, že se nejedná o jméno oslavné, ale ironické (k tomu viz kapitola 3.6.2.8).

Vedle řízených rozhovorů se však nečekaně zajímavým pramenem ukázaly být i archivní materiály. V návrzích na pojmenování a přejmenování pražských veřejných prostranství, vzniklých z přání obyvatel města a uložených v Archivu hlavního města Prahy, lze najít např. zmínky o lidovém výkladu jména *Kanálské ulice*. „Já bych navrhla, aby se přejmenovala na Vinohradech ulice, která se dnes jmenuje *Kanálská*. To je tak nesympatické pojmenování, já bych tam nechtěla bydlet už proto, že kdybych někomu neznámému napsala, ten by si mohl myslit, že jsou tam samé kanály.“²³⁷ Tatáž motivace se překvapivě objevuje i v materiálech pocházejících ze strany městské správy. V odůvodnění přejmenování této ulice je zmíněno, že „název *Kanálská* je zkreslující a nepěkný.“²³⁸

Ve skutečnosti nezískala ulice své jméno podle kanálů, nýbrž podle polohy u bývalé zahrady zvané *Kanáalka*, kterou založil plukovník rakouské armády Josef Emanuel, hrabě Canal z Malabailly (1745–1826) a která představovala na svou dobu jedinečnou botanickou zahradu, osázenou cizokrajnými dřevinami. Ulice nesla název *Kanálská* od roku 1905 do roku 1961, kdy došlo k vyslyšení žádostí občanů a kdy získala nové jméno *U Kanálky*, které má dodnes (srov. také Ledvinka – Lašťovka a kol. 1998, s. 294). Je však diskutabilní, zda si ulice novým názvem „polepšila“ a zda už její jméno nadále nevyvolávalo u obyvatel města nežádoucí asociace. Archivní materiály z následujících let však už další návrhy na její přejmenování neobsahují.

3.7.2 Ke dvěma typům lidových výkladů urbanonym

Lidové výklady urbanonym lze v nejobecnější rovině rozčlenit na dva druhy. U prvního z nich nedochází k žádné formální úpravě daného jména, a proto je hůře objektivně doložitelný (výše jsme uvedli dva možné prameny, na jejichž základě lze tento typ lidové etymologie získat).

Druhý typ je naopak rozpoznatelný snáze, neboť zde dochází ke změně formy jména. Jeho příkladem může být ulice *Kaprova*, patřící k nejstarším pražským komunikacím. Svůj název získala v 16. století podle staroměstského primátora Pavla Kapra z Kaprštejna, který

²³⁷ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1021, sign. OVV-162.08, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 2, 1959–1962, Vyjádření rady ONV v Praze 2 ze dne 4. 4. 1961, s. 1.

²³⁸ AHMP, fond OVV NVP, inv. č. 1021, sign. OVV-162.08, kart. 162, Návrhy na pojmenování a přejmenování ulic – Praha 2, 1959–1962, Návrh na přejmenování ulic a náměstí ze dne 8. 6. 1961, s. 3.

v ní vlastnil dům. V průběhu času však došlo k zastření motivace původního jména a urbanonymum přešlo od jmenné deklinace ke složené (*Kaprová*). Skutečnost, že začalo být poctíváno jako uliční název připomínající druh ryby, se potom odrazila i v době po osvícenských reformách, kdy musela být užívaná urbanonyma překládána do němčiny (srov. Ledvinka 1997, s. 13–14). Jméno ulice bylo chybně přeloženo jako *Karpfengasse* (*Karpfen* ‚kapr‘ – pozn. MP).²³⁹

Poněkud zvláštním příkladem vědomého (úředního) zásahu do lidového výkladu zeměpisného jména je potom změna názvu dnešní pražské čtvrtě a bývalé samostatné obce *Hloubětín*. Do roku 1907 mělo oikonymum tvar *Hloupětín*. Vzniklo z původního osobního jména **Glúpata/Hloupata* a znamenalo ‚Hloupatův dvůr‘ (Profous 1947, s. 566). Postupem času však začalo vyvolávat nežádoucí asociace s adjektivem *hloupý*, proto došlo k úřední úpravě jména a jeho vztažení k apelativu *hloubka*, resp. *hluboký*.

Lidová etymologie urbanonym jako jeden z projevů přirozené lidové tvořivosti je nesnadno uchopitelný a dosud plně nezmapovaný psycholingvistický jev. Přesto se mohou předpokládané lidové interpretace jmen stát prvkem, se kterým může být účelově manipulováno (např. ve snaze změnit pejorativní zabarvení jména na alespoň neutrální). Podobný případ, jaký představuje pražský *Hloubětín*, dokládají na materiálu českobudějovické urbanonymie Pavel Koblasa a Daniel Kovář. Jméno ulice *Sviní* (*Saugasse*) nepůsobilo příliš důstojně, proto došlo k formální úpravě jejího německého překladu. Urbanonymum se začalo uvádět jako *Sauergasse*, tj. *Kyselá* (Koblasa – Kovář 2005, s. 54).

3.7.3 Etymologická pověst a urbanonyma

Etymologická pověst²⁴⁰ je útvar lidové slovesnosti, jenž se snaží objasnit původ nějakého ne zcela etymologicky průhledného jména. Hojně se s ní setkáváme v oikonymii a anoikonymii, jsou však doloženy i etymologické pověsti vykládající původ urbanonym.

Jedním z nejstarších příkladů z urbanonymie hlavního města Prahy je legenda o ulici *Nekázance*, na kterou upozornil na počátku 40. let pražský archivář Václav Vojtíšek (1940, s. 102–103). Neobvykle úzká ulice v lokalitě, v níž jsou ostatní ulice mnohem širší, vznikla podle této pověsti nedbalostí stavitelů a její výslednou podobou byl prý překvapen i sám

²³⁹ Jde o tzv. onymické chyby, zakrývající původní motivaci jména. Podle Ivana Lutterera není podstatné, zda aktuální podoba toponym odkazuje ke skutečnému pojmenovacímu motivu, pokud zeměpisná jména plní svou diferenciatní a identifikační funkci (Lutterer 1982, s. 67).

²⁴⁰ Tento žánr patří k tzv. onomastickému folkloru (viz Rudnýčyj /1966/ a poznámka č. 204).

císař Karel IV. Protože ji v této podobě *nekázal* postavit, začalo se ulici říkat *Nekázanka*. Latinský název uličky *vicus turpis* však ukazuje, že jméno vyjadřovalo spíše nepěkný stav ulice, jež byla „*neukázněná*“ (Laš'ovka – Ledvinka a kol. 1997, s. 588). Jiný možný výklad vychází ze skutečnosti, že se v místě shromažďovaly živly *nekázané* (tj. nekalé), neboť šlo o vyhlášenou uličku lásky, v níž se zdržovaly povětrné ženy (Lutterer 1992, s. 75).

Nejrůznější etymologické pověsti se nemusejí vztahovat jen k vrstvě urbanonym standardizovaných, ale i nestandardizovaných. V kapitole o nestandardizované urbanonymii jsme např. zmínili nestandardizované jméno *Husákovo ticho*, pojmenovávající tunel na nábřeží řeky Vltavy. Vztahuje se k němu legenda, která vykládá jméno tunelu tak, že se jednalo o jakési tajné varování pro posádky projíždějících aut. V tunelu bývaly údajně umístěny skryté odposlechy, proto bylo vhodné při vjezdu do něj ztichnout a v hovoru pokračovat až po jeho opuštění.

3.7.4 Význam studia lidové etymologie v urbanonymii

Urbanonymie poskytuje podle našeho názoru široké a dosud jen málo odborně využitě pole pro studium lidových výkladů jednotlivých jmen, ať už standardizovaných urbanonym, nebo jmen, která vznikla spontánně a šíří se ústním předáváním v každodenní komunikaci obyvatel města. Sběr a analýza lidových výkladů městských toponym přitom mohou být pro českou onomastiku velmi přínosné. Napomáhají totiž hlubšímu porozumění způsobu, jakým člověk vnímá a interpretuje jména v městském veřejném prostoru, a spolehlivější identifikaci urbanonym, jejichž původní význam je již pro soudobé uživatele jazyka zastřen, a proto pro ně přestávají být srozumitelná. Výzkum výkladů z oblasti lidové etymologie může však v neposlední řadě posloužit také jako prostředek popularizace lingvistické disciplíny onomastiky mezi širokou veřejností.

4 Závěr

Cílem této disertační práce byla analýza urbanonymie v období mezi lety 1945 a 1989, jemuž v onomastických pracích dosud nebyla věnována zevrubná a systematická pozornost. Pro náš výzkum jsme využili materiálu názvosloví veřejných prostranství hlavního města Prahy. Zabývali jsme se honorifikačními jmény a prostřednictvím jejich vývoje v poválečných letech a v období komunistického režimu jsme se snažili zachytit i odraz společenských a politických proměn naší země v daném historickém období.

Předmět našeho výzkumu, tj. pražská urbanonymie jako celek, prošla v letech 1945–1989 velkými změnami. Charakterizovala ji především vysoká míra přejmenování a nárůst počtu nových jmen. V průběhu času se změnilo i postavení mnoha zkoumaných objektů, např. jejich poloha v kontextu celého města. Z původních periferních částí se po trojím rozšíření Prahy staly lokality výrazně bližší městskému středu. Některé urbanonymické objekty zase prošly změnou své společenské důležitosti (např. mnohé oblasti původně venkovského charakteru se změnily v nově budovaná sídliště).

Analýzy zkoumaného jazykového materiálu dokládají především nárůst podílu deantroponymických jmen a naopak pokles urbanonym detoponymického původu v rámci celého systému sledovaných honorifikačních pojmenování. Z pohledu motivace jednotlivých jmen se ukázal trvalý vysoký podíl těch pojmenování, která oslavovala osobnosti domácího původu, rostl také počet urbanonym oslavujících zahraniční osobnosti, vlivem politických okolností šlo především o osobnosti ruské a sovětské. Přestože se město značným způsobem rozrostlo a korpus námi analyzovaných jmen se ztrojnásobil, jeho skladba zůstala v některých ohledech stejná (nezměnil se např. podíl honorifikačních urbanonym depropriálního a deapelativního typu, dále zastoupení dechrématonymických jmen v rámci celého systému deproprií, během celého půlstoletí zůstává také téměř konstantní procentuální podíl jmen oslavujících ženské osobnosti).

Z diachronního hlediska jsme období od poloviny 40. do konce 50. let popsali jako dobu etablování dvou nově nastupujících režimů. Vymezili jsme nejvýraznější témata, která formovala poválečnou společnost a která se promítla i do soudobé urbanonymie. Na příkladu nově vzniklých honorifikačních jmen jsme sledovali způsob, jakým se poválečné a především pak poúnorové politické elity snažily v pražské městské krajině manifestovat ideové principy, klíčové pro podložení a ospravedlnění jejich legitimacy. Skrze vymezení nejvýraznějších obrazů města podporovaných honorifikačními urbanonymi jsme se snažili charakterizovat proces rodící se identity socialistického velkoměsta.

Na konci 50. let jsme zaznamenali předěl ve způsobu nominace pražských veřejných prostranství. Proces opanování toponymie hlavního města komunistickou ideologií byl již dokončen a později vzniklá honorifikační jména nepřinesla už stejné množství tak výrazných motivů, které bylo vhodné připomenout a oslavit, jako v letech čtyřicátých a padesátých. K pražské urbanonymii 60. let jsme proto přistoupili jiným způsobem. Protože pojmenování a přejmenování realizovaná po roce 1960 charakterizovalo výrazné zapojení veřejnosti, využili jsme k analýze tohoto období množství archivních materiálů a jejich pomocí jsme se pokusili rozbít dosavadní spíše „neosobní“ přístup k výzkumu městské toponymie.

Urbanonymické výzkumy dosud stále jen málo přihlížejí k tomu, že původcem jednotlivých jmen je vždy městský člověk (v moderní době obvykle reprezentant městské správy, méně často potom běžný občan nebo naopak představitel nejvyšších politických kruhů). S využitím dostupných archivních zdrojů a v protikladu k doposud zkoumané „odosobněné“ urbanonymii jsme v naší práci přistoupili ke sledování motivace a argumentace uvedené v návrzích na změnu jmen, pocházejících od konkrétních osob (nejvíce je tento přístup patrný v případě analýzy vzniku urbanonyma *náměstí Jana Palacha*). V disertační práci jsme poskytli prostor i těm návrhům, k jejichž realizaci nakonec z různých důvodů nedošlo, neboť i ty považujeme za zajímavý a přínosný pramen, který může být pro výzkum názvosloví městských veřejných prostranství užitečný.

Při popisu pražské urbanonymie 60. let jsme ukázali, že z důvodu zdlouhavého a těžkopádného postupu schvalování nových jmen nepředstavoval rok 1968 nijak výrazný předěl, který by se do vývoje tohoto typu pražských jmen nápadně promítl. (Rok 1968 uvádějí jako jeden z politicko-spoločenských mezníků, které ovlivnily přejmenování míst v československých městech ve 20. století, např. Harvalík 2004 nebo Odaloš 2000). Při analýze urbanonymie let 70. a 80. jsme potom zaznamenali přesun honorifikační nominace ve směru z centra města k jeho okrajům a k jiným typům veřejných prostranství než k urbanonymům v jejich užším vymezení (honorifikace se uplatnila např. při vzniku jmen stanic metra). Rozbor shromážděných jmen tedy přesvědčivě ukázal, že téměř každá dekáda sledovaného období se, pokud jde o vývoj pražské toponymie, odlišovala od té předchozí. Tím se potvrdil i náš výchozí předpoklad, že dobu mezi roky 1945 a 1989 nelze v rámci urbanonymických výzkumů popisovat jako jeden celek (jako jednotný typ městské toponymie) a nelze k ní tímto způsobem přistupovat.

V naší disertační práci jsme navázali na starší texty věnované urbanonymům, zvláště pak těm honorifikačním (jde zejména o práce Jaroslava Davida, Milana Harvalíka,

Miloslavy Knappové či Davida Vaculíka). Vůbec poprvé jsme však upozornili na některé fenomény, jimž nebyla věnována doposud pozornost (mj. spontánní přejmenování veřejných prostranství, iniciované samotnými obyvateli města). Přínos této práce lze spatřovat i v zájmu o vrstvu nestandardizovaných jmen, užitek může podle našeho názoru přinést i shromážděný soubor neúředních jmen, jež jsou spojena s dobou komunistického režimu a dnes už pomalu mizí z aktivní slovní zásoby i obecného povědomí mluvčích.

Předkládaná disertační práce, jejíž téma považujeme za vysoce aktuální, dle našeho názoru naplnila cíle vytčené v úvodu. Doufáme, že její dílčí výsledky, které byly průběžně prezentovány na domácích i zahraničních konferencích a uveřejňovány v odborných periodikách, stejně jako i práce samotná, přispějí k současným výzkumům jmen městských veřejných prostranství.

Seznam pramenů a literatury

- [Autor neuveden] (1948): Po Praze jen s kompasem? *Mladá fronta* 4, 27. 6. 1948, s. 1.
- ABRAMOWICZ, Z. – DACEWICZ, L. (2001): Interdyscyplinarny charakter badań onomastycznych. *Acta onomastica* 41–42, s. 29–33.
- ABRAMOWICZ, Z. – DACEWICZ, L. (2010): Changes in Urbanonymy of Northeastern Poland in the Context of Statehood Transformation. *Acta onomastica* 51, s. 417–428.
- AINIALA, T. (2010): Use of Slang Toponyms in Helsinki. In: Pepin, N. – De Stefani, E. (eds.): *Eigennamen in der gesprochenen Sprache*. Tübingen: Narr Verlag, s. 101–125.
- AINIALA, T. – LAPPALAINEN, H. – NYSTRÖM, S. (2016): Slang Name or Official Name? Suburb Names as Mirrors of Urban Identities in Eastern Helsinki. *Yhdyskuntasuunnittelu – The Finnish Journal of Urban Studies* 54, s. 41–59.
- AINIALA, T. – VUOLTEENAHO, J. (2006): How to Study Urban Onomastic Landscape. *Acta onomastica* 47, s. 58–63.
- AINIALA, T. – VUOLTEENAHO, J. (eds.) (2011): *Directions in Urban Place Name Research*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- AJVAZ, M. (2007): *Padesát pět měst. Katalog sídel, o kterých vyprávěl Marco Polo Kublaj chánovi, sepsaný k počtě Italu Calvinovi*. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart.
- ALDERMAN, D. H. (2002): Street Names as Memorial Arenas: The Reputational Politics of Commemorating Martin Luther King Jr. in a Georgia County. *Historical Geography* 30, s. 99–120.
- ALDERMAN, D. H. – INWOOD, J. (2013): Street Naming and the Politics of Belonging: Spatial Injustices in the Toponymic Commemoration of Martin Luther King Jr. *Social and Cultural Geography* 14, s. 211–233.
- ALGEO, J. – ALGEO, K. (2000): Onomastics as an Interdisciplinary Study. *Names* 48, s. 265–274.
- ALTMAN, K. (2000): Pouliční nápisy v procesu proměn multilingvního města (na příkladu Brna). In: Uherek, Z. – Bazac-Billaud, L. (eds.): *Slova města. Cahiers du CEFRES*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách – Etnologický ústav AV ČR, s. 171–184.
- ASSMANN, J. (2001): *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor.
- AUGÉ, M. (1999): *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis.
- AZARYAHU, M. (1986): Street Names and Political Identity: The Case of East Berlin. *Journal of Contemporary History* 21, s. 581–604.
- AZARYAHU, M. (1990): Renaming the Past: Changes in „City-text“ in Germany and Austria, 1945–1947. *History and Memory* 2, s. 32–53.
- AZARYAHU, M. (1996): The Power of Commemorative Street Names. *Society and Space* 14, s. 311–330.

- AZARYAHU, M. (1997): German Reunification and the Politics of Street Names: the Case of East Berlin. *Political Geography* 16, s. 479-494.
- AZARYAHU, M. (2011a): The Critical Turn and Beyond: The Case of Commemorative Street Naming. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 10, s. 28–33.
- AZARYAHU, M. (2011b): The Politics of Commemorative Street Renaming: Berlin 1945–1948. *Journal of Historical Geography* 37, s. 483–492.
- AZARYAHU, M. – KOOK, R. (2002): Mapping the Nation. Street Names and Arab Palestinian Identity: Three Case Studies. *Nations and Nationalism* 8, s. 195–213.
- BAČOVSKÝ, F. (2007): Znalost a vnímání místních a pomístních jmen v rámci rodiny na příkladu třígenerační rodiny z Líšně. In: Dreslerová, J. – Grohmanová, L. (eds.): *Venkovská krajina 2007. 5. ročník mezinárodní mezioborové konference. Příspěvky z konference konané 18.–20. května 2007 v Hostětině, Bílé Karpaty, Česká republika*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s. 5–9.
- BALÍNKOVÁ, P. (2012): *Urbanonyma v městě Týn nad Vltavou* (bakalářská práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta.
- BALODE, L. (2014): On Slang Urbanonyms in Latvia, Lithuania and Finland. In: Petrėnienė, O. – Trimonytė Bikėlienė, J. (eds.): *Baltistikos centrai ir Lietuva (Baltistika pasaulio kontekste): mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, s. 59–68.
- BALODE, L. (2016): Unofficial Urbanonyms of Latvia: Tendencies of Derivation. In: Hough, C. – Izdebska, D. (eds.): *Names and Their Environment. Proceedings of the 25th International Congress of Onomastic Sciences. Glasgow, 25-29 August, 2014*. Glasgow: University of Glasgow, s. 69–79.
- BALODE, L. – BUŠS, O. (2007): Some Semantic and Sociolinguistic Aspects of Latvian Urbanonyms in 20th Century. *Onoma* 47, s. 7–22.
- BALOWSKI, M. (2010): Zmiana funkcji nazw ulic i placów (od funkcji orientacyjnej do funkcji symboliczno-lokalizacyjnej). In: Sarnowska-Gieffing, I. – Graf, M. (eds.): *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Języka, s. 281–298.
- BARTOŇ, J. – BARTOŇOVÁ, M. (2013): *Jihoměstský uličník. Veřejná prostranství v Praze 11*. Praha: MČ Praha 11.
- BAUKO, J. (2011): Výskumné oblasti socioonomastiky. In: Majtán, M. (ed.): *Jazykovedné štúdie XXIX. Život medzi apelatívami a propriami*. Bratislava: Veda, s. 38–45.
- BAYEROVÁ, N. (2000): K slezskoostravskému uličnímu názvosloví. In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. Ivana Lutterera, CSc*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 26–28.

- BAYEROVÁ, N. – ŠRÁMEK, R. (1988): Podíl onomastiky při standardizování urbanonymie. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 10–20.
- BAZAC-BILLAUD, L. (2000): Jihozápadní Město, Praha 13, Lužiny. Několik zamyšlení nad zásadní otázkou pojmenování nevyhraněného prostoru. In: Ondrejovič, S. (ed.): *Mesto a jeho jazyk. Sociolinguistica Slovaca 5*. Bratislava: Veda, s. 143–159.
- BEN-RAFAEL, E – SHOHAMY, E. – AMARA, M. H. – TRUMPER-HECHT, N. (2006): Linguistic Landscape as Symbolic Construction of Public Space. The Case of Israel. *International Journal of Multilingualism* 31, s. 7–30.
- BERG, L. D. – VUOLTEENAHO, J. (eds.) (2009): *Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Making*. Farnham: Ashgate.
- BITUŠÍKOVÁ, A. (2007): Urban Identities and Diversities: a Key to the Renaissance of the City? *Lidé města / Urban People* 9, s. 70–82.
- BITUŠÍKOVÁ, A. (2009): Zápas o paměť města v transformácii. Příklad Banskej Bystrice. In: Ferencová, M. – Nosková, J. (eds.): *Paměť města. Obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.–21. století*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, s. 311–331.
- BLANÁR, V. (1991): Onomastika vo vzťahu k iným vedným disciplínám. In: Majtán, M. (ed.): *10. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 13.–15. septembra 1989*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 188–196.
- BLANÁR, V. (1996): *Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii*. Bratislava: Veda.
- BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J. (1978): *Živé osobné mená na strednom Slovensku. 1. diel. Designácia osobného mena*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- BLICHA, M. (1988): Sémantická motivácia nových názvov ulíc. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 63–69.
- BLICHA, M. (1996): Názvy ulíc podľa osobností. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 98–105.
- BUCHER, S. a kol. (2013): The Perception of Identity through Urban Toponyms in the Regional Cities of Slovakia. *Anthropological Notebooks* 19, s. 23–40.
- CIHLÁROVÁ, R. (2010): Priestorová, historická a sociálna identita na príklade mesta Považská Bystrica. *Acta Facultatis Ecologiae* 22, s. 13–23.
- CIRONIS, P. (2003): *Rokycanský uličník. Názvy a historické popisy ulíc a námestí v Rokycanech*. Rokycany: SOA.

- COATES, R. (2012): Endonymic Place-Name Alternants and their Cultural Significances. In: Helleland, B. – Ore, C. E. – Wikstrøm, S. (eds.): *Names and Identities, Oslo Studies in Language* 4, s. 61–70.
- COTOC, A. – RADU, A. (2016): Urbochrematonyms – A Sociocultural Analysis. In: Boldea, I. – Buda, D. M. (eds.): *Convergent Discourses. Exploring the Contexts of Communication*. Tîrgu Mureş: Arhipelag XXI Press, s. 628–643.
- CRLJENKO, I. (2004): Representations of Regional Identity: A Case Study of the Street Names in Two Neighboring Croatian Regions. *Onomastica* 8, s. 1789–1799.
- ČAREK, J. – HLAVSA, V. – JANÁČEK, J. – LÍM, V. (1958): *Ulicemi města Prahy od 14. století do dneška*. Praha: Orbis.
- ČATAYOVÁ, S. (2009): Urbanonymia mesta Zvolen a jej premeny. In: Múcsková, G. (ed.): *Varia 16. Zborník materiálov zo 16. kolokvia mladých jazykovedcov (Častá-Papiernička 8.–10. 11. 2006)*. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúta SAV, s. 78–85.
- ČERMÁK, F. – CVRČEK, V. – SCHMIEDTOVÁ, V. (eds.) (2010): *Slovník komunistické totality*. Praha: NLN.
- ČINÁTL, K. (2009): Názvosloví totality. In: Hron, J. (ed.): *Věčné časy. Československé totalitní roky*. Praha: Respekt Publishing, s. 139–170.
- DAVID, J. (2001): Lidová etymologie a vulgarismy v toponymech. *Jazykovédné aktuality* 38, s. 34–39.
- DAVID, J. (2006): Vývoj uličního názvosloví města Havlíčkův Brod. In: Rous, P. – Macek, L. (eds.): *Havlíčkovobrodsko. Vlastivědný sborník*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny, s. 62–105.
- DAVID, J. (2008a): Růžová čajovna v Růžové ulici (The Rose Tea Room in Rose Street). *Beiträge zur Namenforschung* 43, s. 313–318.
- DAVID, J. (2008b): Nová česká oikonyma typu Chodovec City, Barrandov Hills, Nové Měcholupy... a Šmoulov. *Naše řeč* 91, s. 192–196.
- DAVID, J. (2010a): Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): *Mnohotvárnost a specifčnost onomastiky. IV. česká onomastická konference, Ostrava 15.–17. září 2009*. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, s. 131–137.
- DAVID, J. (2010b): Žižkovo Pole, Bařov, Gottwaldov, Havřov, Gottland: Honorifikační motiv v české oikonymii 20. století – příčiny neuplatnění – na příkladu období 1945–1948. In: Łobodzińska, R. (ed.): *Nazwy własne i społeczeństwo*. Łask: Oficyna Wydawnicza LEKSEM, s. 215–229.
- DAVID, J. (2010c): Lidová a bakalářská etymologie vlastních jmen (na příkladu toponym). *Naše řeč* 93, s. 57–70.

- DAVID, J. (2011a): *Smrdiv, Břežněves a Rychlonožkova ulice. Kapitoly z moderní české toponymie*. Praha: Academia.
- DAVID, J. (2011b): Klasifikace honorifikačních toponym. *Slovo a slovesnost* 72, s. 13–25.
- DAVID, J. (2011c): *Vývojové tendence moderní české oikonymie* (habilitační práce). Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
- DAVID, J. (2012a): Living Toponyms in Czech New Towns: the Towns of Havířov and Ostrava-Poruba, Czech Republic. *Beiträge zur Namenforschung* 47, s. 459–468.
- DAVID, J. (2012b): *Paměť města – názvy míst. Havířov*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.
- DAVID, J. (2012c): *Paměť města – názvy míst. Ostrava*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.
- DAVID, J. (2012d): Toponyma a orientace v současném městském prostoru aneb Ztracen ve městě. In: Ološtiak, M. (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastice. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov 12.–14. 9. 2011*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 240–247.
- DAVID, J. (2013): Street Names – Between Ideology and Cultural Heritage. *Acta onomastica* 54, s. 53–60.
- DAVID, J. (2015): Pestré vrstvy – stratifikace toponymie města. In: Valentová, I. (ed.): *19. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 28.–30. apríla 2014*. Sborník referátov. Bratislava: Veda, s. 379–385.
- DAVID, J. (2016a): Přesouvání paměti místa prostřednictvím toponymie – na příkladu města Most. In: David, J. (ed.): *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 78–87.
- DAVID, J. (2016b): Toponymie městského prostoru v kontextu mezioborovosti české onomastiky – kritické poznámky a perspektiva dalšího výzkumu. *Studie z aplikované lingvistiky* 7, s. 39–54.
- DAVID, J. (2016c): Úvod. In: David, J. (ed.): *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 9–11.
- DAVID, J. (2017): Urbanonymum. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 26. 10. 2018].
- DAVID, J. – MÁCHA, P. (2012): Možnosti studia toponym ve vztahu ke krajině, prostoru a identitě. *Acta onomastica* 53, s. 28–45.
- DAVID, J. – MÁCHA, P. (2014): *Názvy míst. Paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host.
- DAVID, J. – MÍSTECKÝ M. (2016): Toponymie moderního sídliště – na příkladu pátého stavebního obvodu městské části Ostrava-Poruba. *Acta onomastica* 57, s. 26–37.
- DAVID, J. – ROUS, P. (2006): *Neviditelní svědkové minulosti. Místní a pomístní jména na Vysočině*. Praha: Academia.

- DE CERTEAU, M. (1996): Vynalézání každodennosti. In: Mayer, F. – Bensa, A. – Hubinger, V. (eds.): *Město. Antologie francouzských společenských věd. Cahiers du CEFRES*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, s. 78–96.
- DEJMALOVÁ, K. (2008): Jazyk totality. In: Bárta J. – Bursík, T. a kol.: *Český svět. Kulisy let 1948–1989*. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, s. 7–8.
- DEJMEK, B. (1988): Nástin vývoje uličního názvosloví Hradce Králové. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 134–141.
- DEJMEK, B. (1989): Z urbanonymie Hradce Králové (jména autobusových a trolejbusových zastávek). In: Majtán, M. (ed.): *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6.–8. mája 1987 v Smoleniciach)*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 318–322.
- DEJMEK, B. (1991–1992): Vhodnost jednotlivých slovtvorných typů urbanonym v komunikaci. *Onomastický zpravodaj ČSAV* 32–33, s. 12–19.
- DEJMEK, B. (1993): *Historie a současnost Hradce Králové ve jménech ulic*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- DOMBROWSKI, A. (2015): Nazwy wrocławskich restauracji jako przykład urbochrematonimów: analiza semantyczna. *Językoznawstwo: Współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze* 9, s. 31–41.
- DUNCAN, J. S. – DUNCAN, N. (1988): (Re)reading the landscape. *Environment and Planning D: Society and Space* 6, s. 117–126.
- DVONČ, L. (1991–1992): O změnách názvov ulíc a námestí. *Onomastický zpravodaj ČSAV* 32–33, s. 20–25.
- DVOŘÁKOVÁ, Ž. (2018a): *K termínu „lidová etymologie“ v onomastice*. (nepublikovaná přednáška prezentovaná na konferenci: XXI Międzynarodowa i Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna, Kazimierz Dolny, dne 4. 10. 2018.
- DVOŘÁKOVÁ, Ž. (2018b): Lidová etymologie a „hanlivá“ příjmení. *Acta onomastica* 59, s. 42–53.
- DWYER, O. J. – ALDERMAN, D. H. (2008): Memorial landscapes: Analytic Questions and Metaphors. *Geojournal* 73, s. 165–178.
- ERBAN, K. (1945): Jména a názvy v nové republice. *Naše řeč* 29, s. 76–79.
- ERBEN, K. J. (1870): *Autentický ukazatel ulic a náměstí i čísel domovních král. hl. města Prahy dle nového, starého i nejstaršího číslování*. Praha: Fuchs.
- ERHART, A. – VEČERKA, R. (1981): *Úvod do etymologie*. Praha: SPN.
- ESKELINEN, R. (2009): Functions of Usage of Urban Place Names. In: Ahrens, W. – Embleton, S. – Lapiere, A. (eds.): *Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact*.

- Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences. August 17-22, 2008, York University, Toronto, Canada.* Toronto: York University, s. 350–355.
- FEJTOVÁ, O. – LEDVINKA, V. – PEŠEK, J. (eds.) (2011): *Documenta Pragensia XXX. Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium.
- FERENCOVÁ, M. – NOSKOVÁ, J. (eds.) (2009): *Paměť města. Obraz města, veřejné komemorace a historické zlomy v 19.–21. století*. Brno: Etnologický ústav AV ČR.
- FERENČUHOVÁ, S. (2010): Od „krásného mesta pre pracujúcich“ k „európskemu štandardu“. *Premeny obrazu ideálneho mesta v plánovaní Brna 1951–2007. Sociální studia* 3, s. 35–58.
- FIDELIUS, P. (2002): *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda.
- FLODROVÁ, M. (1994): Určující mezníky v historickém vývoji brněnského názvosloví. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Mezinárodní konference o městě 2.–4. prosince 1993. Referáty a diskusní příspěvky*. Brno: Magistrát města Brna, s. 204–207.
- FLODROVÁ, M. (1997): *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: magistrát města Brna.
- FLODROVÁ, M. (2009): *Názvy brněnských ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství v proměnách času*. Brno: Šimon Ryšavý.
- FOOTE, K. E. – AZARYAHU, M. (2007): Toward a Geography of Memory: Geographical Dimensions of Public Memory and Commemoration. *Journal of Political and Military Sociology* 35, s. 125–144.
- FRANÇOIS, E. (2009): Místa paměti. Lieux de mémoire. Erinnerungsorte. *Český časopis historický* 107, s. 559–568.
- GARČIC, J. (2006): Proměny názvů aneb „...Zahlad' jeho jméno... Vyhlad' vzpomínky na něho i na jeho přívržence...“. Stabilita a dynamika názvů olomouckých ulic a náměstí jako výpověď o stálých i měnících se označení veřejných prostranství. *Vlastivědný věstník moravský* 58, s. 271–283 a s. 352–363.
- GARKISCH, M. (2003): *Berounský uličník. Jak šel čas berounskými uličkami*. Beroun: MH.
- GIESEN, B. (2007): V různém čase, v různém rytmu, s rozdílnou pamětí. *Sociální studia* 4, s. 67–78.
- GILL, G. (2005): Changing Symbols: The Renovation of Moscow Place Names. *Russian Review* 64, s. 480–503.
- GODULA-WĘCŁAWOWICZ, R. (2014): Kształowanie socjalistycznego oblicza Krakowa. In: Soukupová, B. – Luther, D. – Salner, P. (eds.) (2014): *Mýtus – „realita“ – identita. Socialistické metropole v zápasech o novou přítomnost a vizi šťastné budoucnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 113–130.
- GÓRNY, H. (2003): Tendencje onimiczne w nazwach krakowskich aptek. *Acta onomastica* 44, s. 15–28.
- GÓRNY, H. (2006): Struktura nazw ulic i placów Rzeszowa. *Acta onomastica* 47, s. 197–205.

- GÓRNY, H. (2015): Nazewnictwo miejskie Krakowa – przeszłość i teraźniejszość. *Onomastica* 59, s. 377–387.
- GORTER, D. (2006): Introduction: The Study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism. In: Gorter, D. (ed.): *Linguistic Landscape. A New Approach to Multilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters, s. 1–6.
- GRAF, M. (2008): Nazwy budowli i miejsc wydzielonych. In: Zagórski, Z. (ed.): *Nazewnictwo geograficzne Poznania. Zbiór studiów*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 541–611.
- GYÖRFFY, E. (2015a): The Toponymic Competence: A Case Study in the Hungarian Settlement Tépe. *Voprosy onomastiki / Problems of Onomastics* 19, s. 83–100.
- GYÖRFFY, E. (2015b): The Role of the Mental Map in Socio-Onomastic Research. In: Felecan, O. (ed.): *Name and Naming. Proceedings of the Third International Conference on Onomastics: Conventional/Unconventional in Onomastics. Baia Mare, September 1–3, 2015*. Cluj-Napoca: Editura Mega – Editura Argonaut, s. 504–511.
- GYÖRFFY, E. (2016): Mental Mapping in Socio-onomastics. *Rivista Italiana di Onomastica* 22, s. 65–78.
- HAAPALA, A. (2003): The Urban Identity: The City as a Place to Dwell. In: Sarapik, V. – Tüür K. (eds.): *Koht ja Paik – Place and Location. Studies in Environmental Aesthetics and Semiotics III*. Tallinn: Estonian Academy of Arts, s. 13–23.
- HABOVŠTIAKOVÁ, K. (1988): Štruktúrne typy názvov ulíc. In: Žigo, P. (ed.), *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 70–74.
- HÁJEK, P. (2002): Obecné dějiny intolerance. In: Hájek, P. (ed.): *Krajina zevnitř*. Praha: Malá Skála, s. 14–24.
- HÁJEK, P. (2008): *Jde pevně kupředu naše zem. Krajina českých zemí v období socialismu 1948–1989*. Praha: Malá Skála.
- HÁLA, B. (1945): Několik poznámek k Erbanovu článku „Jména a názvy v nové republice“. *Naše řeč* 29, s. 177–180.
- HALBWACHS, M. (2009): *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- HALÍK, P. (1996): Počátky a proměny současné urbanistické scény. In: Halík, P. – Kratochvíl, P. – Nový, O.: *Architektura a město*. Praha: Academia.
- HANDKE, K. (1989): Nazewnictwo miejskie. Szkic teoretyczno-metodologiczny. In: Urbanczyk, S. (ed.): *Nazewnictwo miejskie*. Warszawa – Poznań: PWN, s. 7–34.
- HANDKE, K. (1992): *Polskie nazewnictwo miejskie*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy – Omnitech Press.
- HANDKE, K. (1994): Názvy jako nedílný prvek společného městského prostředí. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Referáty z mezinárodní konference konané ve dnech 2.–4. prosince 1993*. Brno: Magistrát města Brna, s. 179.

- HANDKE, K. (2004): Nazewnictwo miejskie – świadek epoki i cenny zabytek. *Ochrona Zabytków* 3–4, s. 115–126.
- HARVALÍK, M. (1993–1994): Ulice Martiny Navrátilové? *Onomastický zpravodaj* 34–35, s. 215.
- HARVALÍK, M. (1996): Uliční názvosloví a společenské faktory. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 158–162.
- HARVALÍK, M. (2001): Poznámky ke vztahům mezi anoikonymy a apelativní slovní zásobou. *Jazykovědné aktuality* 38, s. 25–33.
- HARVALÍK, M. (2004): *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia.
- HARVALÍK, M. (2010): Nové tendence v rozvoji současné české onymie. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): *Mnohotvárnost a specifická onomastika. IV. česká onomastická konference 15.–17. září 2009. Ostrava. Sborník příspěvků*. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, s. 179–186.
- HARVALÍK, M. (2012): Variabilita proprií a její role při konstituování onymických systémů. In: Ološtiak, M. (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov 12.–14. 9. 2011*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 9–13.
- HÄUSERMANN, H. (1996): From the Socialist to Capitalist City: Experiences from Germany. In: Andrusz, G. – Harloe, M. – Szelenyi, I. (eds.): *Cities After Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Oxford: Blackwell Publishers, s. 219–231.
- HELLELAND, B. (2012): Place Names and Identities. In: Helleland, B. – Ore, C. E. – Wikstrøm, S. (eds.): *Names and Identities, Oslo Studies in Language 4*. Oslo: University of Oslo, s. 95–116.
- HEROLD, K. (2018): Vícejazyčnost v jazykové krajině: jakými jazyky promlouvá centrum Prahy? *Jazykovědné aktuality* 60, s. 62–78.
- HLADKÁ, Z. (2002): Univerbizace. In: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, s. 505–506.
- HLAVAČKA, M. (2011a): Místa paměti a jejich „místo“ v historickém a společenském „provozu“. In: Hlavačka, M. – Marès, A. – Pokorná, M. (eds.): *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 10–21.
- HLAVAČKA, M. (2011b): Ztráta historické paměti v důsledku umělého přejmenování krajiny. In: Hlavačka, M. – Marès, A. – Pokorná, M. (eds.): *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 528–550.
- HLAVAČKA, M. – MARÈS, A. – POKORNÁ, M. (2011): *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*. Praha: Historický ústav AV ČR.
- HLAVSA, V. (1958): Vývoj uliční soustavy. In: Čarek, J. – Hlavsa, V. – Janáček, J. – Lím, V.: *Ulicemi města Prahy od 14. století do dneška*. Praha: Orbis, s. 10–25.

- HLUBINKOVÁ, Z. (2007): K některým typům názvů brněnských restaurací. *Čeština doma a ve světě* 15, s. 140–145.
- HOBSBAWM, E. (1998): *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914–1991*. Praha: Argo.
- HODROVÁ, D. (1999): *Trýznivé město*. Praha: Hynek.
- HODROVÁ, D. (2006): *Citlivé město. Eseje z mytopoetiky*. Praha: Akropolis.
- HOJDA, Z. – POKORNÝ, J. (1996): *Pomníky a zapomínky*. Praha: Paseka.
- HOLÝ, L. (2001): *Malý český člověk a skvělý český národ*. Praha: SLON.
- HONL, I. (1968): Toponymické etymologie z českého lidového podání. In: Šmilauer, V. (ed.): *Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého*. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 59–63.
- HOUŽVIČKA, V. – NOVOTNÝ, L. (eds.) (2007): *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí: sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- HRDLIČKA, J. (1997): Několik poznámek k problematice změn v pražských urbanonymech po 17. listopadu. In: Ledvinka, V. (ed.): *Documenta Pragensia XV*. Praha: Scriptorium, s. 425–453.
- HUBATOVÁ VACKOVÁ, L. – ŘÍHA, C. (eds.) (2007): *Husákovo 3+1. Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠ UP v Praze.
- HUML, P. (2008): *Problém geneze kultu osobnosti (na příkladu Československa 1945–1957)* (bakalářská práce). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In: Jančák, V. – Chromý, P. – Marada, M. (eds.): *Geografie na cestách poznání*. Praha: PřF v Praze, s. 163–178.
- CHÝLOVÁ, H. (2000): Názvy významných budov v Plzni. In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. Ivana Lutterera, CSc.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 167–174.
- IMRICHOVÁ, M. (1996): Štruktúrne typy názvov ulíc a ich vhodnosť na komunikáciu (na materiáli z Prešova). In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 106–109.
- JABOUD (2011): *Trafouš, páskové, Vyšehradští jezdci a jiné vzpomínky. Dětství a mládí v Praze 50. let*. Praha: NZB.
- JANEČKOVÁ, M. (2014): Uliční názvosloví 20. století a tendence ovlivňující výběr názvů. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zítková, J. (eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, s. 96–101.

- JANYŠKOVÁ, I. (2017): Lidová etymologie. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 15. 10. 2018].
- JĘDRZEJKO, E. (2000): Systemy onimiczne różnych języków a językowe obrazy świata: w stronę porównawczej onomastyki kulturowej. *Onomastica* 45, s. 5–25.
- JÍŠOVÁ, K. – LAŠŤOVKA, M. – LAŠŤOVKOVÁ, B. – TRÍKAČ, J. (2012): *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 3. díl*. Praha: Scriptorium.
- JØRGENSEN, B. (2002): Urban Toponymy in Denmark and Scandinavia. *Onoma* 37, s. 165–179.
- JUSZCZAK, B. (2017): *Nieoficjalne urbanonimy jako element przestrzeni miejskiej*. Referát přednesený dne 25. 4. 2017 v Praze na konferenci Propria a apelativa – aktuální otázky.
- JUSZCZAK, B. (2018): Nieoficjalne urbanonimy Brna na tle podobných názvů Poznania i Warszawy (rekonesans badawczy). *Bohemistyka* 18, s. 61–75.
- K. S. – F. M. (1928): Mírové náměstí, Národní Obrany. *Naše řeč* 12, s. 142.
- KALOUSKOVÁ, L. (2006): Problematika dvojjazyčných česko-německých hodonym. *Acta Oeconomica Pragensia* 14, s. 69–75.
- KALOUSKOVÁ, L. (2010): Srovnání českých a německých urbanonym na území Prahy. *Acta onomastica* 51, s. 497–503.
- KALTENBERG-KWIATKOWSKA, E. (2011): Znaki i symbole w przestrzeni miasta jako przedmiot badań. *Przegląd Socjologiczny* 60, s. 136–165.
- KÁRNÝ, L. (2007): *Historie prostějovských ulic*. Olomouc: Danal.
- KLÍMA, J. (2014): *Názvy ulic v městě Protivín* (diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
- KNAPÍK, J. – FRANC, M. a kol. (2011a): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967 I*. Praha: Academia.
- KNAPÍK, J. – FRANC, M. a kol. (2011b): *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967 II*. Praha: Academia.
- KNAPPOVÁ, M. (1980): Významové aspekty vlastních jmen. *Slovo a slovesnost* 41, s. 57–60.
- KNAPPOVÁ, M. (1991): K interdisciplinárním vztahům onomastiky. In: Majtán, M. (ed.): *10. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 13.–15. septembra 1989*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 197–202.
- KNAPPOVÁ, M. (1994): Jazyková kultura a urbanonymie. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Mezinárodní konference o městě 2.–4. prosince 1993. Referáty a diskusní příspěvky*. Brno: Magistrát města Brna, s. 188–190.
- KNAPPOVÁ, M. (1995): Proměny pražské urbanonymie. In: Kuklík, J. (ed.): *Přednášky z 37. a 38. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, s. 33–38.
- KNAPPOVÁ, M. (1996): Urbanonymie a její vývojové tendence v českých, zvláště pražských proměnách. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti*.

- Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 153–157.
- KNAPPOVÁ, M. (2010): Prestižní aspekty pojmenování v Česku. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): *Mnohotvárnost a specifická onomastiky. IV. česká onomastická konference 15.–17. září 2009. Ostrava. Sborník příspěvků*. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, s. 242–248.
- KNAPPOVÁ, M. (2013): Nová pražská deantroponymická urbanonyma. *Acta onomastica* 54, s. 123–133.
- KNAPPOVÁ, M. (2014): Socioonomastické aspekty volby a zápisu standardizovaných proprií do oficiálních textů. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zítková, J. (eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, s. 33–39.
- KNAPPOVÁ, M. (2017): Onymická funkce. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 30. 1. 2018].
- KNESELOVÁ, H. (1998): Vývoj historické motivace uličních názvů Brna. In: Majtán, M. – Žigo, P. (eds.): *13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2.–4. oktobra 1997*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, s. 69–72.
- KNESELOVÁ, H. (1999): Neoficiální podoby brněnských urbanonym. In: Klímová, K. – Kneselová, H. (eds.): *Propria v systému mluvnickém a slovotvorném. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Onomastika a škola konané v Brně ve dnech 10.–11. 2. 1998*. Brno: Masarykova univerzita, s. 94–99.
- KOBLASA, P. – KOVÁŘ, D. (2005): *Ulicemi města Českých Budějovic. Názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes*. České Budějovice: Veduta.
- KOJETÍNOVÁ, M. (2013): Toponyma jako místa paměti (na příkladu vybraných pražských urbanonym). *Acta onomastica* 54, s. 145–150.
- KOJETÍNOVÁ, M. (2015): Urbanonymické systémy v Praze v období 1948–1989. In: Valentová, I. (ed.): *19. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 28.–30. apríla 2014. Zborník referátov*. Bratislava: Veda, s. 396–400.
- KOJETÍNOVÁ, M. (2016a): O urbanonymických systémech pražských sídlišť a o obecných otázkách orientace v sídlištních prostorech. *Acta onomastica* 55, s. 167–180.
- KOJETÍNOVÁ, M. (2016b): Metro: Názvosloví pražské podzemní krajiny. *Acta onomastica* 56, s. 105–123.
- KOJETÍNOVÁ, M. (2016c): Honorifikační urbanonyma a jejich úloha při formování poválečné urbanonymie (na příkladu Prahy). *Acta onomastica* 56, s. 124–139.
- KOSMAS (2011): *Kosmůw letopis český* [online]. Praha: Městská knihovna v Praze. URL: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/16/kosmuw_letopis_cesky.pdf [cit. 26. 11. 2018].

- KOUBEK, J. (2006): Evropská identita jako vztah my-oni. URL: http://clovek.ff.cuni.cz/pdf/koubek_studie_3.pdf [cit. 30. 3. 2016].
- KOZÁK, J. (1992): *Václavské náměstí. Stopami historie a pověstí*. Praha: Vars.
- KRAJČOVIČ, R. (1988): Urbanonymia a dejiny. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 21–27.
- KREMZEROVÁ, D. (1989): Z pravopisné problematiky predložkových názvů ulíc. In: Majtán, M. (ed.): *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6.–8. mája 1987 v Smoleniciach)*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 330–333.
- KROŠLÁKOVÁ, E. (1988): Sémantická motivácia názvov ulíc. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 56–62.
- KRŠKO, J. (1998a): Mikrosociálne toponymá. In: Majtán, M. – Žigo, P. (eds.): *13. slovenská onomastická konferencia Modra-Piesok 2.–4. októbra 1997. Zborník materiálov*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, s. 115–119.
- KRŠKO, J. (1998b): Toponymický priestor v komunikácii malých sociálnych skupín. *Slovenský národopis* 46, s. 80–101.
- KRŠKO, J. (1999): Výskum mikrosociálnych toponým. In: Klímová, K. – Kneselová, H. (eds.): *Propria v systéme mluvnickém a slovtvorném. Sborník příspěvků z mezinárodní konference Onomastika a škola konané v Brně ve dnech 10–11. 2. 1998*. Brno: Masarykova univerzita, s. 89–93.
- KRŠKO, J. (2002): Mikroštruktúrne vzťahy v onymii. *Slovenská reč* 67, s. 142–152.
- KRŠKO, J. (2003): Sociálny priestor v onymii. In: Biolik, M. (ed.): *Metodologia badań onomastycznych*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, s. 61–70.
- KRŠKO, J. (2013): Toponymický priestor ako súčasť kultúrno-antropologického priestoru. *Acta onomastica* 54, s. 151–169.
- KRŠKO, J. (2014a): Komunikačný register a proprium. In: Gałkowski, A. – Gliva, R. (eds.): *Mikrotoponimia i makrotoponimia. Problematyka wstępna*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 35–40.
- KRŠKO, J. (2014b): *Úvod do toponomastiky*. Banská Bystrica: Belianum.
- KRŠKO, J. (2016): Vzťah pojmu jazyková krajina voči toponymickej scéne a toponymickému priestranstvu. In: David, J. (ed.): *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 44–57.
- KŘEN, J. – BROKLOVÁ, E. (eds.): *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha: Karolinum.

- KŘÍŽOVÁ, L. (2017): Loajalita v ulicích? Pražská urbanonyma spojená s členy panovnického rodu. In: Martínek, J. – Křížová, L. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 85–92.
- KUBA, L. (1994): K některým problémům tvoření a užívání urbanonym na základě zkušeností ze severních Čech. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Mezinárodní konference o městě 2.–4. prosince 1993. Referáty a diskusní příspěvky*. Brno: Magistrát města Brna, s. 191–194.
- KURZ, M. (2016): „Libušino proctví přeměňujeme ve skutečnost!“ Komunistická vize Prahy v období stalinismu. *Historie – otázky – problémy* 8, s. 132–145.
- KUTHANOVÁ, O. (2007): *Nacifikace města Prahy* (diplomová práce). Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- LÁBUS, V. (2007): Jména autobusových zastávek. *Čeština doma a ve světě* 15, s. 47–53.
- LÁBUS, V. (2014): Poznámky k tzv. mikrostrukturním vztahům v onymii. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zítková, J. (eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, s. 47–52.
- LÁBUS, V. – VRBÍK, D. (2018): *Toponyma v krajině a možnosti jejich výzkumu*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
- LANDRY, R. – BOURHIS, R. (1997): Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: an Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology* 16, s. 23–49.
- LAŠŤOVKA, M. – LAŠŤOVKOVÁ, B. (2011): Pražské uliční názvy jako prostředek orientace i nástroj ideologie 1945–1990. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia XXX. Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium, s. 313–323.
- LAŠŤOVKA, M. – LEDVINKA, V. a kol. (1997): *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 1. díl*. Praha: Libri.
- LAŠŤOVKA, M. – LEDVINKA, V. a kol. (1998): *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 2. díl*. Praha: Libri,
- LE GOFF, J. (2007): *Paměť a dějiny*. Praha: Argo.
- LEDVINKA, V. (1997): Úvod. In: Lašťovka, M. – Ledvinka, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 1. díl*. Praha: Libri.
- LEDVINKA, V. (2002): Vývoj pražské samosprávy od 13. století do současnosti. Úvodní slovo. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia XXI. Osm set let pražské samosprávy. Sborník příspěvků z 18. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy uspořádané ve dnech 16. a 17. května 2000*. Praha: Scriptorium, s. 7–14.
- LEDVINKA, V. (2011): Praha – etapy vývoje po roce 1945. Formování, reformování, deformování a neformování města. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia*

- XXX. *Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium, s. 163–184.
- LEFEBVRE, H. (1991): *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- LEFEBVRE, H. (2009): Reflections on the Politics of Space. In: Brenner, E. – Elden, S. (eds.): *State, Space, World. Selected Essays*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- LECH-KIRSTEIN, D. (2015): Zwrot kulturowy w badaniach onomastycznych. In: Rybka, M. – Wiatrowski, P. (eds): „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” 30. *Pogranicza językoznawstwa polonistycznego. Prace dedykowane Profesorom Zygmuntowi Zagórskiemu i Karolowi Zierhofferowi dla uczczenia odnowienia doktoratów po pięćdziesięciu latach*. Poznań: Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s. 73–83
- LIGHT, D. (2004): Street Names in Bucharest, 1990-1997: Exploring the Modern Historical Geographies of Post-socialist Change. *Journal of Historical Geography* 30, s. 154–172.
- LIGHT, D. – NICOLAE, I. – SUDITU, B. (2002): Toponymy and the Communist City. Street Names in Bucharest 1948–1965. *Geojournal* 56, s. 135–144.
- LIGHT, D. – YOUNG, C. (2015a): Public Space and the Material Legacies of Communism in Bucharest. In: Stan, L. – Vancea, D. (eds.): *Post-Communist Romania at Twenty-five: Linking Past, Present and Future*. Lanham: Lexington Books, s. 41–62.
- LIGHT, D. – YOUNG, C. (2015b): Toponymy as Commodity: Exploring the Economic Dimensions of Urban Place Names. *International Journal of Urban and Regional Research* 39, s. 435–450.
- LOW, S. M. – ALTMAN, I. (1992). Place Attachment: A Conceptual Inquiry. In: Low, S. M. – Altman, I. (eds.): *Place Attachment*. New York – London: Plenum Press, s. 1–12.
- LUKEŠ, Z. (2013): Pomalu chátrající Molocho. In: *Stavby a jejich architekti*. Praha: NLN, s. 107–108.
- LUTHER, D. (2000): Centrum mesta – predstavy a realita (Bratislava v polovici 20. storočia). In: Uherek, Z. – Bazac-Billaud, L. (eds.): *Slova města. Cahiers du CEFRES*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách – Etnologický ústav AV ČR, s. 85–92.
- LUTHER, D. (2014): Mýtus socialistického mesta. Príklad Bratislavy. In: Soukupová, B. – Luther, D. – Salner, P. (eds.) (2014): *Mýtus – „realita“ – identita. Socialistické metropole v zápasech o novou přítomnost a vizi šťastné budoucnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 53–82.
- LUTHER, D. (2017): Mýtizovaná história a „realita“ mesta: prípad Bratislava. In: Soukupová, B. – Myslivcová, M. a kol.: *Mýty a „realita“ středoevropských metropolí při utváření národních a nadnárodních identit (1918–2016)*. Praha: FHS UK, s. 43–56.
- LUTTERER, I. (1982): Onymical Mistake in the Naming Process. In: Rymut, K. (ed.): *Proceedings of the 13th International Congress of Onomastic Sciences*. Warszawa – Kraków, Uniwersytet Jagielloński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 63–67.

- LUTTERER, I. (1985): K systému pražské urbanonymie. In: Tax, J. (ed.): *Přednášky z 29. běhu LŠSS*. Praha: SPN, s. 122–129.
- LUTTERER, I. (1988): Názvy pražských ulic z hlediska praxe. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 124–128.
- LUTTERER, I. (1992): Onomastická procházka starou Prahou. In: Hasil, J. (ed.): *Přednášky z 33. běhu LŠSS*. Praha: Univerzita Karlova, s. 73–76.
- LYNCH, K. (1981): *A Theory of Good City Form*. Cambridge: MIT Press.
- LYNCH, K. (2004): *Obraz města*. Praha: Polygon.
- MACURA, V. (1992): *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948–1989*. Praha: Pražská imaginace.
- MACURA, V. (1993): Přejmenování. In: *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony*. Praha: Pražská imaginace, s. 67–69.
- MACURA, V. (1995): *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*. Jinočany: H&H.
- MACURA, V. (2008): *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*. Praha: Academia.
- MÁCHA, P. (2016): Před kým, (s) kým, pro koho? Dilemata v ochraně zeměpisných jmen jako kulturního dědictví. In: David, J. (ed.): *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravské univerzita, s. 15–31.
- MAIER, K. (2003): Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení. *Sociologický časopis* 39, s. 653–666.
- MAJTÁN, M. (1979a): Z urbanonymie mesta Krupiny (Názvy krupinských ulíc v minulosti a dnes). *Slovenská reč* 44, s. 71–82.
- MAJTÁN, M. (1979b): Toponymum a onymická situácia. *Jazykovedný časopis* 30, s. 40–42.
- MAJTÁN, M. (1980): Spoločenské fungovanie toponyma. In: Majtán, M. (ed.): *Spoločenské fungovanie vlastných mien. 7. slovenská onomastická konferencia. Zemplínska štrava 20.–24. septembra 1976. Zborník materiálov*. Bratislava: Veda, s. 212–217.
- MAJTÁN, M. (1988): Závěrečné slovo. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 164–166.
- MAJTÁN, M. (1989): Jazykovopolitické aspekty vlastných mien. In: Majtán, M. (ed.): *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6.–8. mája 1987 v Smoleniciach)*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 7–13.
- MAJTÁN, M. (1996a): *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava: Veda.
- MAJTÁN, M. (1996b): Vývin urbanonymie pred obdobím národného obrodzenia. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická

- fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 56–61.
- MAJTÁN, M. – ODALOŠ, P. (eds.) (1996): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV.
- MALENÍNSKÁ, J. (2003): K proměně pomístních jmen v neoficiální komunikaci. In: Majtán, M. – Žigo, P. (eds.): *Vlastné meno v komunikácii. 15. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 6.–7. septembra 2002. Zborník referátov*. Bratislava: Veda, s. 177–181.
- MALICKI, J. (2000): Vratislav v české paměti. Kapitola z neexistujícího průvodce. In: Uherek, Z. – Bazac-Billaud, L. (eds.): *Slova města. Cahiers du CEFRES*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách – Etnologický ústav AV ČR, s. 109–132.
- MALINOWSKI, B. (1936): *The Foundations of Faith and Morals*. London: Oxford University Press.
- MARCO, J. (1990): *Soudruh agresor*. Praha: Mladá fronta.
- MARTINCOVÁ, O. a kol. (1998): *Nová slova v češtině. Slovník neologismů*. Praha: Academia.
- MARTÍNEK, J. (2006): Rodná jména v zeměpisných názvech komunistické éry. *Acta onomastica* 47, s. 349–350.
- MARTÍNEK, J. (2010): Změny názvů měst v bývalém SSSR. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV. česká onomastická konference 15.–17. září 2009. Ostrava. Sborník příspěvků*. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, s. 348–355.
- MARTÍNEK, J. (2017a): Úvod. In: Martínek, J. – Křížová, L. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 7–14.
- MARTÍNEK, J. (2017b): Jména živých na mapách. Pojmenování po soudobých osobnostech (nejen) v komunistické éře. In: Martínek, J. – Křížová, L. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 105–112.
- MATÚŠOVÁ, J. (1988): Ke stavu a vývoji urbanonymie měst na česko-německém jazykovém rozmezí. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 85–90.
- MATÚŠOVÁ, J. (1989): Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč* 72, s. 179–187.
- MATÚŠOVÁ, J. (2003a): Komunikační aspekty při změnách vlastních jmen po r. 1945 v České republice. In: Majtán, M. – Žigo, P. (eds.): *Vlastné meno v komunikácii. 15. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 6.–7. septembra 2002. Zborník referátov*. Bratislava: Veda, s. 191–197.

- MATUŠOVÁ, J. (2003b): K vývoji příjmení u Čechů v prvních poválečných letech. *Naše řeč* 85, s. 251–256.
- McCARTHY, K. M. (1975): Street Names in Beirut, Lebanon. *Names* 23, s. 74–88.
- MEYER, K. – ŠEBEK, J. (eds.) (2011): *Místa paměti česko-německého soužití. Sborník příspěvků z konference pracovní skupiny Česko-německého diskusního fóra Místa paměti v Chebu 5. 6. 2010*. Praha: Antikomplex pro Collegium Bohemicum.
- MIKSÁNKOVÁ, A. (1981): *Výstavba Prahy 1945–1980. 2. díl*. Praha: Pražská informační služba.
- MILAVCOVÁ, E. (1968): Vliv jmen domů na jména ulic na Starém Městě pražském. In: Šmilauer, V. (ed.): *Onomastické práce 2. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Witolda Taszyckého*. Praha: Místopisná komise ČSAV, s. 117–119.
- MITTER, P. (2012): Ke statusu a motivaci názvů zastávek MHD. In: Ološtiak, M. (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov 12.–14. 9. 2011*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 279–282.
- MITTER, P. (2017): Urbanonymie města Ústí nad Labem a mikrosystémy deantroponymických urbanonym. In: Křížová, L. – Martínek, J. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav, s. 139–146.
- MOSER, G. (2005): Urban Identity. In: Caves, R. W. (ed.): *Encyclopedia of the City*. London: Routledge, s. 477–478.
- MRÓZEK, R. (2010): Synchroniczne i diachroniczne granice oraz pogranicza urbanonimii. In: Sarnowska-Gieffing, I. – Graf, M. (eds.): *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Języka, s. 31–38.
- MRÓZEK, R. (2015): Synchroniczno-diachroniczna perspektywa kategorialnych zróżnicowań językowej funkcjonalności onimicznej. *Onomastica* 59, s. 17–38.
- MÜLLER, K. (1994): Jména ulic ve spirále dějinných zvrátů. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Mezinárodní konference o městě 2.–4. prosince 1993. Referáty a diskusní příspěvky*. Brno: Magistrát města Brna, s. 180–183.
- MUSIL, J. (2002): Urbanizace českých zemí a socialismus. In: Horská, P. – Maur, E. – Musil, J. (eds.): *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha a Litomyšl: Paseka, s. 237–290.
- MUSIL, J. a kol. (1985): *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda, s. 282–287
- MUSZYŃSKA, A. (2016): Plateonimy i agoronimy centralnej przestrzeni Suboticy (Serbia) jako świadectwo wielokulturowości miasta. In: Gałkowski, A. – Gliwa, R. (eds.): *Nazwy terenowe i miejscowe w przestrzeni fizycznej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 275–286.
- MYSZKA, A. (2012): Ewolucja motywacji współczesnych nazw ulic województwa podkarpackiego. In: Ološtiak, M. (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov 12.–14. 9. 2011*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 251–262.

- MYSZKA, A. (2015): „Mieszkała na ul. Polnej na Pobitnie, tuż obok kopca Tatarskiego” – głos w sprawie wewnętrznych podziałów urbanonimów. *Onomastica* 59, s. 209–221.
- MYSZKA, A. (2018): Pamiątkowe nazwy ulic – Rozważania terminologiczne. *Onomastica* 42, s. 113–128.
- NEJEDLÝ, J. – ŠOFAR, J. (2016): *Po práci legraci. Lexikon lidové tvořivosti z dob socialismu*. Praha: Bizbooks.
- NEJEDLÝ, J. – ŠOFAR, J. (2017): *Po práci legraci II. Lexikon lidové tvořivosti z dob socialismu*. Praha: Bizbooks.
- NEKULA, M. (2008): Hus – Husova, Žižka – Žižkov... Toponyma a ideologie. In: Čornejová, M. – Kosek, P. (eds.): *Jazyk a jeho proměny. Prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu*. Brno: Host, s. 178–194.
- NEKVPIL, J. – ZEMAN, J. (2000): K verbální strukturaci Hradce Králové v každodenní komunikaci. In: Uherek, Z. – Bazac-Billaud, L. (eds.): *Slova města. Cahiers du CEFRES*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách – Etnologický ústav AV ČR, s. 19–37.
- NICOLAISEN, W. F. H. (2000): The Past in the Present. In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. Ivana Lutterera, CSc.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 333–339.
- NORA, P. (1988): Mezi pamětí a historií. In: Mayer, F. (ed.): *Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd*. Praha: Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách, s. 7–32.
- NORBERG-SCHULZ, Ch. (1994): *Genius loci. K fenomenologii architektury*. Praha: Odeon.
- NOVÁKOVÁ, M. (1989): Identifikační a komunikační zřetel v uličním názvosloví (na materiálu uličního názvosloví Prahy). In: Majtán, M. (ed.): *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6.–8. mája 1987 v Smoleniciach)*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 323–329.
- NOVOTNÝ, J. (1960): Sad na Nebozítku, na Petříně a sady Julia Fučíka. In: *Pražské sady*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, s. 7–11.
- NÝDLOVÁ, T. (2012): *Urbanonyma v Českých Budějovicích* (diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
- NYSTRÖM, S. (2007): Anna Lindhs Plats (Anna Lindh Place): The Story of an Urban Commemorative Name. *Onoma* 42, s. 111–129.
- OČENÁŠ, I. (1996): Zmeny v názvoch ulíc a námestí vo vybraných slovenských mestách. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 109–114.

- ODALOŠ, P. (1993): Vývinové tendencie názvov ulíc a námestí miest a obcí na Slovensku. *Slovenská reč* 58, s. 332–338.
- ODALOŠ, P. (1994): Ulice a námestia v Česko-Slovensku v kontexte rokov 1989–1991. In: Krošláková, E. (ed.): *Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19.–20. mája 1994*. Bratislava – Nitra: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Vysoká škola pedagogická, s. 247–250.
- ODALOŠ, P. (1994b): Ulice a námestia Banskej Bystrice v kontexte histórie a súčasnosti. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Referáty z mezinárodní konference konané ve dnech 2.–4. prosince 1993*. Brno: Magistrát města Brna, s. 184–187.
- ODALOŠ, P. (1996): Urbanonymá v procese spoločenských zmien 90. rokov v európskych postsocialistických krajinách. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 80–87.
- ODALOŠ, P. (2000): Legislatívna determinácia urbanonymie. In: Krško, J. – Majtán, M. (eds.): *Vlastné mená v jazyku a spoločnosti. 14. slovenská onomastická konferencia. Banská Bystrica 6.–8. júla 2000*. Bratislava – Banská Bystrica: Jazykovedný Ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 281–289.
- ODALOŠ, P. (2006): Dynamika premien urbanonymie. In: Krško, J. – Imrichová, M. – Odaloš, P. (eds.): *Sociálny kontext onymie*. Banská Bystrica – Prešov: Univerzita Mateja Bela – Prešovská univerzita 2006, s. 74–121.
- ODALOŠ, P. (2010): Oficiálnosť a neoficiálnosť verus morfológická paradigmatickosť urbanonymie. In: Ološtiak, M. – Ivanová, M. – Slančová, D. (eds.): *Vidy jazyka a jazykoveda. Na počesť M. Sokolovej*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 136–144.
- OLÁH, G. (2013): Kolektívni pamäť, prostor a významy. Prípád námestí Svobody v Budapešti. *Sociologický časopis* 49, s. 729–750.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1980): K lidovým výkladům pomístních jmen. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 21, s. 532–542.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995): Cesty v Čechách a jejich vlastní jména. In: Olivová-Nezbedová, L. – Knappová, M. – Malenínská, J. – Matúšová, J.: *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia, s. 304–332.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1997): Jména ulic, náměstí a sadů na katastru města Chocně v minulosti a současnosti. *Acta onomastica* 38, s. 43–68.
- OLŠÁKOVÁ, D. (2008): Pohyblivé svátky. Kalendáře a významná výročí let 1945–1960. *Dějiny a současnost* 30, s. 34–36.
- OUŘEDNÍČEK, M. – TEMELOVÁ, J. (2012): *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia

- PAASI, A. (1986): The Institutionalization of Regions: a Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitution of Regional Identity. *Fennia – International Journal of Geography* 164, s. 105–146.
- PAASI, A. (2001): Europe as a Social Process and Discourse. Considerations of place, Boundaries and Identity. *European Urban and Regional Studies* 8, s. 7–28.
- PAASI, A. (2008): Finnish Landscape as Social Practice: Mapping Identity and Scale. In: Olwig, K. R. – Jones, M. (eds.): *Nordic Landscapes. Thinking Landscape and Regional Identity on the Northern Edge of Europe*. Minneapolis: The University of Minnesota Presss, s. 511–539.
- PAASI, A. – HÄKLI, J. (2003): Geography, Space and Identity. In: Öhman, J. – Simonsen, K. (eds.): *Voices from the North: New trends in Nordic Human Geography*. Aldershot: Ashgate, s. 141–156.
- PALONEN, E. (2008): The City-text in Post-communist Budapest: Street Names, Memorials and the Politics of Commemoration. *Geojournal* 73, s. 219–230.
- PALONEN, E. (2015): The Politics of Street Names: Local, National, Transnational Budapest. In: Beyenand, M. – Deseure, B. (eds.): *Local Memories in a Nationalizing and Globalizing World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 51–71.
- PÁLOVÁ-BAFFYOVÁ, J. (1980): Názvy košických ulíc (Staré Mesto). In: Majtán, M. (ed.): *Spoločenské fungovanie vlastných mien. 7. slovenská onomastická konferencia. Zemplínska šírava 20.–24. septembra 1976*. Zborník materiálov. Bratislava: Veda, s. 105–108.
- PANÁČEK, J. (1995): Jména ulic v České Lípě ve středověku. *Acta onomastica* 36, s. 187–195.
- PASTYŘÍK, S. (1996): K typologii obohacování propriální lexikální roviny (na materiálu množiny jednoho druhu urbanonym). In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, s. 176–182.
- PAUNONEN, H. – VUOLTEENAHO, J. – AINIALA, T. (2009): Industrial Urbanization, Workingclass Lads and Slang Toponyms in Early Twentieth-century Helsinki. *Urban History* 36, 449–472.
- PEŇÁZ, P. (1987): Zamyšlení nad jmény ulic. *Naše řeč* 70, s. 88–93.
- PERNES, J. (2003): *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945–1990*. Brno: Barrister & Principal.
- PETRÁČKOVÁ, V. – KRAUS, J. (1998): *Akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Academia.
- PETROV, M. (2015): *Retro 2. Jak jsme si to (u)žili za reálného socialismu*. Brno: Jota.
- PIOTROWICZ, A. – WITASZEK-SAMBORSKA, M. – WALCZAK, B. (2013): Potoczna onimia poznańska w świadomości mieszkańców miasta. *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 20, s. 173–181.

- PIRES, M. (2007): Investigating Non-Universal Popular Urban Toponyms: Birmingham's Pigeon Park. *Onoma* 42, s. 131–154.
- PLESKALOVÁ, J. (1978): K hranici mezi apelativy a proprii (na materiálu pomístních jmen). *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 19, s. 296–300.
- PLESKALOVÁ, J. (1988): Podíl pomístních jmen na tvorbě uličních názvů. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 79–84.
- PLESKALOVÁ, J. (1992): *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H&H.
- PLESKALOVÁ, J. (2001): Rudolf Šrámek: Úvod do obecné onomastiky [recenze]. In: Večerka, R. a kol.: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Linguistica Brunensia. Řada jazykovědná. A 49*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 227–229.
- PLESKALOVÁ, J. (2002): Urbanonymum. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, s. 506.
- PLESKALOVÁ, J. (2016): Toponyma jako kulturní hodnota a zdroj inspirace. In: David, J. (ed.): *Toponyma. Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 59–68.
- PLESKALOVÁ, J. (2017a): Vlastní jména – třídění. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 22. 1. 2018].
- PLESKALOVÁ, J. (2017b): Příjímí. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 3. 10. 2019].
- PLØGER, J. (2001): Millennium Urbanism – Discursive Planning. *European Urban and Regional Studies* 8, s. 63–72.
- POHL, J. a kol. (1979): *Byty včera, dnes a zítra: Publikace o přehledu činnosti Výstavby hl. m. Prahy – Výstavby sídlišť za dobu 20 let trvání této organizace*. Praha: Orbis.
- PÖPPINGHEGE, R. (2011): Remembering the Third Reich? Street Names in German Cities after 1945. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia XXX. Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium, s. 325–334.
- PRAVIDLA 2003: *Pravidla českého pravopisu (akademické vydání)*. Praha: Academia.
- PREIWUß, K. (2012): *Ortsnamen in Zeit, Raum und Kultur – die Städte Allenstein/Olsztyn und Breslau/Wroclaw*. Berlin: Frank & Timme.
- PROŠEK, M. (2005): O jednom typu univerbizovaných pojmenování míst na -ák. *Naše řeč* 88, s. 57–66.
- PRUŠA, J. (2011): *Abeceda reálného socialismu*. Praha: Avia Consultants.
- Příruční slovník jazyka českého (1935–1957)*. 9 dílů. Praha: Státní nakladatelství – SPN.

- PTÁČNÍKOVÁ, M. (2017): Marta, Jakešův prst, Husákovo ticho aneb Příspěvek z pražské nestandardizované urbanonymie. In: Křížová, L. – Martínek, J. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav, s. 121–128.
- PTÁČNÍKOVÁ, M. (2018a): Pražské Václavské náměstí očima nestandardizované urbanonymie. *Acta onomastica* 59, s. 177–183.
- PTÁČNÍKOVÁ, M. (2018b): Historie psaná na uliční tabule: Ke spontánnímu přejmenovávání městských veřejných prostranství. *Acta onomastica* 59, s. 173–176.
- PTÁČNÍKOVÁ, M. (2019a): A Journey through a Collective Memory of a City. Non-standardized Urban Toponymy as a Means of Silent Resistance and Collective Humour during the Communist Era in Czechoslovakia. *Communication Studies* 6, s. 194–204.
- PTÁČNÍKOVÁ, M. (2019b): Jan Palach Square – Urbanonym as a Symbol of Public Protest. *Acta onomastica* 60, s. 85–93.
- PTÁČNÍKOVÁ, M. (v tisku): Fronta na maso – Husákova stodola – Stalinova ponožka aneb Pražská nestandardizovaná urbanonymie jako prostředek tiché rezistence i kolektivního humoru v čase světlých zítřků (v tisku; vyjde ve sborníku z konference Propria a apelativa – aktuální otázky)
- PUZEY, G. (2011): New Research Directions in Toponomastics and Linguistic Landscapes. *Onoma* 46, s. 211–226.
- RAJIĆ, L. (2012): Toponyms and the Political and Ethnic Identity in Serbia. In: Helleland, B. – Ore, C. E. – Wikstrøm, S. (eds.): *Names and Identities, Oslo Studies in Language 4*. Oslo: University of Oslo, s. 203–222.
- RAJLICH, J. (2005): *Letci v názvech Černého Mostu*. Praha: Městská část Praha 14.
- RAK, J. (1994): *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*. Jinočany: H&H.
- RANDÁK, J. (2007): Kult osobnosti. In: Randák, J. (ed.): *Kult osobnosti*. Praha: Fakulta ČVUT v Praze – Katedra společenských věd, s. 5–19.
- REJZEK, J. (2009): *Lidová etymologie v češtině*. Praha: Karolinum.
- RELPH, E. (1976): *Place and Placelessness*. London: Pion Ltd.
- ROSE-REDWOOD, R. – ALDERMAN, D. – AZARYAHU, M. (2010): Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-name Studies. *Progress in Human Geography* 34, s. 453–470.
- ROSE-REDWOOD, R. (2011): Rethinking the Agenda of Political Toponymy. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 10, s. 34–41.
- RUDNYČKYJ, J. B. (1966): Typology of Namelore. In: Blok, D. P. (ed.): *Proceedings of the 8th International Congress of Onomastics Sciences*. The Hague: Mouton, s. 433–441.
- RUSÍNOVÁ, Z. (1988): Typy názvů ulic v Brně. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 149–153.

- RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA, M. (2007): The Intertextual Dimension of Polish Urban Nomenclature. *Onoma* 42, s. 155–170.
- RUTKOWSKI, M. (2001): Wstępna charakterystyka funkcji nazw własnych. *Onomastica* 46, s. 7–29.
- RZETELSKA-FELESZKO E. (2003): Specyfika polskich szkół onomastycznych. Związki (lub ich brak) z onomastyką innych krajów słowiańskich. In: Łobodzińska, R. (ed.): *Przeszłość, terażniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*. Wrocław: Wydawnictwo WTN, s. 27–32.
- RZETELSKA-FELESZKO, E. – CIEŚLIKOWA, A. (eds.) (2003): *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia. 2. díl*. Warszawa – Kraków: Tow. Naukowe Warszawskie.
- SÆRHEIM, I. (2007): Official Urban Naming. Cultural Heritage and Identity. *Onoma* 42, s. 171–184.
- SATINSKÁ, L. (2014): Jazyková krajina Bratislavy. Dunajská ulica. In: Patráš, V. (ed.): *Polarity, paralely a prieniky jazykovej komunikácie. Zborník príspevkov z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie o komunikácii konanej 6.–7. 9. 2012 v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica: Belianum, s. 157–167.
- SHORT, D. (2000): Slovak Toponyms. Alterations in Time and Alternants in Place. In: Olivová-Nezbedová, L. – Šrámek, R. – Harvalík, M. (eds.): *Onomastické práce 4. Sborník rozprav k sedmdesátým narodeninám univ. prof. Ivana Lutterera, CSc.* Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, s. 431–438.
- SCHMIEDTOVÁ, V. (2012): *Malý slovník reálií komunistické totality*. Praha: NLN.
- SLOBODA, M. (2017): Jazyková politika. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník> [cit. 16. 1. 2019].
- Slovník spisovného jazyka českého* (1960–1971). 4. díly. Praha: ČSAV.
- SOKOLOVA, T. (2011): Proper Names of Housing Estates in Contextualized Analysis (from Appearance to Usage by the Members of a Community). In: Tort i Donada, J. – Montagut, M. (eds.): *Els noms en la vida quotidiana: Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in Daily Life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 606–617.
- SOKOLOVA, T. (2013): Naming Expertise of Moscow Urbanonyms. In: Felecan, O. (ed.): *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics: Onomastics in Contemporary Public Space, Baia Mare, May 9–11, 2013*. Cluj-Napoca: Argonaut, s. 369–378.
- SOKOLOVA, T. (2016): Topical Issues of Namegiving in New Moscow. In: Hough, C. – Izdebska, D. (eds.): *Names and Their Environment. Proceedings of the 25th International Congress of Onomastic Sciences. Glasgow, 25-29 August, 2014*. Glasgow: University of Glasgow, s. 160–168.

- SOUKUPOVÁ, B. (2004): Česká národní identita a Praha. Sakrální a profánní místa ve velkoměstě. In: Koseski, A. – Stawarz, A. (eds.): *Sfera sacrum i profanum w kulturze współczesnych miast Europy Środkowej*. Warszawa – Pultusk: PTEM. s. 41–60.
- SOUKUPOVÁ, B. (2009a): Father Frost Welcomes You or the Myth of New Prague as a Beautiful City in a Socialist Way. *Lidé města / Urban People* 11, s. 263–290.
- SOUKUPOVÁ, B. (2009b): Myths and “Reality” of Central-European Cities during the Formation of Identities. *Lidé města / Urban People* 11, s. 254–261.
- SOUKUPOVÁ, B. (2010): Paměť sovětizovaného města (příklad Prahy). In: Soukupová, B. – Novotná, H. – Jurková, Z. – Stawarz, A. (eds.): *Evropské město. Identita, symbol, mýtus*. Bratislava: ZING PRINT, s. 36–54.
- SOUKUPOVÁ, B. (2011): Deklarovaná „oficiální“ identita poválečné Prahy v čase přechodu od demokracie k totalitě. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia XXX. Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium, s. 375–397.
- SOUKUPOVÁ, B. (2012): Praha – tradiční česká a nová státní metropole. Mýtus a identita. K roli mýtů jako součásti ideologie nového češství a českoslovenství. In: Soukupová, B. – Hroch, M. – Scheu, H. Ch. – Jurková, Z. (eds.): *Mýtus – „realita“ – identita. Státní a národní metropole po první světové válce*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 9–31.
- SOUKUPOVÁ, B. (2013): Místo husitské tradice v moderní české společnosti: Základní kámen národní identity. In: Soukupová, B. – Nosková, H. – Bednařík, P. (eds.): *Paměť – národ – menšiny – marginalizace – identity I*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 9–40.
- SOUKUPOVÁ, B. (2014): „Teprve komunisté skuteční Libušino proroctví.“ Praha v mytologii reálného socialismu. In: Soukupová, B. – Luther, D. – Salner, P. (eds.) (2014): *Mýtus – „realita“ – identita. Socialistické metropole v zápasech o novou přítomnost a vizi šťastné budoucnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 9–52.
- SOUKUPOVÁ, B. (2017a): Úvodem. In: Soukupová, B. – Myslivcová, M. a kol.: *Mýty a „realita“ středoevropských metropolí při utváření národních a nadnárodních identit (1918–2016)*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 5–6.
- SOUKUPOVÁ, B. (2017b): Praha – národní mytologie a identita české metropole 1918–2016. In: Soukupová, B. – Myslivcová, M. a kol.: *Mýty a „realita“ středoevropských metropolí při utváření národních a nadnárodních identit (1918–2016)*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, s. 7–42.
- SOUKUPOVÁ, B. – LUTHER, D. – SALNER, P. (eds.) (2014): *Mýtus – „realita“ – identita. Socialistické metropole v zápasech o novou přítomnost a vizi šťastné budoucnosti*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.

- SPAL, J. (1988): Jména ulic s přívlaskem neshodným. In: Žigo, P. (ed.): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára. Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 75–78.
- STAWARZ, A. (2017): Warszawa XX-XXI wieku: Mit miasta i jego funkcje. In: Soukupová, B. – Myslivcová, M. a kol.: *Mýty a „realita“ stredoevropských metropolí při utváření národních a nadnárodních identit (1918–2016)*. Praha: FHS UK, s. 73–96.
- STEHLÍKOVÁ, V. (2013): *Uliční názvosloví v městě Písek* (diplomová práce). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta.
- STIPERSKI, Z. a kol. (2011): Identity through Urban Nomenclature: Eight Central European Cities. *Geografisk Tidsskrift – Danish Journal of Geography* 111, s. 181–194.
- STOJANOVA, L. (1996): Sofijské urbanonymá – dejiny a súčasnosť. In: Majtán, M. – Odaloš, P. (eds.): *Urbanonymá v kontexte histórie a súčasnosti. Materiály z onomastického kolokvia (Banská Bystrica 3.–5. septembra 1996)*. Banská Bystrica – Bratislava: Pedagogická fakulta a Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1996, s. 263–266.
- SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V. a kol. (1973): Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 14, s. 30–218.
- ŠINDELÁŘOVÁ, J. (2010a): Klasifikace českých a slovenských urbanonym. In: David, J. – Čornejová, M. – Harvalík, M. (eds.): *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV. česká onomastická konference 15.–17. září 2009. Ostrava. Sborník příspěvků*. Ostrava – Praha: FF OU a ÚJČ AV ČR, s. 463–469.
- ŠINDELÁŘOVÁ, J. (2010b): Proměny české a slovenské urbanonymie. In: Hladký, J. – Valentová, I. (eds.): *Lexika slovenskej onymie. Zborník materiálov zo 17. slovenskej onomastickej konferencie. Trnava 12.–14. 9. 2007*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity – Veda, s. 174–185.
- ŠKODA, J. (2013): *Za tajemstvím názvů žižkovských ulic*. Praha: Milpo.
- ŠMILAUER, V. (1965): Nejstarší místní jména na území Prahy. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 6, s. 150–160.
- ŠMILAUER, V. (1966): *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN.
- ŠPAČEK, O. (2012): Česká panelová sídliště: Faktory stability a budoucího vývoje. *Sociologický časopis* 48, s. 965–988.
- ŠRAJEROVÁ, O. (2007): K otázkám image postsocialistických miest ostravského regionu (z výsledkov sociologického výskumu). In: Soukupová, B. – Novotná, H. – Jurková, Z. – Stawarz, A. (eds.): *Město – identita – paměť*. Bratislava: Zing print, s. 177–191.
- ŠRÁMEK, R. (1972): Toponymické modely a toponymický systém. *Slovo a slovesnost* 33, s. 304–318.
- ŠRÁMEK, R. (1976): Slovtvorný model v české toponymii. *Slovo a slovesnost* 37, s. 112–120.

- ŠRÁMEK, R. (1980): K ideologickým aspektům onomastiky. In: Majtán, M. (ed.): *Spoločenské fungovanie vlastných mien. 7. slovenská onomastická konferencia. Zemplínska štrava 20.–24. 9. 1976*. Zborník materiálov. Bratislava: Veda, s. 17–23.
- ŠRÁMEK, R. (1990): Urbanonymie a urbonymie. *Onomastický zpravodaj ČSAV* 31, s. 65–77.
- ŠRÁMEK, R. (1999): *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- ŠRÁMEK, R. (2004): Transonymizace v propriální nominaci. *Folia Onomastica Croatica* 12–13, s. 499–508.
- ŠRÁMEK, R. (2008): K interdisciplinárním aspektům onomastiky. In: Čornejová, M. – Kosek, P. (eds.): *Jazyk a jeho proměny: Prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu*. Brno: Host, s. 229–235.
- ŠRÁMEK, R. (2010): K problematice typologie názvů (českých) měst. In: Sarnowska-Giefing, I. – Graf, M. (eds.): *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Języka, s. 39–49.
- ŠRÁMEK, R. – ŠRÁMKOVÁ, M. (2008): Problém definování urbanonymie. In: Graf, M. – Mikołajczak, S. (eds.): *Spisane słowa, formy i myśli. Prace ofiarowane Profesorowi Zygmuntowi Zagórskiemu w 80. rocznicę urodzin*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie Studia Polonistyczne, s. 43–50.
- ŠTAIF, J. (2009): Smetanova Plzeň? Poznámky k roli místních elit v konstrukci lokální, regionální a nadregionální identity během 19. století. In: Kladiwa, P. – Zářický, A. (eds.): *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740–1918*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, s. 56–70.
- ŠTĚPÁN, J. (1985): Ke kategorii posesivity a jejímu ztvárnění v jazycích. *Slovo a slovesnost* 46, s. 20–27.
- ŠTĚPÁN, P. (2009): Lokální urbanonymické systémy. In: Ivanová, M. – Ološtiak, M. (eds.): *Varia 18. Zborník materiálov z 18. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov – Kokošovce-Sigord 3.–5. 12. 2008)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 166–167.
- ŠTĚPÁN, P. (2011): Tvoření detoponymických urbanonym (na příkladu urbanonymie hlavního města Prahy). *Acta onomastica* 52, s. 160–178.
- ŠTĚPÁN, P. (2012a): Ke slovtvorbě urbanonym. In: Ološtiak, M. (ed.): *Jednotlivé a všeobecné v onomastice. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov 12.–14. 9. 2011*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, s. 237–241.
- ŠTĚPÁN, P. (2012b): Nová pražská detoponymická urbanonyma. *Acta onomastica* 53, s. 295–308.
- ŠTĚPÁN, P. (2014): Solopisky, Bezdědický kluček, Pode Zděmi, Rooseweltova. Ke standardizovaným podobám českých toponym. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zítková, J. (eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, s. 115–121.
- ŠTĚPÁN, P. (2018): Honorifikační motiv v pomístních jménech. In: Martínek, J. – Křížová, L. a kol.: *Od Karlova mostu ke Gottwaldovu. Osobnosti v názvech měst a míst*. Praha: Historický ústav AV ČR, s. 131–137.

- ŠTĚPÁNKOVÁ, L. (ed.) (1991): *Anekdoty. Člověk v době, kdy si blbost přišla na své*. Praha: Lidové nakladatelství.
- ŠVAGROVSKÝ, Š. (1994): Reštaurácia historického miestopisu v dnešnej Moskve. In: Krošláková, E. (ed.): *Jazyková a mimojazyková stránka vlastných mien. 11. slovenská onomastická konferencia. Nitra 19.–20. mája 1994*. Bratislava – Nitra, Jazykovedný ústav Ľ. Štúra – Vysoká škola pedagogická, s. 251–253.
- TENT, J. (2015): Approaches to Research in Toponymy. *Names* 63, s. 65-74.
- TICHÁK, M. (2009): *Lexikon olomouckých ulic*. Olomouc: Burian a Tichák.
- TÖLLE, A. (2010): Urban Identity Policies in Berlin: From Critical Reconstruction to Reconstructing the Wall. *Cities* 27, s. 348–357.
- TOMEK, P. (2013): *Estébáckou Prahou. Průvodce po pražských sídlech Státní bezpečnosti*. Praha: Academia.
- TOPOL, J. (1994): *Sestra*. Brno: Atlantis.
- TUAN, Yi-Fu (1977): *Space and Place. The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- URBAŃCZYK, S. (ed.) (1989): *Nazewnictwo miejskie*. Warszawa – Poznań: Państwowe Wydawnictwo Nauk.
- VACULÍK, D. (2008): Problematika urbanonymie. In: Pastyřík, S. (ed.): *Onomastika a škola 8. Sborník příspěvků z Celostátního onomastického semináře s mezinárodní účastí konaného v Hradci Králové 23.–24. ledna 2008*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- VACULÍK, D. (2013): Parts of the City of Ostrava – The Past and Current State of Urbanonymy. In: Felecan, O. (ed.): *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics: Onomastics in Contemporary Public Space, Baia Mare, May 9–11, 2013*. Cluj-Napoca: Argonaut, s. 403–414.
- VACULÍK, D. (2014a): K některým aspektům motivace v urbanonymii. In: Minářová, E. – Sochorová, D. – Zítková, J. (eds.): *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, s. 102–106.
- VACULÍK, D. (2014b): *Urbanonymie vybraných měst Moravy a Slezska (její vznik, vývoj, systém a klasifikace)* (disertační práce). Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
- VASILEVA, T. (2011): Spособы образования неофициальных urbanonimov. Metaforičeskije i metonimičeskije naimenovanija. *Izvestija vuzov. Serija Gumanitarnye nauki*, s. 266–269.
- VEČERKA, R. a kol. (2006): *K pramenům slov – Uvedení do etymologie*. Praha: NLN.
- VELČOVSKÝ, V. (2012): *Jazyková politika v českých zemích v 18.–20. století. Škola jako národní politikum* (disertační práce). Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- VELČOVSKÝ, V. (2014): *Nesoužití. Česko-německá jazyková politika 18. –20. století*. Praha: NLN.

- VÍTEK, J. a kol. (2007): *Výstavba Prahy ve druhé polovině 20. století. Pražské panelstory*. Praha: IROP.
- VOJTÍŠEK, V. (1940): O starých jménech pražských ulic. *Naše řeč* 24, s. 97–103.
- VOJTÍŠEK, V. (1945): Praha vítězná. *Věstník hlavního města Prahy* 1, č. 1–2, 9. 6. 1945, s. 3.
- VRÁNA, J. (1994): Problematika orientace ve městě Brně. In: Jelínek, M. (ed.): *Brno – město uprostřed Evropy. Referáty z mezinárodní konference konané ve dnech 2.–4. prosince 1993*. Brno: Magistrát města Brna, s. 200–201.
- VRZGULOVÁ, M. (2008): Collective Memory and Urban Identities. *Lidé města / Urban People* 10, s. 41–54.
- WAHLBERG, M. (2006): Systematized Name-Giving in the Area of „Other Names“ – With Special Reference to Sweden. *Acta onomastica* 47, s. 467–474.
- WAHLBERG, M. (2013): Urban Names – Identity, Emotion, Prestige. A Case Study from Uppsala. In: Felecan, O. (ed.): *Name and Naming. Proceedings of the Second International Conference on Onomastics: Onomastics in Contemporary Public Space, Baia Mare, May 9–11, 2013*. Cluj-Napoca: Argonaut, s. 415–424.
- WĘCŁAWOWICZ, T. (2011): Appropriation of space in historical cities in the communist period. In: Fejtová, O. – Ledvinka, V. – Pešek, J. (eds.): *Documenta Pragensia XXX. Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945–1989)*. Praha: Scriptorium, s. 359–374.
- YOUNG, C. – KACZMAREK, S. (2008): The Socialist Past and Postsocialist Urban Identity in Central and Eastern Europe: The Case of Łódź. *European Urban and Regional Studies* 15, s. 53–70.
- ZADRAŽILOVÁ, L. (2007): Domov na sídlišti: Mýtus nebo realita? In: Hubatová-Vacková, L. – Říha, C. (eds.): *Husákovo 3+1. Bytová kultura 70. let*. Praha: VŠ UP v Praze, s. 38–56.
- ZAGÓRSKI, Z. (2002): W sprawie klasyfikowania urbanonimów (na materiale poznańskim). In: Książek-Bryłowa, W. – Duda, H. (eds.): *Język polski. Współczesność – historia II*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, s. 91–99.
- ZELINKA, T. Č. – NOVÁK, F. (1948): *Proti hákovému kříži. Praha XVI. 1938–1945*. Praha: Klub přátel starého Smíchova.
- ZENKL, P. (1945): Všeobecné mobilisace pražského lidu na vyčištění města. *Věstník* 1, č. 19, 13. 10. 1945, s. 362.
- ZUJEVA, T. A. (2014): Lingvokreativnyj potencial neoficialnyh urbanonimov Jekaterinburga: Ot Buša do Čerepachi. *Uralskij filologičeskij vestnik. Serija Psicholingvistika v obrazovanii*, s. 151–155.
- ŽIGO, P. (ed.) (1988): *Urbanonymia. Zborník prednášok z 2. celoštátneho onomastického seminára Modra-Piesky 8.–10. októbra 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského.